

החזרה לרקוד

• חלק ו' •

חידושים וביאורים בהלכה ובאגדה
בעניני חג הסוכות
וקונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים
בדין גזירת תקרה בפרגולה

גמזוזות • והנהגות

ורא אור אורא ד'צו

יהודה לרק-עז

חלק ו'

חידושים וביאורים בהלכה ובאגדה
בעניני חג הסוכות

וקונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים
בדין גזירת תקרה בפרגולה

גמילות • והנהגות

יוצא לאור בחודש השישי לאבלות
על אדוני אבי מורי ורבי

יהודה בן מזל זצוק"ל הכ"מ
גלב"ע ט"ו ניסן תשפ"ו
תנצב"ה

בצירוף גמילות מכתביו • ומקצת הנהגותיו
יהי רצון שיהיו הדברים לכבודו ולעילוי נשמותו

חידושי ערכתי וכתבתי בחדש האלוקים
הצעיר שבתלמידים, והקטן שבבנים
שמואל כהן
פעיה"ק ירושלים תובב"א

מפתח ענינים

סימן א': הארות והערות אאמו"ר בהל' סוכות ושמע"צ בעיקר סביב ספר "בית שמוחה"

סימן ב': דיני סוכות שמוח"ת ושאלת גשמים לבני א"י בחו"ל, ולהיפך. מכת"י אאמו"ר

סימן ג': דיני יו"ט שני של גלויות - לבן א"י. מכת"י אאמו"ר

סימן ד': חציצה בארבעת המינים

סימן ה': אני משמוח את שלך - מתי?

סימן ו': הערות קצרים במשניות מסכת סוכה

סימן ז': חידושים והערות קצרים בעניני חג הסוכות, חה"מ, שמע"צ

סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה

סימן ט': מכתבי תורה מילואים והוספות - על החלקים הקודמים

חסיוט הסימנים, ולט בתוכט בפנים, יש (מכתב צאלף כזה) לאדור
'אלה אזכרה' הכולל להנהגות אאמו"ר באלף הדברים, ומה יש
לאדור מדרך' אורחות חיים.

ספרי המחבר שכבר נדפסו בס"ד:

* דברי שמואל - על המועדים * דברי שמואל - על התורה * דברי שמואל - על הש"ס ברכות מועד * דברי שמואל - על הש"ס נשים נזיקין * תורת המיניקת - כל עניני הנקה בעידן תחליפי חלב בהלכה ובאגדה * תורת שמואל - חידושים וביאורים בתנ"ך, ובתפלה * צלותא דשמואל - דיני תפלה בכל לשון * בנין שמואל - על אבן העזר * חושן שמואל - על חושן משפט * חתן ותורה - דיני שמוחת חתן וכלה, וביטול תורה לשמחתם * בן ציצית הכסת - הידור וכבוד חפצי מצוה וקדושה * אורייתא דשמואל - חידושים וביאורים בתנ"ך, ובתפלה * ספרא וכספא - תשלום על מצוות, ולימוד התורה * קונטרס תהילת שמואל - על פרק שירה * קונטרס גורל הצדיקים - גורל ומזל בהלכה ובאגדה * קונטרס שונה הלכות - על סיום הש"ס * קונטרס כרחם אב - יחס האב העמל בתורה לבני ביתו בהלכה ובאגדה * קונטרס דברי שלמה ושמואל (ב' חלקים) - הערות ובידורים. * עורי דבורה (י"ג חלקים) - ברורי הלכה ומנהג, חידושי תלמוד ירושלמי (מועד), ספר הזוהר, רמב"ם, תנ"ך ותפלה. * קונטרס אור ליהודה - חידושים וביאורים בתנ"ך ש"ס והלכה.

בספרים הנ"ל נדפסו הסכמות ומכתבי רבותינו

אין להורות הלכה ע"פ הכתוב בספר, אלא לאחר עיון במקור הדברים

כל הזכויות שמורות
בכל עניני הספר ניתן לפנות למחבר
שמואל כהן

רחוב: יוסף יוחנן מזרחי 2
שכונת בית ישראל ירושלים
טל': 054-8462042

כרך זה נדפס בסיוע מכון 'גם אני אוהד' - של הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

סימן א'

הארות והערות אאמו"ר בהל' סוכות ושמי' צ בעיקר סביב ספר "בית שמחה"

הסימן שלפנינו כולו מכת"י של אאמו"ר, על גבי ב' עמודים גדולים, חלקו מתאריך כ"ג תשרי, וחלקו מתאריך כ"ה תשרי, תשמ"א. ולהקל על המעיין הוספתי חלוקה לאותיות בתחילת כל קטע (וסדרתי לרובו לפי סדר דפי ספר בית שמחה).

[א]. הרה"ג אברהם חמווי בספרו "בית שמחה" דף סב ע"א בדיני ערב יום טוב סעי' ד' עמד בקושיא על הרמ"א והלבוש מסי' תרל"ט מערב סוכות שאסור לאכול מחצות, לסימן תע"א מערב פסח דהוא משעה עשירית ואילך וכו'.

נ"ב: הרב חק יעקב בסימן תע"א תירץ את הקושיא. והגאון חיד"א בברכי יוסף סימן תע"א הסכים עמו. וכן הרב אליהו רבה וכן בהגהות הרש"ש לשולחן ערוך בסימן תרל"ט.

אד"ר: עיין עוד בכף החיים סופר תרלט סק"ה מש"כ לישב.

[ב]. בספר "בית שמחה" דף פד ע"א דיני נשיאות כפיים סעיף ג' כתב: אם היו גויים בבהכ"נ ואי אפשר לסלקם החוצה מפני היראה והפחד, עיין להרב זרע אמת סי' י"ב שכתב שב וא"ת עדיף שלא יברכו ברכת כהנים. ויע"ש.

נ"ב: פסק כהרב זר"א ח"ג סימן יב דאסור. והגאון חיד"א ב"יוסף אומץ" סי' ע"ד התיר.

אד"ר: עוד אחרונים דנו בזה אם אפשר לישא כפים כאשר נמצא גוי, אך מה שהביא מו"ז הגה"ח זיע"א זה עיקרי השיטות במחלוקת זו - הזרע אמת והגאון החיד"א. ועיין מה שציין לדברי האחרונים בספר הלכה ברורה סי' קכ"ח סעיף צ' בשער הציון. וע"ש שם בבירור הלכה שדברי הזרע אמת הם ע"פ הזוה"ק, ושהגרע"י בתשובה כת"י דחה לראיה זו.

[ג]. בספר "בית שמחה" דף קיג ע"א בדיני קריאת ס"ת בחוה"מ סעי' ב' כתב: טעם דמה נשתנה חוה"מ סוכות דאין מוציאין ב' ספרים כבחוה"מ פסח, עיין להשו"ג טעם נכון על זה.

נ"ב: הרב אליהו רבה בסימן רס"ג תירץ, שבפסח יש פרשיות הרבה מעניין המועדות, אבל בסוכות אין שם פרשה מעניין המועד אלא קרבנות בלבד.

[ד]. בספר "בית שמחה" בדף קכד ע"א בדיני חתני תורה סעי' ה כתב: על מה שנהגו רבני קדישי בין בא"י ובין בחו"ל בליל שמחת תורה בהקפת הס"ת להוליך אבוקות של שעווה בידם ולרקוד בהם ולהוליכם בידם בפני חתני תורה, עיין להרב בתי כהונה סי' י"ח וי"ט שאישר וקיים המנהג הזה בישראל, ומי שיאמר לא על המנהג הזה הוא מפריז על המידה. ויע"ש.

נ"ב: אמנם הגר"פ בספרו מל"ח בסימן כה סעי' יב הביא מחלוקת בדבר.

אד"ר: גם הבתי כהונה הביא את הפר"ח בשו"ת מים חיים סי' ט' שקרא ערער על המנהג, רק כוונת מו"ז הגה"ח זיע"א שהבתי כהונה אישר את המנהג אך הגר"פ הביא מחלוקת ודעתו נוטה לאוסרים יעו"ש שהמג"א (תקי"ד סקי"ב ועוד) כתב שפשיטא שאסור, אולם הגר"פ בשו"ת מכתם לדוד (או"ח יט) כתב דלא מצא שום איסור, וע"ז כתב הגר"פ דשפיר יש למחות בנזהגים כן יעו"ש, והובא כל זה בחזו"ע סוכות הלכות שמ"ע אות י"ג, ושם הביא עוד למהר"י עיאש שמויכוז זה פרצה מחלוקת גדולה ה' ירחם, וציין עוד לעיקרי הד"ט סי' כ"ב אות כ"ט, ושדי חמד סי' קלא וע"ש בנידון הגרע"י (אך לא הביא הגרע"י לבית שמחה שהביא מו"ז).

[ה]. בספר "בית שמחה" בדף קכ"ד ע"א בדיני חתני תורה סעיף י"א כתב: מותר להוציא ס"ת רביעי ביום שמחת תורה לחתן שמסיים, ואין לחוש לפגמו של ראשון - שו"ת דבר שמואל סי' ערב.

ב יהודה הארות והערות אאמו"ר בהל' סוכות ושמוע"צ בעיקר סביב ספר "בית שמחה" לקדשו

נ"ב: גם הגר"ח פ בספר חיים סימן לו סעיף כב כתב: חתן תורה צריך שיהיה לו ספר בפני עצמו, והוא כמו חתן נישואין דדומה למלך והיתה עמו וקרא בו וכו'.

אמנם הרב חמדת ימים בחלק שלישי בפרק ח שמחת חתנים בדף צד ע"א בפסקא כתב: ואחר כך יקראו החתן משלים בשירים ותשבחות כמו חתן נישואין לכבודה של תורה, וישלים בספר עצמו שקרא בציבור מתחילת הפרשה ועד סופה וכו'. משמע מדבריו שאין להוציא ס"ת רביעי בעד חתן תורה.

[נ]. בספר "בית שמחה" בדף קכ"ז ע"א בדיני הקפות של שמחת תורה סע' ב' כתב: ראוי ונכון לעשות בני חו"ל שמחת תורה והקפות גם ביום א' וכו'.

נ"ב: הדין הזה נמצא בספר חמדת ימים בחלק שלישי בפרק ז' בדף צ"ב ע"א.

[ז]. בשמיני עצרת לבני חו"ל צריכים לאכול ולישון בסוכה: ברכי יוסף סי' תרס"ח והרב אליהו רבה.

נ"ב: ולא כהרב הלבוש, ולא כהרב חמדת ימים שכתבו שאוכלים אבל לא ישנים. והטעם שכתבו דחה אותם הרב אליהו רבה בסי' תרס"ח.

אד"ר: במה שציין מו"ז הגה"ח זיע"א לדברי הגהיד"א בברכי יוסף סי' תרס"ח, ראיתי במכון המאור שציין שהגהיד"א במחזיק ברכה האריך בזה ודחה דברי הנודע ביהודה ע"ש.

[ח]. הגאון חיד"א בברכי יוסף סימן תרל"ט בשיורי ברכה הביא קושיית הרז"ה למה מברכין על הסוכה כל שבעה, הא הוי רשות, והוה כמצה בכל הפסח שלא מברכין. עיין שם מה שתירץ. ובסימן תע"ה גם תירץ עוד תירוצין.

[וכאן נוסף (עפ"ד אאמו"ר) בכת"י א' מהאחים הגדולים (טרם שהגיעו למצוות):

והתירוצים הם:

א: הרז"ה תירץ שעיקר הברכה לישב בסוכה הוא על השינה (והוא מכוון על השינה).

ב: שבאכילת מצה הוא מקיים מצות (לא תעשה) של בל תאכל ועל מצות לא תעשה אין מברכין, אבל בישיבת סוכה הוא מקיים מצות עשה, ועל מצות עשה מברכין.

ג: משום דמצה אין מצוה באכילתה אלא ליל א', אבל בסוכה מצוה כל ז' ימים לישב בסוכה – לבוש.

האות דלהלן מדף נוסף בכת"י אאמו"ר בתקופה אחרת

[ט]. בשו"ע או"ח סימן תרס"ד סע' א כתב, ביום שביעי שהוא הושענא רבה נוהגים להרבות במזמורים כמו ביו"ט.

והרב חמדת ימים ח"ג בהלכות סוכה פ"ו דף פ"ח ע"ד כתב, שאין להרבות במזמורים, רק לומר מזמור השמים מספרים כבוד אל. וכן בשאר ימי חול המועד לומר מזמור השמים מספרים בלבד.

האות דלהלן מגב הדף הנ"ל, תחילתו בכת"י אאמו"ר ע"ה וסופו בכת"י אאמו"ר:

[י]. באלה הסימנים כתוב שהיו שנים באר היטב:

שו"ע סימן קכ"ח באר היטב ס"ק פ.

שו"ע סימן תקל"ב באר היטב ס"ק א'.

שו"ע סימן תרי"ב באר היטב ס"ק ה'.

שו"ע סימן תרפ"ט באר היטב ס"ק ה'.

שו"ע סימן תרס"ט באר היטב ס"ק א.

בין השיטין של הכת"י הגדול שפתחנו בו, נוסף בכת"י של א' מהאחים הגדולים (טרם שהגיעו למצוות) ולחביבות העתקתיו למרות שאין בו הוספה:

[יא]. טעם למה אין אנו מסיימים התורה בר"ה? תשו' כדי לערבב את השטן שלא ידע מתי רה"ש שלא יקטרג מכיוון שנדחה נדחה לאחר כל הימים הטובים שבתשרי (לבוש סי' תרס"ט).

ועוד כתב בשלהי דף נוסף (שיובא להלן):

[יב]. בשו"ע או"ח סימן תר"מ סעי' ה': אבל חייב בסוכה. מה הדין אם מחמת ישיבתו בסוכה מצטער על המת, ואין יכול להסירו מלבו? תשובה: הרב הלבוש בסימן תר"מ סעיף ה' כתב שחייב וכו'. והרב בית שמחה בדיני פטורי סוכה סעיף כ' דף ל"ב כתב שפטור וכו'.

אד"ר: במש"כ מו"ז הגה"ח זיע"א מה הדין אם מחמת ישיבתו בסוכה מצטער על המת ואין יכול להסירו מליבו וע"ז הביא ללבוש שחייב. הנה הלבוש מיירי בסתם אבל, ומייתי ללישנא דגמרא בסוכה דף כה - דהוא קמצער נפשיה יעו"ש. ויעוין ברא"ש סוכה פ"ב סימן כ' דאבל חפץ להיות מתבודד במקום צער ואפילה ע"כ, ובזה מבואר מה שע"י הסוכה דוקא נגרם לאבל צער וכדברי מו"ז הגה"ק זיע"א. אך יעוין שם בלבוש שכתב שחייב לישב בסוכה ויסיר כעס מליבו. ולכאורה צ"ב מה ענין הכעס? וי"ל עפ"ד הרא"ש הנ"ל שכיון שחפץ להתבודד בצער מייתי ליה לידי כעס לדבר במילי דשמחה עם ב"ב. אך בדברי מו"ז הגה"ח זיע"א נראה כוונתו 'ואין יכול להסירו מליבו' דקאי על הצער של המת. ואכן יעוין בחזו"ע דיני הישיבה בסוכה ט"ז שלאחר שכתב שאבל סתם חייב בסוכה עם ברכה, עוד הביא מספר תניא רבתי שכתב שאם היה המת חביב עליו ביותר עד שאינו יכול להסירו מליבו פטור מן הסוכה ע"כ, וזה ממש כדברי מו"ז הגה"ח זיע"א. וצריך להבין כוונת הלבוש. ואולי ס"ל שבצער בלב ממילא כה"ג אין איסור רק שיסיר הכעס מליבו שלא לבוא לידי איסור הן מצד שמחת החג והן מצד מידת הכעס וצ"ב. וי"ל עוד בנוסחאות הלבוש. ומ"מ מדברי החזו"ע מבואר שחילק בין אבל סתם לאבל שקשה לו מאוד. אולם מו"ז חילק מצד אם הקושי מגיע מחמת הסוכה וכדברי הרא"ש. ועוד עיין בט"ז וא"ר. ועוד וי"ל ע"ז בזה בשיטת ספר התניא. ועיין עוד בשיטת המהרי"ק שהביא הא"ר ובבגדי ישע סי' תרל"ט. (ובחזו"ע לא הביא לדברי הלבוש והרב בית שמחה שהביא מו"ז).

[יג]. מי שלא הבדיל במוצאי י"ט, כתב הרב מהר"י עיני בשו"ת בית יהודה ח"ב סי' כ"ח שיכול להבדיל במשך השבוע. ובברכי יוסף אורח חיים סימן תצא וכן במחזיק ברכה שם כתב שאין ראיתו מכרעת. ושואן לסמוך עליו. וגם בשו"ת זרע אמת ח"ג סי' נ"א חלק עליו. והגר"ח פ"ב ברוח חיים או"ח סי' רצ"ו סעי' ד' כתב שדין זה במחלוקת שנוי. ועיין עוד בבית עובד דף רי"א סעיף כ"ח.

הכתוב באות י"ג הינו מדף נפרד מכת"י אמא ע"ה עם הוספות בכת"י אאמו"ר.

אש"ה: בשו"ת יביע אומר ח"ז או"ח סימן מז האריך בדין זה והזכיר מהרבה ספרים, אבל לא הזכיר מס' בית עובד (ורוח חיים) שהזכיר אאמו"ר. וכשעיינתי בגוף ספר בית עובד ראיתי שמה שכתב היה בנו בשעת פטירת אאמו"ר (אלא שאני לעצמי הקדמתי להבדיל ביו"ט מבעוד יום). [וכבר הראנו (בח"א עמ' יא-ב. ועוד) שאאמו"ר הרגיש בזמן הראוי לפטירתו, ועסק בפרטי ההלכות של מצב זה, וכמו שאנו רואים מהכתבים שהשאיר]. וכה כתב:

כ"ח חונן כליל מולאי יו"ט חס לא נקדר המת במולאי יו"ט חינו מבדיל עוד
אחר הקנורה דהבדלה במולאי יו"ט חין זמנה חלא במולאי יו"ט דוקא
וכמו שכתב הרב זרע אמת ח"ג חה"ח סי' ל"א וכן עיקר ודלא כהרב בית יהודה
סי' כ"ח שכתב דהבדלת מולאי יו"ט זמנס כל ימי החול דהא ליתא :

סימן ב'

דיני סוכות שמח"ת ושאלת גשמים לבני א"י בחו"ל, ולהיפך. מכת"י אאמו"ר

גם הכת"י דלהלן עם החלוקה לאותיות (במקור) הינו על גבי ב' עמודים גדולים, מתאריך כ"ה תשרי תשמ"א. (זאת אומרת באותו היום שכתב אאמו"ר בכת"י לסימן הקודם. וכאן נעזר בא' מהילדים שיכתוב). ובתחילה חשבתי שאולי אין צורך להדפיס לזה, כי ראיתי שעיקרן של רוב הדברים הינו מספר בית שמחה. אבל כשעיינתי בדברים ראיתי שחכמה ומלאכה גדולה מאד נעשית כאן לאסוף למקום אחד לפרטים המפוזרים לאורכו ולרוחבו של ספר בית שמחה בענין זה. וגם יש כאן עוד הוספות מדברי גדולי הפוסקים בעניין זה. ולעורר לב המעיין לזה, ציינתי (במוסגר הפותח בתיבת אש"ה = אמר שמואל הקטן או המעתיק או הכותב) למקור הדברים בספר בית שמחה לכל אורכו ורוחבו, וגם ציינתי לשינוי או להוספה. [ושאלתי למעלת אחי הבכור שליט"א האם ידוע לו מדוע הוזקק אאמו"ר לעסוק בנדון זה באותה התקופה? והשיב לי: הנידון היה אחר חג הסוכות, על ההווה בבית הכנסת בשמחת תורה, לא שאלה פרטית, רק התעוררות לנידון עקב החג. ע"כ. וגם אחי הגר"מ זוכר שהיה קורא לפני אאמו"ר להלכות אלו, ואח"כ היה כותבם על פיו. (ויהיה איך שיהיה, הדברים נכתבו טרם שהגיעו הילדים לגיל מצוות!)]

א: בן א"י שבא לחו"ל ונמצא שם בשמחת תורה, אינו יכול להיות חתן תורה מאחר שהוא אצלו חול גמור. שו"ת חיים שאל סי' י"ג. (אש"ה: כ"ה בבית שמחה דיני חתני תורה אות ז. דף קכד).

ב: בן חו"ל הנמצא בא"י בשמיני עצרת, יכול להיות חתן תורה ביום שמיני עצרת בארץ ישראל. פרי האדמה ח"א ד"כ עמ' ב'. השומ"א סימן ח"י אות י"ד. (אש"ה: בבית שמחה דיני חתני תורה אות ח. דף קכד הרב ברכות המים כ"כ רק בשם הרב פרה"א).

ג: הקפת בן א"י והוא בחו"ל, עיין להרה"ג חיד"א ז"ל בס' טוב עין סי' י"ד. (אש"ה: כ"ה בבית שמחה דיני הקפות לשמ"ת אות ג. דף קכז).

ד: בן א"י שנמצא בחו"ל, ואחר אסרו חג לבני חו"ל הכריז הש"ץ אתה חוננתנו וגם הוא אמר אתה חוננתנו, ואחר שסיים תפילתו נזכר שהוא אמרה, לפום ריהטא נראה דהוי הפסק, אם צריך לחזור ולהתפלל, עיין בשו"ת חיים שאל ח"א סי' ע"ד אות י' שכתב דצריך לחזור. ובספרו יוסף אומץ סי' ח' הדר ביה דאין צריך לחזור. וכן עיקר. (אש"ה: כ"ה בבית שמחה דיני הבדלה במוצאי הרגל אות ב. דף קכח. אבל שם לא סיים שכן עיקר, אלא כתב עוד: ועיין להרב זכור ליצחק סי' כ"ב וסי' כ"ג באורך שפלפל בחכמה בענין זה).

ה: ששה מבני חו"ל שעלו מחו"ל לא"י לעשות את חג הסוכות, יכולין לעלות לס"ת ולקרות חובת היום בצבור, ע"י שיצטרפו עמהם ד' מתושבי א"י. וכיון דאינם אלא לסניף בעלמא יכולים להצטרף. שו"ת סמא דחיי סי' י"ג. (אש"ה: כ"ה בבית שמחה דיני ס"ת אות ו. דף פט).

ו: בן א"י שנמצא בחו"ל וקראוהו ביום ב' של גלוית לס"ת יעלה ויברך, ואפילו ביו"ט ב' של עצרת או בשמחת תורה שאירע בימי השבוע של אגד"ו שאין בהם ס"ת. הרב מלך שלם בליקוטים דף קמ"ג עמ' ד. והגאון חיד"א בספר לדוד אמת סי' ה סע' ל' כתב דווקא בדיעבד ולא לכתחילה. (אש"ה: בבית שמחה דיני ס"ת אות י'. דף פז הביא רק לדברי הרב מלך שלם).

ז': עולי רגל שאין עמדם כהן לישא כפיו ביום טוב שני של גלויות, יכול לעלות ולברך כהן בן א"י. הרב זרע אברהם ח"א סי' י"ב. אך אם יש כהן בן חו"ל לא יעלה עמו בן א"י. עקרי הד"ט. (אש"ה: בבית שמחה דיני נשיאות כפים אות א. דף פד כ"כ, וציין לעוד ספרים).

ח: בן א"י היוצא לחו"ל ודעתו לחזור, מתפלל כבני א"י. והעולים לרגל מתפללים בפרהסיא כבני חו"ל, ואין מוחין בידם. מרן בס' אבקת רוכל סי' כ"ו. (אש"ה: עפ"ד בית שמחה דיני עמידה אות ט. דף פג).

ט: שלוחי א"י ביום ח' חייבים לישב כשאר הימים, ויאמר בינו לבין עצמו לא לשם מצות סוכה. ועכ"פ יעשה היכר לאכול איזה דבר חוץ לסוכה. הברכ"י סי' תרס"ח. והזל"א. (אש"ה: כ"ה בבית שמחה דיני החייבים בסוכה אות טו. דף לא, בלא ציון המקום בברכ"י).

י: בן חו"ל שנמצא בארץ ישראל שהבעה"ב בן ארץ ישראל וסמוך אצלו, אינו יושב בסוכה בשמיני עצרת, משום דקרא כתיב בסוכות תשבו ז' ימים ולא יותר, ומה דינו של האורח, נראה דפטור מיישיבת הסוכה מטעם דאעיקרא דמילתא הדבר שנוי במחלוקת לבני חו"ל, דאיכא מאן דס"ל דאינו צריך ליש"ב, וכמ"ש בסוכה דמ"א ע"א איכא דאמרי ברוכי כ"ע לא פליגי דלא מברכין, כי פליגי למיתבי, והלכתא נפסקה בש"ס יתובי מיתבינן ברוכי לא מברכין, א"כ איפוא על האיש הלזה הנמצא בארץ הקדושה סמוך על שלחן בעה"ב בארץ ישראל, פשוט דפטיר ועטיר מלישב בסוכה, אלא ישב ויאכל לשובע נפשו עם בעל הבית חוץ לסוכה, עיין להרב אות היא לעולם מערכת ס סי' ב"ן כדין זה להלכה ולמעשה באורך. (אש"ה: כ"ה בבית שמחה דיני ישיבת הסוכה פ"ג אות ו. דף כח-ט).

יא: בן ארץ ישראל הנמצא בעירו בשבעה בחשון ושאל כמנהג ארץ ישראל בו ביום, ואחר ימים מועטים יצא וירד מצרימה ואכתי פשו ימים רבים עד יום ששים אחר התקופה, כיון דכבר התחיל לשאול בשבעה בחשון בעודו בארץ ישראל יהי לו מושך וישאל כבני ארץ ישראל הגם שהוא בחוצה לארץ לעת עתה. ברכי יוסף סי' קי"ז. (אש"ה: כן העתיקו הרבה אחרונים, וכ"ה גם בקשר גודל סי' טז אות ט, ובסידור בית עובד, בתפלת העמידה).

יב: בן א"י שיצא קודם ז' בחשון מא"י, ובז' חשון הוא בתחום א"י ועודנו בדרך, ישאל כבני חו"ל, אף דלא הגיע לעיר. ברכי יוסף שם. (אש"ה: וכ"ה גם בקשר גודל סי' טז אות י).

יג: בן חוצה לארץ הנמצא בארץ ישראל, ובן ארץ ישראל הנמצא בחוצה לארץ, כל אחד ישאל כבני העיר הנמצא בה. (אש"ה: כ"ה בברכי יוסף או"ח סימן קיז אות ה).

יד: בן ארץ ישראל שהיה נוהג כהרדב"ז דפסק שאם דעתו לחזור בזמן שאלה, או יש לו אשה ובנים בארץ, דשואל מז' בחשון אף בחוצה לארץ. ובתוך זמן זה בהיותו בחוצה לארץ לא הוה אדעתיה, ונעשה יום אחד שליח ציבור, נראה דבלחש ישאל כמנהג ארץ ישראל, ובחזרה יזכיר טל כמנהג חוצה לארץ. שם. (אש"ה: כ"ה בברכי יוסף או"ח סימן קיז אות ה).

דיני יו"ט שני של גלויות - לבן א"י. מכת"י אאמו"ר

ה: מוהל אורח מחו"ל הנמצא בארץ, אסור למול ביו"ט שני אם יש מוהל בן א"י. ויש מי שמתיר. ע"י מח"ב או"ח סי' של"א.

בהתבוננות בתאריך ששלחתי הסימנים הנ"ל היו נכתבים, אנוחנו רואים, כמה
צסק אאמור"ר כשבוע שלם בשולי ימי בין הזמנים, לאחר שרשרת החטים, ומה
עם העסיק את בניו הקטנים, שהרי יש כאן גלילות מלאים, בקקאות בספרים
של גדולי הפוסקים, שנכתבו בכתב יד ובכתב א' מבניו טרם שהגיעו לי"ל שנים.
ולא כנה תמו הדברים, אלא מצאנו מאותו השבוע עוד כאלה כתבים, ולפי שאין
בהם הרבה חידושים לא טרחת להקלידם ולצורכם לפני המצינונים, אבל יש גם
בהם דברים מצוינים, ולימוד אורחות חיים, ולכן אציגם כזכרתם המקורית לפני
המצינונים, ומה יראו הילומדים, כי בשבוע הזה שהרבה יוצאים לטוילים, עברו
אאמור"ר וילדיו הקטנים, לטויל בספרי הפוסקים ובכמה שו"ת צמוקים. ונפתח
בהצגת ראשי הדפים הנ"ל עם התאריכים. ואח"כ נביא לדפים הנוספים, והמצינו
יראה אינה פננים נפלאים, דלו באותם הימים, למרות שאז כבר היתה
לאאמור"ר משפחה מרוכת ולדים:

சென்னை - 600 009

பொது அறிவு : பொது அறிவு :

ה' כ"ב תשרי תשנ"ה
 סניף "מזרחי" ק"ר (ל' ע"ה) ז"ל
 (ת"מ) סניף "מזרחי" ק"ר (ל' ע"ה) ז"ל
 (ל' ע"ה) ז"ל

722 22 תשרי תש"ח
 ה'ר"ח תשרי תש"ח 10 לא סיון כ"ה
 חתן תר"ח 31 ישיבה 11
 ובה 12 חתן 11
 חתן 12 חתן 11
 חתן 12 חתן 11

ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਗਠਨ

מהו המרחק בין המרכזים?

කැපීම

[illegible]

מחשבות על חזון - מהו חזון? מהו חזון?

: ௧௮௮

כח האוכל המסין ויפה מה' ז' ט"ז אדר תש"א:

א: שני לטוב רובן אותם כמקורו למקורן אותו אטום
ב: לטוב ולם המהירה בדרך חזרה ולא הפנימוניו אטום

19/8 בארץ רחוקה מדינת ישראל

2018

כבוד הכולל חסותו ופיקודו 3 כבוד למחלקת אגודת
אגודת חסותו ופיקודו 3 כבוד למחלקת אגודת
3 כבוד למחלקת אגודת חסותו ופיקודו.

[illegible]

: ၈၃၆၂

[illegible][illegible]

הח כ"ו אל' ה-תשל"ח

הדבר הזה הוא כי רצו לשמור אותו על נסח און מפרסון זה הדבר והחלפתו
אשר הוא מביא ואלא החלפתו ורשום בראשית לשון און הפרסון הזה.

[illegible]

הוא לא חזקוהו בן שמונה ארבעים:

א. בשר חמא-שלם לסוג-חוקר כל וסם סקורטונולאכך וסם
מסו וסם מסת.

[illegible]

הנהגות המנהל - המנהל סבור שהנאשם אינו אחראי והוא חסר אחריות.

ה' וה' כפי מלמדם למחנכים מן הילדים

וזהו כפי לשון המלכות סודות אלמנה האל ואלו המה אלה

67.3 100 mg/ml

[illegible][illegible]

2. 1922 ה'תרפ"ב
 3. 1923 ה'תרפ"ג
 4. 1924 ה'תרפ"ד
 5. 1925 ה'תרפ"ה
 6. 1926 ה'תרפ"ו
 7. 1927 ה'תרפ"ז
 8. 1928 ה'תרפ"ח
 9. 1929 ה'תרפ"ט
 10. 1930 ה'תר"ס

היום אלמנה (שנתי 1922) 3

(d) 70% of the population

[illegible]

אין אונזערע ארבעטן זענען דא פיל זאכן וואס זענען נישט גענוג געקלערערט.

ה'תש"ח
לשנת ה'תש"ח

ה'תרס"ו
ב' כסלו

מחנה ערבה
מחנה ערבה

יהודה דיני יו"ט שני של גלויות - לבן א"י. מכת"י אאמו"ר לקדשו

ונזאת לא היה רק בימי בין הזמנים ולאחר החזית של חודש תשרי, אלא גם בחודש ניסן, וכמו שיש לנו בלמוד מהמסמכים דלהלן שרואים מהם שבסבוב שאחרי חז' הפסח תיכף הלך לספריות האדולות והשאלה מהם ספריים נדירים והשתמש בהם ושוב החזירם [ובדקתי וכן הם התארכים לפי לוח השנה העברי: 24,4,1979 = כ"ז ניסן תשל"ט - יום הזכרון לשואה. ואחרי יומיים החזיר. וכן 19,4,1977 = כ"ב בניסן ה'תשל"ט - אסרו חז'! וכן 19,4,1977 = א' באייר תשל"ז]. ואם נצייץ עוד קצת מהתארכים, שמזמנים כרצף לפני בראשי דפי החידושים, שמבאר מהם שכתבו בחודש ניסן לפני ואחרי חז' הפסח. (ויש לנו לספר ולהראות בכל זה עוד דברים נפלאים, ובצ"ה נקווה לבארם מהמשק באחד החלקים):

קבלת על החזרת ספרים		קבלת על החזרת ספרים	
ספר	כרך	ספר	כרך
2341852	1	2341852	1
2341852	2	2341852	2
418133	3	2341852	3
	4	2341852	4

תאריך: 26.4.79
בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי

קבלת על החזרת ספרים

ספר	כרך	ספר	כרך
2341852	1	2341852	1
2341852	2	2341852	2
2341852	3	2341852	3
2341852	4	2341852	4

תאריך: 26.4.79
בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי

קבלת על החזרת ספרים

ספר	כרך	ספר	כרך
4641738	1	4641738	1
5341332	2	5341332	2
4341367	3	4341367	3
	4		4

תאריך: 26.4.79
בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי

בס"ד יום ניסן תשל"ט

בס"ד יום ניסן תשל"ט

בס"ד יום ניסן תשל"ט

2' יא ניסן תשל"ט מוצאי שבת (פ"ד)

[וראה בחלק ה' עמ' קמ"ה שהבאנו מכמה מקומות שכתב אאמו"ר חידושים במוצאי שבת קודש. (ובסוף סימן ד' שם, כתבנו מעט לפני בין הזמנים בחודש אב).]

סימן ד'

חציצה בארבעת המינים

[א]. החציצה בעלים הנושרים - הינה בין מין למין, או בין ידו למינים. [ב]. הרמב"ם ורוב מכל רבותינו הראשונים פירשו שהחציצה הינה בין מין למין. [ג]. האם החציצה הינה - בין כל אחד ואחד מהמינים, או רק בין הלולב להדסים. [ד]. גם אם לולב א"צ אגד מ"מ 'חובה' לאגדו, ולכן שייך בו חציצה. [ה]. מהי דעת הטור ומרן הב"י והלבוש. [ו]. האם חציצה זו מעכבת או רק להתחילה. [ז]. האם החציצה היא רק במקום האגד, והאם יש לפרש שכוונת כולם לחציצה בין היד למינים. [ח]. מדוע בקושיקלאך לא מקפזו מצד אי נגיעת המינים זה בזה. [ט]. לכ"ע כל לנאותו אינו חוצץ. [י]. האם יש חשש חציצה בלולב עם חומר הדברה. [יא]. אין חשש בלולב עם חומר הדברה - מצד דברי המקובלים שצריך לחבר לאתרוג עם הלולב. [יב]. מצד מה נמנעו הבד"צ של העדה החרדית לתת הכשר ללולים אלו. [יג]. המציאות בעבר ובהווה, ודברי הפוסקים האחרונים. [יד]. גם חומר מגן ומשמר נכלל בגדר של כל לנאותו ואינו חוצץ.

[א]. החציצה בעלים הנושרים - הינה בין מין למין, או בין ידו למינים

איתא במסכת סוכה (ל:): אמר רבה, לא לידון איניש לוליבא בהושענא, דלמא נתרי טרפי. ורבא אמר, מין במינו אינו חוצץ. ופרש"י: לא לידון איניש לוליבא בהושענא - לאחר שאגד הערבה וההדס יחד, לא יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד. דלמא נתרי טרפי - הלולב משייר עלי הדס והערבה, ומשתיירין באגד, וחוצצין בין מין למין, ואינם אגודים יחד להיות לקיחה אחת. ע"כ.

ובחינושי הרש"ש הקשה על מה שפרש"י שהחציצה היא בין מין למין, מהא דקי"ל דא"צ אגד. ודקדק גם מהר"ן שהשמיט להוספה זו מפרש"י. ולכן כתב לבאר דהחציצה היא בין ידו להמינים, דמין אחד אינו חוצץ לחבירו משום שהוא מהמצוה, משא"כ עליו הנושרים. ע"ש.

[ב]. הרמב"ם ורוב מכל רבותינו הראשונים פירשו שהחציצה הינה בין מין למין

ולכאורה יש להתפלא על מה שלא הזכיר הרש"ש שכפרש"י כתב להלכה ולמעשה גם רבינו הגדול הרמב"ם בספרו ההלכתי המפורסם - יד החזקה (הלכות לולב פ"ז הלכה יב), וז"ל: אגד את הלולב עם ההדס והערבה והבדיל בין הלולב ובין ההדס במטלית וכיצא בה הרי זה חוצץ, הבדיל ביניהן בעלי הדס אינו חוצץ, שמין במינו אינו חוצץ, ויש לו לאגוד את הלולב בחוט או במשיחה ובכל מין שירצה הואיל ואין אגדתו מעכבת. ע"כ.

וגם תלמיד הרמב"ן (הובא בקובץ שיטות קמאי למסכת סוכה שם) כתב: [דנתרין] טרפי דהושענא מיגו דמהדקא והוויא חציצה בין לולב להדס וערבה. אמר רבא מין במינו אינו חוצץ. משמע מהכא דאי איכא בין מין ומין חציצה מן אחר שלא יהא כדי לנאותו לכולי עלמא הוי אסיר, וכן כתב ר' משה ז"ל (פ"ז הי"א). ע"כ.

וגם באור זרוע (הלכות סוכה סימן שי) כתב: אמר רבה, לא לידון איניש לוליבא בהושענא דנתרי טרפי והוויא חציצה, כלומר לא יאגוד אדם הדס וערבה ואחר כך ינעוץ את הלולב בתוכו דילמא בהדי דקא נעוץ את הלולב נתרי העלין מן הלולב או מן ההדס או מן הערבה והוי חוצץ בין המינים ואותו עלה מן הנתלש אינו מין במינו. ורבא אמר מין במינו אינו חוצץ. ע"כ. (וכבר ידוע שהא"ז דבוק בשיטת רש"י עד למאד, וכמ"ש בתורת שמואל עמ' קט).

וכבר רבינו חננאל (סוכה לז): כתב: לא לידון איניש - כלומר לא ינעוץ לולב בהושענא, דלמא ניתרי טרפי דהושענא בנעיצה זו וחוצצין בין הלולב ובין הושענא. ע"כ.

^א וראה בחיבורי בנין שמואל על אבן העזר (סי' קב סע' ב ובהערה שם), שהבאתי פלוגתא גדולה, האם יש ללמוד ממה שהר"ן מעתיק לדברי רש"י שכן היא גם דעת עצמו.

^ב מדבריו נראה דרבה ורבא פליגי האם בכה"ג נחשב למין במינו או לא. ומזה יש לפשוט מה שדנו הרבה בספרי האחרונים בגדר עלים אלו שאינם נצרכים למצוה. ומצאתי שכבר הרגיש בזה בשו"ת שבט הלוי (ח"ד ס"ס ט).

יהודה חציצה בארבעת המינים לקדשו

ואנו שזכינו לאור לחידושי רבינו המאירי, ראינו גם לו בבית הבחירה (סוכה לו): שכה כתב: כשאוגדין את ההושענא אין צריך לאגדה סביב הלולב, אלא אם ירצה אוגוד בפני עצמו תחלה ואח"כ תחב את הלולב בתוכו, ואף על פי שבתחבתו עלי ההדס נושרין ונופלים בינתיים וחוצצין בין (מין) הלולב להושענא ונמצא שאינו אגד אחד ואין כאן נוי שיפקיע את החציצה שלא לעכב מהיות נקרא אגד שני, מ"מ מין במינו הוא ומין במינו לענין זה אינו חוצץ, ואגד אחד הוא. וכן אם היה הלולב ארוך לו יותר מדאי ורצה לגזו ממנו מלמטה, יגזו אף בעוד שהלולב בתוך ההושענא, שאע"פ שעלי הלולב הנחתכים נשארים תלושים מן השדרה ומתערבים בנתים וחוצצין בין הלולב השלם להדס ונמצא שאינו אגוד כאחד, מין במינו הוא ולענין זה אינו חוצץ. ע"כ. (וידוע שדרכו של המאירי להמשיך אחר הרמב"ם, וכמ"ש בצלוחת דשמואל ענף ב אות יא).

וגם הרי"ץ גיאת (הלכות לולב עמוד קמז) כתב: ומין במינו אינו חוצץ, דאי נעייץ לוליבא בהושענא לא הוי חציצה בין הלולב להושענא (דקיימי טריפה) [אף על גב דנתרי טריפה]. וכן נמי היכי דפסק קצה לולב היוצא מתחת ההדס לאחר אגדתו ונשרו עלי ההדס לא הוי חציצה בינו לבין ההדס הנשאר דמין הדס שנשרו עליו אינו חוצץ בין הלולב להדס של אחריו. ע"כ.

וגם בקיצור פסקי הרא"ש (מסכת סוכה פרק ג ס"ס כד) כתוב: ומין במינו אינו חוצץ. הלכך אם נשרו מן העלים של הדס או של לולב ונשארו תלושים וחוצצין בין הלולב להדס, או בין יד ולהדס אינו חושש. ע"כ. (וראה מ"ש בזה להלן).

וגם רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב ח חלק ג דף נט ע"ד) כתב: כל דבר שהוא לנאותו אפי' שאינו ממינו אינו חוצץ בין מין למין ממיני הלולב כך פשוט בסוכה. ע"כ.

וגם בחידושי ר' אברהם מן ההר (מסכת סוכה שם) כתב: לא לידוך - אחר שאגד ההדס והערבה יחד לא יתחב הלולב מלמעלה לתוך האגוד, דילמא נתרי טריפה - הלולב מפיל עלי ההדס והערבה ומשתירין באגד וחוצצין בין מין ומין, ואינן אגודין יחד להיותן לקיחה אחת. פירוש, ואפילו לרבנן דלא בעו איגוד, למצוה מיהא בעו משום ואנוהו. עכ"ל. (ובסיום דבריו תירץ להערת הרש"ש. ויתבאר עוד להלן).

וגם בספר צרור החיים (הדרך הששי סימן ח. הו"ד בקובץ שיטות קמאי עמ"ס סוכה לו.) כתב: וכשאוגדין הלולב באלו המינים צריך שלא יהא חציצה בין הלולב והשאר מיניו, אבל אם הבדיל ביניהם בעלי הדס, אינו חוצץ. ע"כ.

וגם בפסקי ריא"ז (מסכת סוכה פרק ג הלכה ו אות ו) כתב: אף על פי שנשרו עלי ההדס או הערבה או עלי הלולב בתוך האגודה וחוצצין בין המינים, אין חציצתן חציצה, לפי שמין במינו אינו חוצץ. אבל אם היו בתוך האגודה עליון של שאר מיניו חוצצין. ע"כ.

ומעתה, אף אם אין כ"כ פליאה על הרש"ש שלא הזכיר מדברי שאר רבותינו, (כי חלקם לא היו מצויים לו כ"כ, וכל כיו"ב), מ"מ עדיין פלא גדול שלא יזכיר מדברי הרמב"ם (ושאר רבותינו המפורסמים).

[ומאידך, ראיתי בשו"ת שבט הלוי (חלק ד סימן ס) שכתב, כי המעיין היטב בדברי התוס' - יומא נ"ח ע"א וזבחים כ"ד ופסחים נ"ז, יראה דהם מפרשים דהא דלא לידוך הושענא מיירי שהעלים נושרים כלפי חוץ ומפסקים בין היד לד' מינים, ולא מפרשי לה כרש"י דהעלים נושרים מבפנים ומפסקי בין המינים כלפי פנים. ע"כ. אולם גם מדבריהם לא הזכיר הרש"ש].

(ובשו"ת מעשה אפוד ח"א סימן עה, דן באופן שתופס לכל ד' המינים ביד אחת, האם האתרוג שאין דינו להיות כאחד עם הלולב ומיניו, יחצוץ בין ידו ללולב. ובתחילה ציין בנדו"ד לפרש"י ודברי הרש"ש ולמ"ש בזה הגר"ש רוזובסקי בס' תורת ראשי הישיבות עמ"ס סוכה עמ' תתלב. ובספר שלפני אין לעמוד זה. ועכ"פ ל"ז מכל הנ"ל).

² והמשיך וכתב: וגם [אם] היה האגד משאר המינים וחוצצין בין ידו למיניו. ע"כ. וכנראה לכן כתבו באוצר מפרשי התלמוד (סוף הערה 6) שבריא"ז משמע כרש"ש. [ויש מקום לברור ע"ד מ"ש להלן (בסוף אות ז) מחי' ר' ראובן. ע"ש. וע"ע בס' עבודה ברורה עמ"ס סוכה שם (ס"ע רכז)].

[ג]. האם החציצה הינה - בין כל אחד ואחד מהמינים, או רק בין הלולב להדסים

ואולי יש לחדש, כי המתבונן בדברים יראה שחלוקים דברי רש"י [ואור זרוע, ור' ירוחם, ור' אברהם מן ההר, והריא"ז] מדברי הרמב"ם [ור"ח, והמאירי, והרי"ף גיאת, וקיצור פסקי הרא"ש], ואולי זה גם בתוכן ההלכתי, והיינו שלפי פרש"י החציצה שמדובר בה הינה - בין כל אחד ואחד מהמינים, ואילו לדברי הרמב"ם החציצה שמדובר בה הינה - רק בין הלולב להדסים.

וביאור הדברים ע"פ מה שראיתי בהערות הגר"י קאפח על הרמב"ם (אות לא) שכתב: ראיתי מי ששאל, כיון דקי"ל שאם נטלן אחד אחד יצא, וקי"ל לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה, מדוע כשחצץ בין הלולב וההדס במטלית הוי חציצה, לא יהא אלא כנטלן אחד אחד, והרי אינו נראה, לפיכך אינו דרך בזיון כעציץ וקדרה? ונראה דלאו דוקא עד שיהיה דרך בזיון, אלא כל שאינו לנוי הוי חציצה, והמטלית הזו הרי אינה נראית לפיכך אינה לנוי וחוצצת. ע"כ. (והובא בקצרה גם בקונ' ארבעת המינים - מנהגי ק"ק תימן, עמ' מא הערה 107).

ונוסח יותר קצר וברור ראיתי בביאור הר"ש צדוק על הרמב"ם, שכה כתב: אגד הלולב והבדיל במטלית - כיון שהיא מוסתרת בין הלולב וההדס, חוצצת בין ידיו ללולב (אש"ה: מענין שלא כתב 'בין המינים עצמם' כמבואר בל' הרמב"ם, ואולי הוא מבאר כן גם בדברי הרמב"ם, וכשיטות דלהלן באות ז) אף אם היא נאה, כיון שאינה נראית, אבל אם היא מבחויץ, כיון שהיא לנוי, אינה חוצצת. ע"כ.

ולפי דבריהם מתבאר כי דוקא כשכרך ללולב במטלית, ואח"כ כיסהו בהדסים, וממילא נתכסית גם המטלית, בזה ס"ל לרמב"ם שהמטלית חוצצת. משא"כ אם יכרוך להדסים במטלית, שמכיון שהינם חיצוניים ללולב, הרי שהמטלית נראית, והוי בכלל כל לנאותו, ואין כאן חשש חציצה. משא"כ לפרש"י שכתב בהדיא שהחציצה הינה בין כל מין ומין.

[ושוב מצאתי בספר משמרת מועד (קארפ, עמ"ס סוכה שם עמ' שטז) שרצה לדקדק מלשון הרמב"ם והרי"ף גיאת, כי אין חציצה רק בין עלי הלולב להדס, אך כן לערבה. ודלא כפוסקים שהקלו אף בזה משום דחשיב מין במינו. ע"ש].

ובהכי ניחא גם מה שהעיר בספר ברכת מרדכי (אורחי, מועדים סי' כז אות ח. ובשאר ספריו), שבהפסק בין המינים, לא חילק הרמב"ם (בהל' יב) בין דבר של נוי לאינו של נוי. (כדבריו בהלכה י"א לגבי כרך את כל המינים בסדיו). כי הרמב"ם איירי רק בכרך את הלולב, ובה אף אם הוי דבר של נוי הרי שהוא מכוסה, והנוי הינו כמי שאינו.

אבל דרך זו חדשה היא, ורבותינו לא דרכו בה, וגם אינה נראית מסתימת הדברים. [ואף יש לדון ולפלפל בעצם היסוד שבה - שאין נוי והידור בדבר המכוסה מהעין (ראה בדברי שמואל עמ"ס בב"ק דף ט). ואכמ"ל].

וגם נראה שיש סתירה לדברים ממה שכתב תלמיד הרמב"ן (הובא בקובץ שיטות קמאי למסכת סוכה שם): [דנתרי] טרפי דהושענא מיגו דמהדקא והויא חציצה בין לולב להדס וערבה. אמר רבא מין במינו אינו חוצץ. משמע מהכא דאי איכא בין מין ומין חציצה מן אחר שלא יהא כדי לנאותו לכולי עלמא הוי אסיר, וכן כתב ר' משה ז"ל (פ"ז הי"א). ע"כ. הרי שהבין גם בדעת הרמב"ם שאין חילוק בין הערבה ללולב ולהדס.

[ד]. גם אם לולב א"צ אגד מ"מ 'חובה' לאגדו, ולכן שייך בו חציצה

ובעיקר הערת הרש"ש על פרש"י, מהא דקי"ל כרבנן שלולב אין צריך אגד, טרם שנביא מדברי רבים מגדולי רבותינו שדנו בהערה זו, אמינא כי גם בזה כשאני לעצמי חשבתי דניחא בפשטות ע"פ מ"ש

¹ ומ"מ מצאנו בהדיא למרן בב"י (ח"מ ס' קצב ס"ק ג) שחלק לדינא [בגדון ידידיה] מדיליה על הבנת הרמב"ן בכוונת הרמב"ם. ע"ש. [ובגליון השיעור השבועי (פרשת כי תבא תשפ"ה, הערה 6) כתוב: פעם אחת ראינו שמרן חלק על ראשון וכו'. ע"כ. וכמדומה דל"ד פ"א קאמר].

הטור (או"ח סימן תרנא), וז"ל: ורש"י פי' אף על גב דא"צ אגד, מ"מ לכתחילה חובה לאגדו משום זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות. ע"כ.

ומעתה נידחא, כי אכן יש כאן 'חובה' לאגדו משום זה אלי ואנוהו.

והרש"ש שלא נחת לבאר כן בפשטות, אולי זאת משום דס"ל כמו שדחה מרן בבית יוסף שם, וכתב, שאין ראייה לומר שרש"י סובר שחובה לאגדו, דהא רש"י מצוה קאמר ולא חובה. ע"כ.

[אכן בב"ח יישוב, דאי למצוה לחוד תלמוד ערוך הוא. וע"ע בערוך השולחן (שם סעיף ה), ובשו"ת משנה שכיר (האו"ח סימן רצא). ואכמ"ל].

[ה]. מהי דעת הטור ומרן הב"י והלבוש

ועתה נדון מעט כאיזה מהפירושים נקטינן עיקר למעשה, והאם זה מעכב או רק לכתחילה.

הנה מרן בבית יוסף (או"ח ר"ס תרנא) העתיק בשתיקה לפרש"י - שהחציצה הינה בין מין למין.

ובשולחן ערוך שם (סעיף א) כתב בהאי לישנא: ומצוה לאגדם בקשר גמור, דהיינו ב' קשרים זה על זה, משום נוי; ויכול לאגדם במין אחר, ואם נשרו מהעלין בתוך האגודה בענין שמפסיק, אין לחוש. ע"כ.

ולא פירש מרן כאן מהו הענין שמפסיק, האם בין מין למין או בין ידו למינים, ובפשטות כוונתו כפירוש רש"י שהביא בב"י (על דברי הטור - שהעתיק לדבריו בשו"ע כדלהלן).

אבל ראיתי בלבוש (שם) שכתב: ואם נשרו מעלי הלולב או מעלי הדס ונשארו בתוך האגודה בענין שמפסיק בין ידו ללולב, אין לחוש דמין במינו אינו חוצץ, אבל שלא במינו חוצץ בדבר שאינו לצורך האגודה. ע"כ. הרי שהוסיף על לשון השו"ע וביאר שחשש ההפסק הינו בין ידו ללולב. (ובהרבה מספרי מחברי האחרונים, כתבו בפשטות כלשונו, ולא פירשו זאת מנין להם).

ונראה לי שהלבוש למד כן מדברי הטור, שבתחילת דבריו כה כתב: ויעשה מהדס והערבה והלולב אגודה אחת, אף על גב דקי"ל לולב א"צ אגד, צוה לאגדו משום נוי, וכיון שאין חובה לאגדו אפילו אגדו במין אחר שפיר דמי, ומשום חציצה נמי ליכא אף על גב שהקשר מפסיק בין ידו ללולב, דכיון שהוא לנאותו אינו חוצץ. וכן מין במינו אינו חוצץ, הלכך אם נשרו מעלי הלולב או מעלי ההדס ונשארו בתוך האגודה בענין שמפסיק אין לחוש. ע"כ. ובפשטות ביאור כוונת דברי הטור במה שכתב בסיפא 'בענין שמפסיק' הינם כהמשך למה שכתב ברישא שההפסק 'בין ידו ללולב'. וכנראה כן הבין הלבוש.

ומעתה יתכן שיש לנו לבאר כן גם בדברי השו"ע. וזאת משום שלשון השו"ע (בהלכה א) הינה העתקה של המשך לשון הטור. [ואכן השו"ע השמיט למפורש בדברי הרמב"ם הנ"ל (באות ב). ומה שהעתיק בב"י לפרש"י, אין מוכרח לומר שבא להורות מזה הלכה למעשה (בפרט שעיקר דבריו נכתבו בדעת רבה שנדחו מההלכה)].

אולם הטור גופיה^ה כתב בקיצור פסקי הרא"ש (מסכת סוכה פרק ג"ס כד): ומין במינו אינו חוצץ. הלכך אם נשרו מן העלים של הדס או של לולב ונשארו תלושים וחוצצין בין הלולב להדס, או בין יד ולהדס אינו חושש. ע"כ. משמע האם אי"ז מין במינו חוצץ בב' האופנים. [וכ"כ הגר"ז (או"ח סי' תרנא ק"א ס"ק ו) ונדפס בקוני' ההשלמות לשו"ע הרב - דברי נחמיה) בביאור מ"ש בקיצור פסקי הרא"ש].

ויצאתי לבדוק איך הנוסח בכתבי היד של הטור, וראיתי בתקליטור נוסחאות הטור של מכוון המאור, שאכן ברוב כתבי היד שהביאו (כעשרה) נוסף בטור אחר תיבות 'בענין שמפסיק' - 'בין מין לחבירו' (או - 'בין מין למין'). ולפ"ז א"ש עם דברי הטור בקיצור פסקי הרא"ש. וממילא לכאן נסתרו דברי הלבוש.

^ה דבר זה פשוט ברוב ככל ספרי גדולי רבותינו האחרונים, שרבינו הטור הוא זה שכתב לקיצור פסקי הרא"ש, וכמו שציין מדבריהם בספר אבא באהל ביתי (עמ' קכח). ע"ש. [ומה שציין לכ"מ בדברי הש"ך בחו"מ שכתב כן, יש להוסיף עוד מדבריו בסימן שלב (ס"ק יב) שכתב: הטור גופיה כתב בקיצור פסקי הרא"ש שחיבר. ע"כ].

ולכא' נהא מוכחים לומר שהלבוש לא גרס כן בטור, אלא כספרים שלפנינו. ואכן גם נוסחת הב"י בטור היתה כספרים שלפנינו כמבואר שם. וגם כשיצאתי לעיין בדפוסים הישנים של השו"ע, ראיתי כתוב כספרים שלפנינו (וכת"י של השו"ע אמ"א). וממילא כמו שנפרש להבנת הלבוש בטור, נוכל לפרש גם בהבנת השו"ע בו כמשנ"ת. אלא שיקשה לנו על הלבוש מדברי הטור בקיצור פסקי הרא"ש.

ואכן מצאתי להגר"ז (קוני ההשלמות לשו"ע הרב סי' תרנא סע' ח - דברי נחמיה) שכתב: בשעת נטילה צריך שלא יהיה דבר חוצץ בין ידיו ללולב ומיניו [נ] בין מין למין. (וציין לעי' ברמב"ם ופרש"י הג"ל). ובק"א כתב, דלפ"ז אין לשון הלבוש (הג"ל) מדוקדקת במה שכתב שההפסק בין ידו ללולב. ע"ש. [ולא ביאר לנו מה יעשה עם לשון הטור (והשו"ע) הג"ל].

[ו]. האם חציצה זו מעכבת או רק לכתחילה

ועכ"פ בגדר הדברים הוסיף הגר"ז, דלכא' בדיעבד אי"ז מעכב, שהרי קי"ל דלולב א"צ אגד, וכן קי"ל כבה"ג שיכול לטלן אפי' בזה אחר זה, וכ"ש שאין לחוש לחציצה ביניהם. וכן יש לפרש בלשון הרמב"ם שכתב 'הרי זה חוצץ', ולא כתב 'לא יצא י"ח'. אבל שוב כתב דאפשר שגם בדיעבד פוסלת חציצה בין מין למין, וזאת משום דאותה המטלית שמפסקת בין הלולב להדס, היא עצמה מפסקת בין מקצת היד ללולב. והניח בצ"ע. [והוסיף דבשיטת רש"י אפשר דס"ל דאף שלולב א"צ אגד, מ"מ בזה אחר זה לא יצא, וא"כ י"ל ששייך פסול חציצה גם בין מין למין אף לעיכובא]. ע"ש.

הרי שגם הגר"ז התעורר להעיר כרש"ש מהא דקי"ל שלולב א"צ אגד, אבל מכח זה לא שינה את ביאור הדין היוצא מהגמ' אלא את גדר הדין. וזאת משום שראה כי גם הרמב"ם מבאר כרש"י (וכמבואר בדבריו שהבאנו בסוף האות הקודמת).

ובדרך זו דרך גם בספר ערוך לנר (סוכה דף לו:) וכה כתב: לכאורה קשה מה בכך שאין נאגדין, הא פסקינן כרבנן (לעיל יא:) דרבי יהודה דלולב אין צריך אגד, וכי תימא דזה גרע מאינו אגוד כיון דמפסיק דבר ביניהם, אכתי קשה הא פסקינן (לעיל לד:) דנטלן זה אחר זה יצא, הרי דלא בעינן לקיחתן כאחד, וא"כ מה בכך דאיכא הפסק בין מין למין. וכי תימא דרש"י פוסק כר"ת לעיל (שם בתוד"ה שתהא) דבעינן שיטלם בבת אחת דוקא, אכתי יקשה להרמב"ם (פ"ז מלולב ה"ו) דפסק דנטלן זה אחר זה יצא, ואעפ"כ פסק (שם הי"ב) דבהפסיק במטלית בין מין למין ה"ז חוצץ, ואמאי מי גרע מנטלן בזה אחר זה. וי"ל כיון דעכ"פ לכתחלה בעינן גם לרבנן שיאגוד יחד משום ואנוהו, לכן פליגי לענין אגד דלכתחלה, וזה מדוייק בלשון הרמב"ם דלענין נטלו בכלי שלא בדרך כבוד כתב (שם הי"א) לא יצא, ולענין הפסיק במטלית כתב ה"ז חוצץ, ולא כתב לא יצא, וה"ט דבזה באמת יצא, רק דלכתחלה חוצץ. אכן לא זכיתי להבין למה לא פירשו רש"י והרמב"ם דחשש דרבה הוא שהעלים חוצצים בין ידו ללולב כמו הושענא בסודרא לעיל (עמ' א') ובזה לרבה דס"ל מין במינו חוצץ באמת לא יצא. עכ"ד.

[ומה שכתבו (הגר"ז ובערוך לנר) בשיטת רש"י לחוד, ראה נמי ברשימות שעורים להגר"ד סולובייצ'יק (מסכת סוכה דף לו:) שכתב: לכאורה רש"י מפרש שאם נשרו עלים חוצצים באגודה ופוסלים את האגודה. וקשה, התינוח לר' יהודה הסובר לולב צריך אגד, אבל מהו לפי רבנן. ויתכן לומר, שרש"י סובר כר"ת כנגד בה"ג. ג' סובר שלפי רבנן נוטלים את ארבעת המינים גם בזה אחר זה, ובדאי אליביה אין דין חציצה הפוסלת את אגודת המינים. אולם ר"ת סובר שגם לפי רבנן צריכים לקחת את ארבעת המינים בבת אחת. א"כ י"ל שגם לרבנן צריכים חלות אגודה, אלא שר' יהודה סובר שקיימת אגודה דוקא בקשירה ורבנן סוברים שעצם נטילת המינים בבת אחת ביד נחשבת אגודה, ואגד יד שמיא אגד. לכן אומר רש"י שאם יש חציצה ביניהם נטילת ידו אינה יכולה לקבוע אגודה כשרה, כי החציצה מעכבת את חלות האגודה שבידו. ע"כ. וע"ע בהערות הגר"ש אלישיב למסכת סוכה שם, ובס' אמרי יושר (גריינמן) שם, ובס' חידושי בתרא שם (אות קלט), ובס' שושנת יעקב (עמ"ס סוכה ח"ב עמ' קפח), ובס' שושנת העמקים (בחבוט, גיטין עמ' ריג)].

¹ וכנראה לכן דבריו בזה היו בהעלם עין מהרבה אחרונים.

וכיו"ב ביאר ברמב"ם גם הגר"י אברהמסקי בספר חזון יחזקאל (זבחים דף כד. סוף דף יב בדפי ספר ליקוטי הש"ס), שכוונתו לומר רק שלא קיים למצוה כהלכתה - שיגביה אגודה של ג' מינין כאחת, שהרי הוא פוסק שיכול לטלם זה אחר זה. ולכן כתב 'חוצץ' ולא כתב 'לא יצא'. ע"ש. (ובספר משמרת מועד קארפ עמ"ס סוכה שם עמ' שטו, לא נחת לכ"ז).

ובאמת שכבר קדם לכולם בחידושי ר' אברהם מן ההר (מסכת סוכה שם) וכה כתב: לא לידון - אחר שאגד ההדס והערבה יחד לא יתחוב הלולב מלמעלה לתוך האיגוד, דילמא נתרי טרפי - הלולב מפיל עלי ההדס והערבה ומשתיירין באיגד וחוצצין בין מין ומין, ואינן אגודין יחד להיותן לקיחה אחת. פירוש, ואפילו לרבנן דלא בעו איגד, למצוה מיהא בעו משום ואנוהו. עכ"ל.

וכ"ז דלא כמ"ש בשו"ת אבני נזר (חלק אורח חיים סימן תצב אות ג): דקשה על פרש"י, דהא קיימא לן אין צריך אגד? ודוחק לומר דמשום לכתחילה חשש בספק. ע"ש מה שביאר לפי דרכו. (וראה עוד בדבריו בחלק יו"ד סי' רסו אות ט). הרי שדחה צד לבאר שדין חציצה זו הינה רק לכתחילה. (וע"ע בס' שיעורי רבנו משולם דוד הלוי מנחות לח. עמ' שמח:).

[ובהערה זו על פרש"י ראה עוד מ"ש מה שכתבו משם הגר"ז בספר מועדים וזמנים (ח"ב סי' קט), ובקובץ בית אהרן וישראל (חלק סח, עמ' קלב. וחלק צו עמ' כז). ע"ש. וראה גם בספר משנת הלוי (שארר, סוכה דף לז: ריש אות קיח), ובספר מצעדי גבר (סוכה סי' ב). וע"ע בחידושי הגר"ז (מסכת מנחות דף כז.), ובספר סוכת הלויים (סוכה ל:), ובשאר ספרי דברי רב].

וע"ע בשו"ת שבט הלוי (חלק ד סימן ס אות ד) שכתב, דאף לשיטת רש"י - שהחציצה היא בין המינים, מ"מ מוכרח דעיקר חציצה זו אינה מהתורה, כיון דקיי"ל לולב א"צ אגוד כלל, א"כ איך יפסול מטעם מפסיק בין האגוד, ומכ"ש לשיטת הרמב"ם ובה"ג דיוצאים אפילו בזה אח"ז, אלא חציצה זו היא רק חומרא דרבנן. [וכתב, שלכן אפשר להקל במין במינו שלא יחצוץ אע"פ שזה מינו רק בעצם ולא באיכות]. ע"ש.

[ז]. האם החציצה היא רק במקום האגד, והאם יש לפרש שכוונת מולם לחציצה בין היד למינים

ומ"ש הגר"ז - 'דאפשר שגם בדיעבד פוסלת חציצה בין מין למין, וזאת משום דאותה המטלית שמפסקת בין הלולב להדס, היא עצמה מפסקת בין מקצת היד ללולב'. לכאן משמע מדבריו כי דין חציצה בין מין למין האמור כאן, אינו דוקא במקום האיגוד, אלא בכל משך שיעור הנצרך לארבעת המינים. כי אם ס"ל שדין החציצה הינו דוקא במקום האיגוד, לכאן נפל הכרחו, שהרי יכול לתפוס בידו שלא במקום האיגוד, וממילא לא נחשב לחציצה.

ולכאן זה דלא כמו שראיתי להגר"מ שטרנבוך בספר מועדים וזמנים (ח"ב סי' קכו) שהביא לדברי הרמב"ם (הג"ל) וכתב: ומאד אני תמה על רבותינו הפוסקים שלא ביארו פרטי דין זה, שלא נתבאר אי הכוונה דוקא בתוך האיגוד, אם נמצא שמה דבר החוצץ בין מין למין פסול, אבל אין חיוב שבתוך כל השיעור דבעינן לעיכובא להדס ערבה ולולב בעינן שתהא בלי חציצה דמטלית וכדומה ביניהם, שאין חיוב או מצוה שתהא בתוך כל השיעור אגוד, או אף שאין חיוב שיהיו אגודים בכל השיעור, בחציצה ממש ביניהם גרע שאינו תמה באותה מקום. והרמב"ם סתם שאם הבדיל ביניהם חוצץ, ולא ביאר אי

¹ ונציין עוד, כי מדברי כל רבותינו הנ"ל מתבאר שהיתה דעתם מתיישבת אי נימא דהסוגיא כמ"ד לולב צריך אגד. אולם איפכא מכל זה ראיתי בשו"ת צמח צדק מלובאוויטש (או"ח סימן יא אות ג) שרצה להוכיח מהמבואר דמותר לידון לולבא בהושענא, מכלל דתחיבה זו נקראת שפיר שאוגד את הלולב. וכתב: ואפ"ל דדין לא לידון איניש וכו' הוא רק לדין דלולב א"צ אגד רק למצוה, ולא לר' יהודה דצריך אגד מדינא, דלדידיה באמת צריך לאגד כולם יחד. אלא שסיים שזה דוחק קצת, דאמאי נתיר לידון לולבא בהושענא כיון דחכמים ג"כ בעיא אגד למצוה עכ"פ. א"ו משמע דתחיבה נק' שפיר אגד לגבי הלולב. ע"ש. (ואיהו לא נחת כלל לנקודה שהתמקדו בה כל רבותינו על פרש"י בנדו"ד). וע"ע בשו"ת דברי יהודה (גורדן, יו"ד סי' כ אות ג דף סט ע"ד ד"ה ואם), ובספר תעלומות חכמה (סוכה לז: אות קא).

מייירי במקום האגודה דוקא או אפילו בכל השיעור. אבל מלשון הש"ע ר"ס תרנ"א שכתב 'ואם נשרו מהעלין תוך האגודה בענין שמפסיק אין לחוש' משמע קצת שיעקר הקפידא בחציצה תוך האגודה דוקא, וכן מסתברא לע"ד מאחר שלא מצינו הידור שיהיו אגודים כל השיעור יחד, נראה דסגי למיהוי תמה במקום האגודה, ובו לבד פוסל חציצה. עכ"ד.

[ולשיטתו יש לדקדק גם מלשון המאירי בבית הבחירה (סוכה לו:): שכה כתב: כשאוגדין את ההושענא אין צריך לאגדה סביב הלולב, אלא אם ירצה אוגדו בפני עצמו תחלה ואח"כ תוחב את הלולב בתוכו, ואף על פי שבתחיתו עלי ההדס נושרין ונופלים בינתיים וחוצצין בין (מין) הלולב להושענא ונמצא שאינו אגד אחד ואין כאן נוי שיפקיע את החציצה שלא לעכב מהיות נקרא אגד שני, מ"מ מין במינו הוא ומין במינו לענין זה אינו חוצץ, ואגד אחד הוא. וכן אם היה הלולב ארוך לו יותר מדאי ורצה לגזו ממנו מלמטה, יגזו אף בעוד שהלולב בתוך ההושענא, שאע"פ שעלי הלולב הנחתכים נשארים תלושים מן השדרה ומתערבים בנתים וחוצצין בין הלולב השלם להדס ונמצא שאינו אגד כאחד, מין במינו הוא ולענין זה אינו חוצץ. עכ"ל]. (וע"ע בספר דעת רש"י עמ"ס סוכה שם).

ועוד בה, כי כל המקום לדייק כן מלשון השו"ע, זה רק בהנחה שש"ל כרש"י והרמב"ם שיש בעיה של הפסק בין מין למין ועל זה הנדון, אבל אם נפרש כלבוש והרש"ש שהנדון מצד הפסק בין היד למינים, אין לדקדק כזאת ממה שכתב 'תוך האגודה', שהרי אין הנדון על הפסק בין מין למין שהם הנאגדים, אלא בין המינים ליד. (וראה בביכורי יעקב סימן תרנ"א ס"ק ג).

ושוב מצאתי שכיו"ב דחה לדברי המועדים וזמנים בספר מערכי לב (חפוטא, עמ"ס סוכה מערכה לג אות ג), ע"פ מה שביאר גם בשיטת הרמב"ם שהנדון הינו בחציצה בין ידו ללולב, ולא בין מין למין. וכתב שלכן לא נראה כדבריו לא בלשון הרמב"ם ולא בלשון השו"ע. ע"ש דרכו ונימוקו.

[וגם כשאני לעצמי כבר מעיקרא חשבתי, שמכיון שיד האדם שבאה ליטול את הלולב נוגעת תחילה בשאר המינים, קרו לה לפי המציאות התמידית - חציצה בין הלולב לשאר המינים וממילא אין ידו נוגעת בלולב, אבל עיקר דין חציצה הינו בין היד ללולב. אלא שמדברי המאירי ודעימיה אין נראה כן].

ובאמת עוד מצאתי בספר משנת הלוי (שארר, סוכה דף לו: סוף אות קיח) שכתב מדיליה שיש להסתפק בביאור כוונת השו"ע - האם כוונתו מצד הפסק בין ידו לאגד, או שמפסיק באגד, וגם לצד זה הסתפק האם יש הקפדה רק במקום האחזיה בידו, או בכל מקום שמפסיק. ולשיטת הרש"ש שהחציצה היא בין המינים, אין ההקפדה בחציצה שבמקום האגד. ע"ש.

וגדולה מכל זאת ראיתי בספר חידושי רבי ראובן (סוכה, סי' האות ד) שכתב כי לכאורה צריך לפרש דכוונת רש"י נמי בפירוש הרש"ש, והכי קאמר, דכיון דהנך טרפי שנשרו חוצצין בין מין למין, א"כ אין לקיחת היד שמצד מין זה מיקרי לקיחה להמינים שבצד השני, דכשליכא חציצה ה"ט דכל מקצת היד מיקרי לקיחה לגבי כל המינים משום דהויא לקיחה אחת, אבל כיון שיש חציצה בין מין למין אינם אגודים יחד להיות לקיחה אחת, והו"ל חציצה בין ידו להמינים. ע"ש. (ועי' מ"ש לעיל אות ב בהערה).

[ואעיקרא דמילתא, יש לציין, כי המעיין בדברי כמה מגדולי הפוסקים יראה שלא כתבו - שהחשש בסוגיא זו הינו משום חציצה, אלא משום שע"י נשירת העלים פוסל להדס והעברה, וכמו שהבאתי מדבריהם בעורי דבורה (ח"י עמ' קכו-ח). ע"ש].

[ח]. מדוע בקושיקלאך לא פקפקו מצד אי נגיעת המינים זה בזה

והנה מנהג רבים מאחינו בני אשכנז, לחבר את הלולב עם שאר המינים על ידי מחזיק הנקרא 'קושיקלאך' שבו הלולב תחוב באמצע, ומב' צדדיו יש ב' כיסים, א' להדסים וא' לערבות, וכיסים אלו מפרידים לרוב ככל השיעור הנצרך להדס והערבה מנגיעה ברוב השיעור הנצרך ללולב, ולא פקפקו בזה מצד צורך בנגיעה שלהם עם הלולב (אלא מצד מה שצריך לאגד ב'קשר' וכאן אין קשירה. ראה בחתם סופר עמ"ס סוכה דף לו: ובחזו"ע הל' סוכות עמ' שמג. ובפסקי תשובות סימן תרנ"א אות ב).

ולא משמע לומר שבזה שפיר דמי מצד מה שיש נגיעה במקצת, כי אם הוי חציצה זה אפי' במקצת, וכמ"ש בשו"ת חלקת יואב (מהדורא קמא יורה דעה סימן כו) דממ"ש במס' זבחים (יט.) גבי בגדי כהונה מבואר דחציצה במקצת פוסל מה"ת ולכך לא היו מניחין תפילין. ושכן מוכח ממ"ש במס' סוכה (לז.) דאגודה של לולב היה חוצץ אי לאו לנאותו, ואף דהאגודה היא רק במיעוט היד. ע"ש. (אף שיש חילוק בין החציצות).

[והגם שמכלל פלוגתא לא נפקין, מ"מ אין לסמוך בזה על דעת המקלים לחוד, אלא כצירוף בעלמא. וכמו שתראה בשו"ת יביע אומר (ח"א או"ח סימן א אות טו) שכתב בנדון ידיה: ומקום יש בראש לצרף סניף להקל, דמכיון שאין טיחה זו כנגד כל התיתורא רק באמצעיתה, ולפמ"ש התוס' בכורות (ט) וסוכה (לז) יש חילוק בין חציצה בכולו, ובין אם נוגע במקצת בלי חציצה, דבזה שרי טפי. ע"ש. וכ"כ הרמ"א (בס' תרנא ס"ז), שנהגו להחמיר להסיר התפילין והטבעות (בעת נטילת הלולב), אבל מדינא אין לחוש הואיל ואין כל היד מכוסה בהן. (אגודה). ע"כ. ואף על פי שהב"ח והגר"א חולקים ע"ז, וכן הגאון מהרי"ט אלגאזי בהלכות יום טוב פ"ק דבכורות (ט): כתב לדחות חילוק זה מהלכה. וע"ע בשו"ת עמודי אור (ר"ש לז). מ"מ מידי פלוגתא לא יצאנו, והמג"א ועוד הרבה אחרונים ס"ל כהרמ"א בזה. ע"ש. וע' בשעה"מ (סוף ה' כלי המקדש), ובשו"ת פני אריה (סי' יז). ולכן חזי לאצטרופי בנ"ד. עכ"ד. וכבר דנו האחרונים לגבי ד' מינים מהו שיעור החציצה. ואכמ"ל].

וכנראה מה שלא חששו מצד חציצה בקושיקלאך, היינו לפי שהינו עשוי ממין הלולב, וסמכו בזה לקולא משום דמין במינו אינו חוצץ.

אי נמי משום דהוי לנאותו, ואינו חוצץ. וכמ"ש המג"א (סי' תרנא ס"ב), ובלבושי שרד (שם), ובמשנה ברורה (סימן תרנא ס"ג י), שאם כרך בדי ההדס בלולב, שרי, ולא הוי חציצה, דזה מקרי לנאותו. ע"ש ובשאר הספרים.

[וגם אפ"ל ע"פ מה שייסדו כמה אחרונים (ראה לעיל באות ו במוסגר) שדין חציצה האמור בפרש"י - היינו מצד החיסרון באגד וממילא בלקיחה אחת. ובקושיקלאך שכלל אין אגד, ממילא גם אין לדון מצד חציצה זו].

וכרגע מצאתי במשנה אחרונה על המשנ"ב שם (סי' תרנא הערה מט) שכתבו מעצמם שמטעמים אלו אין חשש חציצה בדין ידו לולב, ואף לא מצד אי הנגיעה של שאר המינים בלולב. ע"ש. אבל בשאר האחרונים לא ראיתי שיעוררו מצד זה של חציצה מצד אי נגיעת שאר המינים בלולב.

[ט]. לכ"ע כל לנאותו אינו חוצץ, ואף יש בזה נוי והידור מצוה

ועכ"פ כ"ע מודו שגם אם נקבל לדברי רש"י כפשטן להלכה ולמעשה, מ"מ היכן דהוי לנאותו, קי"ל (סוכה לז) כל לנאותו אינו חוצץ, וכמפורש גם בדברי הרמב"ם, ואין בזה חשש חציצה בין מין למין.

וכ"כ בהדיא גיסו של הפרי חדש בספר מלכי בקדש על הרמב"ם (הלכות לולב פרק ז הלכה יא), וז"ל: אי נמי אפשר דלהכי נקט רבא הכי כל לנאותו אינו חוצץ, ולא נקט לקיחה ע"י דבר אחר דרך כבוד שמו לקיחה, לאשמועינן דרך אגב כללא בעלמא דאפי' דלא לקח ע"י דבר אחר אלא שנוגע ידו בהדסים וערבות שהם סביבות הלולב דלעולם אינו נוגע בשרו אלא בהם אלא שסיבב סביב הלולב דבר אחר כדי לנאותו והוא חוצץ בין לולב להדסים אינו חוצץ דכל לנאותו אינו חוצץ. ע"כ. וראה גם במחצית השקל (סימן תרנא ס"ק ב. ד"ה והוא הדין אם אגדו להדס). ע"ש. (אלא שלא כתב בהדיא שכ"ה לשיטת רש"י).

ולא זו שאין בזה חשש חציצה, אלא אף יש בזה נוי והידור מצוה, [וכמ"ש בס' יוסף אומץ (אות תתל"ו) דמשום הידור מצוה לכתחילה יהדר אחרי לולב חדש שעליו ירוקים], ופוק חזי בשו"ת שבות יעקב (ה"ב סימן כה) שנשאל אודות אנשים שצובעין את הלולבים הישינים שיש להם בצבע של עלה ירוק כדי שיהא נראה כאלו הוא לולב חדש, אי איכא בו חשש איסור דבל תוסיף דהוי כמין אחר ומוסיף על הד' מינים? והשיב? בודאי אי אמרינן חזותא לאו מלתא היא וכמבואר בש"ס ב"ק דף ק"א פשיטא שאין כאן חשש דבל תוסיף, וכבר הארכתי בזה אי חזותא מילתא היא או לא בספרי מנחת יעקב כלל ע"ד ס"ק ה' וכו', ואפי' אי נימא כמ"ד חזותא מילתא היא בשאר דברים, מ"מ אין כאן משום בל תוסיף כיון דלא נקרא על

שם הצבע שם אחר רק לולב הירוק וכדרכו להיות כשהם חדשים והוא רק הידור מצוה אין בו משום בל תוסיף וכדאמרינן בסוכה דף ל"ז כל לנאותו אינו חוצץ, וגדולה מזו מצינו ומבואר בא"ח סי' ל"ט גבי ציצית ורצועת התפילין שמותר לעשות מאיזה צבע שיהיה אף שאין דרכן בכך ואין כאן חשש בל תוסיף, אלא ודאי מטעם שכתבתי דמ"מ נקראים ציצית סתם ורצועת סתם ולא ע"ש הצבע, וכן הוא בפ"ז דמקוואות משנה ג' ע"ש דמה"ט מי צבע אינן פוסלין, וה"ה כאן בלולב והוא רק הידור מצוה ופוק חזי מה עמא דבר והוא היתר פשוט לע"ד. עכ"ד. ומכלל הדברים הינך רואה שאפי' לא עלה על דל שפתיו לטרוח ולדון בזה מצד חציצה. וגם באליה רבה (סימן תרנא ס"ק ג) צידד לפקפק כמה שיש נוהגין לצבוע לובן הלולב במין שקורין פיט"ר זי"ל, רק משום בל תוסיף. ע"ש. וע"ע בשערי תשובה (סימן תרמ"ה ס"ק ו) שהסכים עם השב"י, וכתב שרק המוכר לולבים אין רשאי לעשות כן משום הונאה, אבל מי שיש לו לולב לבן מותר לצבוע לעצמו או ליתנו לצבע. ע"ש. (וראה בביאור הלכה ס"ס תרנא שציין לפלגותא שבזה מצד בל תוסיף). וגם ראיתי בשו"ת להורות נתן (ח"ח סימן מט אות ב) שכתב לסייע לדברי השב"י ממ"ש הרשב"א בס' תורת הבית הקצר (בדיני טבילה דף לב) שהובא גם בב"י (יו"ד סי' קצח) דמבואר דאיכא שני טעמים להא דהצבע שעל השערות אינו חוצץ, חדא משום שמקפדת ורוצה בכך שהצבע יישאר על השער, ועוד דאין בו ממש. וב' טעמים אלו שייכים גם בנדון דידן, וכתב, אף על גב דהכא בלולב לאו משום חציצה אתינן עלה אלא משום בל תוסיף, ברם למאי שכתב הרשב"א דכיון שרוצה שהצבע יהיה על השער לכן הרי זו כגופו של שער, וכבגד צבוע שאין הצבע כדבר הנוסף אלא כעיקרו של בגד, הכי נמי ליכא בל תוסיף דהצבע הוי כעיקרו של לולב ולא הוי דבר הנוסף. ע"כ. הרי שגם לו פשוט שאין לדון כאן מצד חציצה. [וע"ע בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן שסד) שאין שום חשש לצבוע את הסך במיני צבע ויופי והידור. והביא לזה כמה ראיות. וכ"כ בס' יקח מצוות (עניני הידור מצוה עמ' תתקצה). וראה גם בחיבורי עורי דבורה (ח"י עמ' נב). ולהלן בקונ' הכשר פרגולה (אות כט). ואכמ"ל]. (ובקובץ תל תלפיות - תשרי תשפ"ו עמ' רעז, לא זכר מכ"ז).

[י]. האם יש חשש חציצה בלולב עם חומר הדברה

והתעוררתי לעיין ולכתוב לכל זה (בחדש תשרי תשפ"ד), לפי מה שראיתי בדברי הגר"י שייכנזי שליט"א בקונטרס 'הלכות מעשיות לבחירת ארבעת המינים' (סוכות תשפ"ד עמ' ק הל' לולב אות כט) שכה כתב: בשביל למנוע הימצאות חרקים וריקבון בלולב, משתמשים המגדלים בחומרי הדברה, וישנו חומר הדברה שכאשר מטבילים את הלולב בתוכו, יוצר שכבה שקופה על הלולב. ההכשרים חששו ששכבה זו גורמת לחציצה בין הלולב לשאר המינים, ולכן היום כמעט ואין מגדלים שמשתמשים בחומר זה. ומי שקונה לולב מאדם פרטי, יש לו לשים לב, שלא תהא שכבה זו על הלולב מהטעם הנ"ל. ע"כ.

הנה מה שכתב - 'ההכשרים חששו ששכבה זו גורמת לחציצה בין הלולב לשאר המינים'. לא פירש לנו מניין שיש דין שלא תהא חציצה בין הלולב לשאר המינים, וכנראה הכוונה בזה לדברי רש"י במסכת סוכה (לו:), שכתב, דלמא נתר' טרפי - הלולב משיר עלי הדס והערבה, ומשתיירין באגה, וחוצצין בין מין למין, ואינם אגודים יחד להיות לקיחה אחת. ע"כ. ומעתה אף דקי"ל כי מין במינו אינו חוצץ, מ"מ דבר שאינו מינו חוצץ (וכמ"ש באו"ח סי' תרנא ס"א). וכמו שהבאנו לעיל (אות ב) גם מדברי הרמב"ם ושאר רבותינו הראשונים.

וראיתי שכזאת כתב כבר הגר"נ גולדברג (ספר מקראי קודש, הררי, ד' מינים עמ' תתקמד) - שאם יש בזה חשש חציצה לא מספיק שירחץ ויוריד את הדבק מקצה הלולב שיעור שיכנס בידו, שהרי חזינן בגמ' שיש איסור שיהיה חציצה בין הלולב להדסים או בין עלי הלולב בין עלה זה לעלה אחר, שהרי יש מ"ד בגמ' שלא לדחוק אדם הדס בתוך האיגוד שמא יפיל עלה מההדס ויהיה חציצה בין עלה לעלה. אמנם הלכה שמין במינו אינו חוצץ, אבל דבר שאינו מינו חוצץ. עכ"ד.

אבל חומרא זו צ"ב, כי מלבד מה שנתבאר לעיל (אות ה) שלא פשוט שכן דעת מרן השלחן ערוך לפסוק למעשה, וגם ראינו (אות ז) שלא ברור לנקוט כן אפי' בדעת רש"י והרמב"ם גופיהו. עוד בה - שהרי נתבאר (אות ט) דכ"ע מודו שאם הוי לנאותו אינו חוצץ.

ועוד, הרי גם בלולים המרוססים בחומר, מסתמא יש נגיעה במקצת באיזה מקום, כי השכבה של החומר אינה הרמטית, וחזי לאצטרופי לקולא לפי הדעות (ראה באות אות ח) שמועילה נגיעה במקצת. ואף אם השכבה הרמטית, הרי סמא בידיה לכל היותר לתלוש עלה אחד מקצה הלולב למטה (וכמו שרבים עושים לצורך איגוד הלולב), וכבר תהא נגיעה בריוח.

ובפרט דכל הנדון בחציצה זו לשיטות אלו (המבארים כרש"י) הינו רק חומרא מדרבנן, וכמ"ש בשו"ת שבט הלוי (חלק ד סימן ס) [בנדון ידיה] שלכן יש להקל בה.

[יא]. אין חשש בלולב עם חומר הדברה - מצד דברי המקובלים שיצריך לחבר לאתרוג עם הלולב

ואף שידוע מה שכתב מרן בבית יוסף (או"ח סימן תרנא): אם צריך לחבר האתרוג ללולב בשעת הנענוע ולנענע שניהם יחד, או אם אינו מנענע אלא אגודת הלולב לבד ויד שמאלו שהאתרוג בה תהא עומדת במקומה בלי נענוע, דבר זה לא נתבאר בגמרא ולא בדברי הפוסקים, אבל ה"ר מנחם מרקנ"ט כתב בפרשת אמור (ד"ה ולקחתם) צריך לסמוך האתרוג עם שאר המינים שלא להפרידה מן הבנין, וסוד זה נגלה אלי בחלום בליל יום טוב הראשון של חג הסוכות בהתאכסן אצלי חסיד אחד אשכנזי שמו הרב ר' יצחק, ראיתי בחלום שהיה כותב השם ביו"ד ה"א והיה מרחיק הה"א אחרונה מן השלש אותיות הראשונות, ואמרתי לו מה זה עשית? והשיב כך נוהגים במקומינו, ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם, ואשתומם על המראה ואין מבין, למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג, והבנתי פתרון חלומי, וחזר בו. ורז"ל רמזו סוד זה בויקרא רבה (פרשת אמור ל, ט) שאמרו שם: פרי עץ הדר (ויקרא כג, ז) זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (תהלים צו, ו, דה"א טז, כז) הוד והדר לפניו, כפות תמרים זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (תהלים צב, יג) צדיק כתמר יפריה, וענף עץ עבות זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (זכריה א, ח) והוא עומד בין ההדסים, וערבי נחל זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (תהלים סח, ה) סולו לרוכב בערבות. תראה שכל המינים האלו רומזים בשם יתברך. עכ"ל. ע"כ. וכ"פ מרן בשולחן ערוך (שם סעיף יא): צריך לחבר האתרוג ללולב בשעת נענוע ולנענע בשניהם יחד. ע"כ. (וראה עוד בס' חזו"ע סוכות עמ' שנג).

מ"מ נראה פשוט שבלולים המרוססים בחומר אין לחשש זה, כי שאני המבואר בב"י - שיש 'מרחק' בין האתרוג לשאר המינים, משא"כ בנדו"ד שכולם סמוכים זל"ז. ותדע לך, שהרי אף בכתובת אותיות השם כל אות מופרדת מחברתה בהיקף כולה. והכא שהריסוס נעשה כחלק מהלולב לא גרע מזה.

עוד, דאף אם זה סיבת החשש של חציצה בין הלולב לשאר המינים, אכתי נימא דיו לבא מהדין להיות כנדון, ושפיר דמי מצד מה שיש נגיעה במקצת, דכשם שהאתרוג אינו נוגע כולו בלולב ושאר המינים (לפי מבנה צורתו), ה"נ בשאר המינים עם הלולב.

(אא"כ נחלק בין הפרד שרק מחוסר קירוב, לבין הפרד שגם אם יתקרב לא יגע כבנד"ד, ובפרט אי נימא שע"פ הסוד יש חיסרון כשיש דבר מיותר בין אות לאות. ואכמ"ל).

[ורק זאת אציין, כי בשו"ת תפארת יוסף (זליכה, ס"ס קלא) צידד שע"פ הסוד, 'הלולב' לא יהיה ירוק לגמרי, אלא יש בו נטיה לצהוב, ויש הרבה לולים צהובים. ע"ש. (ומעלת ידידי הר"ה"ג יונתן בן יהודה כתב בספרו סוד ישרים ח"א קונטרס מרגליות יקרות אות מג - שע"פ הסוד מ"ש שצבע 'האתרוג' הוא ירוק, הכוונה לצהוב, וכמ"ש המפרשים על תיקוני הזהור בדף נו: ועוד). וידוע שמטרת החומר הנ"ל לשמור על מראה ירוק בלולב].

[יב]. מצד מה נמנעו הבד"צ של העדה החרדית לתת הכשר ללולים אלו

והראני בני יניק וחכים ר' יהודה נ"י, חוברת 'הידור מצוה' היו"ל ע"י ועד הפיקוח ההלכתי שע"י בד"צ העדה החרדית (תשרי תשפ"ד), ששם פתחו לדברים והתפארו ברמת הכשרות שהם נותנים, וכה כתבו (בעמ' 3): בשנים האחרונות כאשר מגדלי הלולים קוטפים את הלולים בעונות מוקדמות בשנה - כבר מתחילת חודש אדר, צוברת תאוצה תופעה שהמגדלים מורחים חומר מסויים על הלולים בכדי לשמור על טריותם ושלמותם ויופיים. חומר זה אם הוא נשאר דבוק על הלול, הוא עלול לפוסלו משום 'חציצה', והוראת רבותינו הבד"צ שליט"א היא שלא לאשר לשיווק חומר משמר הנשאר על הלול. ע"כ.

ועוד כתבו שם (עמ' 4): כמו כן קיימת השגחה מיוחדת על לולבי קורא' שלא נמרח עליהם חומר חוצץ, וזאת בעקבות המכשולות החמורים שבלולים אלו, שלצורך שמירת הקורא' בשלימותה ישנם המטבילים את הלולים בחומר שמירה. ע"כ.

וגם ראיתי במדריך הכשרות של בד"צ העדה החרדית (ניסן תש"פ עמ' 110) שכתבו: מפקחים שלא ימרחו על הלולים חומרים שונים, כגון מגן 2000 וכיו"ב, המהווים חציצה ופוסלים אותם לקיום המצוה. להיו ידוע שגידול הלולים כיום עבר שינוי יסודי, וכבר עכשיו ערב פסח יש במקרים לולים לצורך חג הסוכות, השימור שלהם דורש ידע רב, ויש מגדלים שמצפים את הלול בחומר שמונע איבוד נוזלים מהלול, ויש דברים הגורמים לחשש חציצה בלול, פיקוח הבד"ץ בבתי האריזה שתנאי השימור לא פוגמים בכשרות הלול. ע"כ.

וכנראה זה המקור למה שכתב הגר"י שיכנזי (שזכו בד"צ העדה החרדית הספרדית שבין היתר הינו מו"צ מטעמים) - כי בעלי ההכשרים חששו בזה משום חציצה.

אכן המדקדק יראה שבדבריהם לא נזכר כלל שחשש החציצה הינו 'בין הלולב לשאר המינים', ושפיר נוכל לפרש שחשש החציצה הינו בין הלולב ליד הנוטל.

ושמחתי למצוא בספר מקראי קודש (הרר, הל' ארבעת המינים עמ' תתקמ) שכתב: בעבר היה מי שציפה את הלולים בחומר סמיך לבד, ואז הבד"ץ של העדה החרדית פסלו את הלולים בשל איסור חציצה בין הלולב לבין היד האוחזת בו. ע"כ.

[יג]. המציאות בעבר ובהווה, ודברי הפוסקים האחרונים

והשתא דאתנין להכי, יש לחדד ולהביא בשלימות לתיאור המציאות כפי שנתבאר בספר מקראי קודש (בקטע הנ"ל), וכה כתב: ישנם שני חומרי ציפוי עיקריים, א' - חומר שמטרתו לקטול פטריות ולמנוע עובש, שהינו מאד דליל ונוזלי. ב' - החומר הנ"ל אך בתוספת חומר מגן שהינו יותר דביק סמיך וממשי. את לולבי דרי' אין מצפים בחומר המגן, אלא רק בשאר החומרים, ואילו את שאר הזנים מצפים בחומר המגן הנ"ל, ומדללים עם הרבה מים ועם עוד שני חומרים נוספים. בעבר היה מי שציפה את הלולים בחומר סמיך לבד, ואז הבד"ץ של העדה החרדית פסלו את הלולים בשל איסור חציצה בין הלולב לבין היד האוחזת בו, אך היום משתמשים בחומר המגן באופן הרבה יותר מדולל בשל ציפוי הלולים באופנים הנ"ל הרי שהלולב יותר מבריק ורק אדם מקצועי יכול להבחין האם הלולב הוטבל בחומרים הנ"ל בשל דילולם במים, אך אדם רגיל אינו יכול לזהות זאת. ישנם שני ועדי כשרות שנותנים כיום הכשר ללולים, הבד"ץ עדה"ה, והבד"ץ של הרב אולמן שליט"א, הבד"ץ נותן הכשר רק ללולבי דרי, שבהם אין את החומר המגן. השגחה זו הינה על כעשרה אחוזים מכלל הלולים בארץ. ע"כ.

ומעתה יש להבין מדוע הבד"צ נותנים הכשר רק על לולבי דרי, והרי במציאות העכשוית כבר לא מצפים בחומר סמיך כבעבר.

[וכעת התפרסם בקובץ פעלים לתורה (חנ"ב עמ' קכט) מכתבם לת"ח אחד (הרה"ג חיים זינגער - מח"ס אוצר ארבעת המינים ושא"ס) שדן בעיקר ענין זה, וכה כתוב שם: לאור הבעיות והנידונים באם יש חציצה וכדו', הוחלט בהבד"ץ שאין לשווק לולבים תחת כשרותינו כשהוטבלו בחומר מגן שיש בהם פולימרים (דהיינו חתיכות פלסטיק ואינו חומר מתכלה), ואפי' בכמות מזערית ביותר, המצב בשוק הגיע עד כדי שהובא בפנינו השנה לולב שהיה כולו עטוף עם לקה בשכבה הניכרת לעין שנמכר תחת כשרות מפורסמת. וודאי שהשותו"מ שמוזילים הרבה דמים רוצים ד' מינים שאין בהם שום פיקפוק כלל, וזהו חובתינו להביא בפניהם. עכ"ל. (וע"ש מה שפלפל בעיקר הדין"). וכנראה היינו מצד סלסול וסייג בעלמא].

ואכן בספר מקראי קודש שם שאל האם יש חשש חציצה בזה מאת מעלת הרבנים (לפי סדר א-ב): הגאון רבי יעקב אריאל שליט"א רב העיר רמת גן, הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג חבר ביה"ד הגדול וראש כולל הישר והטוב, הגאון רבי אשר זעליג וייס שליט"א ראב"ד דרכי תורה ומח"ס מנחת אשר, הגאון רבי דב ליאור שליט"א רב העיר קרית ארבע, הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א רב העיר העתיקה בירושל"ו. ורובם ככולם השיבו בסיגנון שבאופן שאין זה שכבה עבה, אין כאן חשש חציצה. ע"ש היטב בדבריהם עם טעמים ונימוקים.

וראיתי גם בשו"ת ישא יוסף (ח"ג סי' קסט) שדן בזה בקצרה, ובסיום דבריו כתב: הנה כפי ששמעתי, יש שני סוגי חומרים, האחד ניתן כנגד פיטריות, וחומר זה נבלע בלולב ואינו מורגש. והחומר השני ניתן כדי לשמור על רעננות הלולב וטריותו, וחומר זה מורגש במשמוש היד. ושמעתי כו"כ פעמים ממרן זצוק"ל דאכן אם מרגישים ממשות החומר ע"ג הלולב, יש מקום להחמיר שלא ליטלו. ושמעתי שאכן יש מגדלי לולבים שמקפידים שלא להשתמש בחומר שניכר ממשות ממנו ע"ג הלולב. ע"כ. הרי שכל מה שיש מקום להחמיר, היינו רק אם מרגישים ממשות החומר ע"ג הלולב.

ומצאתי שגם בספר 'תשובות מבי מדרשא' (ח"א סי' עז עמ' קטז) דן בזה, וכתב שמכיון שהמציאות שחומר זה אינו נראה או נרגש באופן משמעותי, שפיר דמי לצאת י"ח בלולב זה לכתחילה ולמהדרין. ע"ש.

ובשו"ת וילן בעמק (ח"א חו"מ סי' תג) כתב בשם הגר"מ גרוס בשו"ת אהל משפט (ס"ס רעט) שהכריע לגבי מריחת חומר משמור על לולב ורישומו ניכר מעט, שאין בזה חציצה. וכתב, דמכל מקום יש הידור לקחת בלי זה. ומזה בא לדון לגבי מריחת חומר מבריק על האתרוג כדי ליפותו. וכתב, שכיון שכל לנאותו אינו חוצץ, אם זה הדר טפי, שפיר דמי. ע"ש.

[ובשו"ת בנין אב (ח"ג סי' כד) האריך לפסול פיתוח שיטה לשימור לולבים והדסים בצבעם ובצורתם, כדי לאפשר להשתמש בהם שנים רבות, ע"י מריחת חומר אוטם וכו'. ועיקר מה שפקפק זה מצד גדרי לולב היבש וכו', ולא מצד חציצה. ע"ש. (וממילא באותה השנה שעדיין לא היה מגיע לשיעור יבש הפוסל, שפיר דמי גם לדבריו). וראה גם בס' מעדני דינאל (פלגני, ס"ס תרמה). ומאידך ראה בספר חקת המועדים (אבני שיש - פרץ, סוכות עמ' צו) שצייד להכשיר אתרוג שמתקיים ע"י שהכניסו בו חומר משמור לשומרו שנית רבות. ע"ש. וע"ע מ"ש בחיבורי עורי דבורה (ח"י עמ' קב) מס' מעשה רקח על הרמב"ם (הל' לולב פ"ז הכ"ב. והל' בית הבחירה פ"ב הט"ו)].

ואכן גם כשאני לעצמי כשפגשתי בלולב כזה בעת קניית ארבעת המינים, כבר בהשקפה הראשונה חשבתי שאין כאן חשש חציצה לא בין הלולב לשאר המינים, ולא בין הלולב ליד הנוטל. וזאת הן מצד

^ח ומ"ש (בעמ' כז-ח) שפשוט שדעת רוב הקונים להקפיד על כך, כי כאשר יהיה לנגד הקונה לולב או אתרוג שידוע לו שטבול עם דבק, ולולב או אתרוג בלא דבק הוא יעזוב אותו שעם הדבק ויקנה בלא דבק, נמצא שלא נוכל להקל בזה על סמך מ"ש בשבט הלוי לגבי משיחת שמן על התפילין, כי שם כל אדם רוצה שמירה על תפיליו שיחזיקו לאורך ימים, אבל כאן רק הסוחרים שקוטפים את הלולב מוקדם ורוצים לשומרו לזמן מרובה. ע"ש. הנה יש לדון האם דנים לפי 'הלו יצויר' שאינו מצוי במציאות, וגם על עצם ההנחה יש לדון, כי הקונים מבינים שלא שייך לשווק לציבור רב ועצום את כל הלולבים הנצרכים להם כאשר יקטפו אותם רק סמוך ונראה לחג הסוכות. (וגם מדברי הפוסקים שנביא באות יד מבואר דלא ס"ל לחלק בזה).

הא דקי"ל - כל לנאותו אינו חוצץ. והן מצד מה שאין ממש בשכבת ריסוס זאת. [ואפי' העדפתי ללולב זה שנראה יפה ומהודר על פני אחרים שנראים פחות יפים ממנו].

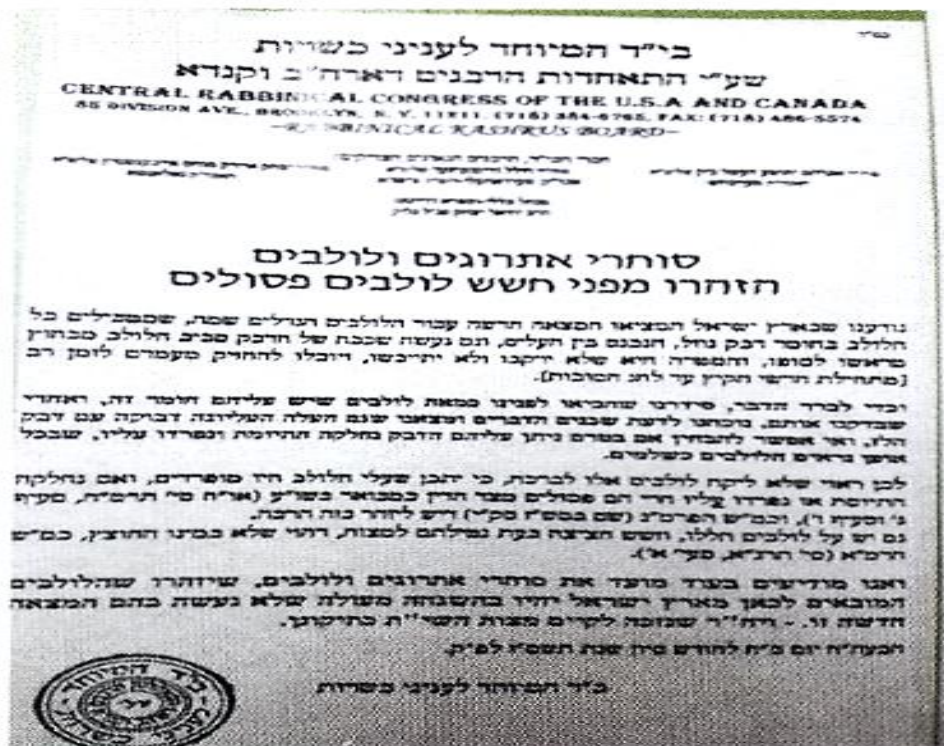
והסכים עמי מעלת ראש בית מדרשינו הגאון המופלא מוהר"א בחבוט שליט"א, כאשר דברתי עמו על זאת, כשפגשתי בשעת מעשה של בחירת ד' המינים, והצעתי לפניו לולב כזה, והראיתו לדברי הגר"י שיכניזו שהיו בכיס'. (וגם הוא בגדלותו תיכף ומיד כיון לכמה מהסברות ודברי הפוסקים שנתבארו בס' מקראי קודש).

וראה גם בשו"ת יביע אומר (ח"א או"ח סימנים א-ב), ובחיבורי עורי דבורה (חי"ב סי' א). וע"ע בשערי תשובה (סימן תרמה ס"ק ו), ובספר הליכות אבן ישראל (פישר, ח"ב פכ"ה אות ב), ובשו"ת מגדנות אליהו (רובינטיין, ח"ד או"ח סי' צ), ובספר חקי חיים (קניג, ח"ה יו"ד ס"ס י), ובקובץ מחזיק ברכה (עמ' קיד). ע"ש.

^ט וכתב הרה"ג ר' אברהם בן חיים בס' פתוחי ארבעת המינים (פ"ב אות ט עמ' מא), **עיצה טובה** שבערב יו"ט יטביל את קצה לולבו העליון עם הקור"א - בדבק נוזלי, כדי שזה ישמור עליו כל ז' הימים, (ואמר לי בערב סוכות תשפ"ו שכן הוא עושה עשרות שנים), וכמ"ש כיו"ב במהרש"ם בדעת תורה (סי' תרמה ס"ז) שאם נחלקה התימית מעט בראשה, אפשר להכשירו ע"י שידביק והיו נראים כאחד, וכמו שמצינו בשו"ע (ס' תקפו ס"ח) לגבי שופר שנשדק וכו'. וכיון לזה הגר"י פישר וכו'. ע"ש. אלא שבוה מיירי ששם דבר רק בקצה העליון של הלולב. (וכן יעצו עוד חכמים).

ובסוכות תשפ"ה שאלתי מה דין לולבים שמשוחים בלקה או דבק וכדו'. והשיבני דשפיר דמי, ושכן הוא כמעט בכל הלולבים, שנמשחים מעט או הרבה. והטעם שזה לא חוצץ (בין המינים) לפי שזה רק חזותא בעלמא ולא מילתא היא.

וכרגע ראיתי בחוברת 'להבין מורכבות הלולבים בזמננו' (תמוז תשע"ז, עמ' 20) שהביאו למכתב דלהלן (הטשטוש כבר במקור):

ועוד, דבכגון דא אמרינן פוק חזי מאי עמא דבר, שהרי רוב הלולים הנמכרים בשוק ארבעת המינים הינם מצופים בדבק שקוף זה, כמ"ש בהדיא בספר מקראי קודש הנ"ל (בס"ע תקמא) ע"פ המתעסקים בדבר. אולם גם זה דלא כמ"ש הגר"י שיכנזי שליט"א, "שלכן היום כמעט ואין מגדלים שמשמשים בחומר זה". וצריך לברר מה סמוכות שלו. וראה גם בסיום דברי שו"ת ישא יוסף הנ"ל.

[יד]. גם חומר מגן ומשמר נכלל בגדר של כל לנאותו ואינו חוצץ

ועוד יש להעיר, כי הגר"י שיכנזי שליט"א כתב, שהחשש הינו בחומר שניתן בשביל למנוע הימצאות חרקים וריקבון בלולב. וסתם דבריו. ומאידך, בספר מקראי קודש כתב, כי כל מה שחששו הבד"צ היינו כשיש תוספת חומר מגן על החומר שמטרתו לקטול פטריות ולמנוע עובש, לפי שחומר זה יותר דביק סמך וממשי, אבל לא כשיש רק לחומר שמטרתו לקטול פטריות ולמנוע עובש, שהינו דליל בלא ממשות.

ובאמת שלפי הסברה של כל לנאותו אינו חוצץ, לא איכפת לן בגודל הממשות שתהא בחומר זה, וכמפורש בגמ' וברמב"ם ושאר הפוסקים הנ"ל.

ותדע לך, כי מסתברא שגם חומר מגן ומשמר נכלל בגדר של כל לנאותו שהרי הינו שומר על מראהו הטרי והירוק.

ואפילו לגבי מים ממש, ראיתי בספר חשוך חמד (מסכת סוכה דף ו' ומוס' יומא לא:) שכתב כי אף לדברי המשנה למלך (פ"ב מהלכות יום הכיפורים ה"ב) שכתב לגבי כהן גדול ביום הכיפורים - שאם לא יסתפק היו המים שעל בשרו הפסק בינו לבגדי כהונה. מ"מ לגבי נטילת לולב לא הווי המים ששורים בהן את הלולב הפסק. וזאת משום דמים אלו הבאים לשמור על טריות הלולב לא חוצצים, וכמ"ש במסכת סוכה דף מב ע"א מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו למים בשבת, ופרש"י שלא יכמוש. א"כ המים הם לצורך הלולב ולא חוצץ, כי הם דומים למבואר במסכת סוכה דף לו ע"ב מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדים את לולביהן בגימוניות של זהב לנוי, ויעוין במשנ"ב (סימן תרנא סק"ל) שכתב שכשהוא לנאותו לא הוי חציצה, וכל שכן כשהמים שומרים על לחות הלולב, ולכן אין קושיא שהמים יחצצו. ונראה דה"ה הנוטל הדסים מתוך כוס מים, שאין מים אלו חציצה. ע"כ.

אולם עיקר ראייה זו כבר עלתה בנדו"ד בתשובת הגר"ז נ גולדברג (ספר מקראי קודש, הר"י ד' מינים עמ' בתקמד), וצידד לדחותה לפי השיטות שיש חשש כבוש במים, הרי שצריך להוציא לארבעת המינים

אולם איני יודע מה כח ב"ד זה יפה, יותר מדברי הפוסקים שמימיהם אנו שותים (גם שמות הרבנים הרשומים בראש המודעה מטושטשים גם במקור דהיינו בחוברת הנ"ל). ומה שהביאו לזה בחוברת הנ"ל, והוסיפו בזה דברים מרוח מבינתם, (וכתבו שזה למרות שפסק הגר"י פישר שמותר לעשות כו), ליכא למילף מהא, לפי שענינה שיווק ומסחר (של לולב 'סמט'), ולא השיבו בטענות הלכתיות על הוראת הגר"י פ. וק"ל.

ושבו ראיתי לקראת סוף החוברת (עמ' 43) שהם עצמם למעשה 'מקלים' בעיקר זה, וכמו שכתבו: לולב זה מגיע בשני סוגי אריות 'דרי קורא מיוחד' ו'דרי קורא' ההבדל ביניהם הוא באיכותה וחוזקה של הקורא, לולבים אלה גם נטילים בחומר שמשמר את הקורא ומחזקה כדעות הפוסקים שאפשר לעשות כן לכתחילה עיין תשובות והנהגות סימן ר"ג. ע"כ. והמעין בתשובות והנהגות ימצא לדברים בח"ה (ס"ט ר"ג), ושם כתב בהדיא לאפוקי מהמערערים על זה, וז"ל: **השנה יצא קלא שיש לולבים שטובלים בחומר (לשמירת הלחות והטריות), והחומר הוא חציצה בנטילה, אבל לדברינו אין בזה שום חשש, שכיון שאין בו ממשות כלל, ולא ניכר כלל במראה טעם וריח, אין כאן בית מיחוש וכמש"נ. עכ"ד.** (והיינו לפי מה שביאר שם בתחילת התשובה לגבי אתרוגים שמטבילים בחומר למניעת ריכוך. ע"ש).

[וגם יל"ד במ"ש בחוברת הנ"ל (בעמ' 27) שמחמירים בקטימה כל שהיא, ויש נדון לגבי קטימת הקוף וכו'. ממ"ש בספר מזקנים אתבונן (ח"ה עמ' 72) בשם הגר"נ קרליץ והגראי"ל שטיינמן זצ"ל, שמכיון שדינו של ראש הלולב שווה לחוטמו של אתרוג, שהרי בתרווייהו פסלינן בראשו בכל שהוא לפי ששם רואה יותר מבשאר מקומות, לכן כשנקטם וצריך עיון והסתכלות ומרחוק אינו נראה, אין לפסול בראשו בכל שהוא, ואפי' אין בזה חסרון הדר לכ"ע. ע"ש. ואכמ"ל].

משם מבעוד מועד, וממילא עד זמן הברכה המים מתייבשים. ע"ש. (וע"ע בס' חזו"ע סוכות עמ' תיח. ובעורי דבורה ח"י עמ' צו, וחי"ב עמ' קמט).

ועדיין יש להביא מה שמצאנו גדולה מזו בספר תשובות והנהגות ח"ג (סימן ריב אות ב) שכתב: נשאלתי על אדם שלקח לולב עטוף בניילון, וברך עליו לנענע בו כשהוא עטוף, והורה רב אחד דלא יצא וחי"ב ליטול עוד פעם בברכה, דהוה כלקחה על ידי דבר אחר בכלי שאינו בדרך כבוד דלא יצא. ולע"ד נראה דכמו שלנאותו אינו חוצץ, שאדרבה בטל הוא ללולב וחשיב צורך הלקחה שבזה נאה יותר, י"ל דגם לשמור הלולב דינו כמוהו ולא חוצץ, שנחשב לצורך הד' מינים שבזה לא מתייבש, אשר ע"כ מעמידו תוך ניילון, ואף שלכתחילה אין להקל ליטול כה"ג, מ"מ בדיעבד לענין ברכה נראה שלא יחזור ויברך שיש לצדד שיצא כמ"ש. עכ"ד. (וע"ע בספר חזון עובדיה סוכות עמ' תיט). ובנדו"ד שחומר זה דבוק ללולב נעשה כחלק ממנו ש"ד אפי' לכתחילה.

וראה עוד בדבריו בתשובות והנהגות ח"ה (ס"ס ריג) שכתב: השנה יצא קלא שיש לולבים שטובלים בחומר (לשמירת הלחות והטריות), והחומר הוא חציצה בנטילה, אבל לדברינו אין בזה שום חשש, שכיין שאין בו ממושות כלל, ולא ניכר כלל במראה טעם וריח, אין כאן בית מיוחד וכמש"נ. עכ"ד. (והיינו לפי מה שביאר שם בתחילת התשובה לגבי אתרוגים שמטבילים בחומר למניעת ריכוך. ע"ש. וראה גם בס' הליכות שלמה פ"י ס' כב, ובקובץ מוריה תשרי תשפ"ו עמ' שטו-שיו'. ובס' גאס אני אודך תשו' הגר"א ליברמן סי' ו'). וחזר וכתב בח"ו (סי' קמז אות ט) שאין בזה שום בית מיוחד.

וכבר הדברים מפורשים בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד ס"ס רפח), שכתב להלכה, דכמו דלנאותו אינו חוצץ, דה"ה כל מה שהוא לשומרו ולהחזיקו, הרי הוא בטלה לאותו דבר ואינו חוצץ. והביא דבריו בשו"ת שבט הלוי חלק ה (סימן יד), וכתב שיש ראיות לזה. ועוד חיזק את זה בשבט הלוי חלק ח (סי' ד). ע"ש.

וראיתי שאכן מדברי שבט הלוי הללו למד מזה קולא בנדון דידן של לולב, הרה"ג יעקב מאיר שטרן שליט"א, וככתוב בספר 'תשובות מבי מדרשא' (ח"א סי' עז עמ' קטז). ע"ש.

ובשו"ת יוסף יוסף (ח"ג סי' קסט) לא נחת לזה (בתחילת דבריו). ולמעשה גם הוא מודה שאין מקום להחמיר היכן שאין ממש בחומר. וכנ"ל.

⁷ וגם היה מקום לצרף לכאן ממה שביאר שם להלן (עמ' שיח) הה"כ בענין פסול אתרוג המורכב, שמבואר בכמה פוסקים שאין חיסרון מצד מה שאין כולו 'אתרוג' (אלא מצד מה שהוא כפרי אחר). ורצה ללמוד מזה גם למתן הורמונים וחומרים אחרים באתרוג שלא בדרך הרכבה. ע"ש. (וע"ע בדברי שמואל על המועדים סי' יב אות טז). אכן שם הכל התאחד כבר בעצם גידולו.

ובדרך פלפול יש מקום לדון עוד בעיקר הנד"ד של חציצה בד"מ בדברים שבאים לנאותו, ע"פ מה שדנו האחרונים לגבי אכילת כזית פת בליל סוכות, האם צריך לאוכלו בלא ליפתו, משום דאתי טעם רשות (לפתו) ומבטל טעם מצוה (פת), או אדרבה מכיון שהלפתו מטעימו הוי כהידור מצוה (וראה בס' חזו"ע סוכות עמ' קטו-ז שהביא לדעות בזה, ושמעתי מפי הגר"מ צדקה כצד ב' למרות שהזכירו לפניו לסברת החזו"ע). ויש מקום לדמות לזאת לדבר שבא לנאותו, האם חוצץ בכה"ג. אבל הדוחה ידחה בקל.

⁸ ואגב, הסתפקתי האם אומרים כל לנאותו אינו חוצץ גם בריח, (היינו שהוי כאן אינו דבר שנראה בעין דוקא), וכגון מי שמורח על זרועו 'דורדורנט' שיש בו ממש, וזה מגיע גם למקום הנחת התפילין.

[וגם בספר גם אני אודך (תשו' הגרמ"ח חמ"ז סי' יב) לא שידד עמקים בכ"ז. וציין שבספרו ענפי מושה (הל' לולב סי' קז) כתב בענין צביעת הלולב. ואתה תחזה].

ובספר הלכה מבוארת (בוסו, עמ' רצז) כתב: בדורנו התחדש עוד חשש, דהנה בשביל לשמר את הקורא על הלולב שלא יפול מורחים הסוחרים חומר המשמר ע"ג הלולב, ויש שחששו בזה לחציצה. ואומנם דעת הגר"ע יוסף להכשיר דאין בזה חשש חציצה. ונראה משום דכיון שהוא לצורך הלולב הוי כלנאותו דאינו חוצץ. עכ"ד. (ולא ביאר למקור מ"ש בשם הגרע"י. אבל זה מסתייע מהג"ל. וע"ע בס' נתיבות יהודה, איטח או"ח ס"ס ה).

וראיתי כעת בקובץ אסיפת חכמים (ה"י עמ' צז) שפלפל הרה"ג יחזקאל אולמן בעיקר נידונינו - מצד דין 'כל לנאותו אינו חוצץ'. ע"ש. (אולם מ"ש ששמירה אינה בגדר לנאותו, ל"ז מכל הנ"ל).

ובספר הורני חוקיק (סוכה, סי' תרמה הערה עט) וכן במאמרו בגליון אליבא דהלכתא (מס' קי דף ריב) כתב: ידוע שלולבי הקורא כיום מוטבלים בחומר (ולכן אין חשש כ"כ שמא יפתחו). אולם עדיין יש לחוש שמא הוא חומר שיש בו חציצה, אולם ז"א כיון שאין בו ממשות כלל. וע"ע גם בתשובות והנהגות (סי' ריגועוד) והגר"מ גרוס אמר דהגם שאין בזה חציצה יש הידור לקחת בלא זה, דאף אם אינו מוריד במחיר, מ"מ הוי גניבת דעת, ושכן שמע בשם הגרשו"א דוי גניבת דעת. ע"כ. (ומ"ש מצד גניבת דעת, כבר מפורש כן בדברי השערי תשובה סימן תרמה ס"ק ו, וכמו שהבאנו באות ט).

והנלענ"ד בס"ד כתבתי וחתמתי בחודש תשרי תשפ"ד. (וכעת הוספתי מעוד ספרים חדשים).

אלה אנכרה

כאשר אנחנו צוסקים, בקיום מצות ארבעת המינים, בלא חציצה de דברים
חיזוניים, נקבע כאן לפני המציאות, ה' מצעים קצרים, אשר מהם ראיתם,
כי אצל אאמור"ר אט בלא בפנים, לא היתה חציצה בעבודת האלקים, אט
בשנה אכלות והפסחות בענין ארבעת המינים.

ואולי תלוי בפלוגתת הראשונים בכל לנאותו אינו חוצץ, האם זה משום הנזי או שאין בו ממש.

ויש לדון בזה בתרתי, א' - מצד מה שהדורדורנט על גוף האדם, וגם אם בזה נימא דטפל לגוף, עדיין יש לדון ב' - כאשר הדורדורנט נדבק לתפילין במקום ההנחה. (וראה בעומק יוסף עמ' קנח ד"ה כוונת).

ועיין באור ליהודה (ס"ע מד) ובעורי דבורה (חי"ב עמ' ז) שהבאתי משו"ת יבי"א ועוד, בדין מושך את תחתית התפילין בלקה שקופה. (ובנד"ד זה 'לבן' מעט).

[וראה בעומק יוסף (עמ' קנט) על היבי"א שם באות טו שהוציא מדבריו שגם בנוי שאינו נראה אומרים כל לנאותו אינו חוצץ. (וזה אינו מפורש בדברי היבי"א אלא יוצא מדבריו. וראה עוד במבוא לספרו שער יוסף עמ' 13). וכבר כתבנו בענין הידור מצוה בדבר מכוסה - בדברי שמואל עמ"ס בב"ק דף ט].

וממה שהבאנו כאן למעלה, מבואר דנקטו שבדבר שאין בו ממש שפיר דמי.

וכמו שמצתי מאחד האחים, שהיותו צעיר לימים, לפני חט הסוכות, טרח אאמו"ר להשיט ארבעת המינים, [לאחר בדיקה בנחת"י ומבוצר מוצדק], והפקיד בידו את האתרוג המהודר, אשר בחר לברק עליו בחט, והילך לאמר על הפיקדון אשר אצלו, ומחמת כן נשבר הפיטט שבראש האתרוג, וכאשר אאמו"ר פתח את הקופסא כדי לקיים את המצוה, הבחין באשר נעשה, וידע שנה מחמת מעשיו של הילך שפסע בשמירה, ובכל זאת את פיו אמר ולא העיר לילך על זה אף מילה, אלא נטל את האתרוג איך שהוא וקיים בו למצוה (נצי"ן שבאותה השנה חל יו"ט א' בשבת, כך שהמצוה היא רק מדרבנן ולכן סמך על זה במצב כזה). וכעת אחרי הרבה שנים, לוכר אותו הבן את אלו הדברים, ונמצא שבמקום ל'הדר' המצוה שזמנה חולץ באותה השנה, קיים אבא בהידור מצות חינוך למשק הדורות בכל ימות השנה. ואם כעת אחרי הפטירה.

וצוד אנחנו לזכרים, שכאשר הבית היה מלא בקנים צעירים, היה אאמו"ר טורח מאד לקנות לכולם 'סט' של ארבעת המינים, וממילא גם להביאם בזהירות לבית בלא שיפסלו בדרכים. ופעם אחת רימהו אחד הסוחרים, ובמקום לולבים ירוקים, הכניס לעטיפה הירוקה לולבים יבשים, ואאמו"ר שילם לו וטרח לסחוב לבית את אלו 'העצים', עם שאר ארבעת המינים, וכאשר פתח בבית את החבילה, נתגלתה לו המרימה, ולמרות שהיה מדובר בכמה לולבים, השליכט אאמו"ר לצדדים, ושב וקנה במקום אחר לולבים מהודרים, ולא שב להטיח דברים עם המרימים.

ושליטה כזאת ברעלות, גם בזמן פנוחלים אכזבות, מחמת פגיעה בשמירה או מראויות, אינה שייכת למי שבלבו יש הרכבות, של רצון לקיים למצות הבורא עם פניות חיצוניות, ומחשבות מה יאמרו הבריות.

^{יב} ואפילו בקניית סתם פירות, מספרת אחת הבנות, שהלכה עמו לקניות לכבוד אחת השבתות, ואמר לו המוכר כי הינו בודק את העגבניות, אחד אחד כמו אתרוג של המצוות.

ובשנים שהיה מתקיים שוק ארבעת המינים, מתחת ביתינו ברחוב מאה שצריט, היו אנשים בדלת ביתינו דופקים, ואת 'הרב' מקשים, כדי שיבדוק להם את הכשרות וההידורים, אבל אאמו"ר היה אומר לה לא אני, וכשטענו והרי אמרו לנו שנה פה, אמר כנראה לו טעות והכוונה לשכן שדר בקומה מתחת, והיה שולח אותם לשכנו הגרמני ליבוביץ' צ"ל. וכשאמא ע"ה שאלה אותו מדוע הוא מסרב לפסוק להם, השיב לה, 'אני עדיין לא למרתי ללמוד'. (ובע"ה עוד ניוחד על הנהגתו בזה את הדיבור באחד משאר החלקים). והיינו כי התמקד לעיקר כוונת המצוה ורצון הבורא, בלא הרכבה של מה שהבריות ממנו עסק עושים.

וכמוכן שם לא מביעים לה ברצף אחד בלא עבודת המידות. ויפה אמר לנו מרן ראש הישיבה הגאון ר' אברהם סליט שיאריק ימים ושנים: "שכר בשנות לימודו של אאמו"ר בישיבת פורת יוסף, היה שם 'זן' מיוחד, ולא נשאר בדור זן כמותו". והבן היטב כי 'זן' זה אינו מורכב ואין בו חציצה. [של 'חומרות' הלכתיות על חשבון מריבה וביטול שמחת בני ביתו דאורייתא], ולמתבוננים כל מילה נוספת היא כמשנה שאינה צריכה.

ואם באחרית הימים, כולנו לוכרים, שלמרות שהיה נצרך לסיוע מאחריט, בדרכו לבית האלפים, לא ויתר מלאחוז בידו בדבקות לארבעת המינים, הן בתקופה שהוצרך לרדת בנץ החמה ג' קומות במאה שצריט, והן כאשר הולכיכוהו על כסא גלגלים.

[וכבר בהיותי בחור, היה מקבץ ממני שבסוכות אתפלל עמו בנץ החמה כדי שאסייע בידו בלקיחת ד' המינים, וכשאמרתי לו שלפצמים אני צו"ף, אמר לי תקום בנץ ואח"כ תמשיך לישון, והיה מאד שמח כשבאתי עמו, אבל לא הכרחני על זאת והבין כשהיה הדבר לא קל לי, למרות שנה מאד עזר לי].

סימן ה'

אני משמח את שלך - מתי?

[א]. בספרי האחרונים נקטו שה' ישמח למשמח עכשיו. [ב]. יעיר ממקורות הדברים בחז"ל שה' ישמח למשמח - לעתיד בבית המקדש. [ג]. נוסחאות מדברי מרן הגר"ע יוסף. [ד]. ישוב עפ"ד הגר"פ גופא שהנזון צדקה כבר מעכשיו הרי הוא כבזמן בית המקדש. [ה]. ההבטחה בזמן הזה מתקיימת מכה הבטחת "זהיית אך שמח". [ו]. ההבטחה בזמן הזה מתקיימת בעולים לירושלים.

[א]. בספרי האחרונים נקטו שה' ישמח למשמח עכשיו

נאמר בספר דברים (טז, יא) "ושמחת לפני ה' אלקיך ונגד ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך במקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם". וכתב רש"י: והלוי והגר והיתום והאלמנה - ארבעה שלי כנגד ארבעה שלך, בנך ובתך ועבדך ואמתך, אם אתה משמח את שלי, אני משמח את שלך. ע"כ.

ובספרי האחרונים הרבו להביא זאת כלפי מצוה לשמח את העניים בחגים. וראה בשל"ה (מסכת סוכה פרק גר מצוה, אות נח), ובאגרות ומאמרים לחפץ חיים (סימן עח), ועוד בדברי רבים ועצומים עד מאד. וע"ע בנושאי כלי הרמב"ם - הלכות יום טוב (פרק ו הלכה יח). ומפשטות דבריהם נראה שמידה זו נוהגת גם בזמן הזה.

[ובאמת שכבר מפורש כן בקמאי, וראה לדוגמא במהרי"ל (מנהגים, הלכות יום טוב אות טו) שכתב: אמר מהר"י סג"ל גדולה המצוה להזמין לסעוד עמו ביום טוב את העניים ויתומים ואלמנות שנאמר ושמחת בחגך אתה ובנך וכו' והגר והיתום (דברים טז, יד), כלומר אם אתה משמח העניים שלי גם אני משמח את שלך. ע"כ. וע"ע בספר שבלי הלקט (סדר עצרת סימן רסב) ועוד].

והגדיל לעשות הגר"פ בהקדמת ספרו 'מועד לכל חי' שכתב: על ידי הצדקה לעניים ובפרט בחגים ובמועדים זוכה לשמחה במקום צרה, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במדרש רבה סדר ראה (אש"ה: לא מצאתי שם, ושו"ר גם במהר"י שובי נפשי שכתבו - נמצא בתנחומא שם סי' יח, והבאנו לדברי התנחומא להלן) והביאו רש"י בחומש שם על הפסוק ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה, לוי גר יתום ואלמנה ארבעה שלי, נגד ארבעה שלך בנך ובתך ועבדך ואמתך, אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך, יעוין שם, הרי לך בהדיא כי הסגולה שיהיה אדם שש ושמח, והשמחה במעונו, הוא כשהוא משמח לעניים ונותן צדקה, גם ה' יתן הטוב כמדתו הטובה שמשלם מדה כנגד מדה, להיות שמח בבניו ובבנותיו וכו'. ואנכי הגבר ראתה עיניי בכמה בתים מעשירי עם מלאים כל טוב, ותמיד כל

²⁷ ואכן בספרו תוכחת חיים (פרק ס, חג סוכות עמ' דש בדפו"ח. ודף קלט. בדפו"י) רק כתב: אמרו רבותינו זכרונם לברכה והביאו רש"י בחומש וכו'. ע"כ. וגם בספרו 'החיים' (סי' לו אות לה) כתב ... כדברי חז"ל ורש"י בחומש וכו'. [ובספרו זכירה לחיים (ח"ב, פסקא א דף ג ע"ג) הביא כן בשם רז"ל בסוף סדר ראה. ובספרו תנופה חיים (נחמיה אות כ) הביא כן בשם רש"י].

ותדע, כי בספר לפשוטו של רש"י כתב: לפי ר"א ברלינר מאמר זה מקורו במכילתא דרשב"י ולא מצאנוהו שם. ובמדרש אגדה מהדורת ש. באבער הגירסה היא לי יש ד' בני בית לוי גר יתום ואלמנה, לך יש ד' בני בית, בן ובת עבד ואמה, אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך. ע"כ.

ומה שהביאו ממדרש אגדה, איני יודע אם זה יכול לשמש כמקור לדברי רש"י, או איפכא - שרש"י היה המקור לכתוב שם. וראה בתורת שמואל (עמ' תקעה בהערה). [ועכ"פ ילימד הסתום במדרש קצר זה, מהמפורש יותר בשאר המדרשים שנביא להלן באות ב'].]

²⁸ ובמחזור 'איש מצליח' (סוכות, חלק האושפזין אות ב', עמ' 60 במהדורת תשנ"ט) כתבו למעשה עם הגר"פ וציינו שזה 'מפי השמועה'. ובאמת שזה מפורש בספרו כנ"ל.

היום וכל הלילה איש המחלוקת לא תכבה מתוך ביתם, והם מתקוטטים אב עם בנו כלה בחמותה, יכול על מגן בדברי הבלים שאין בהם ממשות, ובפרט בבוא עליהם מועדים וימים טובים, ובמקום שמחת המועד נהפך ליגון, והנם אוכלים לחם העצבים ובעצבון תאכלנה, ודקדקתי אחריהם וראיתי שהסיבה היא שאינם פותחים את ידיהם לחלק לעניים בחגים ובמועדים כפי עושרם, על כן באה להם הצרה הזאת, וכדברי רבותינו זכרונם לברכה ורש"י, אם אתה משמח ארבעה שלי אני משמח ארבעה שלך, וכמה פעמים שלחתי אחריהם להוכיחם תוכחות חיים והראיתי להם דברי רש"י בחומש כאמור, והתרתי בלשון רבותינו זכרונם לברכה שאמרו אם אתה משמח ארבעה שלי אני משמח ארבעה שלך, שצריך ליתן לעניים ובפרט לעמלי תורה, בחגים ובמועדים מתנה הראויה, דבר המשמחו, דאם נותן לעני פרוטה כדרך שנותן לו בכל שבוע, מה שמחה היא זאת וכו'. ונראה לתת טעם לדבר אמאי מפני שאינם נותנים צדקה שיהיה מריבה בתוך ביתם, ולא יהיו שמחים, דאי משום דברי רבותינו זכרונם לברכה ורש"י שאמרו אם אתה משמח ארבעה שלי אני משמח ארבעה שלך, היה יכול להיות להם דאגה ויגון מסיבות אחרות, ולמה באה עליהם הצרה הזאת להיות היגון ואנחה לבל יהיו שמחים, על ידי מריבה בתוך ביתם טפי משאר מכות ויסורים אחרים וכו'. עכת"ד. [ע"ש עוד שהרחיב בזה ברוח מבינתו, וכתב שזו סגולת הצדקה בכל מקום ובכל זמן ובפרט בחגים]. (וגם שמענו ממרן הגר"ע יוסף זצ"ל, מעשה כיו"ב שהיה עד לו. וראה להלן).

וגם בספרו תוכחת חיים (פרק ט) כתב: אמרו רבותינו זכרונם לברכה והביאו רש"י בחומש וכו'. ובשכר זאת גם ה' יתן הטוב לשמח את בניו ובנותיו וכל בני ביתו, הא לאו הכי לא יהיה לו חס ושלוש שמחה וידאג על הפורענות. ועל הכל קטטה בתוך ביתו, דהוא יותר ממלחמת גוג ומגוג. ע"כ.

[ב]. יעיר ממקורות הדברים בחז"ל שה' ישמח למשמח - לעתיד בבית המקדש

אבל לכאור' כולם הסתמכו רק על מה שראו כתוב בפרש"י, ולא ראו לגוף דברי רבותינו במקורם, כי כה איתא בפסיקתא דרב כהנא (י), ובמדרש תנחומא (פרשת ראה סי' יח במהד' ורשא, וסי' יז במהד' בובר): ר' יהודה ב"ר סימון אמר, אמר הקדוש ברוך הוא אתה יש לך ארבעה בני בתים ואני יש לי ארבעה בני בנים, ושמחת בחגך ואתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך, שלך, והלוי והגר והיתום והאלמנה, שלי, וכולם בפסוק אחד. אם אתה משמח את שלי, בימים טובים שנתתי לך, אף אני משמח את שלך, בבית הבחירה, שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי וגו'. ע"כ. (וכבר העירו כי מ"ש הגר"פ בשם המד"ר ליתא שם, אלא בתנחומא הנ"ל).

וגם במדרש הגדול (דברים טז, יד.) הנוסח: אמר הקדוש ברוך הוא אני אמרתי שתהא משמח את שלי ואת שלך בימים טובים שנתתי לך, אם שמחת את שלי ואת שלך בימים טובים שנתתי לך, אף אני לעתיד לבוא אשמח את שלך ואת שלי אלו ואלו. והיכן אני עתיד לשמחן בבית הבחירה, היך דכתיב והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי (ישעיה נז, ז). ע"כ. [וכנוסח זה איתא גם בס' מנורת המאור (נר ג, כלל ד סוף ח"ו). ועוד ספרים].

הרי מבואר שההבטחה לשמח את שלך, לכאור' אינה בימים טובים, אלא לעתיד לבוא בבית הבחירה. אכן מצאתי בילקוט שמעוני (פרשת ראה רמז תתצז) בהאי לישנא: אמר הקדוש ברוך הוא, אני אמרתי לך שתהא משמח את שלי ואת שלך בימים טובים שנתתי לך, אם עשית כן אף אני אשמח את שלי ואת שלך, אלו ואלו אני עתיד לשמח בבית הבחירה שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי וגו'. ע"כ. ולפ"ז יש מקום לומר שהשמחה היא גם בימים טובים (בנוסף למה שיהיה לעתיד לבא). אבל נוסח זה לא נזכר בדברי רבותינו הנ"ל, ולא בפסיקתא שצויין כמקור לדבריו, וגם אי"ז פשט הדברים.

[ג]. נוסחאות מדברי מרן הגר"ע יוסף

ומכיון שהיה זכור לי כי ששמעתי ממרן הגר"ע יוסף זצ"ל, מעשה שהיה עד לו, כעין המעשה שכתב הגר"ח"פ, חיפשתי בספרי השיעורים שנדפסו ממנו, ואכן ראיתי שחזר על זה שנה אחר שנה, וכתוב בספרים 'משנת יוסף' - פניני יוסף' ח"א (עמ' קנו), וח"ב (עמ' קכט), וח"ג (עמ' קנב), וח"ה (עמ' קלט). ע"ש. ובכל המקומות שם מצוטט הנוסח כפי הכתוב בילקוט שמעוני, (ומה שמצויין שם לפסיקתא דרב כהנא הנ"ל, וכנראה זה מהמדפיסים, ולא דקו כי הגרע"י לא ציין היכן אלא אמר בשם המדרש), ושפיר קאמר ע"פ נוסח זה. (ולא הזכיר מדברי הגח"פ). אלא שלא מצאנו לזה חברים, וגם אי"ז פשטות הדברים, וכמ"ש. וצ"ע.

וגם נציין כי בספר מעדני המלך (ח"א עמ' 311) מובא שאמר הגרע"י (במעשה הנ"ל) לדברי חז"ל בנוסח: אתה תשמח ארבעה של הקב"ה אני משמח אותך, אתה לא תשמח אני לא משמח. ע"ש. (ובהערה ציינו לתנחומא פ' ראה). וכל הסיפא הינה הוספה שלו, אבל התקיימה כמאמרו (גם בזמן הזה) כמו שסיפר שם. וראה גם בספר ילקוט יוסף (הגדה של פסח, עמ' פז). ובשאר הספרים.

[ד]. ישוב עפ"ד הגר"ח"פ גופא שהנותן צדקה כבר מעכשיו הרי הוא כבזמן בית המקדש

וכעת עברתי שוב על הדברים לפני ההדפסה, ועלה בלבי ליישב את דברי האחרונים ועל צבאם הגר"ח"פ, ע"פ סיום דבריו גופא בספר מועד לכל חי שם, שכה כתב: יש לפרש והשיאונו ה' אלקינו את ברכת מועדיך לחיים בשמחה ובשלום, כי מאחר שמצינו בדברי רבותינו זכרונם לברכה בתורת כהנים סדר אמור, כאשר כתבנו בראש אמ"ר, כי הנותן צדקה לעניים ובפרט בימים טובים, הוי כאילו בנה בית המקדש והקריב קרבנותיו בתוכו, הרי מצינו שבית המקדש הוא נקרא בית חיינו, וכן אמרו במדרש ילמדנו סדר תרומה דמזבח נוטריקון מחילה זכות ברכה חיים, וכן כתב בספר הערוך מערכת מ"ם דיבור המתחיל מזבח, יעוין שם, והרי אמרו בפרק קמא דראש השנה דף יח ע"ב, על הפסוק יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה, בזמן שיש שלום יהיה לששון ולשמחה, ופירש הרמב"ן בספר תורת האדם, והטור באורח חיים סימן תקנ, בזמן דאיכא שלום וליכא גזירה כגון שבית המקדש קיים, וכשאין שלום היינו כשבית המקדש חרב אין שמחה וכו' יעוין שם. ואם כן זהו אומרו והשיאונו ה' אלקינו את ברכת מועדיך לחיים בשמחה ובשלום, כשיהיה בית המקדש בנוי, דזוכה לחיים ולשמחה מכח בית המקדש שהוא שלום, דבזמן שיש שלום יש חיים ושמחה, שבכלל המזבח הוי חיים כאמור, וכמו כן אף בזמן הזה שבית המקדש חרב אם נותן צדקה לעניים בחגים ובמועדים הרי הוא זוכה כאילו בנה בית המקדש, דהוי בזמן דאיכא שלום, וממילא זוכה לשמחה ולשלום ולחיים, דבזמן שיש שלום שהוא בית המקדש בנוי זוכה לכל הני מילי כאמור. וזהו הטעם אשר קראתי בשם "מועד לכל חי" שהוא לכל חי גימטריא לחיים, מועד לחיים. כי על ידי נתינת הצדקה כראוי, זוכה כאילו בנה בית המקדש והקריב כל הקרבנות בתוכו, שזוכה לחיים, וגם תפילה על להבא שתזכנו בבנין בית המקדש, וכדברי הרב אבודרהם ז"ל. עכ"ד.

אמור מעתה כי על דרך זו יתפרש מה שסיימו בפסיקתא ובמדרש תנחומא - אם אתה משמח את שלי, בימים טובים שנתתי לך, אף אני משמח את שלך, בבית הבחירה, כי הנותן צדקה כבר מעכשיו כאילו הוא במצב שיש את בית הבחירה.

[אולם לנוסחאות מדרש הגדול שאמרו 'אני עתיד לשמחון בבית הבחירה', ק"ק. ואולי הביאור בזה על דרך מה שאמרו רבותינו (תענית ל'): 'כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה'. ודקדקו ואמרו בלשון 'זוכה' ולא 'זוכה', כי כבר מעכשיו נוטע שורשים ומניח יסודות לשמחה העתידה. א"נ בכלל מאתים מנה].

[ה]. ההבטחה בזמן הזה מתקיימת מכח הבטחת "והיית אך שמח"

ועוד היה אפשר לבאר, ע"פ מה שראיתי בדברי הגאון המקובל ר' יעקב עדס שליט"א בספר דברי יעקב על התורה (פרשת ראה סימן ה) שדקדק, כי דברי חז"ל הנ"ל שאמרו אם אתה משמח וכו' הובאו בפרש"י על פסוק ו"א שמדובר בו לגבי חג השבועות. ולגבי חג הסוכות כתוב שם בפסוק ט"ו "והיית אך שמח", ופרש"י: לפי פשוטו אין זה לשון צווי אלא לשון הבטחה. ולכאן יש לעיין בלשון שכתב רש"י שהוא

הבטחה ולא כתב שהוא ברכה, ומאי שנא משאר ברכות האמורות בתורה, וזה ודאי שכל ברכה של השם יתברך הוא הבטחה אך מכל מקום בדרך כלל שימוש הלשון הוא בלשון ברכה. אך יתכן שהכוונה היא שמכלל כוונת רש"י לומר שהוא על דרך הנ"ל בקרא דחג שבועות שפירש רש"י בפסוק י"א אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך וגם כאן הכוונה דברכת והיית אך שמח נאמרה על מאי דכתיב ארבעה אלו גם בציווי דשמחה בחג הסוכות בפסוק י"ד דכתיב והלוי והגר והיתום והאלמנה ועל זה אומר רש"י שאם מקיים זה יש לו הבטחה של והיית אך שמח, וכיוון שהוא ברכה בתמורה לדבר שעשה על זה שייך ביותר לשון של הבטחה. עכת"ד^{טו}.

אמור מעתה, כי גם אם מצד 'אני משמח את שלך' לא די לנו בזמן הזה שלא במקום בית המקדש, עכ"פ מצד 'והיית אך שמח' שפיר דמי, כי בזה לא נאמרה ההגבלה הנ"ל. (אולם יל"ע אם די בזה, כי לפי דרכו הכל המשיך אחד, ואם אין מספיק במקור של פס' י"א מניין יהיה אותו בפס' ט"ו. ויל"פ).

[ו]. ההבטחה בזמן הזה מתקיימת בעולים לירושלים

וגם עלה במחשבה לבאר ע"פ מה שראיתי שכתב הגר"ש דבליצקי זצ"ל בקונ' משיש כל הארץ (אות יא עמ' 20): כשבאים אל הכותל המערבי ברגלים, יש לחלק שם או בירושלים בכל מקום שהוא וכו', ואם שמחת וכו' (רש"י דברים טז, יא). עכ"ד. ובספר 'הכותל המערבי' (עמ' קעא-ב) וכן בספר 'ארץ ישראל' (עמ' תקצא) הביא לזה וכתב בפירוש - ועל זה נאמרה ההבטחה: אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך. ע"כ.

ומעתה נמצא כי אכן גם בזמן הזה העניין קיים במקום שפעם היה לנו את בית המקדש. אבל מלבד מה שאפי' בספרים הללו שכתבו כן, לא נחתו לזה. גם סתימת כל רבותינו שהביאו לדברי חז"ל שאני משמח את שלך - בלא לפרש דאיירי על ההולך למקום המקדש, לא נראת כן. ויותר נראה כדרכים הנ"ל.

[ובעצם לשון חז"ל 'אני משמח את שלך', יש לדקדק, דלכא' ומה עם שמחת האדם עצמו, (ובפרט שגם הוא נזכר בפסוק זה), ומי ישמחו? וי"ל כמובן למתבוננים. (וע"ע בשו"ת אגרות משה ח"ט ס"ס טל)].

"אלה אזכרה"

כאשר אנתנו יואליס, אקס האדס מנח אחרים, מי ימח לצמח, נזכיר
מה שמעתי מהאחים הצדליס, שכאשר היו מתקריבים הרצל'ס, ורצה
אאמור"ר למח לבני ביתו היצדיס, בקניית נצליס חדשים, (ראה בראשית
הלכות אישות פ"ח ה"א), עלהם היו נצרכים, [ובאופן כללי היו קונים לנצליס, בצידיס,

^{טו} וע"ע באבודרהם (סדר תפלות הפסח) שלאחר שביאר מ"ש בתפלה 'והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך כאשר רצית ואמרת לברכנו' וכו'. כתב: ותמצא כתוב בחג השבועות ובחג הסוכות ברכה ושמחה, אבל לא בחג המצות עד לסוף שכולל כל המועדים בברכה בלבד שנאמר כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך. והטעם כי בחג השבועות ובחג הסוכות שיש לכל בעלי בתים תבואה ופירות הרבה צום הקדוש ברוך הוא לשמח ארבעה והם הלוי והגר והיתום והאלמנה, וכנגדן אמר הקדוש ברוך הוא אם תשמח ארבעה שלי אני אשמח ארבעה שלך והם בנך ובתך ועבדך ואמתך. אבל בזמן חג המצות שהוא סוף תבואת שנה שעברה ועדיין לא נקצרה התבואה החדשה ואם היה מצוה אותם שישמחו יהיה בהם צרות עין לתת משלהם, והתורה ירדה לסוף דעתם וכיון שאין משמחין אותם בחג המצות לא נאמר בו שמחה וגם ברכה לא נאמר בו לפי שיש בהם צרות עין לתת משלהם. ע"כ.

במשק השנה ב' פצמים, לפני חג הסוכות ובצרכי פסחים¹⁶, אבל אצלם לא היו מצויים הרבה מצות וכספים, היה לוקח ו' ילדים, לחנות נעלים בשער שכם בשכונת הישמעאלים, ואומר למוכר להתאים להם מנעלים, ולאחר קרוב לשעתיים של מדידות וציסוקים, לבולם נבחר מה שהיו מרוצים, והמוכר אז היה קובע את המחירים, ואאמ"ר שידע שהמוכר היו מנמי הישמעאלים, שפיהם מדבר שא וסקרים, גם התחכמו להתנהג עמו כמנהג הסוחרים, והיה אומר לו את הסכום שאותו היה רוצה להיות מהממלמים, ומוסיף שאם לא יסכים לזה אז ממנו אינם הקונים, והיה אומר לכל הילדים שיצאו מהחנות ולא יסתובבו לראות איך יסתדרו הדברים, אלא יתראו כאילו הדברים אותם לא מצניינים, וכשהמוכר היה רואה זאת היה מוריד את המחירים, ולחוצים ידים למחר הציסקה של המנעלים החדשים, וכולם יצאו מרוצים. אבל לצמנו לא היה אאמ"ר קונה (באותה תקופה) נעלים חדשים אלא מושמים, ושאלו על זאת אחד הילדים, מדוע אתה קונה לך מושמות ולנו חדשות? והשיבו אאמ"ר באלו המילים: 'אם אני אקנה לי חדשות לך אני יוכל לקנות'. הרי שחש יותר איך לשמח את האחרים.

וכך היה במשק כל השנים, שלמרות שהיה טורח ומליץ לערוך קניות ולהביא לביתו מאכלים, כאשר היו הילדים הנשואים, בחלים ובשבתות אצלם נמצאים, במוצאי החלים והשבת היה מצווה לקחת איתם חבילות של מצרכים, מסוגים רבים ושלמים, עד שכבר לא היה מקום אצלם בתיקים שהיו מביאים, ובמקום הצורך אף מונית היה מלימין להם ועליה הוא היה מהממלמים. למרות שהוא בידי סחב לכל אלו הדברים. אבל ראשו היה איך להטיב ולשמח יותר את האחרים.

ואני זוכר כבן לקונים, שזכיתי לעזר בסמך לו כל הזמנים, שלאחר החתונה במשק למנים ארוכים, אפילו חלב בחנות לא הייתי מהקונים, לפי שהיה תמיד מכניס ברימה שלו לכמות החלב שהיו צריכים. ומצמנו היה מליץ לי לבוא ולקחת לאלו הדברים. [ואמא צ"ה אמרה לנו באחד

¹⁶ וכשהיו הילדים מסתכלים על הבגדים שנקיים, היה אומר הלואי שהלב שלנו יהיה נקי ככה.

הפעמים, תראו איך אבא דואג לכם יותר מצמח, כי עושה זאת למרות שבא לי לה כבר יש לנו טורח בסחיבת הדברים].

ואם בשנים שבה לא היה יכול לערוך קניות, היה שולח כספים לצדקות, ואף ביומו האחרון ממש (ערב ליל הסדר) נתן סכום גדול לצדקה. והיה מצווה את המקבילים, שלא יספרו על זאת לאחרים, וזאת הן מצד שצדקות בסתר רצה לעשות אפילו עם הקרובים, והן מצד שלא רצה לעורר קנאה מאחריים.

וסח לי אחד מחכמים הזקנים, שבישיבת פורת יוסף עם אאמור"ר היה לומר באותם השנים, (ר' חיים שאר שליט"א), שהחתונה הראשונה בחייו שנכנס בה

לרקוד במצילים, עם שאר בני הישיבה ששם היו שמחים, זו החתונה של אאמור"ר, כי הרגיש משפחה, וזה נתן לו את האומץ לצאת מהבוסה, כי היה מהצעירים שבחבורה. נמצא שאפילו בלא כוונה, אאמור"ר שימח אחריים, במקום שהדרך שהמולמנים אותו אמורים להיות משמחים.

[וצוד סיפר לי (החכם הנזכר), כי לבני הישיבה היו טור ושלחן צרוק מהדפוסים החדשים, ולכן היו מצויים בהם שיבושים, אבל לאאמור"ר היה לאחד מהמהדורות הישנים, ולכן כאשר היו רוצים לבדוק האם אין בנוסח טעויות סופרים, היו לאאמור"ר היו נגשים. ואם מלה

אנו רואים שכלל היושב בארומים, שמשלו (הישן והביאתי צדכני) יהנו אחריים (יש)

להם אחד (והמצודכן), כי בדרך שאדם רוצה
ללכת בה מהשמים אותו מוליכים].

ואכן בין המסמכים, מצאנו כמה דפים, שבהם רשם אאמ"ר לשמות
האנשים והמתנות שהביאו לחתונתו, ויש שם דף שבו
מופיעים שמות רבותיו וחבריו, אבל לא רשום מה נתנו,
וכנראה שהשתתפו כולם במתנה אחת, או שזה רק
שמות המוזמנים למסעודה. ועכ"פ בהתבוננות בדבריהם
אנו רואים, כי קבוצת החברים שבתונתו היו
משתתפים, כבר אז או במשך השנים התפרסמו לאנשים
רציניים, [ה"ה רבותיו האלוניים (4 הראשונים) וחבריו הרבנים
(השאר): ר' יהודה צדקה, ר' בן ציון אבא שאול, ר' יוסף
עדם, ר' יהודה מוצלם, ר' ששון בצרי, ר' אדמון שציו, (שניהם
היו חברותא שלזו), ר' מנשה שוש, ר' ראובן שרבי וכו' כמו
שיראה המציין המכיר לחכמי ובני ישיבת סורת יוסף בדור
ההוא]. וככל זאת מצא את מקומו איתם בריקודים
עם תלמידי חכם שבאותה השנה היה רק מהצעירים.

ובאמת כי השמות 'שבתחילת' הרשימה הנ"ל כתובים, לא רק השתתפו
בשחת הנישואין, אלא גם ערכו את הקידושין, וכמו שכבר הבאנו (בח"א
עמ' קכא) ממה שכתב אב"ן:

ה'ה
הסימן ס"ד ובידל ס"ב ודעשה ס"ד ומוצלות
המתנות היום שלישי שמינה עשר וחודש אדר
בשנת ה'תשכ"ז דאנשים ישיבת ישיבת ווסף
בירמיה ווסף בן מתתיהו 30 דירושלים
המתנה היתה דעשה ס"ד ומוצלות דעשה 4
הירנים שקדש אליהם הם הרה יעקב מוצפי
וביד יהודה צדקה ובריר בן ציון שאול והיה ווסף
עדם שליטא

וכעת באו לידי עוד מסמכים יקרים, ומצאתי שם גם ליסטר התנאים
שעליו חתומים ב' מאלו האלוניים כעדים, ומכיון שיש ללמוד ממנו כמה
דברים, (וראה באבן העזר סימן נ ובספרי הפוסקים), לא אמנע טוב מלהציגו
כאן לציוני המצוינים, ובפרט שגם יש לנו ללמוד ממנו כמה אורחות חיים,
ממצלת אאמ"ר זכרו לברכה לחיי הצולמים:

השק' אלו כדשים וד' אלה התלפ
 הסצה ורשמה אני באים לבלות ידיה אוהסון
 מהחן והרבה עבד דברה על פי התאים ליתפאון
 בסוסיים דברקא
 (א) צורה דברקא ורהיטם מנין קנין וצ'רכי החתונה
 חנה רעלה רן אדו התחנן וצ'חק כבן בחדר
 (ב) אדו רעלה מ' מלה עמדה מתחיים לשלם סך
 1000 מניח בחדר דמאים אלה לוחות בחדר עזר
 אלושואן, ומחדר צ'ה ס' הדגדים של זה חידית
 ירה קיאל

(ג) דמ' הכתובה הם רן תמלה אלהים חמש לוחות
 לשיטות בחדר

(ד) ואל' קנס של סכך לוחות דמאים תמל מאלות לוחות
 לשיטות בחדר ע' מ' ליתפאון דו מן האוהסון
 אמן אחד מהתאים המדמים דשטר אוהסון זה וצ'ח
 (עלה מתק' וצ'חה ומתק' הכרה מליאה
 ואלות אחת וצ'חק אינו דמים על התחן אלו
 כדשים יד' אלה התלפ עדיהן ויהללים תודיהן
 נכסות ענין

אשר עמך

צ'ה ילנו עדים היחיד מלאים צ'ה שטא קדוש
 על כל הנפל ילנו לוח ח' ליה תמל וליה' חס' היס
 יוסף ברהי ע'צם
 בן ציון ילאל אלו ע'ד

ומצניין שצו לשטר זה למרות שהיו מהסכרדים, שבדור האחרון כמעט
 שלא נוהגים הם באלו הדברים, (וראה בספר משפט הכתובה ח"ח כע"ט ה' יד),
 וצדורה מלאת אמר לי כעת מצלת הרה"ט רפאל בצלאל פליט"א, (שכר
 בשעתו הכיר את אאמ"ר מייסדת פורת יוסף), כי בדידיה הוה עובדא לפני
 כארבעים שנה - בשעה שאירס את ביתו, ובא לפני הארבע"ז אבא שאול
 צ"ל, וביקש ממנו שיכתוב 'שטר תנאים', והארבע"ז סירב, ואמר שאין צורך

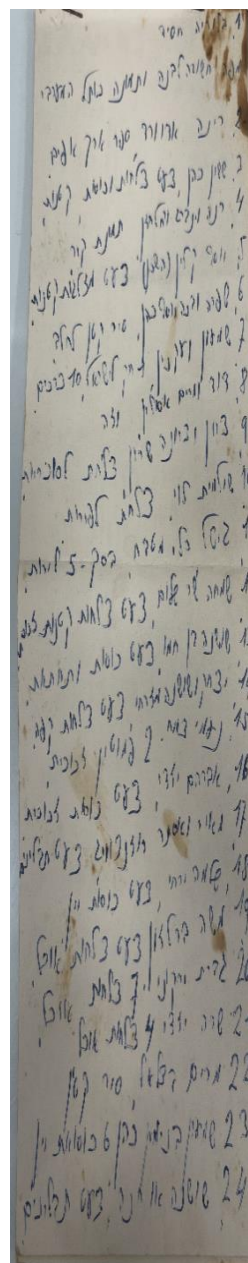
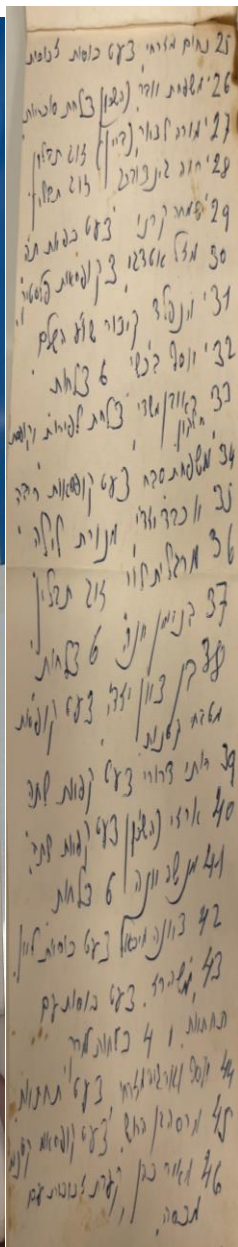
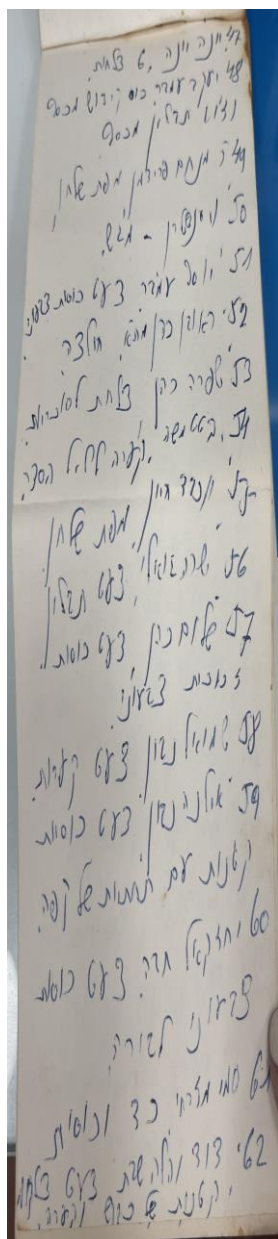
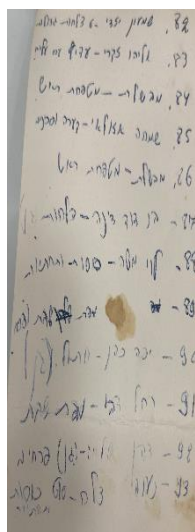
לכתוב כלום, כי (כעת) לא נהגנו בזה. וכאן הוא עצמו כתב וחתם וקיים לדבריו. [ונראה שלא רק לרוב צוותותו נגזר אחר חתימת הר"י עדס (ששאתי שדעתו היתה כן לעשות שטר בזה), שהרי כאן הוא אפס כתב וחתם והר"י רק חתם]. אלא אכן נראה דהיינו משום מידת האחריות הסדר והדיוק של אאמו"ר, ולשם רבותיו (הנ"ל) הכירו בזה אצלו. (ומהיפך גם לא שייכים אצלו חלק מהסיבות שמחתם ביטלו בדור האחרון למנהג וותיק זה, כקלות דעת ופגמי המידות וכדו').

[ובאמת שכן נראה מוכח מתוכו, שהרי בדרך כלל מטרת שטר זה לסייע לצד שהתחייבו לו דברים, וממילא מסתבר שמי שיטרח יותר לעשותו אינו הצד המתחייב יותר, אלא הצד שמקבל יותר. וכאן אאמו"ר טרח וכתבו בכתב ידו (והחתים עליו לרבותיו), למרות שהמציין יראה כי הוא המתחייב והנותן יותר (בחלק הכספי)]. ואכן גם במשק השנים, המשיך אאמו"ר במנהגו הנה כאשר אירס את הילדים, לסכם הכל בצורה ברורה על הכתבים. למרות שמאז כבר כמעט ונשתכח למארי מנהג זה מהספרדים.

[ומספרת אחת הבנות, שכאשר יצאה לפעילות, הבינה שהחתן יש לו אילה מהרצונות, שמוכן להתפשר עליהם, אולם חשש שאולי לא יצמוד בזה במשק השנים, ובסכימה זאת לאאמו"ר למרות שגם הוא אחז בדעת וברצון החתן, אבל אמר לה אני יחתימ אותך על פרט זה שיהיה ברצונך. וכך היה. ואכן זה עזר לה].

(וסח אחד מהבנים, שכאשר הגיע לברית האירוסין, לאחר שחתמו על התנאים, ראה לאאמו"ר מתקשה לשלם לבסוף, ואמר הבן לאאמו"ר - שהינו מוכן לוותר על דעת כל הצדדים, ואאמו"ר לא הסכים לזה בשום אופן, ואמר - מה שהבטחתי אתה תקבלי! וכן עשה).

ובלאת (בענין מידת האחריות הסדר והדיוק של אאמו"ר) גם ניתן לראות משאר הרשימות שכתב אאמו"ר לפרטי פרטים, מה כל אחד הביא לו מתנה ביום הנישואין, (וגם אמא צ"ה בסוף השלימה כמה דברים, ונראה צ"ע דבריו של אאמו"ר טרחה גם היא בזה). ובמשק השנים, חילק לזה גם את הילדים, שירשמו ממי וכמה מקבלים. [וידוע שיש בזה נפק"מ להלכות שושבניות (ראה באבה"ע סימן ס)]:

ובכן היתה מידתו ככל הנימנים, להיות אחראי על כל הפרטים גדולים וקטנים, ואם הכספים שהיו אצלו היו מחולקים, לכמה קבוצות שמדוע כן בדיוק עשה איננו בודאות יודעים, (ובנראה היו שם כספים לצורכי הבית השופים, וכן שמיעדים לחלוקה לנזקקים, וכן שמיעדים להשליכם לכאבים בתשלומי מיסים -

ראה בח"ד צ"א פא, וצור כהנה באלו הדברים, אבל היה מנהל רשימות מסודריות, על כל אחת מקבוצות הכספים, שלו נכנסים וממנו יוצאים, עד חשבון של צערות אגרות וסקרים בודדים.

ואם כשהיה סוחר את דלת הבית, היה בודק אח"כ ג' פצמים, (וכנ"ל במסגרות כמה פצמים, שכן מידת חכמים - ראה בח"ה צ"א טז), שבאמת הדלת נצולה בלא אפשרות שיפתחנה אחרים. וכן כשהיה צולה למנות עם הילדים, היה סופר למקומות בכניסה וביציאה לחיים טובים.

ואפילו כשקנה ספרים חדשים, בדרך כלל לא היה לוקחם לבית בלא שמקודם יבדוק ד"ר ד"ר לפלימותם בפנים. וחונק על זאת לבניו מה' פצמים, הן מצד שלא ימצאו בהם פצמים, והן מצד שלא יצטרכו להפרידם כאשר הם דבוקים, בשבתות קודש בשעה שבהם לומדים.

ואם באחרית הימים, שהיה נצלר באחרים, כדי שניחו לו תפילין, תמיד לפני שהיה מברך עליהם היה שואל למניחים, האם ברור להם שזה תפילין של רש"י או שמה לקחו את של ר"ת בלא שזה להם משימים. ואף אלו שבתחילה לא הבינו מדוע הוא על לה כק אתם מצוררים, ראו כמה צדק במשק הזמנים, לפי שבכל יום משהו אחר מהבית, לו היו תפילין מניחים, וקרא כמה פצמים שכל אחד עם הרגילות שלו השונה משל זולתו, החליף בין הדברים. ולולי שאמור"ר צוררם ברגע האחרון באמת על ר"ת היה מהמברכים. [ואכן קרא כן באחת הפצמים, כשבר התרגל אחד הילדים, לשאלה לו ומה שהוא עליה באופן אטומטי מהמשימים, וברק אמור"ר על תפילין של ר"ת, וניחמו כי כתוב בספרים הקדושים - שלכל אחד זה צריק להיות באיזה שלב בחיים¹].

¹ ראה בס' טעמי המנהגים ומקורי דינים (עניני תפילין, אות כז בקונטרס אחרון אות ו בהערה, עמ' טו בהוצאת אשכול ירושלים תשל"ב) שכתב: קבלה מקדושים שהאיש הנזהר כל ימיו להניח תפילין דר"ת ולא יחסר כל ימיו בשום אונס, אז מוכרח שיארע לו פ"א טעות שיברך על תפילין דר"ת הברכות ומתפלל בהם. ע"כ. ובס' יקר טוטפתא (ח"ד עמ' קנו) כתב: מקובל מפי הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא שר"ת פעל בב"ד של מעלה שלמי שמניח תפילין דר"ת יארע לו לכל הפחות פעם אחת בחייו שיטעה ויניח בברכה תפילין של ר"ת במקום תפילין דרש"י, ושכן שמע מסורת זו בשם הרה"ק מלובלין. ע"כ. והרחיב בזה מסופרים ומספרים מעלת ידידי הרה"ג י"ד הופמן שליט"א בס' עבודת עובדיה (ח"א פ"ג הערה כג). וראה גם בקובץ המשביר (ח"ה עמ' שכו). ומשם בארה.

סימן ו'

הערות קצרים במשניות מסכת סוכה

[א]. שיעור אכילה המחייב בסוכה לקטן זקן וחולה. [ב]. מה הוסיף התנא שאמר שבסוכות אדם עושה את ביתו עראי. [ג]. האם גם הנענועים באמירת הודו לה' - עוצרים דברים רעים. [ד]. סגולת ארבעת המינים מועילה לשמירה בדרך. [ה]. מצוה בד' מינים גדולים.

[א]. שיעור אכילה המחייב בסוכה לקטן זקן וחולה

משנה מסכת סוכה פרק ב משנה ה: מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו. ע"כ.

הנה איתא במסכת גיטין (נו.): דר' צדוק יתיב ארבעין שנין בתעניתא דלא ליחרב ירושלים, כי הוה אכיל מידי הוה מיתחזי מאבראי, וכי הוה בריא, מייתי ליה גרוגרות, מייץ מייחו ושדי להו. ע"כ.

נמצא א"כ כי מאכלו של רבי צדוק היה מועט ביותר.

[ואח"כ ראיתי גם בספר דף על הדף (סוכה דף כו עמוד ב) שכתב: בכתבי החסידים מובא מה שאמר האמרי אמת וצ"ל בסוכות ת"ש (בוארשה בתחילת המלחמה) וז"ל: וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה וכו' ומדוע נתנו לו כה מעט. אך איתא (גיטין נו.) שרבי צדוק ישב בתענית ארבעים שנה עד שלא נחרב הבית, וא"כ אצלו כשאכל פחות מכביצה היתה כבר ג"כ הרבה (קובץ זכרון שמואל ע' קעג). ע"כ].

ומזה אמרתי לפשוט מה ששמעתי מידידי הרה"ג נתנאל שאשא נר"ו, שהסתפק לפי מה שכתבו הפוסקים בענין שיעור אכילה שמחייב בברכת המזון מהתורה, שלקטן ולזקן ולחולה די במה ששבעים, אף אם אי"ז כזית וכביצה בכדי אכילת פרס. [ודנו (הגריש"א ודעימיה) גם לענין מי שעשה קיצור קיבה, או שהרגיל עצמו לאכול מעט מאד]. האם נאמר כן גם לענין מצות סוכה - שיהיה אסור להם לאכול פחות מכביצה חוץ לסוכה מפני שאצלם זה הקביעות. [אע"פ שלשאר האנשים מותר]. ואמר שכאשר דן בזה לפני הרה"ג אופיר מלכה שליט"א - אמר שאין כזה צד.

ותיכף עלה בדעתי בס"ד לפשוט ממשנה זו והגמ' בגיטין, שאכן אין להחמיר להם בענין סוכה. וכדחזינן ממעשיו של רבי צדוק. והרצתי זאת, ובחסדי ה' התקבלו הדברים בשמחה.

[ועיין בפני משה מסכת דמאי (פ"א, דף ג:) שכתב: פחות מאוכל מותר לאבד בפרוס - אם הוא בחתיכות פרוסות פרוסות מותר לאבד בשיעור פחות מאוכל, ואוכל הוא כגרוגרות, ופחות מכאן לא נקרא אוכל, וכדמצינו בפ"ב דסוכה דקתני וכשהביאו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה וכו' אלמא דפחות מכביצה נקרא אוכל, ועד כגרוגרת כדאשכחן בשיעור הוצאת שבת. ע"כ. ולא נחת לומר שרק לגבי ר"צ זה נחשב אוכל].

(וע"ע בחידושינו למס' עדויות פ"ז מ"א בהערה. ובמחנה כהונה ברכות כט.).

[ב]. מה הוסיף התנא שאמר שבסוכות אדם עושה את ביתו עראי

משנה מסכת סוכה פרק ב משנה ט: כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי.

ע"כ.

לא הספיק לומר סוכתו קבע, אלא הוסיף וביתו עראי.

ואולי נרמז בזה מ"ש במסכת מועד קטן (ט): ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך - דהאי עלמא אושפיזך וההיא עלמא ביתא, דכתיב קרבם בתימו לעולם אל תקרי קרבם אלא קברם. ע"כ.

ופרש"י: ליחרוב ביתך - בית קברתך, דלא תמות, אלא תחיה לאורך ימים. ע"כ.

והיינו שבזכות מצות סוכה באופן של סוכתו קבע וביתו עראי, יקויים בו 'ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך' (ואושפיזין זה מענין הסוכה כנדוע).

ועוד יש להטעים מ"ש 'יחרב ביתך' ולענין 'ביתו עראי', ע"פ הכתוב בספר בני שלמה (עמ' רו): הגאון מהר"י מוואלוין ז"ל אמר פעם לאיש הנפטר ממנו לדרוש למענו בשלום אותן בנ"א שאין להם בתים, וכוונתו כי כתיב בית ישראל ברכו את ה', בית הלוי ברכו את ה', אבל אצל יראי ה' לא כתיב "בית" רק יראי ה' ברכו את ה'. ע"כ. אמור מעתה כי רמזה המושגה שעכ"פ בו ימים אלו יתחזק ביראת ה'.

[ובפרט שבסוכות היו נמצאים בירושלים, וידוע מ"ש התוספות במסכת בבא בתרא (כא.) ד"ה כי מציון תצא תורה: לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה, כדדרשינן בספרי "למען תלמד ליראה" וגו' - גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה. ע"כ].

[ג]. האם גם הנענועים באמירת הודו לה' - עוצרים דברים רעים

משנה מסכת סוכה פרק ג משנה ט: והיכן היו מנענעין בהודו לה' תחלה וסוף, ובאנא השם

הושיעה נא, דברי בית הלל. ובית שמאי אומרים אף באנא ה' הצליחה נא, אמר רבי עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ורבי יהושע שכל העם היו מנענעין את לולביהן והן לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא. ע"כ.

כתב ר' עובדיה מברטנורא: וסוף - סוף המקרא, כי לעולם חסדו. ואית דמפרשי תחלה הודו ראשון. וסוף, הודו אחרון שבסוף ההלל. והכי מסתברא. וכיצד מנענע, מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים. ובהולכה מנענע שלשה פעמים וכן בהבאה וכן בעליה וכן בירידה, על כל אחת ואחת שלשה פעמים. ע"כ.

נמצא כי לכל היותר יש ד' נענועים בהלל. א' בהודו, ב' באנא וכפלו, וא' בהודו אחרון.

ומה שכתב שמנענע לעצור רוחות וטללים רעים, זה מהגמ' (סוף דף לו).

והתעוררתי דבשלמא כשאומר אנא ה' הושיעה נא, מובן לומר שמנענע לעצור רוחות וטללים רעים, אבל מה זה שייך לכשאומר הודו וכו'.

והשבתי על דרך מה שנתבאר בתהילת שמואל (עמ' כא), ובדברי שמואל (מס' ב"מ פה: עמ' רעח), וביהודה לקדשו ח"ד (עמ' צו) - ובעוד דוכתין, שלפעמים על ידי הודאה לה' אפשר להשיג גם את מה שאי אפשר ע"י תפלה. והבן היטב".

[ואכן גם כאן בתחילה ובסוף - הנענועים הינם בהודו לה', ורק באמצע הינם באנא ה', וזה כעין תפילת עמידה שמתחילים ומסיימים בשבח והודאה, ורק באמצע מבקשים]. (וע"ע מ"ש בסימן ז אות ח).

[ד]. סגולת ארבעת המינים מועילה לשמירה בדרך

משנה מסכת סוכה פרק ג משנה ט: והיכן היו מנענעין, בהודו לה' תחלה וסוף, ובאנא השם הושיעה נא, דברי בית הלל. ובית שמאי אומרים אף באנא ה' הצליחה נא. אמר רבי עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ורבי יהושע שכל העם היו מנענעין את לולביהן, והן לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא. מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב ליטול לכשיכנס לביתו יטול על שלחנו לא נטל שחרית יטול בין הערבים שכל היום כשר ללולב. ע"כ.

שאלני בני משה הי"ו (שבת הגדול תשפ"ד) מה ענין סוף המשנה לתחילתה. ולכאן היה ראוי לומר לדין מי שבא בדרך במשנה בפני עצמה. (וראה מ"ש בחידושי למשנה מסכת כריתות פ"ב מ"ד).

והשבתי ע"פ מ"ש בתלמוד ירושלמי מסכת שבת (פרק ב ה"ו): אמר רבי לוי בשלשה מקומות השטן מצוי לקטרג, המהלך בדרך בעצמו, והישן בבית אפל לעצמו, והמפרש בים הגדול, אמר רבי יצחק בר מריון אילולי דכתיב כה אמר ה' הנותן בים דרך כיון שהיה אדם יורד לתוכו היה מת, ורבנן אמרין הנותן בים דרך - מן העצרת ועד החג, ובמים עזים נתיבה - מן החג ועד חנוכה. רבי יוסה בריה דר' תנחום דכפר אגין, עובדא היה באסיא אתא בעי מיפרוש מן חגא ועד חנוכתא חמתיה חדא מטרונה אמרה ליה כדון מפרשין, איתחמי ליה אבוי וגם קבורה לא היתה לו, ולא שמע לא לדין ולא לדין ואזל בימא. רבי כהן אחוי דרבי חייה בר בא הוה פריש, אתא בעי מיפרוש מן חגא לחנוכתא אמר לאחוי צלו עלי, אמר ליה אין דצליתי עלך, אלא אין חמיתונן לציבור מצליין למיטרא לא תתרחץ על צלותי, הא דאת קטיר לולבך קטור חגלך. ע"כ.

ומזה למד החיד"א בס' ככר לאדן (סי' ו) שהיו שומרים על ד' המינים כל השנה, ושכן ראה לרבנן קשישאי ואמרו שזו סגולה לשמירה. והפרט מפורש בס' רפואה וחיים (פרק ח אות י) שסגולתם מועילה לשמירה בדרך, כי הביא מס' המדות (ערך דרך אות ו) שהיוצא לדרך יוליך עמו לולב. וגם בספר לקט הקמח החדש (סי' קי"ט ק"ה) כתב, שנוהגים שהיוצא לדרך לוקח עמו עליהם מהדס של לולב.

"ובליל ש"ק פ' ויק"פ תשפ"ו שמעתי ממעלת המאור הגדול הג"ר ראובן אלבו שליט"א, שאדם צריך 60 אחוז להודות, ו40 אחוז לבקש, והראיה לזה מההלל - שאומרים בו (עם מה שנהגו לכפול) ו' פעמים הודו לה', וד' פעמים אנא ה'.

וגם ידוע מ"ש בגמ' (סוכה סוף דף לו) שבנענועים עוצרים רוחות רעים.

אמור מעתה, כי לכן סמך כאן מי שבא בדרך, לדיני הנענוע ולאנא ה' הושיעה נא. לרמוז על זאת.

[וראה בתוספות יום טוב (סוכה פ"ג מ"ט) שכתב: מי שבא בדרך וכו' לכשיכנס לביתו יטול על שלחנו. בגמרא דייק מדתנן מי שבא. דמשמע ממקום רחוק ש"מ דבחול המועד מיירי דאי ב"ט מי שרי. ע"כ].

ונציין כי כבר כתב בספר רמתיים צופים על מדרש תנא דבי אליהו רבה (פלא אות צו): שזמנתי ממנו"ר הר"ב מפרישסחא ז"ל, שסידור התלמוד הוא כמו סידור הכוכבים ברקיע, כן הוא מסודר כל מימרא וכל תיבה בתלמוד, וכמו שכתוב מסדר את הכוכבים, וכן הסדרים כמרומו על הפסוק והיה אמונת עתך (שבת ל.). והו"ד בחיבורי עורי דבורה (ח"י עמ' קמג). ע"ש. (וראה גם ביהודה לקדשו ח"ה עמ' קו-ז, ובכת"י לשמות יג, א-

ד, ולויקרא יט, ג).

הנהיגו ע"פ חז"ל (שם) רמתיים צופים על מדרש תנא דבי אליהו רבה (פלא אות צו): שזמנתי ממנו"ר הר"ב מפרישסחא ז"ל, שסידור התלמוד הוא כמו סידור הכוכבים ברקיע, כן הוא מסודר כל מימרא וכל תיבה בתלמוד, וכמו שכתוב מסדר את הכוכבים, וכן הסדרים כמרומו על הפסוק והיה אמונת עתך (שבת ל.). והו"ד בחיבורי עורי דבורה (ח"י עמ' קמג). ע"ש. (וראה גם ביהודה לקדשו ח"ה עמ' קו-ז, ובכת"י לשמות יג, א-

[ה]. מצוה בד' מינים גדולים

משנה מסכת מעילה פרק ג משנה ז: ערבה לא נהנין ולא מועלין רבי אלעזר רבי אדוק אומר

נותנין היו ממונה זקנים בלולביהם. ע"כ.

פי' ר' עובדיה מברטנורא: ערבה - שהיו זוקפים אותה אצל המזבח, כדתנן בפרק לולב וערבה [משנה ה']. נותנים היו ממנו בלולב - בתחילה קודם שזקפوه. ואף על פי שלא לקטוה אלא כדי לזקפה על גבי מזבח. ע"כ.

כשלמדתי זאת עם בני יחזקאל נ"י (טבת תשפ"ו) עורר דהרי הערבות של המזבח היו גדולות מאד, ואיך נטלו אותם עם הלולב.

ואמרתי כי ש"מ מהא שגם ללולב היו לוקחים ארוך מאד. ובחיבורי בן ציצית הכסת הבאתי שיש שסוברים שיש בזה הידור.

[ומ"מ לא מסתבר שהיו לוקחים ערבות בנפרד מהלולב].

סימן ז'

חידושים והערות קצרים בעניני חג הסוכות, חה"מ, שמע"צ

[א]. ראשון לחשבון עונות - ביאור הדבר. [ב]. מדוע עושים זמר לעניי הכבוד ולא למן ולבאר. [ג]. שייכות הסוכה לאברהם אבינו. [ד]. ישיבה בסוכה כשרגליו תחת השלחן ומעליו סכך פסול. [ה]. ג' מצוות שבכל גופו - נרמזו בכתוב. [ו]. היכן מוספים ל'הרחמן' בברכת המזון של סוכות. [ז]. שמחת בני ביתו בקליות ואגוזים - בזמן הזה. [ח]. האם יש מצוה מיוחדת בנטילת לולב בירושלים ביום הראשון. [ט]. דין שחרות בעלי ההדס או הערבה. [י]. שטיפת עטיפת הלולב במועד. [יא]. נישוק הסוכה וד' המינים - והבשר והסיר. [יב]. ביאור חילוק לשונות הכתובים - בין חג השבועות לחג הסוכות. [יג]. על האכסנאי להנות את אושפיזו - גם בחול המועד. [יד]. הקפה חמישית - נצטוינו לכבד את הכהנים - והם עצמם מכבדים אחרים. [טז]. האם יושבי ארץ ישראל ישמיטו 'ואויר ארץ העמים', 'ותוקף גלות גוף'.

[א]. ראשון לחשבון עונות - ביאור הדבר

איתא במדרש תנחומא על הכתוב בספר ויקרא (כג, מ) "ולקחתם לכם ביום הראשון" וגו': ביום הראשון - וכי ראשון הוא, והלא יום חמשה עשר הוא? אלא מאי ראשון, ראשון לחשבון עונות וכו'. ע"כ.

וכבר עמדו רבים בביאור הדבר, כי תמוה לומר שאיש הישר בעיניו יעשה בד' ימים שבין יום הכפורים לחג הסוכות, ולא יתן על זה דין וחשבון.

וכתב הטור (או"ח סימן תקפא): הכל במוצאי יום הכיפורים עוסקים במצות סוכה ולולב, ואין עושין עונות, לכך קורא י"ט ראשון ראשון לחשבון עונות. ע"כ.

ומדבריו נראה שזה רק בגלל שבימים אלו אין פנאי לעשות עונות. אבל לכאור' גם בזה לא ברור, שהרי עונות נעשים גם בשגגה ומכפיית היצר (ויתכן שלכן נקטו 'עונות' ולא 'חטאים').

וכשאני לעצמי ביארתיו, בהקדם מ"ש במסכת סוכה (מא:): יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים - פטור, מפני שהוציאו ברשות. ע"כ. וכן מבואר בעוד מקומות, שהיכן שהיה טרוד בטירדא דמצוה, ובגלל זה שגג באיזה דין תורה, פטור.

אמור מעתה, שאע"פ שהפטור נאמר דוקא כשהחטא בא מעיסוקו במצוה עצמה, מ"מ זה דוקא בימים כסדרן שאינו טרוד בכמה מצוות כאחד, משא"כ כאשר טרוד בכמה מצוות כאחד בזמן קצר, ובפרט לאחר חולשת הגוף והעצבים הטבעית לאחר תענית יום הכיפורים, (ראה באורייתא דשמואל עמ' תשפד), בזה התחדש שלא יחשבנו את מה ששגג האדם בימים אלו.

[וכעת נדפסה סדרת ספרים 'וקרבתנו' על סוכות, ושם בח"א הביא עשרות ביאורים בדברי המדרש הנ"ל. ומקום הניחו לנו. (והקרב ביותר לביאורנו זה ממה שהביא שם מהגר"ש בעל השואל ומשיב, שכתב שבגלל הטירדא לא מתחייבים על ביטול מצוות עשה, עד יו"ט א' - שאז מתחילים לקיים מ"ע, וזה מראה שכבר אין טירדא).]

[ב]. מדוע עושים זמר לעניי הכבוד ולא למן ולבאר

כתב בספר בני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר י, אות יג): הקדמונים אחזו שער לדרוש ולחקור על מה עשה ה' ככה, ג' מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל במדבר, מן ובאר וענני כבוד (תענית ט), הנה צוה הש"י זמר לעניי הכבוד במצות סוכה (סוכה יא:), ולא עשה כן במן ובאר. ע"כ. וראה שם שכתב והביא בזה כמה תירושים.

וכאשר דיברנו בשאלה זו (ליל יו"ט א' סוכות תשפ"ד), אמרתי לבאר בעוד ב' אופנים:

א' - שבעשיית זכר לעננים, כלול גם הבאר והמן. והיינו לפי שמהעננים יורד גשם, שהוא מקור המים לשתיה. הרי שיש בהם גם זכר לבאר. וגם יש בהם זכר למן שהיה יורד מהשמים ומכוסה בשכבת טל. ואף היו העננים מביאים להם עם המן עוד דברים כאבנים טובות ומרגליות, וכמ"ש רבותינו במסכת יומא (עה): "והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר" מאי בבקר בבקר? אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מדבר שירד להם בבקר בבקר, מלמד שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן. "והנשאים הביאו את אבני השהם" - תנא: נשיאים ממש, וכן הוא אומר "נשיאים ורוח וגשם אין". ע"כ. ופרש"י: שירדו להן אבנים טובות - הביאו נדבה ממה שמוצאין בבקר בבקר כשיוצאין ללקוט את המן שנאמר וילקטו אותו בבקר בבקר. נשיאים ממש - עננים היו. ע"כ. ועוד מבואר שם שירדו להן בשמים לנשים. ע"ש.

ב' - שכדי להיות שייכים לדירה בענני הכבוד, היו צריכים לאכול מן - שהינו מאכל זך ורוחני, ולשתות מי באר - שהינם זכים ורוחניים (כמבואר בכ"מ). ורק ע"י שזיכנו את החומר באכילה ושתיה כאלו, היו שייכים למדרגה של דירה בתוך ענני הכבוד. ונמצא א"כ כי ענני הכבוד הינם המטרה, והמן והבאר הינם היכי תימצא לזה.

(דוגמא לדבר מה שכתוב בספרים - שהתומך בת"ח כשיזכה וישב במחיצתו בעוה"ב, בע"כ ישיג גם הבנה בדברי תורה שנאמרים שם, דאל"כ אינו שייך למדרגה ההיא, ומה הנאה תהא לו שם במחיצת הת"ח. וראה בדברי שמואל על התורה עמ' מד).

[ובפשטות י"ל כי ל'מן יש זכר תמיד בלחם משנה. ואפשר שגם ל'באר יש זכר - בקידוש בכניסת היום, שאין לשתות לפניו אפי' מים].

[ג]. שייכות הסוכה לאברהם אבינו

[א]. אמרו רבותינו במדרש תנחומא (פרשת וארא סי' ד), על הכתוב (בראשית יח, ד) "יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ": אמר הקב"ה לאברהם: אתה אמרת והשענו תחת העץ, אני נותן להם מצות סוכה, דכתיב (נחמיה ח) צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס וגו'. ע"כ.

וביתר שאת איתא במדרש בראשית רבה (שם, מח, י) ובפסיקתא זוטרותא (שם): אמר הקב"ה לאברהם, אתה אמרת והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לבניך, במדבר, בארץ, ולעתיד. במדבר, פרש ענן למסך (תהלים קה, ט). בארץ, בסוכות תשבו (ויקרא כג, מב). לעתיד, וסוכה תהיה לצל יומם (ישעיה ד, ו). ע"כ. וכיו"ב גם במדרש קהלת רבה (פרשה יא, א).

וגם במדרש במדבר רבה (פרשת נשא יח, ב) איתא: באברהם כתיב (בראשית יח) והשענו תחת העץ שעשה להם סוכה, והקב"ה עשה סוכות לבניו ביציאתם ממצרים (ויקרא כג) כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וגו'. ובארץ ישראל (תהלים קמ) סכותה לראשי ביום נשק. ולעתיד לבוא מנין (ישעיה ד) וסוכה תהיה לצל יומם וגו'. הוי מי הקדימוני ואשלם וגו', וכה"א (קהלת יא) שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים וגו'. ע"כ. וע"ע במס' ב"מ (פו:) ובשאר מדרשי חז"ל.

ומפורש היטב בכל זה, כי שורש מה שזכו ישראל למצות סוכה, זה בזכות אברהם אבינו שאמר למלאכים "והשענו תחת העץ".

[וע"ע בספר טעמא דקרא (על הפסוק הנ"ל בספר בראשית יח, ד) שכתב: "והשענו תחת העץ", בר"ה (יא) מבואר דבסוכות היה מעשה זה. (ואף דהתוס' כתבו שם דל"ד רק ב' ימים קודם סוכות, ע"ש בפנ"י דלמסקנת תוס' הוא דוקא בסוכות). וכיון דקיים אברהם אבינו את כל התורה נראה דהאי עץ תלוש היה, והיה סוכה. וכ"ה בבמדב"ר (פי"ד סי' ב) והשענו תחת העץ שעשה להם סוכה. ולפ"ז יל"פ "ואקחה פת לחם וגו' אחר תעברו כי על כן עברתם על עבדכם" - משום דהולכי דרכים פטורין מסוכה, אך מבואר בס' תר"מ שאם נודמן לו סוכה בלי טורח חייב בסוכה, וז"ש כי על כן עברתם על עבדכם ונודמן לכם סוכה בלי טורח. ע"כ].

[ב]. ונראה לי, כי בזה יאירו היטב דברי הגמ', ויתבאר יפה מה שעוררו בה. ואצטט להצעת דברי הגמ' ומה שנאמר בה, כפי הכתוב בלשון צחה מדברי הגאון הנאמ' בגליון בית נאמן (מס' 478 אותיות ח-ט):

יש סיפור יפה במסכת סוכה (לא), שהייתה סוכה אחת שישבו בה רב נחמן וכל האנשים של ריש גלותא. איך לשון הגמרא? "ההיא סבתא דאתאי לקמיה דרב נחמן" - רב נחמן היה חתנו של ריש גלותא, והיא אמרה לו: ריש גלותא וכולהו רבנן יושבים בסוכה גזולה, גנבו לי את העצים שלי ועשו מהם סוכה, ולא ענה לה. הייתה צווחת ולא ענה לה. אמרה לו: אשה שאביה היה לו שלוש מאות שמונה עשר עבדים צווחת לפניך ואתה לא משגיח בה? מי זאת האשה הזאת? היא יהודיה מזרע אברהם אבינו שנאמר בו "וירק את חניכיו שמונה עשר ושלוש מאות וירדוף עד דן" (בראשית יד, יד). יש לו שלוש מאות ושמונה עשר עבדים... אמר רב נחמן "פעיתא היא דא" - פועה כמו תרנגולת... תנו לה דמי עצים בלבד. אחרי שכבר בנו אותה, קנו אותה בשינוי מפני תקנת השבים. כמה עלו העצים ונשלם לה. זה דברי הגמרא.

בא חכם אחד ושאל למה היא הכניסה את אברהם אבינו לכאן - "איתתא דהויא לה". מתי היה לה? לפני אלפיים שנה, אביה יש לו שלוש מאות שמונה עשר עבדים. מה היא מספרת לנו עכשיו? אז הרב בני יששכר (מאמרי חדש תשרי מאמר י אות כא) אמר, אברהם לקח אתו שלוש מאות ושמונה עשר עבדים למלחמה עם אמרפל וכו', ושלוש מאות ושמונה עשר מתחלקים לשלושה, מאה ושש מאה ושש מאה ושש, כל מאה ושש גימטריא קו. אברהם קו החסד, יצחק קו הגבורה, ויעקב קו התפארת, לכן כנגד כל קו יש לו מאה וששה חיילים. אז אברהם אבינו היה לו כנגד שלושה קוים אלו, והנה ישמעאל כאשר היה עומד למות, כתוב: "כי שמע אלוקים את קול הנער באשר הוא שם (בראשית כא, יז). מה פירוש? שם כתוב שאמו הגר - "ותשלך את הילד תחת אחד השיחים" (שם פס' ט"ו). כלומר שיח זה שלוש מאות ושמונה עשרה, ועדיין לא הגיע יצחק ויעקב. מה זה שיח לישמעאל? "אחד השיחים" - שבזכות אברהם בלבד ניצול ישמעאל. "אל תיראי כי שמע אלוקים את קול הנער באשר הוא שם" אע"פ שאינו אחוז אלא בקו אחד. לכן אומרת האשה שהיא מזרע אברהם יצחק ויעקב, אשה שיש לאביה שלוש מאות ושמונה עשר עבדים, שלושה קוים יש לי, לא כמו ישמעאל שיש לו קו אחד, ככה אתם עושים לי? זה הפירוש של הבני יששכר.

ואני אמרתי פירוש אחר יותר פשוט. כיון שהיו יושבים כל הני דבי ריש גלותא וכולהו רבנן בסוכה, מסתמא זה לא היה בחול המועד, אלא בלילה הראשון של סוכות. ובלילה הראשון של סוכות אומרים "ליעול אברהם סבא קדישא". אז אברהם הזה יש לו שלוש מאות ושמונה עשר - "איתתא דהוה לאבוהא שלוש מאות ושמונה עשר עבדים צווחת לפניכם ואתם לא שומעים לו?" כי היא ידעה שהוא האושפיזא של הלילה. (ע"כ מהכתוב בגליון בית נאמן").

ולפי מה שהבאנו מדברי חז"ל המפורשים, הדברים ברורים ופשוטים ביותר, כי שורש כל מה שזכו ישראל למצות סוכה, זה בזכות אברהם אבינו שאמר למלאכים "והשענו תחת העץ". ולכן הזכירה בטענתה כשלקחו לה את העץ, שזוהי היפך מה שנאמר באברהם שנתן משלו לאחרים (שהם גם 318 העבדים).

[ד]. ישיבה בסוכה כשהגליו תחת השלחן ומעליו סכך פסול

הלכה פשוטה יש לנו - שסכך פסול אפשר לשבת תחתיו עד ג' טפחים לכ"ע. [וי"א אפי' עד ד'. (ראה במשנ"ב ס"י תרלב ס"ק ג)].

^ט ובאמת שלפי פירושו עדיין לא מבואר יפה מדוע הזכירה דוקא לענין זה של אברהם, ולא סתם שהיא מזרע אברהם, או ענין אחר מאברהם שהיא מזרעו. (ודברי הבני יששכר נראה שבאו לבאר גם לזה).

ומ"מ מצדד אני כי היושב עם שולחן או סטנדר יש לו מקום לחשוש בזה, והיינו לפי מה שראיתי (לפני זמ"ר) בשם הגריש"א והגר"ח"ק ועוד, שנשאלו מה הדין אודות היושב בסוכה ורגליו תחת שולחן וכדו' שגבוהים י"ט, שהרי גופו אינו בסוכה? והשיבו דש"ד, לפי שראשו ורובו בסוכה ורק רגליו בחוץ, ואה"נ אם יושב בצורה שגם חלק מגופו מתחת השולחן, יש בזה בעיה.

[וראה בספר חשוך חמד (עמ"ס סוכה דף ג.) שכתב, כי דעת הגר"ח קניבסקי, שלכתחילה אין לסמוך על מה שרובו בסוכה. אבל הגריש"א אלישיב הוכיח דרובו בסוכה הוא לכתחילה, דאם לא איך מותר לישב בסוכה כשהרגלים הם מתחת השולחן, הרי רגלו מחוץ לסוכה. ע"ש. וכדברי הגריש"א כתוב גם בדברי הגרש"ז אורבך בס' הליכות שלמה (פ"ט הל' ב עמ' קמח), וכן בקובץ פסקי הגר"ש קמניצקי (פי"ד הל' ב). ע"ש. וע"ע בשו"ת אבני ישפה (ח"ג סי' סה סוף ענף א) שהסיק שאין הידור שיהיה כל גופו בסוכה, אבל סיים בשם הגריש"א (גופיה) - שאמר כי יש 'הידור' שיהיה כל גופו בסוכה. (ול"ז מהוראתו הנ"ל, וצריך לחלק בין 'לכתחילה' לבין 'הידור'. וראה נמי בס' שפתי יצחק - עמ"ס סוכה ח"א ס"ע קסח).]

ומעתה יל"ע במקרה שיושב תחת סכך פסול, ורגליו תחת השולחן. ויש לפלפל בזה.

וגם אי נימא דשאני גדר סכך פסול פחות מג', כי כבר דנים אותו כסוכה שלימה וכשרה, ואינו מצטרף למיעוט גופו שאח"כ בשעת הישיבה נמצא תחת השולחן. מ"מ עדיין יש לעורר אודות מי שיושב בסוכה (שלימה) בצורה רפויה שרגליו וחלק נכבד מגופו נמצאים מתחת השולחן. ותן לחכם ויחכם עוד.

ושאלתי להג"ר משה צדקה שליט"א (במסגרת שיעורו במוצאי יום הכפורים תשפ"ו) מה דין היושב עם שולחן וכדו' שגבוהים י"ט, ורוב גופו אינו בסוכה, (אלא ראשו וחלק מגופו), והשיבני 'זה הדרך'. ע"כ. (וראה עוד מ"ש בס' שפתי יצחק - עמ"ס סוכה ח"א עמ' קסח-ט).

[ח]. ג' מצוות שבכל גופו - נרמזו בכתוב

ראיתי כתוב (גליון רוממות סוכות תשפ"ה עמ' 3) מדברי הגר"א הכהן דויטש שליט"א: ידוע בשם גדולי החסידות, וכבר מובא כן בשם הגר"א שאמר, כי סוכה וישוב א", זה ב' מצוות שכל גופו שותף בהם. ונשאלתי, שלכאור' גם עליה לרגל זה ע"י כל גופו? ע"ש.

ועכ"פ בזה מבואר יפה לשון הכתוב בספר תהלים (עו, ג) "ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון", כי המצוות שמקיימים בשלימות, הם סוכה, ודירה בא", ועליה לציון.

[ובספרים כבר דרשו לכתוב זה בדרכים שונים השייכים לעיקר הנדו"ד. (אבל בלא מה שהוספנו מהעליה לרגל). וראה בשו"ת עטרת פז (ח"א כרך ג - בהקדמה הערה יב ד"ה וכן ראיתי), ובשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ב אור"ח ר"ס ק), ובס' אוצר מנהגי קהלות פרס (תשרי עמ' 260). ועוד. וגם הזכירו לענין 'טבילה' שהיא בכל גופו. ואכ"מ].

[ז]. הימן מוספים להרחמן בברכת המזון של סוכות

בברכת המזון אחר "הרחמן הוא יפרוש עלינו סוכת שלמו" (שנמצא בנוסח הספרדים ובני עדות המזרח), יש הוספות, ובשבת אומרים "הרחמן הוא ינחילנו עולם שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", ובסוכות אומרים "הרחמן הוא יזכנו לישב בסוכת עורו של לזיתן", ומוסיפים בענין חג הסוכות. וגם אומרים "הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת".

והסתפקתי בשבת של סוכות האם להקדים בהרחמן את של שבת, לפי שהיא תדירה, וככלל הרגיל, או דשאני הכא שהרחמן של סוכות הוא כענין הרחמן של סוכת שלמה, ויש להסמיכם זה לזה.

ובאמת שגם בחול המועד גופא יש להסתפק האם להקדים - "הרחמן הוא יזכנו לישב בסוכת עורו של לזיתן", ו"הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת". על פני "הרחמן הוא יגיענו למועדים אחרים הבאים לקראתנו לשלום", כדי להסמיכם לסוכת שלומו, (והוסיף ידידי הרה"ג רן אלפסי שליט"א, כי יגיענו

למועדים וכו' - הוי דבר כולל, ויש להעדיף עליו לדבר המפורט אפי' שאינו תדיר כדבר הכולל, וכבברכת שהכל בייחס לשאר הברכות). או יש להקדים ל"הרחמן הוא יגיענו למועדים אחרים הבאים לקראתנו לשלום", שזה נוהג גם בפסח ותדיר יותר.

ואף כי ראיתי בפרי מגדים (או"ח אשל אברהם סימן תצ סק"א) שכתב בהדיא: ובסוכות יאמר כשחל בשבת הרחמן לכולו שבת, הרחמן ליום שכולו טוב, הרחמן יקים סוכת דוד כו', כי תדיר קודם וכו'. עכ"ד. יתכן דאיהו איירי למנהג בני אשכנז שאין אצלם לנוסח "הרחמן הוא יפרוש עלינו סוכת שלמו". ולדידן (הספרדים ובני עדות המזרח) שיש לנוסח זה יל"ע האם עדיין תדיר עדיף, או הסמיכות לענינו עדיפה.

ובסידורים סתמו ותמיד הקדימו את של שבת וכו', ועל זה גופא אנו שואלים מנין זאת, ובפרט שיתכן כי בכלל לא נחתו לזה ורק סתמו כסדר הרגיל בעלמא. וגם אולי נמשכו אחרי הפמ"ג וסידורי האשכנזים. וצריך בירור.

ואולי היה אפשר לפשוט זאת ממ"ש השולחן ערוך (או"ח סימן קפח סעיף ה) בהלכות ברכת המזון: בשבת אומר בה: רצה והחליצנו, ובר"ח ויו"ט וחולו של מועד אומר: יעלה ויבא, ואם חל אחד מהם בשבת אומר: רצה והחליצנו, ואח"כ: יעלה ויבא וכו'. ע"כ. וכתב במשנה ברורה (ס"ק יג): ואח"כ יעלה ויבא - מפני ששבת הוא תדיר וקי"ל בכל מקום תדיר קודם. ע"כ. והנה יעלה ויבא' הינו יותר מעניין ברכת רחם מאשר 'רצה והחליצנו', ועם כל זה מקדימים לרצה. (וגם יתכן דהיא גופא קמ"ל השו"ע בדבריו שם). אולם התם סוף סוף שניהם יש בהם מעניין הברכה. ועיין בה.

[ודע, כי יש תחת ידי תשובה ערוכה של אאמו"ר, שבה הוכיח מדברי הטור והשו"ע בס' תרס"ה סע' ב' - שבטעם כל דהוא דוחים לטעם של תדיר קודם. ודן שם בדין תדיר מקרוב לעשרים מקומות. ובע"ה נקווה להדפיסה באחת החלקים].

כאשר בברכת המזון אנו אנוסין, להנהיג את אלהי נהא מלכיריט,
שתמיד ברכ ברכת המזון מתחילה וצד הסוף מילה מילה מתוק
הסידורית או המרכיבית, למרות שכל לשוננו היתה כבר שארה בצל פה
כדברית שמהם ראיית. והתמיד בנה גם בימי לקנותו ובלאמית שהיה צריך
לסיוע מאחריט, שכל היה מתחיל לברך לפני שפניו את המרכון היו
מביאית.

[ז]. שמחת בני ביתו בקליות ואגוזים - בזמן הזה

כתב פסק מרן בשולחן ערוך (או"ח סימן תקכט ס"ב): חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הגלויים אליו. כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים וכו'. ע"כ.

וראיתי בספר פסקי תשובות (במהדורת תשע"ט, וכן במהדורת תשפ"א, שם אות יב) שכתב: הקטנים נותן להם קליות ואגוזים - ובזמנינו הכוונה על מיני מתקה ומעדנים אשר הקטנים נהנים ושמחים בהם, וכלשון הרמב"ם (פ"ו מהל' יו"ט הי"ח) קליות ואגוזים ומגדנות. וציין מקור לזה - משו"ת באר משה ח"ז סי' ג. ע"כ. ומה שכתב כדבר מוחלט - שבזמנינו הכוונה על מיני מתקה ומעדנים, ומשמע מזה ולא בקליות ואגוזים, זה (וכן שאר דבריו) אינו מבואר במקור שציין, כי ראיתי בבאר משה שם (באותב) שכתב בהבלעה ובמוסגר: קליות ואגוזים - ובזמנינו גם בממתקים ובשוקולד וכיוצ"ב. ועיין בס' בירור הלכה סי' תקכ"ט. ע"כ.

² וגם להרחמן יקים סוכת דוד לא שוו באיזה ימים לאומרו, וראה בקובץ מבקשי תורה (חל"ה עמ' לו).

(וחיפשתי בכמה מחלקי ספר בירור הלכה, ולא מצאתי שכתב כן). וגם בפירות הנושרין להלכה בסיום הסימן שם כתב (באות יא): משמחים הקטנים בקליות ואגוזים בממתקים ושוקולד. ע"כ.

ומה שסייע הפסקי תשובות זאת מלשון הרמב"ם שהוסיף 'ומגדנות', הנה גם אני חשבתני כן בתחילה, אבל בדברי מרן בשו"ע לא נזכרה תיבה זו. ולא זו אף זו ראיתי בספר רץ כצבי (פסח עמ' קצח) שכתב, כי מדברי המדרש שמביא המשך חכמה על הפסוק (בראשית כד, ג) "ומגדנות נתן לאחיה ולאמה ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר עמו", וז"ל: אבל אמה ואחיה לא היו אוכלים משום שאכלים היו על בתואה וכו', לכן להם נתן מגדנות דהיינו קליות ואגוזים כמו שכתוב במדרש (ב"ר פרשה ס) ויוצא העבד רבנן אמרי קליות ואגוזים, וקליות היו חביבין מכל. ומפורש שקליות ואגוזים הם בכלל מגדנות, ולפי זה צריך לומר שדברי הרמב"ם שמחלקים לקטנים קליות ואגוזים ומגדנות, "ומגדנות" הוא הרחבת הדברים ולא מין חדש. ע"כ.

(אולם אי"ז מוכרח, וגם בס' סדר מושנה על הרמב"ם עמ' תצז, נקט בפשטות כי הרמב"ם ג' מילי קטני. וע"ע בספר המצוות לרמב"ם מצות עשה נ"ד שכתב: ... ולחלק פירות ומיני מתיקה לקטנים ולנשים. ומצאתי גם בספר מהרי"ל - מנהגים הלכות יום טוב אות ט"ו שכתב: אמר מהר"ש מצוה לשמוח ברגלים הנשים בבגדי צבעונים בא", ובבגדי פשתן מוזהזין בבבל, והאנשים ישמחו בבשר ויין, והתינוקות בקליות בפירות ובביצים. עיקר שמחת הרגל לשמוח את העניים וליתן להם צדקה. ואם אין יד האדם משגת לשמוח בבגדים כל כך יקנה לפחות זוג מנעלים חדשים לכבוד הרגל, ואת בניו ישמח בקליות ואגוזים. עכ"ל. ולגבי הנאת התינוקות מביצים, ראה מ"ש בתורת המיניקת עמ' קפג).

[וגם מה שציין הפס"ת בהמשך דבריו לשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קכ"ד. זה קאי רק על מה שהוסיף אח"כ שאפשר לצאת י"ח גם בשאר דברים הגורמים הנאת הגוף. (ובגוף התשובה מפורש גם מיני מתיקה). אבל לא שלל מקליות ואגוזים בזה"ז].

ותדע לך, כי גם אני לכשעצמי, אף שבתחילה חשבתני שהדבר פשוט שהיום אין שמחה לקטנים בקליות ואגוזים, מ"מ המציאות הראתה לי שיש שמחה מרובה לילדים בקליות ואגוזים - דהיינו כל משפחת האגוזים, וכ"א יכול לבדוק זאת כשילך עם ילדיו לחנות ממכר של פיצוחים וכדו' שיש שם מינים ממינים שונים של קטניות ואגוזים מסוכרים וכדו', והילדים מאד תאבים לזה.

ומזה יש ללמוד גם למ"ש השולחן ערוך (או"ח סימן תעב סעיף טז) לגבי ליל הסדר: 'מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים, כדי שיראו שינוי וישאלו'. (ושם מקור הדין מפורש במס' פסחים, משא"כ לגבי יו"ט שלא מפורש בתלמוד בבלי לפנינו שיתן לקטנים, וכמ"ש בבית יוסף, וראה באחרונים מה שביארו).

וגם כעת זכינו ממעלת הגאון ראש בית מדרשינו שליט"א להגדש"פ 'עבודת ליל הסדר' (עמ' מג), ושם כתב, דיש מקום להדר להביא דוקא קליות ואגוזים לקיים דברי חז"ל כפשוטם. והביא שגם מרן הגרע"י היה נוהג כן בליל הסדר מטעם זה. ע"ש מקורותיו לזה. (וראה עוד בחזו"ע יו"ט עמ' צה שכתב: והקטנים משמחים בקליות ואגוזים וממתקים). ומינה גם לנד"ד.

(וכבר כתבתי בכ"מ, כי לא תמיד הכתוב בספר פסקי תשובות למעלה משקף לכתוב במקור הדברים. וראה מה שצינתי בעורי דבורה חי"ג עמ' קנה).

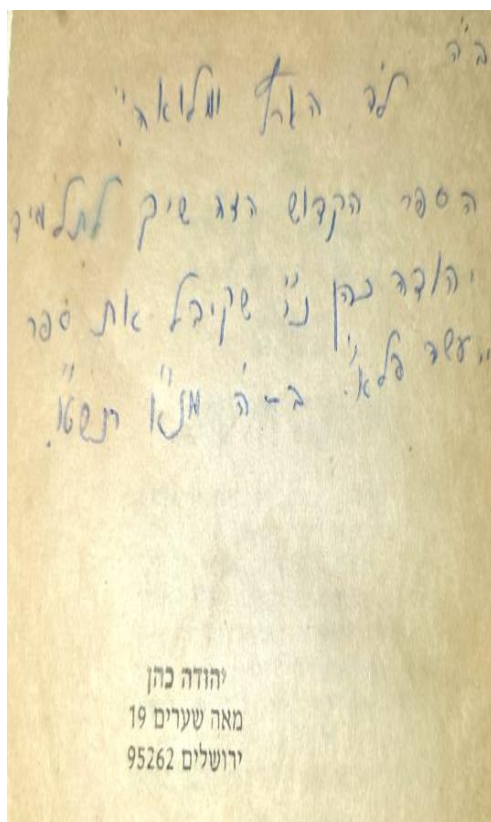
ומ"מ גם בספר נטעי גבריאל (יו"ט, ח"ב פנ"ג הי"א) כתב: בזה"ז שאין הדרך כ"כ ליתן לקטנים קליות ואגוזים, יש ליתן להם שאר דברים מתוקים. (ובמקורות הסתמך ע"ד הרמב"ם שכתב 'ומגדנות' וע"ד הבאר משה). וראה גם בשאר ספרי דבי רב.

"אלה אזכרה"

כאשר אנחנו צוסק'ט, בשמחת החג לילדים, על אאנ"ר נהא מספרי'ט, עשה זאת בצורה נוספת ומתוק הספרי'ט, והי'נו שכאשר ב'יתו ה'ה מל'א

ולדימ, בחח היו כולל סביבו נאספים, והוא היה מספר 'סיפור' לפחות שעה
עם מתחית, כפי שהציריט אלהים.

ואכן כבר לפני שאלאו לו י"ט שנים, חיבב ספרי סיפורים, אבל לא על
דברי דמיונות והבליים, אלא על דברים קדושים, וכמו שיש ללמוד ממה
שכתב בצנחן על אחד הכרכים:

[ח]. האם יש מצוה מיוחדת בנטילת לולב בירושלים ביום הראשון

הנה זיכני ה' יתברך להיות בכותל המערבי ביו"ט א' של סוכות אחר הצהרים, וראיתי שעמד שם אדם
עם ד' מינים והכריז שכל מי שעדיין לא נטל ד' מ' 'בירושלים' יבא ויטול, והרבה מאד עשו כדבריו
בדבקות (ואפי' אחרי השקיעה).

ולא הבנתי זאת, שהרי כל מה שחידש הביכורי יעקב (סי' תרנח סק"א, ראה מה שהביאו בחזו"ע סוכות עמ' שלו
ואילך, ובשו"ת יחל ישראל ח"א סי' לו, ובדברי הגר"א וי"ס בקובץ מוריה תשרי תשפ"ו עמ' שי. וע"ע בעורי דבורה ח"ד עמ'
קיג) בדעת הרמב"ם - זה שביירושלים גם שאר הימים הם מהתורה, אבל לגבי היום הראשון א"צ לחידוש
זה כי גם בלא"ה בכל מקום זה מהתורה, ומכיון שנטל אדם במקומו בשחרית, כבר קיים למצוה מהתורה

במקומו, ולא שמענו שבירושלים תהיה עוד מצוה מהתורה גם ביום הראשון. (ואפי' בשאר הימים הודה הביכורי יעקב שלא מצאנו מי שיאמר כדבריו. ודי לנו בחידושו לשאר הימים). [והבכ"י גופיה השווה את מצות ושמחתם לפני ה' וגו', למצות ושמחתם בחגך שנוהגת גם בזה"ז. וראה מ"ש ע"ז בשו"ת מנחת שלמה (ח"א תניינא סי' נו)]. ולכן לא נגשתי לאדם זה, וכך גם הורתי לבני ר' יהודה נ"י (שכבר הגיע למצוותא^{כא}). וצריך בירור.

וגדולה מזאת ראיתי כתוב בספר פסקי תשובות (סימן תרנח סוף אות א): אמנם זה ברור שאם כבר קיים מצות לולב בעירו ובמקומו ואח"כ עלה לרגל לירושלים לכל הדיעות אין חייב שוב ליטול לולב כדי לצאת חיוב מן התורה. ע"כ. [אלא דלדידי אי"ז כ"כ ברור, וראה גם במקורות ובמה שציין בפ"ת. והבן. וע"ע בקובץ מוריה (תשרי תשפ"ו עמ' שעה) מה שהתעצמו ב' ת"ח בעיקר יסוד זה מכמה דוכתי, ויש להוסיף ממה שנאמר גם לגבי הנד"ד].

והנה ידוע כי יש ג' טעמים למצוות ד"מ, א' - לשמוח, ב' - לעצור רוחות רעים וכו', ג' - להראות שיצאנו זכאים בדין. ואם נקבל לחידוש הנ"ל נוכל לומר כי בכל מקום מקיימים למצוה ע"פ טעמים ב-ג, אבל במקדש שנאמר "ושמחתם לפני" וגו' - זה עם טעם א'.

ובקושטא נראה כי הכל איתא בכל מקום, וכשמגענע בשעת הברכה, וכן באמירת הודו לה' וגו', זה עם טעם א', וכשמגענע באמירת אנא ה' הושיעה נא - זה עם טעם ב'. וכשמקיף - זה עם טעם ג'. ועיין בה. (וע"ע מ"ש לעיל בסימן ו אות ג).

וקצת היה אפ"ל ע"פ מה שהביא בשו"ת מעשה אפוד (ח"א סי' עו) שבגבולין מצות לולב נלמדת ממה שנאמר "ולקחתם לכם ביום הראשון", ולכן עיקר המצוה שם הוא הלקיחה, ובהגבהה בלבד יוצאים י"ח המצוה מהתורה. אבל במקדש גדר המצוה הוא שמחה, שנאמר "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", ובהגבהה בלבד אין שמחה אא"כ עושים לנענועים. ע"ש. (וראה גם בגליון השיעור השבועי מס' 560 הערה 4, ואולי גם הוא התכוין בנעימת דבריו ליסוד זה). ותן לחכם ויחכם עוד.

[ט]. דין שחרות בעלי ההדס או הערבה

ראיתי בשו"ת חלקת יואב (מהדורא קמא או"ח ס"ס לב. סו"ד כו) שכתב: ודאי גם בערבה אם נתגדלה במראה שחורה פסולה שאינו הדר, דהרי כתב הר"ן סוכה (פ"ג ד"ה נפרצו עליו) דכל הפסולים דמצינו במין אחד פסולין גם באינך. וכיון שכן ודאי דערבה שחורה או מנומר פסול. דהרי גם בהדס אמרינן דאם ענביו מרובין מעליו והן שחורות פסולין מטעם מנומר. וא"כ ל"ש לומר מה ערבה שלא נשתנה דודאי גם בערבה שייך נשתנה במראה או בגודל באופן שאינו הדר. כיון דבד' מינים משגיחין רק על ההידור. ע"כ.

ומה דפשיטא ליה, לא נראה שהיה פשוט גם לאחרונים הבאים אחריו, ומ"מ יש שגם נקטו כדבריו, אבל כולם לא זכרו מדבריו, וגם יש מקום לחלק מסיבת מה נעשתה השחרות וכדלהלן:

כתב בספר חוט שני (סוכות, סי' תרמו ס"ג ע"פ רפה) בדיני הדס: הדס שיש על עליו כתמים שחורים, אין לפסול משום נימור, אע"פ שמצינו נימור בהדס בענבים שחורות, מ"מ אין מוכח שגם כאן הוא כן, ואין לנו לחדש פסולים. ע"כ.

^{כא} הוספתי זאת אודות מ"ש לי כאן מעלת ידידי הרה"ג יחזקאל מועלם שליט"א: בענין חידושו של הבכור"י, לדידי פשוט כדברי מעכ"ת שכל הענין נאמר דוקא לגבי ימי חוה"מ. אמנם מ"ש שכן הורה לבנו שיחי', הנה לא נתפרש אם גדול היה באותה שעה או קטן, דבאמת אם אכתי קטן הוה בלא"ה יש לו בעיה ליטול הלולב כי אח"כ לא יוכל להקנות בחזרה, ומן הראוי להדגיש זאת, והיינו דכיון שלהבכור"י בירושלים העתיקה הרי היא בשאר הימים כמו ביום הראשון, א"כ הרי אמרו לא ליקני איניש לולבא לינוקא ביזמא טבא דקונה אבל אינו מקנה בחזרה. ועדות זו אלמדם אשר ראיתי כמה פעמים אצל מו"ר רה"י הגר"מ צדקה שליט"א, בהיותו הולך אצל שריד בית מקדשנו לצאת דעת הבכור"י, קפיד מר וקאמר שלא יתנו לולבו לקטן פחות מגיל מצוות, והוא מהאי טעמא. ע"כ.

יהודה חידושים והערות קצרים בעניני חג הסוכות, חה"מ, שמע"צ לקדשו

ובדיני ערבה (עמ' רפט) כתב: ערבה שעליה שרופות בראשיהן, כשרה. ע"כ. ושתק מלפרש בהדיא דין ערבה עם כתמים שחורים כמו שכתב בהדס, ובפשטות דיבר בהווה. א"נ זו משנה שאינה צריכה, ורק בהדס הוצרך לאפוקי ממחשבת פסול בזה - אחר שכבר מצאנו שיש בו נימור בענבים שחורות. (וראה להלן מס' שמחת ישראל).

ספר ארבעת המינים (ויינר, ח"א עמ' קג) כתב בדיני הדס: עלים משחירים בגלל עיפוש מעט הוי בכלל כמוש וכשר, כן המנהג כמבואר בנטעי גביראל (עמ' לא). אמנם עלים שחורים ממוש פסול, דזהו שינוי מטבע ההדס (עיין בערבה תרמזו וס"ק יב). אך כשמתייבש מעט או מתעפש מעט נעשה אפור ולא שחור וזהו כמוש שכשר (ומה שהשוה הנטעי גביראל לענבים לא דמי כל כך, דענבים שחורים אינם שחורים ממש אלא סגולים אמנם הדין אמת דאם לקו ונעשו שחורים ממש אינם בצבע העלים) וכן עלים שחורים פסול.

ובדיני ערבה (שם) כתב: נקודות שחורות או חומות במיעוט העלה ודאי כשר, אמנם לפעמים נעשה חלק גדול מהעלה חום או אפור, וזה בא מחמת שהעלה נתייבש, נראה שהוא כדן יבשו עליו ותלוי ברוב. ע"כ.

ובספר שלחן מסודר (מועדים, סי' תרמז הערה ד עמ' לג) כתב: יש לעיין באופן שנשתנה מראית הערבה לשחור, לא מחמת יבשות, רק מחמת שהיה מונח במקום קר וקרח שמצוי שע"ז משתנה לשחור, דלכאוי"ל דכשר הוא, דלמעשה לא כלה הירקות שבה (לשון השע"צ סק"ו) מחמת יבשות, אלא אדרבא היה מונח במקום קר וקרח, ובפוסקים לא מצינו פסול בכלה הירקות כשאינו מחמת יבשות, וכאן המציאות הוא שהעלים לחים בלי שום יבשות, ובפרט שבדרך כלל העלים שבקושישעל"ע נשארים ירוקים וא"כ בודאי הערבה כשר אם אין רוב העלים שחורים, אך עכ"פ י"ל דודאי אינו הדר אם הם שחורים, וישתדל להשיג אחרים. ע"כ.

ובגליון ליקוטי ופסקי הלכות - חוקי חיים (מס' 150), דיני הדסים וערבות (הל' טל) כתב: יש מיני ערבות כגון 'שאצער ערבות' כשנרטבים במים העלים נהפכים לשחורים, ואין זה פוסל, שאין זה יבש, מ"מ ראוי להחליפם משום זה אלי ואנוהו. ע"כ.

ספר שמחת ישראל (דרדק, ח"ב פכ"ח הל' ז עמ' רכז): אם נשחרו העלים או נהפך צבעם לחום הרי זה בכלל יבש ופסולה (כ"ד הגר"ק שליט"א הובאו דבריו בארבעת המינים למהדרין עמ' רמ"ו וכ"ה בהודו וההדר עמ' ק"ד ועי' בזה בתורת ד' מינים ח"א סי' י"ז). אמנם מה שמצוי כתמים שחורים על גבי העלים וכגון מחמת שהערבה מונחת בניילון אטום וכדו' אין זה בכלל יבש וכשרה. (כן נראה כי למעשה במציאות היא לא יבשה. אמנם אם יש בהם הרבה כתמים, מסתבר שיש בהם חסרון של זה אלי ואנוהו). ע"כ. (ומ"ש בשם הגר"ק, יש להשוות עם מ"ש מדבריו בחו"ש הג"ל. וכעת לא פתחתי לציוניו).

ודע, כי יתכן שיש לדקדק מדברי רבינו חיים הכהן מארס צובא בספרו טור ברקת (סי' תרנא סס"ק א) ששחרות פוסלת בעלי הערבה, כי כתב: לענין הרמז הנמצא בזה הוא הנרצה כי צריך כל איש הישראלי להנהיג עצמו בדרכי ה' במדות הטובות הנקרא דרך ה' מיום שעמד על דעתו וכו' והם הדברים הצריכים יותר הרמזים בארבע מינים הללו, ראשונה בענין הלולב וכו', והנלוה אליו הוא הערבה שיהיה ערב על בני האדם בכל מעשיו ולא יהיה מאותם הפרושים לובשים שחורים מתרחקים מבני אדם וכו'. ע"כ. והבן מדוע היה צריך לצייר דוקא לצבע הלבוש. אכן אינו מוכרח כי י"ל שדיבר בהווה (שהרי כוונתו לכמרים).

וכל היד המרבה לפשפש בספרי אחרוני הזמן תמצא עוד כהנה וכהנה, וכעת רשמתי רק למזכרת ממה שהתעוררתי לפו"ר.

[י]. שטיפת עטיפת הלולב במועד

מנהג רבים לעטוף את הלולב והמיינים הקשורים עמו, במטלית לחה, בכל ז' ימי חג הסוכות, וכך נשמרים העלים בטריותם ובלחותם. [והפוסקים דנו מצד כבוש כמבושל ואכמ"ל].

והתעוררתי אודות המצוי - שבתוך ימי המועד צריך להרטיב את המטלית במים, ולכאורה יש בזה חשש שיירתו זהו כיבוסו.

ובפרט לפי מה שראיתי לאחי וראש בס' אור ההלכה (הל' חוה"מ כרך י"ג עמ' תקע, וכרך פסח עמ' תקסה במהדור' תשפ"ד) שכתב: אף לשרות בגד במים בחול המועד בלי לכבסו בידים אסור, ששריית הבגד במים זהו כיבוסו. - שו"ת מהרש"ם (ח"ז סי' קל), ספר כי בא מועד (ח"י עמ' כ). ע"כ.

אכן י"ל: א' - כמ"ש באור ההלכה להלן (כרך י"ג עמ' תקעד, וכרך פסח עמ' תקסה): בגדים שאם לא יכבסו אותם בחול המועד, יגרם להם הפסד (כגון עובש וכדו'), מותר לכבסם, משום דהוי דבר האבד וכו', ואם ניתן להסתפק בשטיפתן וסחיטתן בלבד, ללא כיבוס של ממש, יש לנהוג כן וכו'. - חוט שני (הל' חול המועד על סדר השו"ע).

וה"נ הוי דבר האבד לשמירה על 'טריות' הערבות בפרט.

[וז"ל ספר חוט שני (סוכות פי"ז הל' ג עמ' רצ): מותר להרטיב מגבת בחול המועד לצורך הלולב, וי"ל הטעם משום דהוי דבר האבד, אמנם נראה שאין צריך לטעם הזה, דכיון שהוא צורך המועד, והרי אין כוונתו שתהיה המגבת מכובסת. ע"כ].

ב' - ביותר י"ל כמ"ש באור ההלכה להלן (עמ' תקסט): מותר לשטוף בחול המועד בד סינון, וספוג הרחצה לאחר שהתרחץ, וכמ"ש בשלחן שלמה (יו"ט ח"ב עמ' קג) בשם הגרשז"א, כי בזה לא שייך הגזירה שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. ולכאור' מזה מבואר דלא כמי שאסר לשטוף את הליפה והספוג של הרחיצה, אם לא שיש חשש שיתקלקלו (עיין בחוט שני עמ' רלה. ובפתח"מ עמ' יז בשם אחד מהגדולים). וכ"כ בקובץ מבית לוי (תשרי תשנ"ח) ששטיפת הרצפה וניקוי הבית, מותרים בחוה"מ עם חומרי ניקוי וסמרטוט ריצפה, וכ"כ בספר לקנות חכמה (חוה"מ עמ' י) בשם הגרי"ש אלישיב שמותר להדיח את הרצפה ולשטוף אח"כ את הסמרטוט. ודלא כמי שכתב בשם הגר"ע יוסף לאסור. - ילקוט יוסף (מהדור' תשע"ט הל' חוה"מ עמ' תתכ"ג). ע"כ. [וכ"כ בחזון עובדיה (יו"ט עמ' קצד), דהמנהג פשוט אצלינו להתיר שטיפת והדחת הריצפה בחוה"מ, ושלא כדברי המחמירים בזה. ואם הלכה רופפת בידך, פוק חזי מאי עמא דבר, שהכל עושים כן לכתחילה, ואין פוצה פה].

ועוד כתב שם: מותר לשטוף בחול המועד את הסמרטוט המיוחד לניקוי השולחן, או לניקוי הרצפות. וכמ"ש בשמירת שבת כהלכתה (פס"ו בהוספות) בשם הגרשז"א, ששטיפת בד או בגד בשביל כבוד הבית, בשביל נקיון ושטיפה, כמו שטיפת כלים ורצפות, או לכבס בד בשביל סינון יין, או להניח על המצח לשכך כאב, אין בו איסור כלל, ואינו בגזירת חז"ל. - ילקוט יוסף (שם עמ' תתכ"ג). ע"כ.

ובספר ציוני הלכה (אבלות עמ' שפב) שאל להגרי"ש אלישיב: האם מותר לאבל להדיח רצפת הבית במטלית, שהרי שורה אותה במים, ואף המים נסחטים ממנה תוך כדי שימוש, והאם מותר לסחוט את המטלית בידים? והשיב: מותר, זה לא כיבוס. ושוב נשאל: הרי בשבת יש בזה חיוב חטאת של מלבן? והשיב: זה לא כיבוס.

ובהערה הוסיף: שמעתי מהגרי"ש שאף בחול המועד הכיבוס אינו בכלל המלאכות האסורות, שהרי הוא מעשה הדיוט למועד, אלא הוא איסור בפני עצמו גזירה שלא יכנס לרגל מנוול. ולפי"ז יש להתיר בו שימוש במטלית רטובה ואף לסוחטה. ושו"ר כן בשמירת שבת כהלכתה (ס"ו מ"ז הערה קפ) בשם הגרשז"א שמותר לסחוט המטלית שמדיח בה את הרצפה אף בגמר השטיפה 'כי פשוט שזה רק גמר השטיפה וגם מעשה הדיוט'. (וע"מ"ש בתש" כתי"ב דין מי שנרטבו בגדיו במי רגלים בשבת).

ומינה לנדוד"ד.

ומזה יש ללמוד גם אודות מעשה שבא לידי באשה שהדליקה נרות יו"ט (ליל הסדר) ב'שמן למאור' שהעלה שחרורית מרובה במקום הדלקתו ועל קירות הבית הסמוכות, ונפשה היתה עגומה לראות שחור מעל עיניה בכל ימות החג לאחר שטרחתה וניקתה את מקום הנרות וקירות הבית בערב החג (פסח). דשפיר דמי לנקות את הקירות ולמקום הנרות משחרורית זו במועד, ע"י מטלית רטובה וכדו'. והכא עדיף טפי כי הכל הוא דרך ניקוי ליכלוך, והמטלית עצמה מתמלאת בשחרורית בשעת הניקוי. וכ"ש אם עושים כן ע"י מגבונים חד פעמים שנשלכים לאשפה.

[יא]. נישוק הסוכה וד' המינים - והבשר והסיר

ידוע מ"ש המשנה ברורה (סימן תע"ס"ה): כתב של"ה ראיתי מבני עליה שהיו מנשקין המצות והמרור וכן הסוכה בכניסתו וביציאתו וכן ארבעה מינים שבלולב, והכל לחבוב המצוה, ואשרי מי שעובד ה' בשמחה. ע"כ.

והתעוררתי לפי הא דקי"ל שמצוה לאכול בשר ביו"ט, האם שייך בזה מנהג בני העליה הנ"ל לנשק לבשר או לסיר. ובפשטות לא, משום שאין הבשר מעצם המצוה, אלא על ידו רק מקיימים למצוה לשמוח, ובעיקרון יכל לשמוח גם ע"י דברים אחרים.

אכן עדיין יל"ע באכילת תרומה וקודשים האם שייכת הנהגה זו, שהרי הם מעצם המצוה (ואף מברכים ברכה מיוחדת לפני אכילתו).

ולולי דברי השל"ה שהשווה בין מצות ומרור (שהם דברי אכילה), לסוכה וד'מ, הו"א שבדברי אכילה של מצוה לא שייכת הנהגה זו, לפי שהאכילה נהפכת לחלק מגופו של האדם (וכמבואר גם במשניות לענין אכילת פרה של ישראל תרומה וכו'), ונשיקה שייכת לדבר שחוץ ממנו ולא שמנשק לעצמו.

[ובספר שמות (טז, ג) נאמר "ויאמרו אלהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב". ובדרך צחות יש לבאר, כי כל עוד שלא היו מיועדים לקבל תורה ומצוות, לא היתה קדושה בכלי הבישול שלהם, ויכולו לשבת על סיר הבשר ממש. (וראה מ"ש באורייתא דשמואל כאן (עמ' תא) - מדוע נקט לשון ישיבה 'על' הסיר, אשר משמע מזה שישבו עליו ממש. וע"ע באור החיים). משא"כ כשיצאו ממצרים ונקרע להם הים בדרכם לקבל את התורה, שכבר אכילתיהם הינם לצורך גבוה וקדושה, (ועתידים מאכלים אלו להיות חלק מגופם הקדוש), הרי שחלה קדושה בסיר הבשר, ואינם יכולים לשבת עליו].

[יב]. ביאור חילוק לשונות הכתובים - בין חג השבועות לחג הסוכות

נאמר בספר דברים (פרק טז פסוקים י-טו): ועשית חג שבועות לה' אלקיך מסת נדבת ירך אשר תתן כאשר יברכך ה' אלקיך. ושמחת לפני ה' אלקיך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך במקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם. וזכרת כי עבד היית במצרים ושמרת ועשית את החקים האלה.

חג הסוכה תעשה לך שבעת ימים באספך מוגרן ומיקבך. ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך. שבעת ימים תחג לה' אלקיך במקום אשר יבחר ה' כי יברכך ה' אלקיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידך והיית אך שמוח ויש לעמוד בכמה דקדוקים שחילק הכתוב בלשונו בין הכתוב לגבי חג השבועות לכתוב לגבי חג הסוכות. והבולטים שבהם:

א': בחג שבועות כתוב "ועשית חג שבועות", ובסוכות כתוב "חג הסוכה תעשה לך".

ב': בחג שבועות כתוב: "ושמחת לפני ה' אלקיך". ובסוכות כתוב "ושמחת בחגך". (וגם בני יחזקאל נ"י שאלני על זאת בפ' ראה תשפ"ג).

ג': בחג שבועות כתוב: "אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך במקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם". ובחג הסוכות כתוב "אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך".

ויש לצדד בזה ע"פ הידוע כי מהות השמחה בחג השבועות היא בה' ובתורתו. [בשונה מחג הסוכות שזה כהודאה על אסיפת התבואה וכמ"ש "בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך"].

וראיתי בספר הדר יעקב (ח"ו סי' לב), וכן בספר עץ החיים (סי' יא), שהביאו, שחג השבועות הוא בבחינת יום הכיפורים, שבשניהם יש מחילת עוונות לישראל. ע"ש. וכתבנו בעורי דבורה (ח"ו סי' ד אות ט) כי לגבי יום הכפורים איתא במדרש ויקרא רבה (ג, א): ר' יצחק פתר קרייא בדורות הללו שאין להם לא מלך ולא נביא לא כהן ולא אורים ותומים ואין להם אלא תפלה זו בלבד אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אל תבזה את תפלתם (תהלים קב) תכתב זאת לדור אחרון מכאן שהקב"ה מקבל השבים, ועם נבוא יהלל יה שהקב"ה בורא אותן בריה חדשה. ע"כ. ונתבאר שם שגם לגבי חג השבועות - ע"י התורה, אפשר לחדש ולברא בריאה חדשה. ע"ש.

אמור מעתה, כי היינו דכתיב בחג שבועות "ועשית חג שבועות", והקדים את העשיה לחג ותלאה בנו, כי בכח התורה שהיא ממהות יום זה, לעשות ולברא.

ולכן בחג שבועות כתוב: "ושמחת לפני ה' אלקיך" - כי השמחה היא בה' ובתורתו.

ולכן בחג שבועות כתוב: "אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך במקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם". ותיכף אחר הלוי כתב "אשר בשעריך", לפי שבשער מקום הדיינים שמורים הוראות על פי התורה כנודע.

ובזה נראה לבאר עוד, כי בחג הסוכות לא רק הלוי נמצא בשער (כבחג השבועות), דהיינו לא בביתו ממש, אלא גם שאר העם, לפי שבונים סוכות בחוץ (ובחצרות שבפתחי הבתים), ולכן כלל לכולם במה שאמר "אשר בשעריך". ותן לחכם ויחכם עוד.

[ובעצם מה שבחג הסוכות יש הדגש על הציווי לשמח את כולם בשווה, יש לבאר היטב עם מ"ש במטה משה (סי' תתקנ) שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם, אם אין כפרה לבניך בר"ה, תהיה כפרה ביוהכ"פ, ואם לאו תהיה בהושענא רבה. וגם בשער הכוונות (דף קב ע"ג) איתא כי בשלשה זמנים אלו נידונים בני אדם, בר"ה, וביוהכ"פ, ובליל הושענא רבה. וראה עוד בכף החיים (סי' תרסד אותיות א-ב). ע"ש. וצ"ח למ"ש בס"ד בדברי שמואל על המועדים (עמ' פו-ז) ועמ"ס ע"ז (ב). לצורך בבי' ימי ר"ה, כי יום א' הוא 'דינא קשיא' לפי שנדון האדם לפי מעשיו, ויום ב' הוא 'דינא רפיא' לפי שנדון האדם ביחס לתועלתו לכללי²². ונתבאר בדברי שמואל עה"ת (עמ' תפח ועמ' תקמ) וביהודה לקדשו ח"ה (סי' יג אותיות א, יח) שעיצה לזכות בדין בר"ה - ע"י שירבה ברעים. ע"ש. אמור מעתה, כי לכן גם סמוך לחתימה האחרונה של הדין עוררה התורה לשמוח ולשמח את כולם בשווה].

**כאשר אנו מלכיריט, לדין שבהלענא רבה נחתמיט, כבר האנו בח"פ צ"א
קטל-ל ממה שצורר אאמל"ר סתירה בזה מדברי המקובליט, צ"ח שט כי
כאן אין'נו את הדברית כופליט, אפל' אצ"ח מה שכתבה ל' אלותי אורה
נסים:**

²² ובזה יש לפרש מה שמבקשים בר"ה 'שנהא לראש ולא לזנב', דהיינו שנהא הצדיקים בעצמנו, ולא רק ככלים להם.

כשהייתי ילדה, בכל שנה בליל הושענא רבה אבא היה נשאר ללא מנוח בסוכה בבית של סבתא מלך וסבא יצחק. סבא יצחק היה מספר לי שהוא יושב ליד אבא ורואה את הצל שלו על, והיה אומר שמי שרואה את הצל שלו על בליל הושענא רבה, זה סימן שהוא ימנע את אותה שנה ותהיה לו שנה טובה.

אני זוכרת שכיף דם אני רציתי להסתכל ולראות את הצל שלי, וסבא יצחק היה אומר לי: "לא, את לא מסתכלת. ילדים לא מסתכלים". בשנים האחרונות, כשאבא היה בבית האבות, דיברתי איתו על הליכרון הזה. אבא סיפר לי שבאמת בכל שנה אחרי הושענא רבה סבא יצחק היה אומר לו שהוא ראה את הצל שלו על. אבל בשנה שבה סבא יצחק הסתלק, אחרי הושענא רבה הוא לא אמר לאבא שהוא ראה את הצל שלו על. ואבא דם לא עלה אותו.

[יג]. על האכסנאי להנות את אושפיזו - גם בחול המועד

[א]. נאמר בספר במדבר (כ, יז) "נעברה נא בארץ לא נעבר בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר דרך המלך נלך לא נטה ימין ושמאול עד אשר נעבר גבלך". ופרש"י: ולא נשתה מי באר - מי בורות היה צריך לומר, אלא כך אמר משה אף על פי שיש בידנו מן לאכול ובאר לשתות, לא נשתה ממנו אלא נקנה מכם אוכל ומים להנאתכם, מכאן לאכסנאי שאף על פי שיש בידו לאכול, יקנה מן החנוני כדי להנות את אושפיזו. עכ"ל.

וכ"ה במדרש תנחומא כאן (סי יב), ובמדרש במדבר רבה (פרשה יט) שאמרו: נעברה נא בארץ וגו', מי באר מי בורות היה צריך לומר, למדך תורה ד"א שהחולך לארץ שאינו שלו ויש בידו צורכו לא יאכל ממה שבידו, אלא שלו יהא מונח ויקנה מן החנוני בשביל להנותו. כך אמר לו משה הבאר עמנו ומן אנו אוכלין לא תאמר שאנו מטריחין עליך שכר אתה עושה לעצמך. ע"כ. (וע"ע בפרש"י בספר בראשית יג, ג).

[ב]. וראיתי כתוב בתולדות חייו של רבי שמעון אליעזר זוסמן סופר זצ"ל שנדפסו בקונטרס 'אשא עיני' (עמ' יא): בשעותיו פעם מחוץ לביתו בעיר קצת מרוחקת, נכנס לחנות המכולת וקנה דבר שלא היה כל כך נחוץ לו באותה שעה, שאלנו אותו למה לקנות את זה כאן, אפשר לקנות זאת סמוך לבית? אמר לנו דבר זה למדתי מהצדיק רבי אריה לוי זצ"ל, באחד מימי חול המועד פגשתי בשכונת ימין משה כשבא לביקור חג בבית רב השכונה הגאון הצדיק רבי שרגא פייבל פרנק זצ"ל, ליותי אותו בדרכו שוחחנו בדברי תורה, ובדרך הילוכנו נכנס רבי אריה לוי זצ"ל לחנות מכולת סמוכה, וקנה קופסת גפרורים, אמר לי רבי אריה לוי זצ"ל, באמת אין אני זקוק עכשיו לקופסת גפרורים, אבל אדם צריך להנות את תושבי המקום, ולכן קניתי את הגפרורים. אף אני סיים אבינו את דברו נהגתי עכשיו כמוהו. ע"כ.

והובא גם בדברי הגר"י זילברשטיין בספר מצוות בשמחה (במדבר עמ' קסא). והוסיף כי זו אחת הסיבות שהגר"א לוי זכה לכל מה שזכה, כי אדם שמעוטר במידות כ"כ נאצלות, מהשמים מזכים אותו להגיע לפסגות שאין איש זוכה להם. ע"כ.

והינך רואה בעיניך, כי לכאורה אין הדבר נפתח רק בדבר הגר"א לוין, אלא אלו דברי חז"ל המפורשים במדרשים, שנוכרו גם בפרש"י על המקרא שיד הכל ממשמשת בו. ופשיטא כי הגר"א לוין למד להנהגתו בזה ממקורות אלו.

[והגר"ז גופיה הזכיר לדברי רש"י הללו בספרו חשוך חמד עמ"ס ברכות (מו). ולמד מהם שגם אם אוכל במסעדה, עליו לברך ברכת האורח, לבעל הבית שטרח עבורו והכין לו סעודתו. שהרי התורה הקפידה שיש להנות את בעל האושפיזא. ע"ש מה שחילק מדברי המשנ"ב (סי' רא ס"ק ז). ונציין כי בס' ילקוט יוסף (ברכות ח"ב עמ' תרחצ במהדור תשפ"ה), סתם כדברי המשנ"ב, דכל שמושלם לבעה"ב א"צ לברכו. ע"ש]².

[ג]. אכן יש חידוש [צדדי] בהנהגת הגר"א, והיינו שעשה כן אפילו בחול המועד. וזאת למרות הלכה פסוקה בשולחן ערוך (או"ח ריש סימן תקלט) שכל סחורה אסורה במועד, ואפילו כל שהיא, בין לקנות בין למכור. ע"ש. וזה דינא דתלמודא במס' מו"ק (י:). והבן.

כ" והנה הלוס (ער"ח ניסן תשפ"ו) פרסמו מערכת 'דברי חמד' [הדולים ומשקים מתורת והנהגות הגר"ז שליט"א] כדברים דלהלן:

סיפור מופלא ומרגש כאחד התפרסם בימים האחרונים בעיר בני ברק. היה זה ביום שני האחרון, כאשר שב מרן רבינו שליט"א משיעורו המפורסם בבית הכנסת 'המרכז' ברמת אלחנן, ובשעה 21:00 בדיוק נשמעה התרעה המודיעה על ירי טילים מאיראן הצפוי בדקות הקרובות. רבינו, שהיה ברחוב כהנמן, בדרכו לביתו ברמת-גן ביקש למצוא מרחב-מוגן קרוב. המשיך הסיפור המפתיע, כפי שמעיד הנהגה שהסיע את הרב, ר' דוד צביון, מתלמידיו הקרובים של רבינו, בהקלטה שהתפרסמה הבוקר בקו 'שיח יצחק' מתורתו: המרחב המוגן הקרוב ביותר הייתה מאפיית 'הצבי' ברחוב כהנמן, השוכנת מול שער הכניסה לשכונת 'רמת אלחנן'. ואכן תיכף ומיד עצר הנהג את הרכב, ורבינו נכנס היישר לתוככי המאפייה הבני-ברקית, שם הופתעו הלקוחות לגלות את רבינו נכנס כאחד האדם למאפייה, כדי לקיים מצוות 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם'.

כשפרצה האזעקה, נכנסו כולם לחדר הממ"ד, שם עמד רבינו במשך דקות ארוכות ואמר את פרק 'ושב בסתר עליון' שוב ושוב, בניגון שובה לב מיוחד אותו נוהג לומר וכו'.

כשניתן האות לצאת, יצא מרן מהמאפייה, בעודו מוקף בהמונים שביקשו לנצל את הרגעים להתברך מפה קדשו ברחובה של עיר, ללא הצורך לקבוע תור ולהמתין בקבלת-הקהל הידועה בבית מדרשו. אך הנה, לפתע, עצר רבינו מלכת, ושב למאפייה, וביקש מנהגו הרב צביון שיכניס לו כמה דברי מאפה לתוך שקית, בכדי לשלם ולקנות. כשנשאל הרב האם צריך דבר-מה מסויים, השיב בפשטות: "איני צריך לקנות, אבל משום הכרת הטוב הנני רוצה לקנות. הרי נכנסנו למקום, הוא נתן לנו אפשרות נוחה להתמגן כאן בשעת האזעקה, הרי צריך להכיר טובה ולקנות כאן משהו" ... וכך עמד עמוד ההוראה של הדור, החותך ומכריע מדי יום בשאלות של נפשות ממש, כאחד האדם בתור במאפיית הצבי הבני-ברקית, וקנה כמה דברי מאפה, בעודו מוציא את ארנקו האישי ומשלם בעצמו. ככה. כפשוטו ממש. רגעים שהונצחו ותועדו מכל עבר בהתרגשות ובהתפעלות, על ידי הנוכחים במקום שעמדו נפעמים מגודל עוצמת המידות וטהרת הלב שנגלתה לנגד עיניהם. הסיפור היכה גלים ברחבי העולם התורני, וכדבריו של הרב צביון בקו 'שיח יצחק': 'זה לא ייאמן, שלמרות כל ההמולה שהייתה סביב הרב בשעת מעשה, כולם נדחקו לקבל ברכות ואף לשאול שאלות, ובכל זאת מרן הצליח וזכר לשים לב לפרטים הקטנים האלה של הכרת הטוב, ולמרות שלא היה צריך באמת את מה שקנה'. ע"כ.

וכתבתי להם: ייש"כ. נראה שטעמו ונימוקו של רבינו מיוסד על דברי חז"ל, וגם מפורש מדיליה ע"פ מעשה רב בספרי עצמו, ואצרך מהכתוב אצלי בזה מזמ"ר (והעתקתי להנ"ל).

והשיבו לי: פלאי פלאים, אולי נפרסם את זה בהמשך בקבוצה. יישר כח!

להנהגת אאמו"ר נהא מלכיריט, שמדי שנה בשנה במשך כמה שנים, בתחילת השנה היה מקבל בדואר לוח שנה מאחד מהמוסדות הצדוקים, (ישיבת אור החיים בירושלים), והוא היה שולח להם בחזרה על זה מצטפה עם כספית. וכאשר שאלתיו מדוע הם שולחים לו, ומדוע הוא משלם על מה שהכלל מהם לא ביקש לקבל, ובכלל הרי יש לו כבר לוח שנה אחר. השיבני שכנראה פעם אחת תרם להם, ומאז הם שולחים לו, ומכיון שהם טורחים לשלוח ומצרכים לזה מצטפה, כנראה שהם מצפים לקבל לתמורה. ואינו מנהי ממה שצפה בתחילה ובפעם הראשונה.

הנה בנוסח הבקשה לאחר הקפה חמישית בחג שמחת תורה אומרים - "יהר"מ ה' או"א שתעשה למען רחמיך, ולמען הקפה חמישית הרומזת למידת ההוד, ותזכנו לכבוד התורה ולומדיה וכו' ולמען זכות אהרן קדוש ה' החתום במדת הו"ד לטובה" וכו'. ע"כ.

והתבוננתי, כי בהקפה זו שהיא כנגד מידתו של אהרן הכהן, אנו מבקשים - ויתוכנו לכבד התורה ולומדיה' וכו'. [וכן נזכר בה עוד מענין 'הכבוד']. וזאת אומרת שאהרן הכהן היה שייך לזה והיה מכבד את האחרים.

והיינו כמ"ש במשנה (מסכת אבות ריש פרק ד) "איזהו מוכובד המכבד את הבריות, שנאמר - "כי מכבדי אכבד ובוזי יללן", ע"כ. והבן.

כזאת ממש אצל אהרן היינו רואים, שלמרות שאנו הבנים, לבעדו היינו מצווים, גם הוא מצופים לא קרא לנו בשמות בלא תארים, אלא תמיד היה מקדים לתואר 'חכם' או 'רבי' לפני שמנו היה מהקוראים.

וְאֵם לְשֶׁאֶר הַיְּהוּדִים, אֵם אֶת שְׁמֵת הַפְּרָטִי לֹא הָיָה מְהוֹדָעִים, לֹא הָיָה
אֹמֵר לָהֶם 'בָּא הֵנָּה' וּכְדֹמָה לֹאֲלוֹ הַמִּילִים, (וְרַק לְבָנֵי הַיִּשְׁמָעֵאלִים הָיָה אֹמֵר
- 'אִסְמַע' ... וְלִמְנוּחַת שִׂידָע וְהַבִּין עֲרֵבִית וְאִידִישׁ, חוּץ מִזֶּה דִּימֵר רַק בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ), אֲלֹא
הָיָה הָיָה קוֹרָא 'אֲדֹנָי'. [וְרֹאה כֹּהֵם הָיוּ מְדוּקְדָּקִים דְּבָרָיו, שֶׁלֹּא אִמֵּר 'אֲדֹנָי',
וְכִי שָׁכַתָּה בְּמִסְכָּן חֲכָמָה (בְּמִדְבַּר סֶרֶק יֵא, כֹּח): שְׁלֹשֶׁת אֲנָשִׁים נִלְכְּדוּ בַּתּוֹרָה
שֶׁנִּקְרָאוּ "עֲבָדִי": - "אֶבְרָהָם עֲבָדִי" (בְּרָאשִׁית כו, כד), "כִּלְבַּע עֲבָדִי" (בְּמִדְבַּר יד, כד),
"בְּעֲבָדִי מִשֶּׁה" (שֵׁם יב, ז) - אֲלֵה שֶׁלֹּא אִמֵּר שְׁלֹשׁ אֲדָם "אֲדֹנָי" או "עֲבָדִי".
לֹא כֵן יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאִמֵּר "אֲדֹנָי מִשֶּׁה". וְכִי שֶׁאִמֵּר שֶׁלֹּא רָצוּ לְהַזְכִּיר מַלְכוּת שְׁמֵי
אֱלֹהִים מַלְכוּת בֶּסֶר וְדָם, סֶרֶק שְׁלֹשֶׁת שֶׁאֲכָלוּ. וְכֵן הִאֵהָרֵן לֹא נִלְכְּדוּ "עֲבָדִי" לְפִי
שֶׁאִמֵּר "אֲדֹנָי" לְמִשֶּׁה (שְׁמוֹת לֵב, כב). ע"כ].

וְכֹאשֶׁר הָיָה נִשְׁאָף אִינֵה דְבַר חֲכָמָה מֵאַחֲרֵים, וְלִידוֹ הַבְּנִיִּים הָיוּ נִמְצָאִים,
הָיָה אֹמֵר תִּשְׁאָלוּ אֶת הַבְּנִיִּים, כִּי הֵם יוֹתֵר מִמֶּנִּי יוֹדְעִים.

[טז]. הָאֵם יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יִשְׁמִיטוּ 'וְאוֹיֵד אֶרֶץ הָעַמִּים', 'וְתוֹקֵף גְּלוּת גּוֹף'

הֵנָּה בְּנוֹסַח הַבִּקְשָׁה לְאַחַר הַהִקְפּוֹת בְּחָג שְׂמֻחַת תּוֹרָה אוֹמְרִים - "וּבִכֵּן יִהְיוּ נָא רַחֲמֶיךָ וְרֹאה כִּי אוֹלֵת
יֵד וְאִפְסָ עֲצוֹר וְעִזּוֹב, וְאוֹיֵד אֶרֶץ הָעַמִּים וּבִיטוּל הַטְּהָרָה וְתוֹקֵף גְּלוּת גּוֹף וְנִפְשָׁ הֵן הֵנָּה הָיוּ בְּעוֹכְרֵינוּ, כִּי
גַּבֵּר אוֹיֵב יִצְרֵנוּ הָרַע וְעִשָּׂה אֲשֶׁר זָמַם לְהַדִּיחֵנוּ מִתּוֹרַתְךָ וּמִעֲבֻדַּתְךָ".

וּמִקּוֹר בִּקְשָׁה זוֹ וְנוֹסַח זֶה הוּא מִדְּבַרֵי הַחֵיד"א בְּצִפּוֹרֵן שְׁמִיר (סִימָן יב אוֹת רו). [וְרֹאה גַּם בְּסֵפֶר פֶּלֶא יוֹעֵץ
(עֶרֶךְ בֵּר לֵב) שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּנוֹסַח זֶה].

וְכֵן הָיָה מוֹרְגֵל בְּפִינוּ מִיְדֵי שְׁנָה.

אֲבָל רֵאִיתִי כַּעַת בְּמַחְזוֹר חֹדֶשׁ שֶׁהִסְגִּיר לְנוֹסַח 'וְאוֹיֵד אֶרֶץ הָעַמִּים', וְכָתַב בְּהִעָרָה - שִׁיּוּשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
יִדְלְגוּ זֹאת.

וְלִדְבָרָיו הָיָה צָרִיךְ לְהִסְגִּיר גַּם בְּנוֹסַח 'וְתוֹקֵף גְּלוּת גּוֹף וְנִפְשָׁ' - לְתִיבַת 'גּוֹף' שֶׁהָיָה הַיּוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
אֵינִם בְּגִלּוֹת הַגּוֹף (אִף אִם הֵם בְּגִלּוֹת הַנֶּפֶשׁ).

וְלִכֵּן נִרְאָה שֶׁאֵין הַכֶּרֶחַ לְדַלֵּג זֹאת גַּם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְזֹאת מִשּׁוּם הַנּוֹדֵעַ - שֶׁכֻּלָּל נִשְׁמוֹת עִם יִשְׂרָאֵל הֵם
אֶחָד, וּמִשְׁפִּיעִים בְּמִעֲשֵׂיהֶם מִזֶּה עַל זֶה.

וּמִעֲתָה מִכִּיּוֹן שֶׁגַּם בְּזִמָּן הַזֶּה רַבִּים (וְאוֹלֵי רֹב) מֵעַם יִשְׂרָאֵל עֲדִיין בְּאֶרֶץ הָעַמִּים (וְגַם הַיּוֹשְׁבִים בְּמִדְיַת יִשְׂרָאֵל,
יֵשׁ בָּהֶם חֲלָקִים שֶׁאֵינִם קְדוּשִׁים בְּקְדוּשַׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל), זֶה מִשְׁפִּיעַ גַּם עַל הַיּוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

[טז]. כְּשִׁמוּסִיפִים דְּבַר מִתְקַנֵּת חוּ"ל בְּתַפְלָה, הָאֵם יֵשׁ דִּין זְרִיזִין

הַתְּעוֹרֶרֶתִי לְדוֹן, הָאֵם בּוֹ בְּחִשּׁוֹן יֵשׁ עֲנִין לְהַקְדִּים לְהַתְּפַלֵּל עֲרֵבִית, מִדִּין זְרִיזִין מְקַדְּמִים לְמִצְוֹת [נוֹסֵף
עַל מִדָּה שְׁוֶה קִיִּם בְּסִתָּם תְּפִלַּת עֲרֵבִית כָּל הַשָּׁנָה], - לְקִיִּם תְּקַנֵּת חֲכָמִים שֶׁאִמְרוּ שֶׁבִּשְׁבַּעַה בְּחִשּׁוֹן שׁוֹאֲלִים
אֶת הַגִּשְׁמִים [כְּפִשּׁוּטוֹ!!!]. א"ד אֵין כָּאֵן תְּקַנָּה בִּפ"ע אֲלֵא הַשְׁמַעַת דִּין. וְתוֹ לֹא.

וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְדוֹן כֵּן גַּם לְגַבִּי שֶׁאֵר הַיָּמִים שֶׁ שְׁמוּסִיפִים בָּהֶם אוֹזְכְּרוֹת בְּתַפְלָה. וְעִיין בָּה.

סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה

מבוא והקדמה

בחסדי ה' יתברך, חיבור זה נכתב כאשר נשאלתי הלכה למעשה אודות כשרות 'פרגולה' לסוכה, ולמדתי היטב לדברים בשורשם, וגם עיינתי בספרים, ועלו בידי בירורים יקרים, אשר מהרבה מחברים היו נעלמים.

ובפרט מזה שנגלה לעיני, שכל העוסקים בדין זה, לא התייחסו לשיטת רבינו עקיבא איגר שחולק על המגן אברהם, ושנה לדבריו בב' מקומות, ואחר שעמדנו על הבנתו, יתגלה לנו שהלכו עוד פוסקים בדרכו, בלא להזכיר מדבריו, וממילא כל הדין משתנה, עם כמה נפק"מ למעשה.

והעליתי את הדברים על הכתב וסידרתיים בב' ענפים:

בענף א' (אותיות א-טו) עסקנו בבירור גוף הדין, ע"פ מקורותיו בדברי הפוסקים, ומזה מוצאנו עיצה קלה לצאת ידי חובה בלא פקפוקים. וזה עיקר דברינו אליבא דהלכתא.

ובענף ב' (אותיות טז-כא) הראנו את המשקל שנתנו האחרונים ליסוד החומרא בזה, ולאפוקי מהטוענים שכל הנדון מיותר, לפי שאין מקום לחשוש לה.

וגם נתבררו שם בין הדברים עוד כמה פרטים. ומזה הגענו (באות כב) למסקנת ההלכה שבה אנו חפצים.

ומכיון שהדברים היו נראים לי כחדשים, שלחתים לעיון של כמה תלמידי חכמים, וזכיתי שיחוו את דעתם לכאן ולכאן, ונשאתי ונתתי עמהם, מי בקצרה ומי בארוכה, ובזה נוספו לנו ענפים ג'-ד'. והחפץ להרחיב את דעתו בדברים הנידונים, ולעיין מעט במשא ומתן של תורה, ובתגובות הלומדים, יוכל למצוא שם את הדברים.

[אבל יש לתת לזה את המשקל המתאים, כי לא דברי כולם נכתבו על מנת לקובעם בספרים, אחרי ליטוש ומחשבה כמה פעמים, אלא כתגובה בדברי תורה שמתעוררים בה תוך כדי העיון בדברים, וכמצוי אצל הלומדים, ושיתפו אותי במחשבותיהם הטובים, וגם אני לא מונע בר ממי שלעיין בזה ובדברינו חפצים, אף שגם הרבה מדברי נכתבו תיכף כתגובה על דבריהם היקרים].

ולכן ראיתי לנכון לחלק את החיבור לב' שורשים שמכל א' מהם יוצאים ב' ענפים:

השורש הראשון (ענפים א-ב) הם עיקר גוף דברינו הראשונים, שעליהם כל סמיכתינו באלו הדברים.

והשורש השני (ענפים ג-ד) הם הדברים המסתעפים וממנה שנוסף לנו במשא ומתן עם הלומדים.

דברי פתיחה

דברים קצרים ונפלאים אודות תיבת 'פרגולה' במקורות

הנה שורש תיבת 'פרגולה' נזכרה כבר במסכת כלים (פרק כט משנה ה): שירי יד הפרגול. וכתב הר"ש: פרגול - פירש בערוך, עצים צידיהן אחד מזדבקים ומשולבין זה בזה, והצד השני שלהן ברזל וכו'. (וראה עוד בפ' הרמב"ם הרע"ב תויו"ט ושאר המפרשים שם). ובמדרש ויקרא רבה (פרשת אמור לב, א) איתא 'מה לך לוקה בפרגול, על שעשיתי סוכה'. ע"ש. (ויש להשיב לב, כי דוקא בקבוצה שפותחת שם במצות סוכה נקטו כן. וא"ש היטב ע"פ מ"ש להלן). וראה עוד בפני משה על הירושלמי מסכת ברכות (פ"ב ה"ה סוף דף כ).

והתבוננתי בדבר מענין, כי בכל התנ"ך יש בדיוק ג' פסוקים שלמים, שהגימטריא שלהם עולה בדיוק כמספר תיבת 'פרגולות' (=725), ויש במשמעותם לעניין הסוכה, כדלהלן:

א' - "טוב ה' למעוז ביום צרה וידע חסי בו" (נחום א, ז). וזה מהות הסוכה כנודע.

ב' - "ויגדל האיש וילך הלך וגדל עד כי גדל מאד" (בראשית כו, יג). כי בהליכה לסוכה מרחיב האדם למקום דירתו לעוד מקום.

ג' - "קץ בא בא הקץ הקיץ אליך הנה באה" (יחזקאל ז, ו). כי למרות הגדילה, הסוכה מלמדת להסתפק במועט.

א"נ לפי שלמרות ההתרחבות לסוכה, מ"מ האדם יוצא מביתו, וכדתנן (מסכת סוכה ספ"ב) 'כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי'.

ואם נרחיב ונחפש למספר זה בתנ"ך גם בתיבות שאינם פסוקים שלמים, נמצא שיש הרבה עם מהות ותוכן הסוכה, וכגון (בראשית ב, ט) "ועץ החיים בתוך הגן". וכן (בראשית ז, ז) "התבה מפני מי המבול". ועוד הרבה וכמו שיראה המעיין.

ואם נלך בדרך זו נוסיף כי גם תיבת 'פרגולה' שוה למספר מה שכתוב (שמות יד, כב) "להם חומה מימינם". ועוד כיו"ב.

והמעניין, שזה כמספר = 324, שספרות אלו (כל אחת בפני עצמה) הינם כדיני הסוכה - שיכולה להיות מז' מחיצות (מס' 4), או ג' ואפי' ב' כהלכתן והשלישית טפח (מספרים 3 2).

ומעתה נוכל לבאר ביתר שאת גם מה שפתחנו בו - די שרק ג' פסוקים שלמים שהגימטריא שלהם עולה בדיוק כמספר תיבת 'פרגולות'. ותן לחכם ויחכם עוד, כי אין להאריך בזה.

(וראה מ"ש הרה"ג אלחנן סבתו בקובץ מאורנו ח"ב כסלו תשע"ה עמ' 219 אודות כמה דפנות צריך לסוכת פרגולה כשיש צורת הפתח, או פי תקרה).

שם הקונטרס ניתן כבר במחשבה הראשונה כתוכנו - 'הכשר פרגולה'.

ושוב התבוננתי, שגם שמי הקטן רמוז בו, כי הכשר ר"ת: הקטן ר' כהן שמואל. וסימנא מילתא שבע"ה אגדל בתורה ואהא רב^{יד}. ומאן דאיהו רב איהו זעיר. והוא כענין שכתבנו דההתרחבות יש בה גם הצטמצמות.

[ואיתא במדרש תהלים (יט, טז): "גם עבדך נזהר בהם בשמורם עקב רב" - כל המשמר את התורה, סוף נעשה רב. דבר אחר כל המשמר את התורה מראש ועד עקב, הוא רב, ופותחין לו פתח. ע"כ].

אי נמי אות ר' - נתפרש לתיבת 'רשימות', כי ממה שרשמתי מעט, נתרחב ונתפתח כל קונטרס זה בס"ד, וגם זה כענין שכתבנו בס"ד.

^{יד} וגם בלא"ה, כבר מצאנו במס' פסחים (פז): ששאלו את רב הונא, איך קוראים לך? אמר להם: רב הונא. ונשאל מדוע קרא לעצמו רב הונא? והשיב 'בעל השם אני'. (ע"ש בפרש"י ובמהרש"א ובשאר החיבורים). וגם הגאון היעב"ץ בהקדמתו ללחם שמים, כתב, כי לחם שמים ראשי תיבות - חיבור למשנה שחיבר מהר"ר יעקב מאלטונא. ומזה למד גם הרה"ג הנאמ"ן (גליון בית נאמן פ' נצבים תשפ"ה הערה 11) על עצמו ועשה גימט' לשמו עם תואר 'רבי'.

מפתח מותרות

שורש א'

ענף א': ב' דרכים בהבנת דברי הרשב"א, והנפק"מ מהם

[א]. הצעת הגדון. [ב]. נוסח תשובות הרשב"א בזה. ובמה דברים אמורים. [ג]. מהלך דברי המג"א, והבנתו ברשב"א. [ד]. הג"ד עקיבא איגר בגליון השו"ע השיג על המג"א, וביאור מונת השגתו. [ה]. ד' נפק"מ בין המג"א לדעק"א. [ו]. בנוטיל א' מבנותיים האם יכול לשבת תחת הנסרים. [ז]. רעק"א חזר על משנתו בהשגתו על הביכורי יעקב שהביא למג"א. [ח]. ראיות הביכורי יעקב לדבריו, תלויים בשינוי הנוסחאות בתשובות הרשב"א. [ט]. ידון בדעת הגרש"ק בזה, ושז"ת דברי מלכיאל. [י]. כן דעת הגר"ש אלישיב. [יא]. ידחה לדברי המחמיר בקורות שתי וערב. [יב]. דברי ספר 'הסוכה'. [יג]. הסכמת הג"ד שלום גרוס (מח"ס הסוכה) לדברינו. [יד]. הדין באופן שאין בכל הנסרים בצירוף רוחב ד"ט. [טו] מדברי עוד אחרונים שנקטו כרעק"א ודלא כמג"א.

ענף ב': המשקל שנתן הגרע"י לכתוב ברשב"א בנדו"ד

[טז]. דברי ס' חזו"ע בעמוד כ"ד - לגבי 'סכך לנצה'. [יז]. דברי ס' חזו"ע בעמוד כ"ח - לגבי מחצלת. [יח]. דברי ס' חזו"ע בעמוד ל"ז - לגבי סכך קבוע במסמרים. [יט]. מהו גדר חיבור שפוסל. [כ]. היוצא מזה לפרגולה. [כא]. מדברי הגרע"י בספר מעין אומר. ומעשה רב. [כב]. מסקנת ההלכה.

שורש ב'

ענף ג': נספחים ומכתבים

[כג]. נוסח ששלחתי לתלמידי החכמים. [כד]. בירור דברי הפ"מ והמשנ"ב בכ"מ, והאם ס"ל לחומרא שנוכרה ברשב"א. [כה]. האם יש גזירת תקרה בברזל. [כו]. גדר חיבור הנסרים למעלה - התכתבות עם הרה"ג אלחנן סבתו שליט"א. [כז]. מכתב מהרה"ג יוחנן לזמברד שליט"א. [כח]. האם צריך לחוש לחומרת הרשב"א - התכתבות עם הרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א. [כט]. הוראת הגר"ע יוסף, ובנו הג"ד יעקב - מכתב מהרה"ג עובדיה יוסף בן הגר"י. [ל]. מכתב מהרה"ג אליהו לוין שליט"א. [לא]. מכתב מהרה"ג יצחק מיסלס שליט"א. [לב]. התכתבות עם הרה"ג יחיאל הכהן אילביצקי שליט"א.

ענף ד': חלופת מכתבים עם הרה"ג נתנאל אדרי שליט"א (מח"ס ויען נתנאל)

[לג]. מכתב א' - הצעת ג' שיטות בלימוד הסוגיא. [לד]. חמשה חילופי דברים בינינו. [לה]. המשך רצף המשא ומתן בכתב בינינו.

ענף א'

ב' דרכים בהבנת דברי הרשב"א, והנפק"מ מהם

[א]. הצעת הגדון

נשאלתי אודות מי שקבע בגג ביתו מצד לצד קורות עץ עבים (רוחב כל קורה - לכל היותר ז' ס"מ), הנקראים 'פרגולה', אשר בחיבורם זה לזה לאורך ולרוחב, הינם עשויים כמסגרות מרובעים, וכעין קוביות גדולים עם ריוח בין עץ אחד לשני יותר מג' טפחים.

והוסיף להניח עליהם פלגות שנוצרו ממה שחיבר נסרים רבים דקים וקצרים, עם נסרים בודדים דקים וארוכים, שבחיבורם הינם עשויים כעין סולמות עם שלבים צפופים מאד. והיינו שרוחב כל נסר הינו ד' ס"מ, והניח הפרש אויר של ב' ס"מ בין נסר לנסר.

והנסרים הדקים והקצרים מחוברים ע"י ברגים לנסרים הארוכים הבודדים שנוספו לאורך הנסרים הקצרים, והנסרים הארוכים נקבעו במרחק של כמטר זה מזה.

כך שבסופו של דבר יש רוב צל מחמת כלל הנסרים.

ולפלגות האלה כעין הסולמות, חיבר והכין בקרקע, ובערב חג סוכות - העלה אותם מחוברים על גבי עמודי וקורות הפרגולה הרחבים, בכוונה להשתמש בהם ליצירת צל במשך כל השנה, ובפרט במשך חג הסוכות, שאף יוסיף וישטח עליהם מחצלת סכך (כדי להרבות בצל ובידוד הנצרך להם מגודל החום השורר שם).

אבל לאחר מעשה, שמע שיש מפקפקים בכשרות סכך סוכה זו, היות וחיבר את הנסרים ויצר כעין סולמות צפופים כבר לפני שהעלם לגג הסוכה.

ונפשו בשאלתו האם כדי לצאת ידי חשש זה עליו לסתור את כל הנסרים מחיבורם, ולקובעם שוב מחדש בגג הסוכה, או גם בדרך אחרת יש פיתרון לחשש זה?

והשבתי, דאע"פ שהאחרונים נקטו בזה צדדים קיצוניים, כי יש שכפרו בכל צד החומרא לענין דינא, ויש שנקטו שכדי לצאת ידי חשש זה, יש לסתור את כל הנסרים מחיבורם, או ליצור חללים של ד' טפחים, מ"מ לענ"ד נראה בס"ד כי במקרה זה - אמצעי שלם, ויוכל לסמוך על מה שיטול נסר אחד מבנתיים, דהיינו שמניח אחד ונוטל אחד, וממילא נוצר רוב חמה, (כי על כל ד' ס"מ של נסר, יהיה ו' ס"מ של אויר), ואז כשיוסיף סכך כשר ע"ג כל הנסרים עם חללים אלו, די לו בזה.

וטרם שנברר מהיכן למדנו לדברים, נקדים, שמכיון שבדברינו נעמיד צד שנראה חדש (ובאמת הוא ישן), ועוד כמה נפק"מ גדולות (לקולא ולחומרא), שהינם יוצאים מתוך 'חשבון' דברי הפוסקים ללומדם בהתבוננות, ולא רק מציטוט כמה שורות שבתוך 'מהלך' דבריהם (כמו שעשו רבים), מוכרחים אנחנו להציג לדברים משורשם שלב אחר שלב, אף בדברים שבתחילה נראים פשוטים, והחידושים ממילא יצאו ויאירו. ואף נתמוך לדברינו בכתוב בהבלעה בדברי גדולי הפוסקים. וכדי שלא להאריך יותר מהמידה, נשתדל מאד להתמקד בעיקר ולפטור לטפל.

[ב]. נוסח תשובות הרשב"א בזה. ובמה דברים אמורים

הנה כתוב בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן ריג) בזה הלשון: שאלת סכך סוכה העשוי מנסרים שאין ברחבן אלא טפח, והם תקועים במסמורות של ברזל, והם משולבין כשליבת הסולם, ואין בפתח השליבה שלושה טפחים, ובחג מכסין אותן בהדס ובערבה, אם פוסלין את הסכך מחמת המסמורות, לפי ששמעתי בשם אחד גדול שנתאכסן בבית אחד מבני עירנו, וצוה להסיר המסמורות מן הסכך, הודיענו טעמו, אי משום שמקבלין טומאה, ואי משום כך מאי שנא משפודין של ברזל שאם יש ריוח ביניהן כמוותן כשרה? תשובה, אותו חכם אסר לא מאותו טעם שאמרת אסר, שאותן המסמורות אין פוסלין את הסכך המרובה מהן, ואולי אסר מפני מה שאסר אחד מרבותי ז"ל, דכיון שהנסרים תקועים

במסמרות הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ארבעה ויש בו משום גזרת תקרה, ויש שנחלקו עליו. ואתה הנח להן כיון שנהגו שאף על פי שאינן נביאים בני נביאים הם. ע"כ.

וגם בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן (סימן רטז) כתוב בזו הלשון: שאלה, סכך סוכה העשוי מנסרין שאין ברחבן ארבעה, והם תקועים במסמרות של ברזל, והם משולבים בשליבת הסולם, ואין בפתח השליבה שלשה טפחים, ובחג מכסין אותו בהדס ובערבה. אם פוסלים הסכך מחמת המסמרות, לפי ששמעתי בשם אחד גדול שנתאכסן בבית אחד מבני עירנו וצוה להסיר המסמרות מהסכך, הודיעני טעמו אי משום שמקבלים טומאה, ואם משום כך מאי שנא שפודים של ברזל דאם יש ריוח ביניהם כמותן כשירה? תשובה, אותו חכם אם אסר [לא] מאותו טעם שאמרת אסר, שאותם מסמרות אינם פוסלים הסכך המרובה מהם, ואולי מפני מה שאסר אחד מרבותינו נוחי נפש, דכיון דהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ארבעה, ויש בהם משום גזירת תקרה. ויש שנחלקו עליו. ואתה הנח להם כיון שנהגו. שאע"פ שאינם נביאים הם בני נביאים. ע"כ.

[והוצרכתי להעתיק לב' הנוסחאות בשלימות, לפי שיראה המעיין כי בין השיטין יש כמה הבדלים ביניהם, ויש לנו לדון מזה על כמה דקדוקים הכתובים בספרים, וכמו שיתבאר להלן בתוך הדברים (ראה אות ח. ועוד)].

ומרן בבית יוסף (או"ח סימן תרכט, ח) הביא לתשובה זו כנוסח הכתוב במיוחסות. והרמ"א בדרכי משה (הארוך) הביא מתשובות הרשב"א ח"א הנ"ל (ובדרכ"מ הקצר הדפיסו על הב"י ציון לתשובה זו). אבל בשו"ע לא נזכר כלל מזה.

וידוע בשער בת רבים מה שנחלקו בספרי האחרונים מהי מסקנת הרשב"א, האם מותר לכתחילה, או ההיתר הינו רק למקום שנהגו בו, אבל לא לשאר המקומות, או שלא הכריע, ורק אין למחות במקלים. ועוד, דאף גם נניח שמסקנת הרשב"א להתיר, עדיין יתכן שיש לנו לחשוש לדעת אחד מרבותיו שהחמיר. [ובפרט שבמקרים מסויימים יתכן שאף הרשב"א יודה להחמיר].

ופתחתי ספרים ומאמרים רבים בלא קץ, וראיתי שזה אומר בכה וזה אומר בכה, וכל הצדדים הנוכרים כתובים בהם, וכאן לא באתי לחזור על המפורסמות, או על מה שכתבו אחרים, אלא להוסיף עוד נדבכים שמאוד חשובים, ומשום מה למרות כל ההרחבה בספרים, עדיין לא חידדו בזה את הדברים, ללומדים הרוצים לעמוד על יסוד וגדר הדברים.

ועיקר העיקרים שבו נהיה פותחים, הינו השאלה הראשונה - 'כמה דברים אמורים', כלומר באיזה מקרה אמר הרשב"א לדבריו, ומזה נבא ללבן לעיקר כוונת הרשב"א, ומה הגדר שבדבריו. ונראה כי גם בזה נחלקו כבר ב' מגדולי האחרונים המפורסמים, ומשום מה בספרי הפוסקים כמעט מדבריהם בזה לא נזכרים, ויש מגדולי דורינו שהניחו מעצמם כאחד מהצדדים. ויש שהוסיפו חששות והידורים, שאין להם על מה להיות נסמכים.

ולברר לדברים היטב, מוכרח אני להציג לדברים לפי סדר השתלשלותם, לפי שבשורשם נכתבו בתוך משא ומתן בדינים אחרים. [ואולי זה גרם שיהיו נעלמים מספרי האחרונים, כי אף אם ראו לדברים, לא חישבנו ליוצא מהם לדינא מתוך עצם ההבנה של מהלך הדברים, אלא הניחו מעצמם כאחד מהצדדים].

[ג]. מהלך דברי המג"א, והבנתו ברשב"א

הנה הלכה פסוקה היא בשולחן ערוך (או"ח סימן תרכז סעיף ג): העושה סוכה למטה בבית, תחת הגג שהסירו הרעפים, אף על פי שנשארו עדיין העצים הדקים שהרעפים מונחים עליהם, כשרה. ע"כ.

וכתב הב"ח, דיש לסכך ע"ג העצים הדקים שנשארו, ובתנאי שלא יהא ביניהם פחות מג', דאז הם כלבודין, ונעשו כולם כדף א', ואין הסכך הכשר רבה עליו ומבטלו כיון שניכרין ועומדין כל א' בפ"ע. ע"ש. והיינו שסובר הב"ח שאומרים לבוד לחומרא אפי' היכן שיש סכך כשר שרבה עליו.

אבל המגן אברהם (פ"ק) חולק על הב"ח וס"ל דלא אמרינן לבדד לחומרא היכן שסבך כשר ביניהם רבה עליו. והביא ראיה לזה מתשובת הרשב"א הנ"ל, שאסר רק בגלל דהנסרים תקועים במסמרות ונעשו כולם כנסר א' רחב ויש בהם גזירת תקרה. משמע דמשום לבדד לא נאסר.

אולם לאור דברי הרשב"א שהכל כנסר א', התעורר המג"א איך נפרנס לעצם ההלכה בשו"ע שאפשר לסבך ע"ג העצים שנשארו, ולכאן' לטעם הרשב"א יש להחמיר אפילו אם רחוקים זה מזה יותר מג' טפחים [וממילא כבר אין ללמוד מדברי הרשב"א המוקשים לדידן?]

ומכח זה כתב המג"א בהאי לישנא: 'וא"ל דה"נ העצים קבועים על הגג? דזה פשוט דלא אמרינן שמצטרפין אלא כשחברן כא' קודם שהניחן שם, משא"כ כשקבען בכותל. וכ"מ סי' תרל"א ס"ט דכשנוטל א' מבנותיהם אף על פי ששאר הנסרים קבועים אין מצטרפין, אפי' לרמב"ם ע"ש. ואי לא תולמא"ע לא הוי צריך להסיר המסמרים כלל. א"כ ש"מ דאין מצטרפין. ע"כ'.

¹² ובמחצית השקל ביאר - 'דהמג"א לדעת עצמו שקיל וטרי, אם ראוי להחמיר בלאטי"ש מטעם הרשב"א אפילו רחוקים זה מזה יותר מג' טפחים'. ולא ביאר שהוקשה למג"א מעצם הדין הכתוב בשו"ע.

ויהיה איך שיהיה **מסיום** דברי המג"א יש להעיר על דברי שו"ת אמרי יעקב (שטרן, ח"ב סי' מה אות ה), שכתב, דיש לומר דמה דמייטי המג"א את דברי הרשב"א, זה רק להוכיח ממנו דלא שייך לומר לבדד כשיש ביניהם סבך כשר, ולאפוקי מדברי הב"ח, וע"ז מביא את דברי הרשב"א בסולם וכתב אחרי דבריו 'משמע דמשום לבדד לא מיתסר' (עכ"ל המג"א), אבל אין כוונת המג"א דיש לנקוט למעשה להחמיר כדברי הרשב"א, דיש לפסול עצם הסולם גם אם ודאי אינו מקבל טומאה, מכח שהנסרים מחוברים אף שיש ביניהם ריוח. והראיה דבסי' תרכ"ט ס"ו במג"א שם ס"ק ח' ביאר דכל החשש בסולם זה רק היכא שיש לו נקבים, אבל בלא"ה יש להכשיר כדברי התרומת הדשן, ולא הביא המג"א כלל חומרת הרשב"א בתשובה סי' רי"ג, ונראה דטעמו הוא דכיון דהב"י השמיטו בשו"ע אין לחוש לו, ובפרט דהרשב"א עצמו כתב דהנח להם לישראל וסגי לן לחשוש לדבריו האחרים לענין סולם שיש לו נקבים משום חשש מקבל טומאה. עכ"ד. ואיני יודע מה שייך לומר כן, כי אף אם יחלוק על הסברו של הרב מחצית השקל, עדיין מה יעשה בכל המשך דברי המג"א שטרח לחלק בין אם קבע למסמרות למטה או למעלה וכו'.

(וראה נמי בשו"ת מדאני אסא ח"ב סי' טז עמ' ז, שכתב: מתוך מתוך דברי המג"א נראה לכאורה דס"ל כד' האוסר בהרשב"א, ממה דשקיל וטרי אליבא. ונ"ל משום דס"ל דהרשב"א לא פליג לדינא. דבאמת המעיין בדבריו יראה דנקט בלישנה תמיד לשון הרשב"א ולא האוסר בדברי הרשב"א וכו'. ע"כ).

[ומעתה יש לפקפק גם במה שהוכיח בתחילת דבריו, דרבותינו הראשונים לא ס"ל כחששו של הרשב"א, ממה שחששו לסבך סולם בגלל שדומה לבית קיבול, ומשמע דכל הספק הוא אך ורק מפני שיש בו נקבים, אבל אם השליבות תקועות במסמרים ע"ג העצים בלי נקבים לית בו חשש כלל, ולא חיישינן לסבא לומר שנחשב הוא עי"ז לנסר אחד של ד' טפחים שפסול לסבך בו. ורצה ללמוד כן גם בדעת השו"ע. ע"ש. ולפי חילוק המג"א י"ל דאירי באופן שקבע למסמרות של חיבורי הסולם בגג הסוכה ולא למטה, ובזה גם הרשב"א מודה, וכמ"ש המג"א. (ואף שבפשוט איירי במסבך בסולם שהוא מוכן מעיקרא, מ"מ מכיון שיש חילוקים בזה, לא נחתו לפרש יותר במה שאין עיקר עיסוקם בו)].

וגם יש להשיב על דברי הרה"ג איתי גלבר בירחון האוצר חלק נ"ז (עמ' רו) שכתב: בסימן תרכ"ז המג"א טוען **שנסרים לא מצטרפין מדין לבדד** להיחשב כנסר הרחב מארבעה טפחים, והוכחתו היא מדין תקרה שאין עליה מעזיבה דכשנוטל א' מבנותיהם אף על פי ששאר הנסרים קבועים אין מצטרפין ואי לא תולמ"ה לא הוי צריך להסיר המסמרים כלל, א"כ ש"מ דאין מצטרפין. וביאר בעל ספר מחצית השקל תרכ"ו ד' (וכן בדרישה סי' תרכ"ב) ואי לא תולמ"ה זה ראיה אחרת דמשמע אם מניחו תחלה לשם סוכה וקבעו במסמרים דליכא משום תולמ"ה כשר. ע"כ. וזה אינו, כי בין להבנתינו ובין להבנת הרב מחצית השקל, אין כוונת המג"א (בדבריו אלו) להוכיח לדין **לבדד**, אלא לדין היוצא מדברי הרשב"א משם גזירת תקרה, וכמשנ"ת. ופלא שראה לדברי המחצית השקל, ואפ"ה כתב כן. (ומה שהוסיף במוסגר מדברי הדרישה, אינו מובן).

וגם יש להשיב על דברי הרה"ג ינון בר כוכבא בירחון האוצר חלק מ"ה (עמ' קפא) שכתב, כי מדברי הראשונים שדנו על קביעות הסבך במסמרות, מבואר שלא חששו לטעמו של הרשב"א דא"כ היה להם לפסול משום גזירת תקרה. ע"ש. ולשיטתו יכל לשאול מהמבואר במשנה בדין מפקפק ונוטל א' מבנותיהם, ומב' המקומות בשו"ע כדברי המג"א בסי' תרכ"ו. אבל כבר חילק המג"א בין אם קבע למסמרות למטה או למעלה בגג הסוכה שבזה גם לרשב"א ש"ד וכנ"ל. ומעתה כן י"ל בדברי הראשונים שהביא. [א"כ נקוט

סד יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

והיינו דפשיטא למגן אברהם שכל צד החומרא ברשב"א נאמרה דוקא כשבתחילה חיבר לעצים בעודם בארץ, ואח"כ מעולם ומניחם בגג הסוכה, משא"כ כאשר מחברם רק בשעה שמוניחם בגג הסוכה. ולכן ניחא מההלכה שנפסקה בשו"ע - דאפשר לסכך ע"ג העצים שנשארו לאחר הסרת הרעפים, כי שם מדובר שחיבר לעצים רק בגג ולא לפני כן. ושכן יהיה מדובר גם בהלכה של נוטל אחד מבנתיים (בסימן תרלא"ס ט). [וראה עוד מה שהוסיף לבאר בדברי המג"א ה"כ בירחון אור תורה (תשרי תשנ"ח ר"ס ב), ובס' מדאני אסא (ח"ב סי' טז)].

[ד]. הג"ר עקיבא איגר בגליון השו"ע השיג על המג"א, וביאור מונת השיגתו

והנה בחידושי הגאון רבי עקיבא איגר בגליון השו"ע, על דברי המג"א שכתב 'דזה פשוט דלא אמרינן שמצטרפין', כתב בהאי לישנא: לפענ"ד אף אם מצטרפין, היינו שיהיה מקרי נסר ד', דאם תצרפם הוי רחב ארבעה, אבל מ"מ רק הם עצמם הוי סכך פסול, אבל מ"מ האויר שביניהם לא מקרי סכך פסול, דאין הצירוף מועיל לשוויה אויר ממולא בנסרים. ע"כ.

וכאן גילה לנו רעק"א בדבריו המפורשים, שאין גדר צד החומרא ברשב"א לומר שגם אם ימלא ויסכך בסכך כשר לאויר שביניהם, יהיה גם לו פסול משום שאנו 'רואים' את כל השטח עם האויר כנסר אחד, וממילא יש כאן גזירת תקרה, אלא מונת הרשב"א לומר שזה פסול מיוחד רק למקום הנסרים שמחוברים, שאע"פ שהם סכך כשר מצד עצמו, מ"מ כיון שחיברם אנו דנים אותם במקומם כנסר אחד. ויש להתבונן, ממה וממי באו דברי רעק"א לאפוקי, ולא נראה שרק הציע כאן 'ביאור' בכוונת פשט דברי הרשב"א, דא"כ אין מקומם דוקא כאן, וממה שדבריו נכתבו במסויים ובמפורש על קטע מסויים בתוך דברי המג"א, משמע שבא לאפוקי מדבריו, ואף אם לא בא לאפוקי מהדין שנחלק בו המג"א עם הב"ח, עכ"פ ברור שנחלק בראיה שהביא המג"א לדבריו, וממילא לדין שיוצא מזה לעלמא (בנדון הכללי של הרשב"א).

וביאור הדברים נראה לפי מה שהקדמנו, שלאור דברי הרשב"א שהכל נידון כנסר א', התעורר המג"א איך נפרנס לעצם ההלכה בשו"ע כאן שאפשר לסכך ע"ג העצים שנשארו, וכן איך נפרנס לדין שמועיל בנוטל אחד מבנתיים המבואר בסימן תרלא"ס ט, ולכאור' לטעם הרשב"א יש להחמיר אפילו אם רחוקים זה מזה יותר מ'ג' טפחים, וממילא כבר אין ללמוד מדברי הרשב"א המוקשים לדין? ומכאן זה כתב המג"א שפשוט לו לחלק בין אם חיבר לעצים בתחילה או רק בגג הסוכה. ועל חילוק זה כתב רעק"א שיש חילוק אחר בעצם דברי הרשב"א, וממילא לא קשה מהמפורש בשו"ע שאפשר לסכך ע"ג העצים שנשארו, כי הסוכה כשרה מכח העצים שעכשיו מסכך (בעיקר) בהם על האויר שנשארו. וזה הפשט גם בהיתר של דין 'נוטל אחד מבנתיים' (הראיה השניה של המג"א מסימן תרלא"ס ט).

וממה שהמג"א למד מב' מקומות אלו כחילוקו, משמע שהינו חולק על רעק"א בהבנת דברי הרשב"א, וס"ל שלפי צד החומרא 'שרואים' את הכל כנסר אחד, הכוונה שגם לאויר הנותר יש דין נסר אחד משום גזירת תקרה, וממילא לא יועיל אם ימלא ויסכך שם בסכך כשר, כי בסוכה זו יש פסול של גזירת תקרה. וממה שרעק"א דחה לדברי המג"א שלמד מב' מקומות אלו, מבואר שהינו חולק וסובר שאין פסול על האוירים, וגם יצא (מדחייתו לראיה השניה של המג"א מסימן תרלא"ס ט) שאם יטול א' מבנתיים יועיל באופן שימלא שם סכך כשר.

כרעק"א דלהלן באות ה. [וגם מ"ש שהגריש"א יודה להקל בפרגולה, לא זכר ממ"ש בשמו בס' שבות יצחק ובס' הסוכה. וכדלהלן].

[ה]. ד' נפק"מ בין המג"א לרעק"א

ולפי הדברים הללו נראה כי מיסוד פלוגתת המג"א ורעק"א, יוצא שנחלקו בד' דברים לדינא לפי החשש הכתוב בתשובת הרשב"א באופן שחיבר לנסרים (למעלה בגג הסוכה):

[ונדגיש שוב, כי מחלוקות אלו נראים בדעתם, ללומד ולמתבונן במהלך דבריהם, כי אף מה שלא מפורש כ"כ בדבריהם, מ"מ יוצא הוא ממילא ממהלך הדברים¹²].

א' - האם יש חילוק בין אם חיבר את העצים זה לזה למטה, או למעלה בגג הסוכה, וכמו שחילק המג"א, או לא וכמתבקש מדברי רעק"א¹³, שכתב חילוק אחר, וממילא נדחו ראיות המג"א לחילוק זה, וגם זה בכלל כוונת השגת רעק"א.

ב' - מה דין האוירים, למג"א גם בהם יש דין פסול של גזירת תקרה, ולכן לא יועיל להכשיר מכח מה שימלא סכך כשר בין העצים, ולרעק"א אין דין פסול באוירים, ויועיל לסכך שם.

ג' - באופן שאין בכל הנסרים בצירוף רוחב ד"ט, האם גם בזה יש לחשש של הרשב"א, דלפי דברי המג"א נראה שכן, שהרי כשיש 'חיבור' רואים גם את 'האויר' כממולא בנסר, ונמצא א"כ שהאויר מצטרף לשיעור ד'. משא"כ להבנת רעק"א שהפסול הינו רק תחת הנסרים שמחוברים, אבל לא מתחת האויר. וכמדוקדק מלשון רבינו עקיבא איגר שכתב בהשגתו על דברי המג"א: לפענ"ד אף אם מצטרפין, היינו שיהיה מקרי נסר ד', **דאם תצרפם הוי רחב ארבעה**, אבל מ"מ רק הם עצמם הוי סכך פסול, אבל מ"מ האויר שביניהם לא מקרי סכך פסול, דאין הצירוף מועיל לשוויה אויר ממילא בנסרים. ע"כ. ונרחיב בזה עוד להלן באות י"ד.

ד' - האם אחרי מעשה יועיל לתקן ולהכשיר לסוכה ע"י נוטל אחד מבנתיים ויסכך שם, למג"א לא, ולרעק"א כן, שהרי ע"פ חילוקו של רעק"א יש תשובה גם לראיה השניה של המג"א מסימן תרל"א ס"ט שמבואר שם שנוטל א' מבנתיים מהני, דאיירי עכ"פ בשיבה בצל הסוכה באוירים שבין הנסרים.

[ו]. בנוטל א' מבנתיים האם יכול לשבת תחת הנסרים

והשתא דאתינן להכי, יוצא גדולה מזו, והיינו שלשיתת רעק"א אם יעשה לתיקון זה של נטילה אחת מבנתיים, יועיל אפי' לשבת תחת הנסרים המחוברים עצמם, וזה באופן שבנטילה אחת מבנתיים נוצר מצב של רוב חמה למרות הנסרים, וכשמוסיף סכך כשר (חצי או רוב כדלהלן באות יב. וע"ע בשער הציון סי' תרכו ס"ק יט) מבטל לנסרים, ויוכל לשבת גם תחתיהם.

¹² כדאי להזכיר, כי בריש ספר מרומי שדה להנצי"ב זצ"ל נדפס מכתב מבנו הגאון הרב חיים ברלין זצ"ל, ובתוך הדברים כתב: הגאון ר' עקיבא איגר ז"ל מרום וקדוש היה בעיני מור אבי הגאון ז"ל עד למאד, ובכל עת שהזכירו היה מירתע כולא גופיה מגודל קדושת תורתו וצדקתו, וספר תשובותיו לא פסק מעל שלחנו, ומרגלא היה בפומיה שכל המעיין בספר תשובות רע"א ז"ל בעין חודרת לא רק גדולות ונפלאות ימצא שמה מעומק עיונו וחריצות שכלו הבהיר, כי אם גם יראת ה' טהורה וענוה יתרה ימצא בכל שורה ושורה, ואין לך ספר מוסר גדול ממנו. כה היו דבריו תמיד, **ותיבה אחת ממש מלשון רע"א ז"ל היה מכריע בעיניו כמה וכמה דפין מפלפולי ספרים אחרים, ודעת רע"א ז"ל בהוראה להקל או להחמיר היה מכריע אצלו דעות כמה פוסקים**. קצרו של דבר כי למלאך ה"צ היה נחשב בעיניו. ע"כ. והדברים ידועים.

¹³ וראיתי להרה"ג אורן נורית בקובץ 'מאהלי שלמה' (ח"ב עמ' 85) שכתב, כי מתשובת הרשב"א מוכח להדיא שכל מה שאמרינו בנסרים גזירת תקרה, זה דוקא כשהם מחוברים אחד לשני כסולם קודם שקבעם בגג, אבל כאשר הם נפרדים וקבעם בגג כל אחד בנפרד לא אמרינו בזה גזירת תקרה. וכ"כ המג"א במפורש. וכן העירו בזה בהערות איש מצליח בסוף משנ"ב ח"ו עמ' כ"ט בהערה כ"ב בסוגריים. עכ"ד. ובמחכ"ת איני יודע מהו סה, כי היכן מוכח כן 'להדיא' מתשובת הרשב"א. (והמג"א גופיה לא כתב שזה מוכח מהרשב"א). וגם באיש מצליח לא מצאתי שם שכתבו בזה דבר וחצי דבר. וע"ע בשו"ת ויברך יעקב (כהן, ח"א סי' מב סוף אות ב), ובשו"ת דעה חכמה (ח"א סי' יט אותיות י-יא). [ובספר האיר יוסף - הנדפס בסוף ספר משנת רבינו עקיבא איגר (סוכה סי' מב)].

ולא מבעיא לשיטות (ראה בשו"ע סי' תרל"ט, ובמשנ"ב שם ס"ק כה - ו, ובהגהות איש מצליח שם^כ וע"ע בביתאור הלכה שם) שבנוטל אחת מבנותיו מועיל אפי' כשנשארים נסרים רחבים ד' להכשיר לכל הסוכה, דה"נ יועיל, אלא אפי' לדעות שמועיל דוקא באינם רחבים ד', סמיה בידיה להוסיף רוב סכך כשר על הנסרים עצמם, ולבטלם. וכמ"ש במשנה ברורה סימן תרכ"ו (ס"ק יז) על דברי השו"ע (בסעיף ג) שפסק, דהעושה סוכה למטה בבית תחת הגג שהסירו הרעפים, אף על פי שנשארו עדיין העצים הדקים שהרעפים מונחים עליהם, כשרה, וז"ל: כדי לצאת ידי כל הספיקות יראה שיהיה ריוח בין העצים הדקים בין אחד לחבירו כשיעור ג' טפחים. וכל זה דוקא כשעושה סוכה למטה תחת הגג, אבל אם מסכך ע"ג הלאטע"ש אף על פי שהן סמוכין זה לזה בפחות משלשה טפחים הרי זו כשרה ואין אומרים כאן לבוד שיצטרפו כל העצים והיו נחשבין כעץ אחד רחב מסכך הפסול יותר מד"ט שהוא פסול הסוכה כמבואר בסימן תרל"ב, כיון שסכך כשר מונח ביניהם אין מצטרפין. ע"כ. וביאר בשער הציון ס"ק כ"ה, שזה אפילו אם היו אותן הלאטע"ש בנויות מקודם בלא גג גם כן שרי, וכמו שכתב בסעיף א' בהג"ה בשם המרדכי דכשהניח סכך כשר על גבי סכך פסול מקרי ערוב וכשר, ומותר גם לישב תחתיהם. ע"כ. ובמשנ"ב מהדורת עוז והדר, כתבו שיש לדון האם מ"ש 'שמותר גם לשבת תחתיהם' כוונתו דוקא כשאין בהם ד' טפחים, או אפי' ביש בהם ד' טפחים, וצינו לדברי בשער הציון ס"ק כ"ב. ואע"פ שחתמו בצ"ע. עוררני לנכון מעלת ידידי הרה"ג נתנאל שאשא שליט"א, שמדברי שעה"צ שם לכאן מוכח שכאן שמבטל ברוב מועיל אפי' ברחבים ד', כי שם כתב: אין צריך לצמצם שלא לישב תחת הלאטע"ש, כי מסתמא אין ברחב ד' טפחים, ואף לאותן הפוסקים דמחמירין שלא לישב תחת סכך פסול אפילו אין בהן רוחב ד' טפחים וכמו שכתבנו במשנה ברורה לקמן סימן תרל"ב, נראה לי דהכא אין להחמיר כל כך, דהלא בלאו הכי דעת העטור, ולפי מה שהעתיקו המגן אברהם לדינא, אין על העצים שם סכך פסול, ויש בזה כמה ספקות להקל. ע"כ. הרי שכאשר לא ביטל ברוב הוצרך להקל מכח כמה צירופים ברחבים עד ד'. ומעתה לכאן מוכרח שבס"ק כ"ה שבא להקל ע"י ביטול ברוב, זה אפי' ברחבים ד', דאל"כ כבר הקל מטעמים אחרים באין רחבים ד'. [ואולם י"ל דבס"ק כ"ב מועיל רק בגלל שמסיר לרעפים (ואפ"ה לא התיר אלא עד ד'), בס"ק כ"ה לא מסיר לרעפים. והביטול ברוב לא יועיל לרחבים ד'. אלא שמ"מ בנדו"ד שנוטל אחד מבנותיים הוי כמסיר לרעפים]. וכן למד בפשטות בספר הליכות מועד (עמ' שט הערה כד) שבדברי שעה"צ ס"ק כ"ה איירי אפי' ברחבים ד', ומותר לשבת אף תחתם כיון שהסכך מונח עליהם ונחשבים כמעורבים. ע"ש. ומעתה אם זה מועיל לנסר שיש בו במציאות ד' טפחים רצופים במקשה אחת, כ"ש שיועיל לנסר שיש בו דין ד' טפחים רק בגלל חיבורים לשיטת הרשב"א להבנת רעק"א בוי"ט.

ולפ"ז הרשב"א שהביא צד חשש לחומרא, איירי דוקא כשלא ריבה סכך כשר, אלא כשרוצה לסכך בצירוף שליובות הסולם עצמו, וכמו שנביא להלן (באות טו) מדברי מי מהאחרונים שנקטו בדעתו כן, (ואכן

^כ ובאמת שגם מרן בב"י בסימן תרכ"ט (אות יח) וגם הרמ"א בדרכי משה שם, כתבו פה אחד בדין איסור סיכוך בנסרים רחבים ד', וז"ל: ובסימן תרל"א (ד"ה בית) יתבאר דהיינו דוקא במסכך בנסרים לכתחלה, אבל הבא לפקפק נסרים של תקרה שאין עליה מעזיבה שרי אפילו ברחבים, דכיון שמתקן המעוות ליכא למיגזר. ע"כ. ואכן כן יוצא בנדו"ד מדברי החיי אדם (כלל קמו סעיף לא), וכדכתב מדיליה גם בשו"ת ברכת יוסף (לנדא, סי' כד). ויובא בהמשך דברינו (ראה באות יד ובהערה שם).

^{כט} ואין כ"ז ענין למ"ש השו"ע בסימן תרל"א סעיף ח': סככה בשפודין שהם פסולין לסכך בהם, ואין בהם ארבעה ואין מהם ארבעה במקום אחד וכו', אם העדיף סכך הכשר מעט על הפסול, או אם היה הפסול נתון שתי ונתן הכשר ערב, או איפכא, כשר, שאז מתמלא כל האויר מסכך כשר. ע"כ. ומבואר שאם יש ד' לא מהני. דהתם הוי 'שפודין' שהם פסולים בעצמם, (וכמו שתיכף פירש השו"ע), וכמ"ש גם במשנה ברורה (ס"ק טז) היינו שפודין - של 'ברזל', וכמבואר נמי בסימן תרכ"ט ס"א (וס"ב, וראה שם במשנ"ב ס"ק ה). ע"ש. אבל אנו עוסקים 'בנסרים' של עץ שהפסול בהם הינו רק מחמת גזירת תקרה. (ונפק"מ למי שהפרגולה שלו הינה ממתכת. ואכמ"ל). וכמבואר תיכף בסעיף שלאחר מכן בסימן תרל"א סעיף ט'. ולענ"ד זה פשוט, ולא הוצרכתי לזה, אלא משום שיש מי שטען אחרת, ויתבאר באות כ"ה, ע"ש.

יתבאר שם דאזלי בשיטת רעק"א, ע"ש. וגם לחולקים שם ונקטו שהרשב"א איירי ברוב צל שלא מחמת הנסרים, י"ל דאיירי באופן שלא הניחם זה ע"ג זה, ומכיון שלא עירבם ביחד הינם ניכרים בפע"צ וס"ל שבכח"ג לא הוי ביטול ברוב. (ראה במשנ"ב סי' תרכ"ז ס"ק ז - ח, ובביאור הלכה ושאר האחרונים שם).

ובאמת שאיננו צריכים לכ"ז אלא כאשר רצונו להשתמש כסכך המכשיר לסוכה - גם בנסרים שנשארו קבועים, אבל בנדו"ד שפורס עליהם מלמעלה מוחצלת כשרה לסיכוך, שיש בה מצד עצמה צל מרובה מחמה, הרי שאינו משתמש בנסרים כסכך, אלא רק משום מעמיד, ובוה שפיר דמי אפי' ברחבים ד', וכמ"ש המשנ"ב בביאור הלכה בריש סימן תר"ל (במוסגר), 'דאותן דאין פסולין לסכך בהן רק מדרבנן, לא גזרו להעמיד בהן'. (וכן מבואר בשאר הפוסקים. וכמ"ש בשו"ת יחזקאל דעת ח"א סימן סד, ע"פ המפורש בדברי הריטב"א סוכה יא: ועוד. ובאות כ"ד נסייעו מדברי הביכורי יעקב. ע"ש. וראה גם בס' חוט שני סוכות עמ' ריא שכתב שזה לכתחילה. וגם הה"כ בירחון אור תורה תשרי תשנ"ח עמ' מא העלה כן אף לדעת המג"א. וע"ע בס' דברי שלום כהן עמ' רלג"א. ובדברי הרה"ג מנחם אדלר בגליון נהורא דשמעתתא הערה 7). ואיירי לגבי כגון הא דאסרו משום גזירת תקרה. (אבל בדברים המקבלים טומאה מדרבנן אסור להעמיד בהם לשיטתו, דאל"ה יש סתירה בדבריו, וכמ"ש בפסקי תשובות סימן תרכ"ט הערה 29, ובקובץ צהר ח"ז עמ' קסג-ד"ג). וממילא שרי גם לשבת תחתיהם, וכמתבאר מדבריו בשער הציון סי' תרכ"ו ס"ק כ"ה וכנ"ל. (וראה מ"ש באות כ"ד האם המשנ"ב חיש לחומרא שנוכח ברשב"א).

[וניחא בזה מה שהערינו הרה"ג יצחק מיסלס שליט"א וכתב לי (על דברינו בסוף האות הקודמת): בדבר המחלוקת של רעק"א ומג"א נראין הדברים נכונים, אבל מה שכתב שלרעק"א יש עצה ליטול נסר אחת יש לדון בזה, שהרי זה אינו דבר ברור שלנסר ד' טפחים מהני ליטול אחת ביניהם וכמבואר בס' תרל"א, ואף להמתירים שם לא מצינו רק כשנוטל נסר אחת, אבל הכא שנחשב הכל לנסר אחד, הוה בנוטל מקצת מנסר ארבעה וזה לא מצינו שג"כ יחא סגי להכשיר כל הסוכה. עכ"ד. (וראה נמי בשו"ת יגל יעקב גוטליב סי' ע אות א, ובספר כללי הסוכה סי' ג אות יב עמ' מט). די"ל דמהני, הן מצד מעמיד, והן מצד ביטול ברוב].

ותדע לך, כי מצאתי הלום בדברי חבירו של רעק"א בספר דברי צבי על השו"ע שם (או"ח ס"ס תרכ"ו) שהביא לדברי רעק"א וכתב עליהם: לא הבנותי, דע"כ צריך לומר שאם אומרים שמצטרפים אמרינן שאויר ממולא בנסרים, דהא בס"י תרל"א פסקינן דאם נותן סכך כשר בין נסר לנסר כשר אפילו לרמב"ם אפי' אם רחבים כמ"ש מג"א שם ס"ק ח', ואי אמרת דהכא מצטרפים רק להיות נסר ד', א"כ אמאי פוסל הרשב"א משום גזירת תקרה דהא נותן סכך כשר ביניהם, ובכח"ג אפי' להרמב"ם ליכא גזירת תקרה, א"ו צ"ל דגם האויר הוי כנסרים. ע"כ. הרי מפורש שהבין, כי לפי הבנת רעק"א, לא יהיה פסול באופן שנתן סכך כשר בין הנסרים. (ולגבי עצם שאלתו על רעק"א, יל"פ).

^ל ודלא כפרי מגדים א"א סי' תרכ"ט ס"ק י"א. עכ"ד. ובאות כ"ד נעמוד בבירור שיטתו.

^{לא} ונביא גם משו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג ס"ס עה) שכתב: בדבר מה שפתחו התקרה לסכך שם, ונשארו לאורכה קורות בננים שהם פחות מג"ט, ואין בין הקורות ג"ט, אם כשר לסכך שם, הנה הקורות אף שהם פחותין מג"ט אף אם היו תלושין הם בזמננו סכך פסול מדרבנן כיון שהדרך לסכך הבתים בנסרים פחותים מג"ט, ומצד שהם מהבנין הם פסולין ומדאורייתא אף אם היו דקין טובא. ולכן צריך שיהיה בין קורה לקורה יותר מרוחב הקורות כגון אם הקורות הם של שני טפחים יהיה ביניהם יותר משני טפחים שאז יהיה הסכך כשר מרובה מהסכך פסול שהן הקורות ותהיה סוכה כשרה. ומה שהסכך יהיה מונח על הקורות לא יהיה נידון בדין מעמיד בסכך פסול שאסור לכתחלה, לטעם המג"א בסימן תרכ"ט ס"ק ט במה שמותר לסכך בסכך כשר על השפודים, והכא הוא עדיף דנסרים אף הרחבים ד"ט הוא רק פסול דרבנן שנמצא שהוא גזירה לגזירה שודאי יש לסמוך על טעם זה דהמג"א דכיון דלא התירו לו אא"כ נתן סכך כשר עליהם אין לגזור. ע"כ. (וראה בשו"ת ודברת בס"ח סי' רכ).

^{לב} וראה עוד שם (בעמ' קסח, קע) שהרשב"א לא הזכיר כלל לפסול משום מעמיד בדבר הפסול לסכך בו. (ודלא כמ"ש בשו"ת אמרי יושר ח"א סימן מג, וראה להלן באות טו). וע"ע בשו"ת דרך חברון (או"ח ח"ב סי' שיט).

סח יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

[וכן נקט גם בשו"ת יגל יעקב (גוטליב, סי' ע אות א), ונראה דאזיל בשיטת רעק"א (אלא שהוא לא הסכים לדינא עם צד החומרא ברשב"א) וכמ"ש להלן באות טו].

וגם מצד לבוד, כדאי לציין לדברי הקהלות יעקב (סוכה סי' יג אות ח, ובישנים זה שם בח"י) שאף אם יש דין לבוד להחמיר, זה רק לענין שמחשיבים את האויר כסתום, אבל אינו נחשב כסתום באותו מין הפסול שבצדדים. וזו כוונת המג"א בסי' תרל"ב (סק"ה), וכדברי הפמ"ג. והוסיף (באות ט), מושא"כ כשאומרים לבוד להקל, זאת אומרת שאין זה רק כסתומה, אלא זה כממולא בסכך כשר. ע"ש. ומיניה לנד"ד. ואכמ"ל מצד זה. (ועי' בקובץ בית ועד לחכמים, נאראל, תשפ"ג עמ' תז. ובס' פרי שלום, מועדים עמ' קי. ובס' דרך הקוצרים עמ"ס עירובין עמ' 157).

[ז]. רעק"א חזר על משנתו בהשגתו על הביכורי יעקב

והאיר ה' לעיני ומצאתי עוד דברים מפורשים בפלוגתת רעק"א גופיה עם המג"א גופיה והביכורי יעקב במקום אחר, וגם שם הינם יוצאים ממש אחרי הנדון בדברי הב"ח בדין לבוד לחומרא. ונציג לדברים ונבארם:

הנה כה כתב בספר ביכורי יעקב (סימן תרכו ס"ק ח): הב"ח החמיר כשאין ביניהם ג"ט, אפילו נתן סכך כשר בין הלטי"ש מ"מ אסור מטעם לבוד. ולפ"ז היה צריך להזהיר באותן הלטי"ש שעושין תחת הסכך להניח הסכך עליהן, שיהיו רחוקים ג"ט זה מזה, דאל"כ הוי כאילו סיכך כל הסוכה בנסרים. אכן המג"א (סק"ו) חולק עליו, והוכיח דלא אמרינן לבוד כשיש סכך ביניהם. ולכן לענין דינא, כשיש סכך כשר בין הלטי"ש, אפילו אין ביניהם ג"ט ג"כ כשר. וכשיש ג"ט ביניהם, אפילו עומדין הלטי"ש למעלה מן הסכך ויש אויר ביניהם, ג"כ כשר, ולא בעינן ד"ט ביניהם כהמ"ז. אכן כשקבע אותן הלטי"ש שרגילין לעשות כשליבות הסולם, להניח עליהם הסכך במסמרות קודם שהעלם על הסוכה, כתב הרשב"א בשו"ת (סי' ריג) שדעת קצת מהראשונים להחמיר משום גזירת תקרה, והוא הסכים עמהם במקום שנהגו. ומשמע שם אפילו יש יותר מג"ט ביניהם^ל. ולכן ראוי לצאת ידי הפוסקים הללו, שלא לחבר אותן השליבות במסמרות קודם שיעלם, אלא יחבר הלטי"ש שמסכך עליהן אחד אחד במסמרים כשהם למעלה, ואז אין קפידא אפילו להנך שיטות כמבואר במג"א. ע"כ.

וכאשר הגיע ספר ביכורי יעקב ליד רעק"א, כתב להעיר לגאון המחבר על מה שכתב 'כתב הרשב"א בתשובה וכו' ומשמע אף שיש יותר מג"ט ביניהם', וז"ל: בזכרוננו שהרהרתי על דברי המג"א כזה, שנראה דמש"כ הרשב"א דנעשו כולם כנסר אחד, היינו דאף דכל א' אינו רחב ד' מ"מ כיון דקבע כולם במסמרות מקרי בכלל נסרים שיש בהם ד', ואסורים הלטי"ן שלהם מכלל איסור נסר ד'. והיינו במקום הלטי"ן עצמם, אבל לא שהאויר ביניהם פסול. ואם סיכך את האויר והריוח אין כמותם הוי כמו סיכך בשפודין, אבל ביש ריוח ביניהם כמותם כשר. ע"כ.

והביא לדבריו הגאון המחבר 'ביכורי יעקב' במדור 'תוספת ביכורים' שנוסף כאשר הדפיס שוב את הביכורי יעקב במהדורה שניה, וכה כתב להשיב עליהם: לענ"ד אי אפשר לפרש דברי הרשב"א כן, שבפי' מבואר בשאלה שם שהנסרים היו רחבין טפח, והשליבות שביניהם פחות מג"ט והיו מכוסות בסכך, א"כ הרי הוי ריוח יותר מכמותם. וכן בתשובתו כתב הרשב"א וז"ל, אותו חכם לא מטעם שאמרת אסר, שאותן המסמרות אין פוסלים הסכך המרובה וכו', ע"ש. הרי מבואר דהסכך היה מרובה מהנסרים, ואעפ"כ רצה לאסור כיון דהנסרים מחברים במסמרים חשיבי כנסר שיש בו ד'. ע"כ.

^ל ראה נמי במחצית השקל (סימן תרכו ס"ק ו) שבתוך ביאורו לדברי המג"א כתב: והא דהוזכר בתשובת רשב"א שלא היה ביניהם ג', הוא דברי השואל שלא ידע טעם האוסר, אי מטעם לבוד או מטעם המסמרים, והציע כל הענין לפני הרשב"א, אבל לפי תשובת הרשב"א דהחמיר מטעם קביעת המסמרים אפילו יש ביניהם יותר מג' טפחים יש להחמיר. ע"כ.

הרי לנו בהדיא, כי רעק"א היה נאמן לשיטתו ולהבנתו ברשב"א, ולכן כאשר חזרו ונשנו דברי המג"א המסויימים בדיון זה והחילוק שיצא מכח הבנתו, חזר רעק"א והעמיד למשנתו בלשון ענותנותו כרגיל אצלו בגדלותו.

[ח]. ראיות הביכורי יעקב, תלויים בשינוי הנוסחאות בהרשב"א

וכאן לא נכניס ראשינו להכריע בפלוגתא זו מצד מה שיש לדון בעצם הראיות שהביא הביכורי יעקב בתוספת ביכורים לדבריו, ורק נציין כי ראיתו מהכתוב בנוסח השאלה 'שהנסרים היו רחבין טפח', הינה רק לפי הכתוב בלשון שו"ת הרשב"א (ח"א סימן ריג). אבל בנוסח הכתוב בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן (סימן רטז) אין להוספה זו אלא כתוב 'מנסרין שאין ברחבן ארבעה'. וכמו שבאמת ציטט גם מרן בב"י כנוכח בראש דברינו. (ובדרכ"מ הארוך, ציטט כן מתשו' הרשב"א).

[ובעלמא הו"א דילמד סתום מהמפורש, ונפרש לכתוב במיוחסות ע"פ המפורש יותר ברשב"א. אבל ראיתי בשו"ת יביע אומר (ח"י או"ח סימן מז. ד"ה וראיתי להרב) שכתב לגבי פרט אחר בנדו"ד ממש: שהדבר ידוע שהתשובות המיוחסות להרמב"ן, הם מהרשב"א¹. וכמ"ש מרן בהקדמתו לספרו בית יוסף. וכ"כ המג"א (סי' תרכט סק"ט). ובספר פרי האדמה (ח"ג דף פא סע"ב). וכן תשובה זו הובאה ככתבה וכלשונו בתשו' הרשב"א (סי' ריג). ובתשו' המיוחסות נשמטה תיבת "לא" בטעות. עכ"ד. הרי שהגיה את נוסח המיוחסות ע"פ הכתוב ברשב"א ולא איפכא. ובאמת שכבר מפורש כן בנדון ההוא ממש בחידושי הגהות ומהר"ח על הבי"י. ע"ש. אולם י"ל שהכל לפי הענין (ובפרט ששם הסתייע מהנוסח בב"י), ואדרבה נלמד שעכ"פ לגבי השמטות יש להוסיף מזה לזה].

וכעת ראיתי בהערות של 'מכון ירושלים' על תשו' המיוחסות שבמהדורתם, שכתבו כי בכת"י איתא 'טפח' וכבתשובות הרשב"א.

ועכ"פ נוסח נוסף מוצאתי בספר אורחות חיים מלוניל (הלכות סוכה אות טו) שכה כתב: נשאל הרשב"א ז"ל סכך בנסרים שאין ברחבן ג' טפחים, והם תקועים במסמרות של ברזל והן משולבין כשליבת סולם ואין בפתח השליבה ג' טפחים וכו'. ע"כ.

[וישו"ר בשו"ת ברכת יוסף (לנדא סי' כד) שכתב, דכל גזירת תקרה זה דוקא כשאין היכר, משא"כ כשמניח ריוח בין השלובות בשביל להניח הסכך שם, הרי יש היכר שיודע האיסור של תקרה, ולא גזרו בזה גזירת תקרה. ואפי' צילתו מרובה מחמתו ע"י הנסרים הקבועים במסמרות זה אחר זה יש להכשיר, כי הנסרים עצמם הם סכך כשר, דאין בהם לגזירה ככה"ג שמניח ריוח, וא"צ סכך כשר רבה עליהם ומבטלן. וסעד לדבר, דאף שבתשו' הרשב"א כתוב וכו' (כנ"ל) מ"מ בתשו' המיוחסות כתוב וכו' (כנ"ל) ומבואר מהא' דהנסרים אינם רחבים ד', ומשמע אבל רחבים עכ"פ יותר מג', וא"כ צילתו מרובה מחמתו באלו הנסרים, ואע"פ כן השיב הרשב"א להניחם במנהגם. ע"כ. הרי דנחת לדקדק לשינוי בין לשון תשו' הרשב"א למיוחסות בפרט זה. וגם הלום ראיתי אחרי רואי בשו"ת דעה חכמה (ח"א סי' יט אות י) דאזיל בתר איפכא מדברי הברכ"י, וכתב דיגיד עליו רעו, דמ"ש במיוחסות ילמד ממו"ש בתשו' הרשב"א. ע"ש. ועדיין שניהם לא זכרו מלשון האורחות חיים].

וע"ע בהגהות ראב"ד פראג (לפני יותר ממאתים שנה) הג"ר מיכאל בכרך (שנדפסו 'בקובץ מפרשים מכת"י שבסוף שו"ע מהדורת מכון ירושלים, על דברי המג"א הנ"ל בסימן תרכ"ו ס"ק ו), שבתחילה רצה לבאר בדברי הרשב"א שהחשש לפסול הינו מטעם לכוד, שאומרים אותו לחומרא כאשר קבועים במסמרות ונעשו כאחד, וזה דוקא עד ג' טפחים, ולכן כתוב בנוסח השאלה - שאין בהם ג' טפחים. ורצה ליישב בזה לדברי

¹ ומזה יש לי להעיר על מ"ש בשו"ת אבן ישראל (ח"ח סי' מד) לבאר דהרמב"ן שהקשה עפרש"י ולא ביאר כדברי הר"ן (בסוכה יד. ויבא בהערה שבסוף האות הנוכחית), אזיל לשיטתו בתשובה (הנ"ל) שלא חש להחמיר בזה. ע"ש. ולא זכר שבאמת זאת תשובת הרשב"א ולא הרמב"ן.

וכיו"ב יש להעיר על הכתוב בס' אור שבעת הימים (רו, ח"ב עמ' קפט) שרצה לומר שהרמב"ן בתשו' הנ"ל, אזיל לשיטתו דמעמיד דמעמיד שרי. [ורק בסוף דבריו כתב בקול ענות חלושה 'דיתכן שתשובה זו היא לרשב"א ולא לרמב"ן]. ע"ש.

ע יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

הב"ח מקושיות המג"א הנ"ל. אבל בסיום דבריו חזר בו מכח נוסח הרשב"א המובא בב"י. ונתחבט מדוע הוזכר בנוסח השאלה ברשב"א שאין בו ג' טפחים. והניח בהערה. ע"ש¹⁷.

וכבר הבאנו (אות 2 בהערה) כי במחצית השקל (סימן תרכ"ו ס"ק ו) בתוך ביאורו לדברי המג"א כתב: והא דהוזכר בתשובת רשב"א שלא היה ביניהם ג', הוא דברי השואל שלא ידע טעם האוסר, אי מטעם לבד או מטעם המסמרים, והציע כל הענין לפני הרשב"א, אבל לפי תשובת הרשב"א דהחמיר מטעם קביעת המסמרים אפילו יש ביניהם יותר מג' טפחים יש להחמיר. ע"כ. (וראיתי שגם בשו"ת ויברך יעקב כהן ח"א עמ' רפד בהערה, נחלק בזה עם שו"ת מחקרי ארץ ח"ב סי' ג אות כט. וע"ע מה שנביא באות כ"ה משו"ת עמק יהושע).

וגם כעת ראיתי בספר מטע' ה' (עמ"ס סוכה יד: עמ' עד) שכתב: ולענ"ד לק"מ על דברי הרע"ק"א, דהנה הבכור"י נסמך על שו"ת הרשב"א (ח"א סי' ריג) דהתם מבואר בשאלה שלא היה רוחב העצים אלא טפה, אבל בתשובות המיוחסות שהביא הב"י מבואר בלשון השאלה שלא היה בהם ד"ט, וכן העתיק גם המג"א. (ומהד"מ הארוך מוכח שגם בשו"ת הרשב"א היה גורס 'מנסרים שאין ברחבן ארבעה' כגירסת המיוחסות ולא כגירסת שבשו"ת הרשב"א שלפנינו). א"כ שפיר מצינו לומר דכוונת הרשב"א דאם האויר שביניהם כמותם כשר, ואם יש ביניהם פחות מזה פסולה, וכדברי רע"ק"א.

ולגבי ראייתו השניה של הביכורי יעקב, ממה שכתב הרשב"א 'שהאוסר לא אסר משום המסמרות שהרי הסכך כשר היה רבה עליהן, כבר ראיתי שכתב בספר דברות מנחם (פוקס, סי' כט אות ב עמ' תקלח): לא הבנתי הוכחה זו, דהלא אה"נ שמהסמרות היה הסכך רבה, אבל מהנסרים לא אמר. וסיים: אבל הוכחה הראשונה של הביכורי יעקב קיימת. ע"כ. ואנן חזינן שגם בזה לא ברור שקיימת. וכמשנ"ת. וגם איהו גופיה בהמשך דבריו (סוף אות ב) כתב (בשם מ. ח. פ): יש קצת דיוק כשיטת הב"ח, ממה שכתוב בנוסח השאלה שברשב"א דאין בפתח השליכה שלושה, ומשמע דהדיון הוא משום דאין החלל ג' ו"ל לבד, דאילו להמ"א והבכור"י אף ביש בהם ג"ט יש לדון להחמיר. ע"כ. ואכמ"ל יותר מצד זה.

ואף בזה כעת ראיתי בספר מטע' ה' (עמ"ס סוכה יד: עמ' עד) שכתב: גם הראיה השניה שהביא התוספת ביכורים נראה לענ"ד לדחותה, דבפשוטו משמע דכוונת הרשב"א לומר דהסכך הכשר מרובה מהמסמרים, ולא כתב דמרובה הוא מהנסרים. ע"כ.

וגם תראה מ"ש מדיליה בספר האיר יוסף - הנדפס בסוף ספר משנת רבינו עקיבא איגר (סוכה סי' מב), לדחות לב' ראיות הבכור"י. ע"ש.

ועכ"פ מכיון שיש לנו כאן פלוגתא בין גדולי האחרונים שקשה להכריע בה, נוכל לתפוס את החבל לקולא בב' הראשים, וזאת משום שעצם צד החומרא בדברי הרשב"א אינו ברור מדברי עצמו ומדברי שאר הראשונים והפוסקים, ומעתה גם אם נרצה לחשוש לדעתו, די לנו לנקוט כביאור שנוקט בו לקולא,

¹⁷ ואף דאיהו נסוג אחור מעט מהבנה זו בדברי הרשב"א, מ"מ מצאתי להג"ר יהושע פריה"ב בס' ויקרא יהושע הנדפס בשו"ע אוצרות ספרד (וועד לחכמים סי' תרכ"ו אות ג) שכתב: משמע מהב"ח שהבין דכוונת הרשב"א במ"ש 'כל הנסרים כנסר אחד' הטעם משום לבד, וכמו שכן משמע בפשיטות הרשב"א, ומשו"ה כתב דטעם החולקים שכתב הרשב"א ויש מי שחולק הוא משום דס"ל דלא אמרינן לבד לעשות כנסר אחד ולפסול, משום דל"א לבד להחמיר. ומהת"מ על המג"א שהביא תשובת הרשב"א הו"ו עצמה והקשה על הב"ח דלא הזכיר טעם לבד, דהלא הזכיר, וכדמשמע מהב"ח שכן הבין בפשיטות. וצ"ע ודוק. עכ"ד. אבל דבריו צ"ב מניין יצא לו שכן פשטות הרשב"א וכאילו הזכיר הרשב"א כן. וראה נמי מ"ש בשו"ת עמק יהושע (מאמאן, ח"א עמ' סו), ובשו"ת מגיד תשובה (ח"ו ס"ס עד), ובדברי הה"כ בירחון אור תורה (תשרי תשנ"ח ר"ב ב), ובס' מדאני אסא (ח"ב ס"ט ז), [והרגישו שדברי הרשב"א שדייק מהם המג"א כבר הובאו בב"ח לאידך גיסא]. וע"ע בספר דברות מנחם (פוקס, סי' כט אות ב), ובס' אמרי פי (פרנקל, ח"ב עמ' תקנח).

והיינו כרעק"א לגבי הכשר הסוכה¹⁷, וגם לאידך גיסא נוכל לנקוט לקולא של המג"א באופן שמחבר לעצים בגג הסוכה¹⁸.

¹⁷ ונוסיף ונעיר, כי יש לדקדק מהכתוב בלשון השאלה ברשב"א: לפי ששמעתי בשם אחד גדול שנתאכסן בבית אחד מבני עירנו, וצוה להסיר המסמרות מן הסכך, הודיענו טעמו, אי משום שמקבלין טומאה, ואי משום כך מאי שנא משפודין של ברזל שאם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה? והשיב, אותו חכם אסר לא מאותו טעם שאמרת אסר, שאותן המסמרות אין פוסלין את הסכך המרובה מהן, ואולי אסר מפני מה שאסר אחד מרבתי ז"ל, דכיון שהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ארבעה ויש בו משום גזרת תקרה. ע"כ. משמע שגם לאותו גדול שאסר, כדי להכשיר ולתקן, די בהסרת המסמרות. (וראה מ"ש באות כב בהערה).

¹⁸ ונציין כי גם המג"א יודה שלפעמים לא תהא קולא במה שמחברם בגג הסוכה, והיינו באופן שאין ריוח בין הנסרים המחוברים, וכמתבאר מדבריו בסימן תרל"ב ס"ק א' ובמחצית השקל שם. ע"ש. (וראה גם בשו"ת ברכת יוסף לנדא, ס"י כד סד"ה ע"ד. ובספר האיר יוסף - הנדפס בסוף ספר משנת רבינו עקיבא איגר - סוכה, בתחילת ובסוף ס' מב, ובקובץ צהר ח' עמ' קסט). ולאידך גיסא ראיתי בשו"ת אמרי יעקב (שטרן, ח"ב ס"י מה אות ג, ובסוף הסימן) שלמד מדברי המג"א שם, שהיכן שיש ריוח בין הנסרים, יש להכשיר גם באופן שחיברם תחילה קודם שהעלים לגג הסוכה. ע"ש.

[ובספר סוכת שלם (בראווער, מהד' תשע"ו עמ' קמח) ראיתי כתוב: אם חיבר ב' נסרים שכ"א אינו רחב ד"ט וביחד הם ד"ט חשוב כנסר א', וזה דוקא כשקבע למטה קודם שהניחם במקום הסכך, אבל אם כבר מונחים במקום הסכך ושם קבע אותם יחד אין פסול משום ד"ט. וציין למג"א בתרכ"ו בשם הרשב"א ושכ"כ בתרל"ב ס"ק א', ובגדי ישע שם, ובשו"ת כנף רננה (ס"י זז) וברכוש הים (או"ח ס' תרכט). ע"כ. ועיינתי בכל מה שהוסיף לציין, ואין משם הכרע נוסף (ובמקום בגדי ישע נראה שצ"ל מחצית השקל)].

(וע"ע בתשובת הגריש"א בששו"ת אז נדברו ח"ב ס"י סו, ובקובץ תשובות ח"א ס"י סג, שלמד מדברי המג"א הללו שהדיון בתשו" הרשב"א היה כשיש מרחק בין נסר למשנהו, ולכן כתב דיש שחולק, אבל כשהנסרים מונחים אחד ע"י השני קבועים במסמרים לכו"ע הוה כנסר רחב אחד. וראה מ"ש ע"ד בשו"ת אז נדברו ח"ב ס"י ל"ה עמ' פ"א. וראה נמי בדברינו באות יז).

ובספר פתחי סוכה (קייזער, פ"ז הערה 48) כתב: מבואר בדברי הר"ן (דף ז: בדפי הרי"ף) שנסרים דקים המחוברים יחד ויש בהם ביחד ד' טפחים פסולים לסיכוך, שכתב בשוב שיטת רש"י (סוכה יד.) דבכה"ג שמחברם ויש בהם ד' טפחים יש בהם גזירת תקרה. אמנם אי"ז מוסכם כמבואר ברשב"א שכתב שיש למקלים על מה לסמוך וכו'. ע"כ. ומבואר שראה סיוע לצד החומרא ברשב"א בפרש"י ע"פ הסברו של הר"ן. וגם ראיתי לה"כ בירחון אור ישראל (ח"ט עמ' קה) שכתב לבאר כי גם הר"ן סובר כן. ע"ש. [וע"ע לה"כ בירחון אור תורה (תשרי תשנ"ח עמ' מב) בס' מדאני אסא (ח"ב ס"ס טז) שרצה לצדד לסייע לדברי הגריש"א שהגזירה אינה דוקא בנסרים, אלא אף בקנים מחוברים, מדברי הר"ן הללו. ע"ש. ושור"ר שכ"ה בהדיא כבר בדברי הגריש"א גופיה בס' הערותיו למס' סוכה (יד סע"א, ד"ה והנה הראשונים)]. ולמבואר לכאן י"ל שאינו מוכרח, כי שאני היכן שאין ביניהם ריוח כלל. ושוב מצאתי שכן דחה באהלי שם (על השו"ע או"ח ס' תרכט ס"ו עמ' מ) [לדברי הה"כ בבאור תורה, וביאר שלכן הגריש"א בתש' הביא דוקא מדברי הרשב"א דאירי כשיש ריוח. ע"ש. אבל לא זכר מדברי הגריש"א גופיה בהערותיו למס' סוכה שכן הביא מדברי הר"ן וכמ"ש]. וגם בשו"ת שערי יושר (ח"א ס' כח סוף אות ג) רצה בתחילה לסייע מדיליה לדברי הגריש"א מדברי הר"ן, ושוב דחה כיו"ב, דיש לדחות דהתם הם מחוברים באופן שאין הגשמים יורדים דרכם והוי תקרת קבע כמבואר בר"ן שם לכן יש בזה גזרת תקרה, אבל באופן שהגשמים יורדים דרכם כמחצלת שלנו אין ראיה מהר"ן דאף בכה"ג יש בזה גזרת תקרה. ע"כ.

(ובקובץ טובים השנים ח"ב, גן המלך ס"י י סוף אות ב סו"ע קנג, ושנה משנתו בקובץ שואל ומשיב ח"ד ס' סח סוף אות ב ס"ע שג, אזיל בתר איפכא מכ"ז. שכתב כי מדברי הרשב"א ניכר, כי הפוסלים היינו כשכל הנסרים מחוברים אחד לשני, וגם בזה כתב הרשב"א שהנהגים להקל י"ל ע"מ שיסמכו, אך אם יש אויר בין נסר לנסר, אע"ג שמחוברים, לכו"ע אין גזירת תקרה. ע"ש. וזה אינו. וע"ע בקובץ מגדל דוד לח עמ' 27 סוף אות ג, שכתב, כי לפי הרשב"א אין הבדל אם הם א' ליד השני או יש רווח ביניהם).

ובאופן נוסף ראיתי בשו"ת אבן ישראל (ח"ח ס' מד) שכתב: מדהקשה הרמב"ן וכל הראשונים על רש"י ולא תירצו כהר"ן, מבואר דלא ס"ל כסברת הר"ן, וגם בכה"ג שהם קשורים ומחוברים לא שייך שיתהוה נסר אחד. ועוד נראה דגם כונת הר"ן אינו דע"י חיבור וקשירתן נתהוו נסר של ד', אלא דכונתו דאף דכתב רש"י דרוב תקרות הם של ד', אין כונתו דאין תקרות מנסרים שאין בהם ד', אלא דכיון דאלו העושים מנסרים יותר דקים ג"כ מחברים אותם שיהיו ברוחב של נסר ד', מבואר דיסוד תקרה הוא שיהא רחב ד', כי זה דרך תקרה, ולכן שפיר גזרינן אטו תקרה באלו שיש בהם ד', אבל אין כונת הר"ן דהם נעשים נסר אחד מצד הדין ע"י חבורן וקשירתן. ע"כ. (וראה בהערה שבתחילת האות הנוכחית מ"ש על יתר דבריו שם).

עב יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

ושוב מצאתי און לי בשו"ת דברות יעקב (דהאן, ח"ד סי' יג אות ה). ע"ש בדבריו הקצרים ונראה שכיון למ"ש בס"ד. ודוק.

[וזה כלל ידוע בדרכי הפסיקה, ודי לנו להביא ה' דוגמאות כיו"ב מדברי הפוסקים בהלכות סוכה דעסקינן בהו: א' - ראה במשנ"ב (סי' תרלא ס"ק כו) שכתב: לכ"ע מותר וכו', ובמהדורת עוז והדר (ציונים והערות אות קכ) כתבו, צ"ב וכו', ואולי כיון שהרבה פוסקים מתירים לישן תחתיו, לא חשש המשנ"ב בזה לשיטת הב"ח אליבא דהאוסרים, ומ"ש לכ"ע לאו דוקא אלא דלדינא אין לחוש ע"כ. (ראה מ"ש בבנין שמואל סי' ס"ג ס"א אות יא בהערה, ובחושן שמואל סימן רי"ח סעיף י"ט סוף אות ד, בענין לשון כ"ע). ב' - ראה בדברי המשנ"ב בשעה"צ (שם ס"ק יז), ובחידושים וביאורים שבמהדורות תפארת, הביאו מכף החיים (אות מ) שרוב האחרונים חלקו על קולת המג"א. אבל בבית השואבה (אות כ) כתב ליישבו ושהמקל לא הפסיד, משום ספק ספיקא, שזא כרוב הפוסקים, ושזא גם הרמב"ם מודה וכו'. ג' - ראה בדברי הרה"ג יצחק מרדכי רובין בקובץ צהר (ח"י עמ' קסג) בענין להעמיד הסכך בדבר הפסול רק מדרבנן, שאע"פ שלכאן יש בזה סתירה בדברי המשנ"ב (ראה לעיל בסוף אות ו), מ"מ הואיל וכל דין פסול מעמיד שנוי במחלוקת, יש מקום גדול להקל בזה. (ע"ש עוד שחילק בין פסול דרבנן לגזירה). ד' - ראה בהערות שבמשנ"ב איש מצליח סוף ח"ו (עמ' כט) שכתבו, כיון שאפי' למחמירים בדין מעמיד י"א שזה דוקא באמצע הסוכה, יש לסמוך על המתירים ולהקל בדפנות. ע"ש. וראה גם בשו"ת גבורות אליהו (סי' קסד) ובהערה (מס' 1185) שם. ה' - ראה בדברי המשנ"ב בשער הציון (סימן תרכ"ס ס"ק כב) שכתב: אין צריך לצמצם שלא לישב תחת הלאטי"ש, כי מסתמא אין ברחבן ד' טפחים וכמו שכתבנו מקודם, ואף לאותן הפוסקים דמחמירין שלא לישב תחת סכך פסול אפילו אין בהן רוחב ד' טפחים, וכמו שכתבנו במשנה ברורה לקמן סימן תרל"ב, נראה לי דהכא אין להחמיר כל כך, דהלא בלאו הכי דעת העטור, ולפי מה שהעתיקו המגן אברהם לדינא, אין על העצים שם סכך פסול, ויש בזה כמה ספקות להקל. ע"כ. (וע"ע לכה"ג בכללים בדרכי הפוסקים אות ס"ז שכתב: אין לנו לצרף חומרי כל הסברות. הראנ"ח ח"א סי' ח).

[ט]. ידון בדעת הגרש"ק בזה, ושו"ת דברי מלביאל

ועתה נביא מדברי גדולי הדורות, שאע"פ שלא הזכירו למחלוקת המג"א והביכורי יעקב עם רעק"א, מ"מ הניחו בזה מעצמם הנחות.

והנה להביא מדברי הנמשכים אחרי דברי המג"א בהעתקת וציטוט תוכן דבריו בעלמא, לא יחשב לחידוש, ומה שכן נביא כאן, זה מדברי מי שנראה מדבריו שנקט כמג"א, והוסיף ליוצא מזה ע"פ הבנתו בדבריו, דהיינו שגדר החשש של גזירת תקרה הנזכרת ברשב"א, היינו שגם לאויר שבין הנסרים יש פסול, וממילא לא יועיל למלאותו בסכך כשר, וכן לא יועיל ליטול א' מבינתיים ולמלאות בסכך כשר, אלא צריך לסתור הכל ולבנות בראש הסוכה. ומתוך הדברים נעבור לשאר הנפק"מ.

ויש לנו להביא בזה מ"ש הגרש"ק בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן שסה), וז"ל: שאלה מהרב מהר"י שמעלקיש, בנדון הסוכה העשויה כמין שליבות שתי וערב ואין בין זה לזה ג"ט, אם כשר לסכך או ליתן הסכך על גבה? [תשובה] הנה בגוף הדין של סוכה כזו פ"ק יש הרבה כמותו, וכך אני מורה שלא לחברו למטה בארץ ולהשימו למעלה בשליבות כי זה פסול לדעתי, רק אני מצווה דעל הסוכה יניח אחד בתוך חברו, ואז הוי כעין סכך, ולא חל עליו שם כלי מעולם, וזה כשר בלי פקפוק. ואם לא עשו כן יכול כעת לסותרם ולהניחם ולחברם למעלה. זה דעתי בגוף הדין, וכן הוריתי פ"ק כמה פעמים, וכבר נהגו בסוכה כזו לפני גדולי ישראל אשר היו בו לפנים ולא אמרו דבר. עכ"ד.

ובפשטות המדובר כאן בחשש מצד דברי הרשב"א, (וכן נקטו בספר הסוכה ח"ב עמ' פ, ובשו"ת אמרי יעקב שטרן, ח"ב סי' מה סוף אות ב, וראה גם בס' סוכה שלמה עמ' פט, ובס' סוכת שלום בראווער, מהדו' תשע"ו עמ' קג), [אע"פ שלא מפורש שקבעו ע"י מסמרים, מ"מ היה חיבור חזק ע"י דבר אחר שלא גרע ממסמרים¹]. (ואף נוסף בו חשש

¹ לח וכבר בשו"ת חיי הכהן (ורשא תרל"ח סוף דף פג) כתב בהדיא: דאע"פ שבתשובת הרשב"א היה מחובר במסמרים, נראה דמסמרים לאו דוקא, כי מאי נפק"מ אם מחובר במסמרים או ע"י דבק. ע"ש. וגם בספר שבות יצחק (סוכה עמ' פא) כתב: סככה קבועה העשויה מקורות עץ ונסרים (פרגולה), פסולה, מפני שהנסרים

מצד כלי קיבול שמקבל טומאה), ומבואר דנקט לחילוק של המג"א בין אם מחברו למעלה או למטה. ואם נעשה למטה פסול ממש. וכדי לתקן זאת צריך לסתור וכו', ולא די בתיקון פחות מזה כגון ע"י נטילת א' מבינתיים ולמלאות בסכך כשר. וזה א"ש עם הבנת המג"א ברשב"א.

אולם י"ל דא"י מוכרח, ולעולם גם הגרש"ק יודה שיועיל ליטול א' מבינתיים ולמלאות בסכך כשר, ורבותא קמ"ל, שאף בלא סכך אחר, אפשר להכשיר את סוכה זו.

ועדיין יש להביא מדברים מפורשים שראיתי בשו"ת דברי מלכאל (חלק ו סימן ז) שכתב: ע"ד שעושים כמו טבלאות מרובעות בקנים מסביב, ובתוך הקנים חריצים ונועצים שם קנים סמוכים זה לזה, ומדבקים זה על כותלי וקורות הסוכה במסמרים בארבע קצוות כל טבלא על פני כל הסוכה. והעיר מע"כ מדוע אין חוששים בזה לגזירת תקרה דהא אפשר שיקרבו הקנים זל"ז עד שלא יראו הכוכבים - יפה העיר, ועוד בימי עולמי נמנעתי מלשבת בסוכה כזו, ואח"כ ראיתי בספר ארחות חיים שהביא בשם שו"ת ברכת יוסף סי' כ"ד שדיבר בזה, ואין הספר הלז ת"י. לדעתי יש לחוש בזה, וגרע מהא דמקורה בלמש, שהחמירו הרבה אחרונים, כיון שמדובקים במסמרים. ובכ"ז אין לפסול הסוכות הללו, דהא מ"מ הסכך הכשר רבה על הטבלאות הנ"ל, וכדקיי"ל בסי' תרל"א ס"ח דהיכא שסכך כשר רבה על השפודים יש להכשיר, ואף שיש לפקפק בזה מדברי המג"א סי' תרכ"ו סק"ו, מ"מ הרי הביא שם כעין זה משו"ת הרשב"א סי' רי"ג שאין למחות בידי הנוהגים כן. ע"כ"ס.

הרי מפורש כי להבנת המג"א ברשב"א לא יועיל מה שיש סכך כשר שרבה על הטבלאות.

[י]. כן דעת הגר"ש אלישיב

וכן יש להביא מדברים מפורשים שראיתי בספר שבות יצחק (סוכה עמ' פא) שכתב: סככה קבועה העשויה מקורות עץ ונסרים (פרגולה), פסולה, חדא - מפני שהנסרים קבועים בקורות, ואפילו אינם קבועים במסמרים אלא נכנסים ונתפסים בחריצי הקורות מ"מ הרי זה דבר קבוע ולא עראי. ועוד - משום דברי הרשב"א שחתיכות עץ מחוברות אפילו יש חלל ביניהם הרי הם כנסר רחב ד', ומטעם זה לא מהני גם אם מניח עליהם סכך כשר מרובה מהם כמבואר בתשובת הרשב"א. וכן שמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל. ולכאורה די לפתוח ביניהם חלל יותר מג' טפחים כדי שלא יחשבו כנסר אחד. וכן צידד הגר"ש

קבועים בקורות, ואפילו אינם קבועים במסמרים אלא נכנסים ונתפסים בחריצי הקורות מ"מ הרי זה דבר קבוע ולא עראי וכו'. ע"כ. (וכן נקטו מעצמם גם בשאר ספרי אחרוני דורינו).

(וראיתי בס' שיעורי ליל שבת ח"א עמ' קלח, שהבין כי הגרש"א בס' הליכות שלמה פ"ח ס"ה שהתיר בסכך מדובק, פליג על הגר"ש"א. והביא גם מהגר"ק בפסקי שמועות סוכות עמ' לד, ושבת הלוי ח"י סי' צג, שהתיר ע"י קשירת הסכך בחוט כי אין דרך לבנות בית ע"י קשירה. ע"ש. ולכא"ו אין הכרח שיחלקו על קבועים ממש כבפרגולה. וכן משמע מהטעם שנתנו. ותדע לך כי איהו גופא הביא מס' הסוכה ח"ב ס"פ מו בשם הגר"ש"א גופיה, שכל מה שהחמיר זה בתקועים בחוזקה, משא"כ ביוצאים בקלות או ברופפים. וע"ע בקובץ צהר ח"ז עמ' קעג-ד).

[וע"ש עוד בגוף דברי שו"ת חיי הכהן שהסיק לפסול סוכות כאלו (מטעמים נוספים). וסיים (בדף פה סע"ב) שכן הורה גם האדמו"ר מגור - בעל החידושי הרי"מ. (וראה בקובץ בית אהרן וישראל תשרי תשפ"ה עמ' קנח)].

ל"ט והמשיך וכתב: ומ"ש כת"ר לחוש שמא עשו הטבלאות באופן שלא יראו הכוכבים וכמ"ש הט"ז סי' תרכ"ט סק"א שלזה יש למנוע מלסכך בקש, לפי שקרוב הדבר שיעשו הסכך מעובה - הנה זהו גזירת תקרה שהוזכר החשש במג"א סי' תרכ"ו שהזכרנו, וכבר כתב שם שאין להחמיר בזה. ובאמת אין לחוש לזה, כי הלא לזה עושים הטבלאות עם חלל ביניהם כדי שייחוו ע"י הסכך, ואין שייך לחוש שיסמכו על תקרה פשוטה, וכעין דאיתא בפסחים דף י"א, דהיכא שהוא מחזור עליו לשורפו לא חיישינן שיאכלנו. שוב ראיתי בדברי כת"ר שהביא דברי הרשב"א הנ"ל, ונראה מדבריו שאצלם מסככים בטבלאות הנ"ל בלי סכך כשר עליהם, וזה ודאי פסול, דהא קיי"ל בסי' תרכ"ג סי"ח שנהגו שלא לסכך בנסרים שאין בהם ד"ט, ובפרט בנ"ד שמחברים לכותל או לקורה במסמרים - ודאי דפסול, אך לא ראיתי ולא שמעתי שיעשו כן. ע"כ. ובכל דבריו צריך להבין, היכן ראה בדברי הרשב"א והמג"א בדין גזירת תקרה, התייחסות לאי ראיות הכוכבים. וגם בט"ז זה לא נזכר. (אלא בשו"ע סי' תרל"א ס"ג, וע"ש במשנ"ב ס"ק ו). וע"ע להלן באות כד ס"ק ז.

עד יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

אלישיב זצ"ל. אולם בביכורי יעקב כתב שגם ביותר מוג' טפחים חשיב כנסר אחד. ולכן הורה הגר"י ש אלישיב זצ"ל שצריך לפתוח שיעור מקום חשוב, דהיינו ד' על ד', כדי שלא יחשבו כנסר אחד. ע"כ. (וכ"ה גם בס' אשרי האיש פכ"ה הל' יג בשם קוני בסוכות תשכו עמ' 3). והרי זה כמבואר.

ולמען הסר ספק פניתי לברר זאת פה אל פה עם מעלת אלוף נעורי מחבר ספר שבות יצחק ה"ה הגר"י דרזי שליט"א, ואמר לי בהדיא, כי לחשש שיעור הרשב"א (ע"פ הבנת המג"א והביכורי יעקב) לא יועיל תיקון אחר, לפי שאנו רואים את גג הסוכה כאילו יש בו נסר ד' שיש עליו גזירת תקרה, ומה יועיל ליטול אחד מבגתיים ולהוסיף בריוח סכך אחר, והרי יש על מקום זה דין פסול. אלא 'שמסתבר' היה לגריש"א, שמקום ד' על ד' הוא מקום חשוב, ואם פוחת כמותו שפיר מהני.

(ולא שמע על צד אחר וכמ"ש עפ"ד רעק"א. ולכן כששאלתיו - איך הרשב"א יסתדר עם דין נטילת רעפים המבואר בשו"ע, השיבני, שאינו יודע אם דבריהם עולים ביחד, שהרי דברי הרשב"א לא הובאו בשו"ע).

[יא]. ידחה לדברי המחמיר בקורות שתי וערב

אולם חזות קשה ראיתי במה שהוסיף בספר שבות יצחק, וכתב בסיום דבריו: אמנם הביכורי יעקב חילק דחשיב כנסר אחד רק אם חיבר את הקורות למטה ואחר כך העלים למעלה, אבל אם חיבר קורה למעלה דמי ללטיש של גגות נסרים שמניחים עליהם גג רעפים שלא נעשו כנסר אחד. אולם כיון דאפשר דשאני לאטיש של גגות שאינו עשוי כסולם המשולב שתי וערב אלא הקורות מונחות רק שתי או רק ערב, שמעתי מהגר"י ש אלישיב זצ"ל דגם כשקובעים העצים למעלה יפתח ביניהם שיעור ד' טפחים. ע"כ.

ואף שלפי דרכינו במשנת רעק"א יש רגלים לעצם הדבר שאין לחלק בין אם קובע לעצים למעלה או למטה וכמשנ"ת, אבל לומר כן במשנת המג"א והביכורי יעקב שמפורש בדבריהם החילוק בלא לחלק בין אם זה שתי וערב או אחד מהם, הדברים נראים כמופלאים. (ואף הגריש"א הולידו רק מכת אפשר'. ואמר לי מו"ס שבות יצחק שאכן זה רק בגד 'חשש'. וגם אעיקרא דמילתא כל חומרת הגריש"א היא רק חשש, וראה בס' חינו ממתקים, סוכות ס"ע קלא).

ובפרט כי מנין לנו לומר כי לאטיש של גגות אינו עשוי כסולם המשולב שתי וערב, אלא הקורות מונחות רק שתי או רק ערב. ולכאור' א"כ על מה קורות אלו עצמם (של האורך) היו מונחים אם לא על עצי לאטיש שמונחים (לרוחב) בצדדים, וגם אם בגג קטן נוכל לומר שהיו נסמכים על עצם הבנין מב' הצדדים, אבל זה לא שייך בגג גדול שהאורך צריך תמיכה גם באמצעיתו וכדו'.

וסמך מעט לזה לכאור' נראה ממקור הדין בפרש"י למסכת סוכה (ט:): ד"ה מאי, שכתב: שמע מינה מהכא שמסככין על קני הגג, שקורין לט"ש, אף על פי שסמוכות זו לזו בפחות משלשה, כיון שחמתן מרובה מצלתן וכו'. ע"כ. (והוא גם בבית יוסף או"ח סימן תרכ"א אות ג). ומצאנו עוד בפרש"י למסכת יומא (טז:): ד"ה לפנים ממנו סורג, שכתב: היא מחיצה העשויה נקבים נקבים כסירוגי מטה של חבלים ועושים אותה בדפי עץ ארוכים וקצרים שקורין לט"ש, ומרכיבין אותן זו על גב זו באלכסון, וקורין אותן בלעז פרודני". ע"כ. הרי מבואר שדרכם היתה לעשות בלט"ש שתי וערב. וראה גם בפרש"י לספר מלכים (ב. א. ב) שכתב: בעד השבכה - גראד"ה בלע"ז, אומר אני שרגילים לאורגו שתי וערב בנסרים ארוכים וקצרים שקורין (לטש) קנטינל"י בלע"ז, ועושים נקבים נקבים כעין שבכה וקרוי פרודני" בלע"ז. ע"כ. (ובלעזי רש"י על ספר יחזקאל פ"מ פ"ט כתוב: לטי"ש - תרגום: מערכות נסרים. ע"ש). אולם י"ל דאדרבה בפרש"י מבואר ששתי וערב נקראים 'סורג', או 'שבכה', והעצים מצד עצמם (או שתי או ערב) נקראים 'לטש'.

והשתא דאתינן להכי, יש להביא מדברי החיי אדם (כלל קמו סעיף לא) שכתב: אותן שעושים סריגות מעצים דקים ומחברים יחד והן רחב ד', יש להסתפק, דאפשר דדין כנסר שיש בו רוחב ד' טפחים דפסול. ואף על פי שנותן עליו סכך כשר, אפשר שיש לאסור. מכל מקום אין למחות בהנהגין היתר, כיון שנותן עליו סכך כשר, לא שייך גזרת תקרה (תרכ"ז מ"א סק"ו). עכ"ד. הרי מפורש בדבריו שלמד דין זה מדברי המג"א, וצייר למקרה ב'סריגות', שזה שתי וערב. [והערה מתעצמת יותר, כי בשבות יצחק גופיה לעיל (עמ' עח)

הביא לדברי הח"א כסיוע לעצם סברת הגריש"א דגזירת תקרה לרשב"א היא גם בסריגות מעצים דקים וכו'. ע"ש. [אולם הח"א לא הזכיר בהדיא האם איירי כשמחברם למעלה או למטה].

ובאמת כי סתירה גלויה לדברי הגריש"א יש להביא ממה שמפורש בדברי הגרש"ק הנ"ל בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן פסה) שכתב: שאלה מהרב מהר"י שמעלקיש, בנדון הסוכה העשויה כמין שליבות שתי וערב ואין בין זה לזה ג"ט, אם כשר לסכך או ליתן הסכך על גבה? [תשובה] הנה בגוף הדין של סוכה כזו פ"ק יש הרבה כמותו, וכך אני מורה שלא לחברו למטה בארץ ולהשימו למעלה בשליבות כי זה פסול לדעתי, רק אני מצוה דעל הסוכה יניח אחד בתוך חברו, ואז הוי כעין סכך ולא חל עליו שם כלי מעולם וזה כשר בלי פקפוק. ואם לא עשו כן יכול כעת לסותרם ולהניחם ולחברם למעלה. זה דעתי בגוף הדין וכן הוריתי פ"ק כמה פעמים וכבר נהגו בסוכה כזו לפני גדולי ישראל אשר היו בו לפנים ולא אמרו דבר. עכ"ד. ש"מ שכאשר נעשה למעלה כשר אף בשתי וערב.

וגם בשו"ת ברכת יוסף (לנדא סי' כד), איירי בהדיא כשהשליבות הינם שתי וערב, וכתב שלכתחילה יזהר לעשות כדברי המג"א שלא יתקע למסמרים עד אחר שיניחם על הסוכה. ע"ש.

וגם הה"כ בקובץ מנורה בדרום (חנ"ב עמ' קלז-ח) פקפק מדיליה על חילוק הגריש"א בזה (וגם על שאר דבריו). ע"ש.

ואכן בספר הסוכה (ח"ב עמ' צב), אף שהביא לחומרת הגריש"א הראשונה שצריך לפתוח שיעור מקום חשוב, דהיינו ד' על ד', כדי שלא יחשבו כנסר אחד. מ"מ נראה שנקט שגם הגריש"א גופיה יודה שזה רק כשמחבר את העצים זה לזה למטה, אבל כשמחבר את העצים למעלה, ש"ד בכל ענין. וזה דלא ככתוב בשם הגריש"א בספר שבות יצחק הנ"ל. (וכבר במשנה אחרונה סימן תרכו הערה עט, העירו בסתירת השמועות). ולכאור' שפיר קאמר.

אבל הפלא הוא, שבספר הסוכה (עמ' צא) כתוב כי מה שהביאו בשם הגריש"א, זה ממה שקיבלו מהגר"י דרוי מח"ס שבות יצחק. ושאלתי על זאת ממוח"ס שבות יצחק, והשיבני, שבספר הסוכה טעו בפרט הנ"ל, ושכבר העיר כן למחבר הגר"א וייספיש שליט"א.

וכשדברתי עם הגר"ר שלום גרוס שליט"א, שחיבר בצוותא את ספר הסוכה עם הגר"א וייספיש שליט"א, אמר לי שלא מסתבר לומר כדברי הגריש"א המובאים בספר שבות יצחק בפרט זה, ושלא משמע מפשטות הפוסקים כחילוק זה, ובספר הסוכה לא הביא הגר"א וייספיש אלא לדברים שמסכים עמם, וכנראה לכן לא כתבו בספרו, ומה שכן הביא מהגריש"א לצורך בפתחת ד' טפחים, לפי שזה היה מסתבר לו.

[וראיתי גם במשנה אחרונה (סימן תרכו הערה עח) שכתבו בשם הגרמ"ש קליין שליט"א, שהורה, שאם קבע את הנסרים רק למעלה בסוכה ולא לפני שנתן לסכך, גם הרשב"א מודה דאין בזה חשש גזרת תקרה. (ונראה שם שהכוונה בזה לאפוקי מחומרת הגריש"א הכתובה בשבו"י). והרי זה כמבואר].

[יב]. דברי ספר 'הסוכה'

ועכ"פ גם מדברי ספר הסוכה נראה שלפי הבנתו ברשב"א לא יועיל תיקון של נטילת אחד מבנתיים ולהוסיף בריוח סכך אחר, כי ראיתי לו בפרק העוסק ב'פרגולה' (ח"ב עמ' עו) שרק כאשר דן בתחילה מצד עצם הדין (בלא התייחסות לחשש המבואר ברשב"א) של פרגולה שנעשית בפסול, כתב שמספיק שיטול רק חצי מהנסרים, ואח"כ ימלא את האוירים בסכך כשר, כי בזה מתכשרים גם הנסרים שנשארו מחוברים במסמרים, ולכן א"צ שיהיה בסכך הכשר לבד צילתה מרובה מחמתה, אלא די שיניח מעט סכך כשר כדי שיהיה צילתה מרובה בצירוף צל הנסרים, וביאר שזה עפ"ד המשנה ברורה (סימן תרלא ס"ק כו) שכתב: ודע דבזה שלא היו הנסרים שבתקרה רחבין ד"ט ונטל מבין כל שני נסרים נסר אחד ונתן סכך

ע' יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

כשר במקומו, לכו"ע מותר לישב אפילו תחת הנסרים, דכיון שעשה מעשה מיתכשר גם שם ואפילו הסוכה גדולה כמה אמות מיתכשר גם שם. (ע"כ). משמע דהסכך הפסול עצמו נכשר. עכ"ד.

[וגם בספר הליכות מועד (עמ' שכ), לאחר שהזכיר לפלוגתא בדין סכך שנבקע במסמרים, ולמד מזה לגבי פרגולה. כתב: יש אפשרות להכשיר את הסוכה לכל הדעות, ע"י שיוריד נסר וישאיר נסר באופן שהסוכה חמתה מרובה מצילתה מחמת נסרי הפרגולה, ויפרוס סכך על הנסרים והאוויר שביניהם, כי באופן זה הפרגולה שיוצרת רוב שמש ומיעוט צל אינה נחשבת כלל, והסכך הכשר הוא שיוצר את הכשר הסוכה, ויכול לישב אף תחת הנסרים היות שהסכך שעליהם מבטלים. וכן יכול להגביה לכל נסר ונסר ברוב הסוכה, וכשר כיון שרובה אינו מחובר במסמרים, וסגי בהורדת נסר והשאר נסר. ולשם כך די שיעשה כן ברוב הנסרים. עכ"ד. (ומה שסיים שיעשה כן ברוב הנסרים, זה אינו כמ"ש בס' הסוכה שמוספיק שיטול חצי מהנסרים). ומועניין שבכל דבריו לא עורר מצד החשש שזנזר ברשב"א. (וכן יש להעיר על הכתוב בס' שיעורי ליל שבת ח"א סי' כד, ובס' באר יצחק אמסלם, מועדים ח"א סי' מה-11)].

ואח"כ כשדן מצד דברי הרשב"א, לא כתב לפיתרון זה, אלא לעיצת הגריש"א שיפחות ד' טפחים. ומשמע שלסברת הרשב"א ס"ל שלא יועיל הפיתרון של עשיית חמתה מרובה מצילתה.

וגם בזה למען הסר ספק פניתי לברר זאת פה אל פה עם הג"ר שלום גרוס שליט"א שהינו ממחברי ספר הסוכה, ואמר לי בהדיא, כי לחשש שעורר הרשב"א (ע"פ הבנת המג"א והביאורי יעקב) לא יועיל תיקון אחר,

²² וגם אחי וראש בספרו הבהיר אור ההלכה (עמ' קפג) עורר בגודלו לדון בה' נושאים כדי לברר דין סיכך בפרגולה, ולא עורר מצד הרשב"א. [ומ"מ בסיום דבריו (עמ' קפט) כתב: יש להורות לכתחילה, שבונים פרגולה שיהיה בין נסר לנסר כמלא הנסר ומשהו, כדי שיהיה יותר חמה מצל. ע"כ]. אבל כששאלתינו כמסיח לפי תומו לענין הלכה למעשה, איך יהיה אפשר להכשיר פרגולה שקבעו את הנסרים זל"ז? במסמרים למטה וכך העלוה לסוכה למעלה? השיבני בגודלו, לפחות בגג כדי שיהיה חמה מרובה מהצל, ואח"כ לסכך שם בסכך כשר.

וראה גם בספר הנפלא מקראי קודש (הררי, סוכה עמ' שסט), שדן בזה באריכות ובבקיאות מצד למעלה מעשרה נושאים, וכתב לעיצה הנ"ל. אבל גם הוא לא איירי מצד דברי הרשב"א. ע"ש. וע"ע בס' בית דוד (שאלו, סוכות עמ' 10).

וכבר הגר"מ אליהו בספרו מאמר מרדכי - הליכות חגים (מועדים פ"ג הל' מב-ג) כתב: אם הפרגולה חמתה מרובה מצלתה, דהיינו שיש ריוח בין עץ לעץ כמלוא עץ או יותר אף על פי שמחוברת לקרקע במסמרים יניח ביניהם סכך ירוק רגיל ותהיה כשרה. ואם יש ריוח בין עץ לעץ פחות ממלוא עץ, יסיר עץ מבין שני עצים ויסכך ביניהם. ע"כ. אבל גם הוא לא הזכיר מדברי הרשב"א.

(ומעניין מה שמסר לי אחי בעל אור ההלכה בשם אברך א' בבית מדרשו, שהעיד כי בזמנו שאל להגר"מ אליהו על המקרה דידן, ואמר לו שיותר לכתחילה להשתמש כסכך לסוכה בעצם עצי הפרגולה המחוברים, בלא לעשות שום מעשה נוסף בהם או בהוספת סכך. וצ"ב. ודע כי בעלון קול צופיך מס' 885 הביא בנו לדברי הרשב"א).

וע"ע בדברי הגאון הנאמן בשו"ת בית נאמן (ח"א סי' לח) שכתב: קבלתי פתקא מת"ח אחד שכתב, כי עצי פרגולה הקבועים במסמרים או ברגים במשך כל השנה אסור להעמיד עליהם את הסכך והסוכה פסולה מדאורייתא, ולא כמו שחושבים שאין בהם רק פיסול מעמיד במק"ט לכתחילה וכו'. ולאחר שדחה לדבריו מצד המסמרים, כתב: א"כ גם לר"ת אין הפרגולה סכך פסול מדאורייתא רק מצד גזירת נסרים או מעמיד בדבר המקבל טומאה, וכשמרבה עליה סכך כשר שפיר דמי. ע"כ. וראיתי לה"ח בירחון אור תורה (אב תשע"ה עמ' תתרסד) שהעיר על (סיום) דבריו וכתב: כבר נתבאר שבנ"ד שאין בעובי הנסרים טפח אין לחוש מצד גזירת תקרה. ע"ש. ולמבואר אפשר שכוונת הגאון הנאמן מצד דברי הרשב"א (שלא התייחס אליהם הה"ח). [ועכ"פ גם מדברי שניהם נלמד שמועיל במרבה סכך כשר]. (ומ"ש שיש בזה משום מעמיד בדמק"ט, ראה מ"ש להלן באות כה ס"ק ז).

ובשו"ת בארו של אברהם (ח"ד עמ' קכו-ט) הזכיר מדברי הרשב"א והבנת המג"א בו, וכתב לדון מה יעשה בדיעבד. ע"ש.

וכנ"ל. והוסיף שלכן לא יעזור ליטול אחד מבנתיים ולקובעו תיכף בראש הסוכה, שהרי הוא מתחבר לסכך פסול^{מא}, אלא יש לפרק הכל (או בכל שטח של ד' טפחים בלחוד), ולחבר מתחילה בראש הסוכה.

[יג]. הסכמת הג"ר שלום גרוס (מח"ס הסוכה) לדברינו

וכשדברתי עמו שוב בהרחבה מרובה (בטוב לבו), הצעתי לו את מהלך דברי המג"א לפי הבנתינו, ואת דברי רעק"א (והביכורי יעקב) עליהם, ואחר שהתבונן בדברים, הסכים כי אה"נ רעק"א חולק לדינא בתרתי על המג"א (והביכורי יעקב): א' - בהגדרת הפסול לפי הרשב"א, ושאכן לפי רעק"א יועיל ליטול אחת מבינתיים ולהוסיף סכך כשר בין הנסרים, ב' - שלפי רעק"א אין חילוק בין אם מחבר את הנסרים בראש הסוכה או למטה.

[וגם הרה"ג ר' אלחנן סבתו (שפרסם בקובץ מאורנו חי"ב כסלו תשע"ה עמ' 219 מאמר אודות כמה דפנות צריך לסוכת פרגולה כשיש צורת הפתח, אפי תקרה), כתב לי על דברינו: ישר כח, אה"נ מצד א' יש קולא בדברי רעק"א, ומאידך גיסא משמע שהוא ז"ל מחמיר אף בשקובע הנסרים למעלה^{מב}].

וכשהבעתי בפניו לפליאה שכל האחרונים שתקו מלהציג את שיטת רעק"א בנדו"ד כבר פלוגתיה של המג"א, אמר לי: א' - שאין לנו כח להכריע מעצמינו כשיטת רעק"א. ב' - גם בספר הסוכה לא הזכיר הג"ר אליהו וייספיש מדבריו לפי שגם הפוסקים לא הביאו אלא מדברי המג"א. אולם אה"נ יש כאן עוד צד קולא ע"פ מחלוקת שאינה מוכרעת.

ולגבי דבריו הראשונים, (שאין לנו כח להכריע מעצמינו), השבתי לו דאה"נ, לא באנו להכריע במחלוקתם, אלא להראות שאין דברי המג"א מוסכמים בהבנת דברי הרשב"א, וממילא נוכל לסמוך לקולא בצירוף לשאר הטעמים (וכנ"ל).

ולגבי דבריו השניים (שגם הפוסקים לא הביאו אלא מדברי המג"א) השבתי לו, דהפוסקים כלל לא טרחו לבאר לנו איך הבינו את מהלך דברי המג"א, ורק העתיקו את מסקנתו. וממילא גם לא הזכירו כלל מדברי רעק"א שלפום ריהטא נראים הערה בעלמא ע"ד הרשב"א, אבל אליבא דאמת יש בדבריו השגה על כל מהלך הדברים במג"א בהבנת דברי הרשב"א. וכמשנ"ת.

והוספתי שבר מן דין, מצאתי בדברי כמה אחרונים שאע"פ שלא הזכירו מדברי המג"א והביכורי יעקב ומדברי רעק"א, מוכח מדבריהם שנקטו מעצמם כהבנת הגרעק"א ברשב"א. וכמו שנביא להלן מדבריהם בס"ד.

[יד]. הדין באופן שאין בכל הנסרים בצירוף רוחב ד"ט

וטרם לזה נוסיף עוד נפק"מ שעלתה בידינו בין הבנת המג"א להבנת רעק"א, והיא באופן שאין בכל הנסרים בצירוף רוחב ד"ט, האם גם בזה יש לחשש של הרשב"א, דלפי דברי המג"א נראה שכן, שהרי כשיש 'חיבור' רואים גם את 'האוויר' כממולא בנסר, ונמצא א"כ שהאוויר מצטרף לשיעור ד'. משא"כ להבנת רעק"א שהפסול הינו רק תחת הקרשים שמחוברים, אבל לא מתחת האוויר.

^{מא} וראיתי בשו"ת שערי יושר (ח"א סי' כח אות ה) שהזכיר לדברי הרשב"א ולהבנת הגריש"א בו, ואפ"ה כתב, שלכן יש ליטול מבין כל שני נסרים נסר א' ולסכך ביניהם סכך כשר, דבכה"ג הו"ל כההיא שהכשיר הרשב"א. ע"ש. וכנראה לא סיימהו קמיה לדברי הגריש"א (למרות שציין לשו"ת אז נדברו ולס' הסוכה השלם).

^{מב} והוסיף, דעכ"פ לעיקר דינא לענ"ד יש להכשיר גם אם כל הנסרים ממסמרים לשם סוכה. ובלבד שיש מרווחים ניכרים שהגשם חודר דרכם. שהרי מדברי הר"ח והרמב"ם מבואר שהתירו. ומעתה מי יבא אחר המלך. ומ"מ לכתחילה יש להחמיר כל אדם כפי שאר רוחו. ע"כ. והיתה לי התכתבות רחבה עמו בזה, וכמו שתראה באות כ"ו.

ע"ה יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

וכן מדוקדק מלשון רבינו עקיבא איגר בחידושיו לשו"ע שכתב בהשגתו על דברי המג"א: לפענ"ד אף אם מצטרפין, היינו שיהיה מקרי נסר ד', דאם תצרפם הוי רחב ארבעה, אבל מ"מ רק הם עצמם הוי סכך פסול, אבל מ"מ האויר שביניהם לא מקרי סכך פסול, דאין הצירוף מועיל לשוויה אויר ממילא בנסרים. ע"כ.

וכן מציאתי מפורש בדברי הגר"מ אריק בשו"ת אמרי יושר (ח"א סימן מג) שהביא לתשובת הרשב"א, וכתב: ואף שכתב הרשב"א דהנח להם, מכ"מ אינו מן המובחר. ונראה שאין להחמיר בזה בלתי שיש עכ"פ בצירוף כל הנסרים רוחב ד"ט דבזה יש לומר דנעשו כנסר א' רחב ד"ט, אבל כשאין בכל הנסרים בצירוף רוחב ד"ט בזה אין מקום להחמיר וכו'. ע"כ.

[ואולי כן משמע גם ממ"ש בחיי אדם (כלל קמו סעיף לא): אותן שעושין סריגות מעצים דקים ומחוברים יחד והן רחב ד', יש להסתפק, דאפשר דינן כנסר שיש בו רוחב ד' טפחים דפסול. ואף על פי שנותן עליו סכך כשר, אפשר שיש לאסור. מכל מקום אין למחות בהנהגין היתר, כיון שנותן עליו סכך כשר, לא שייך גזרת תקרה (תרכ"ו מ"א סק"ו). עכ"ד. אלא שמפורש בדבריו שלמד דין זה מהמג"א²²].

וכן נראה ממה שכתב בספר הסוכה (עמ' צא) בשם הערת ח"א: באופן שהמסגרת צרה כל כך עד שאין בה ד' טפחים רוחב כולל עצי המסגרת, לכאורה אין לחשוש לגזירת תקרה. ע"כ. וכשדברתי עמו הסכים שזה אזיל עם שיטת רעק"א, ודלא כמג"א שהביא רק מדבריו בכל ספרו. [וגם כתב (בעמ' פח): כדי לצאת מחשש גזירת תקרה, יכול לבנות את מסגרת הפרגולה על הגג עצמו, ולא יבנה אותה למטה ואח"כ יעלה מסגרת מוכנה לגג (מג"א תרכ"ו ס"ק ו)].

וע"ע בשו"ת גבורות אליהו (סי' קסד) שכתב: יש דיעה שמכיוון שמחוברים הרבה קנים ביחד אם יש בהם יותר מארבעה טפחים אין לסכך בהם. [וסיים: ואף שהוא ספק דרבנן, שגם נסר של ארבעה טפחים אין איסורו אלא מדרבנן (שו"ע סי' תרכ"ט סעי' יח), ואם אין לו דבר אחר לסכך בו מותר לסכך גם בנסרים רחבים (משנ"ב שם סק"ו), אבל גם בספק אין להכנס בזמן שיש דבר המותר לכולי עלמא. ועל כן אם קשה לו לסכך בקנים שאינם מחוברים יחד, יחתוך את הקנים לחלקים שבכל חלק לא יהא ד' טפחים. והאורך יכול להיות הרבה רק הרוחב יהא פחות מארבעה טפחים. (ועדיף לסכך בקנים אחרים). ע"כ].

וגם תראה בספר פסקי תשובות (סי' תרכ"ו אות ו) שכתב: רבים מפוסקי זמנינו סבירא להו שאין לחשוש לחומרת הב"ח (שאומרים לבוד להחמיר גם בריבה סכך כשר) אלא כאשר אם נצרף יחד את החבילים או הברזלים אחד ליד השני יהיו ביחד שיעור ד' טפחים, אבל אם אין ד' טפחים מהם אין אומרים לבוד להחמיר, וכמפורש במשנ"ב (ס"ס תרלב ובשעה"צ שם). ע"ש. (ולא בדקתי אחריו בזה).

וכן צידד מדיליה בנד"ד הה"כ בקובץ ויען שמואל (חי"א ס"ע תקפג). ע"ש.

[טז] מדברי עוד אחרונים שנקטו ברעק"א ודלא כמג"א

ועתה נביא ממה שמציאתי בדברי עוד אחרונים שאע"פ שלא הזכירו מדברי המג"א והביכורי יעקב בפלוגתתם עם רעק"א, מוכח מדבריהם שנקטו מעצמם כהבנת הגרעק"א ברשב"א.

עיני דשפיר חזו בדברי הגר"מ אריק בשו"ת אמרי יושר (ח"א סימן מג) שהביא לתשובת הרשב"א, וכתב: ויפלא מאוד לכאורה, דמה בכך דע"י החיבור נעשו כאחד והוי סכך פסול הנסר ההוא, אבל הסכך שמיניח באויר בין הנסרים ודאי כשר הוא ורבה על הנסרים וא"כ מה מקום יש לפסול בזה, ומה זה שהוצרך הרשב"א לומר ועתה הנח להם לישראל על דבר שאין בו חשש כלל? ומוכרח דכוונתו, דכיון דעכ"פ הנסרים המחוברים נעשו כנסר א' רחב שפסול, א"כ יש לומר דגם הסכך שבאויר המניח על נסר זה

²² ודע, כי באמת מציאתי בשו"ת ברכת יוסף (לנדא ס" כד), שלמד דאף לשיטת המג"א יש להכשיר באופן שמשאיר ריוח בין השלובות ומניח שם סכך, כי בזה יש היכר שיודע האיסור של תקרה, ולא גזרו בזה גזירת תקרה. ע"ש. (וראה מ"ש באות ו ובהערה שם).

פסול מטעם שמעמיד הסכך בדבר פסול. וכ"נ בב"י ס' תרכ"ט שהעתיק תשו' הלז בדין מעמיד בדבר המק"ט^{יד}, וזולת זאת איני יודע חשש כלל. אף להאומר שע"י חיבור נעשו נסר א' רחב ד"ט והוי סכך פסול ליושב תחת גוף הנסר אף שאין בו רוחב ד"ט כיון דבצירוף כל הנסרים יש רוחב ד"ט, אבל עכ"פ האויר ודאי כשר הוא לסכך סכך כשר שם שיהיה רבה על הנסרים, וע"כ מטעם מעמיד. אבל כיון דיש שנחלקו עליו, ולדעתם ע"י החיבור בנסרים לא נעשה עדיין כנסר א' רחב ד"ט, וא"כ הוא גופיה סכך כשר, וגם דבר המעמיד לא ברירא ליה לפסול, ע"כ הכשיר במניח סכך כשר יותר על הנסרים. עכ"ד הנצרכים לעניננו. (וראה גם מ"ש מדיליה בס' נר ציון, סוכות סוף עמ' רעא). וא"ש היטב עם דבריו (הנ"ל באות יד) שנכתבו בהמשך תשובה זו.

וראיתי למרן הג"ר עובדיה יוסף בשו"ת יביע אומר (ה"י או"ח ס"ס מו) שהזכיר מדברי האמרי יושר, וכתב עליהם: ולפע"ד אין דבריו מוכרחים כלל. ופשט לשון שאלת הרשב"א שרוב הסכך בנסרים, וכמ"ש סכך סוכה העשוי מנסרים וכו'. ומש"ה יש מקום לפסול, הלא"ה אין להחמיר אפילו במעמיד. ע"כ. (וראה גם בדברי הרה"ג יצחק מרדכי רובין בקובץ צהר ח"ז עמ' קעא. ובשו"ת מחקרי ארץ, כהן, ח"ב סי' סב אות יא. ובשו"ת מים שאל ח"א סי' יט אות ה. ובס' מירת הכסף, סוכות ס"ס יא. ובחבל נחלתו ח"ה סי' יז אות ו. ובס' עסיס רימונים - סוכה עמ' נב, ובקו' הרחבי מקום אהלך - סוכות עמ' מג. ובקובץ עלי תמרים ח"ו עמ' סג. ובעוד ספרים רבים. וע"ע בשו"ת ברית הלוי ח"א עמ' רעז, ובירחון אור תורה תשרי תשפ"ה עמ' כד).

[ודבריו צ"ב, שהרי ז"ל השואל ברשב"א: לפי ששמעתי בשם אחד גדול שנתאכסן בבית אחד מבני עירנו, וצוה להסיר המסמרות מן הסכך, הודיענו טעמו, אי משום שמקבלין טומאה, ואי משום כך מאי שנא משפודין של ברזל שאם יש ריוח בנייהן כמותן כשרה? ע"כ. משמע שאין הרוב מהנסרים. וגם מלשון תשובת הרשב"א שכתב: אותו חכם אסר לא מאותו טעם שאמרת אסר, שאותן המסמרות אין פוסלין את הסכך המרובה מהן, ואולי אסר מפני מה שאסר אחד מרבתי ז"ל, דכיון שהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ארבעה ויש בו משום גזרת תקרה. ע"כ. משמע שהסכך מרובה, אלא שזה י"ל דקרי לנסרים סכך. (וראה גם בלשון הט"ז סימן תרכ"ט ס"ק י' שכתב: וכן איתא בתשובת רשב"א סימן רי"ג שאין איסור כשתוקע שאין בהם במסמרות ברזל בסכך מטעם שמקבל טומאה, כיון שהסכך כשר רבה עליו וכו'). וע"ע מ"ש מדיליה בס' ברכת ציון (אבא שאול, עמ"ס סוכה ס"ס נו) ^{יד}].

ונמצא, כי בין למר (אמרי יושר) דאיירי משום מעמיד בדבר המק"ט, ובין למר (יבי"א) דאיירי משום סיכוך, אף לדברי הרשב"א, אין פסול בחלק הסכך הכשר שיש בו שיעור של צילתה מרובה מחמתה, כשעומד על דבר שאינו מקבל טומאה, וכמפורש באמרי יושר. וכל מה שהרשב"א חשש לפסול היינו לגבי עצם הסכך שמוחבר במסמרים ועומד על מק"ט.

ושניהם לא העלו על דל שפתם לקבל לדינא צד הבנה ברשב"א, שיש בסכך סוכה זו 'דין' פסול מצד עצמו (שאינו ענין לפסול מעמיד), שהינו אפילו למקום האויר שמרבה בו בסכך כשר.

מד ואולי יש להביא סמך להבנתו, ממ"ש בשו"ת דבר שמואל (אבוהב, סימן רכג): ולא באתי כעת להתעורר בתשובות הרמב"ן והרשב"א (ח"א סימן ריג) ובעל תרומת הדשן (סימן צ, וראה גם בסימן צא. ובס' פט) על ההוא צורבא דרבנן שפקק להחמיר בסכך הסוכה הנעשה ע"י שליבות של עץ התקועים במסמרים כמו שאנו נוהגים. ע"כ. (ובס' הסוכה פט"ז סוף הערה 17 ציין שגם בשו"ת מהר"ם זכות ס' יח הביא לדבר שמואל). הרי שהשוה את תשו' הרמב"ן והרשב"א, לתשו' תרומת הדשן, ובתרומת הדשן איירי מצד מעמיד במקבל טומאה, (וראה בשו"ת אמרי יעקב שטרן, ח"ב ס' מה אות ה), וגם הנדון בדבר שמואל הינו בדיני טומאה. אבל אינו מוכרח, דאולי רק מצד נוסח השואל מיייתי לה, או רק מעצם הנדון בזה. וכשם שבאמת כבר מרן בבית יוסף (ס' תרכט, ח) הביאם כאחד.

מה ובשו"ת תורת משה (מלכא, ח"ז עמ' תפד) וכן בספרו מועדי משה (סוכות ח"א עמ' קמו) העתיק כדרכו לכל דברי היבי"א. [ואיני יודע מדוע ספריו מלאים העתקות של סימנים ועמודים שלמים מספרים אחרים בלא להזכיר מבטן מי יצאו הדברים]. ואין כאן דעה נוספת.

ובאמת מצאתי בשו"ת יגל יעקב (גוטליב, סי' ע אות א) שמכח תמיהות כיוצא באלו (שזכרו בשו"ת אמרי יוסף) כתב ששיטת המחמירים ברשב"א אינה מובנת, ושאוילי לכן הרשב"א אינו סובר כן. וכה כתב: היות שכל הענין היא רק במידי דרבנן, פשיטא דאין לפקפק ולהחמיר עוד כלל. ובאמת אינו מובן לי כל כך דברי החכם האוסר, דמה בכך דנחשב ע"י המסמרות כאילו הם נסר א', מ"מ אפי' בנסר אחד אם הוא מנוקב בכל מקום באופן שהנקבים רבים על הסתום^{מז} למה יפסול כיון דלא דמי לגזירת נסרים. וגם ליכא למימר בכה"ג לבד, כיון שיש דבר הכשר המפסיק ביניהם וכו'. ואפשר שמטעם זה לא חש הרשב"א לדבריו אפי' להשיב עליהם ולסתור טעמו. (ע"כ). ואזיל לשיטתו דנקט בתחילת דבריו, כי הרשב"א עצמו אינו מסכים עם המחמירים. ומ"מ כתב שם: האמת אגיד, כי אני לעצמי הייתי רגיל להחמיר באותן שליבות המחוברין במסמרות קודם שהועמדו על הגג, אבל רק מחומרא בעלמא ולא לדינא, דלהלכה נלענ"ד פשוט דאין לחמיר כלל, מאחר שהדבר מפורש ברשב"א דאין להחמיר בזה. וכתב עוד, שלכן מועיל במה שמניח מחצלאות קטנות בין השליבות (וא"צ לכסות גם את גוף השליבות), כי גם בשיפודין של מתכת מצינו הכשר אפי' בניי וביניי ובלבד שיהיה הכשר מרובה על הפסול. ושגם בשו"ת ברכת יוסף (סי' כד) כתב להתיר. [אלא שכתב, דלכתחילה ראוי להחמיר שיהיה צל מרובה מחמה מהסך הכשר שלא קבוע ביתדות]. ע"כ^{מז}. וזה א"ש היטב עם דרכו של הרעק"א אפי' בדעת המחמירים ברשב"א כמושג"ת. ואכן ממ"ש עוד לקראת סיום תשובתו^{מח} נראה שלא נחת לדברי המג"א ודעימיה בנדו"ד, וכמ"ש להלן (באות כד ס"ק ג). ע"ש.

וראה גם בספר תשובות וביאורים (טולידאנו, ס"ס ב) שכתב: הנה על מש"כ הרשב"א בתשו' דיש פוסלים סולם העשוי שליבות שליבות, אע"פ שיש ביניהם יותר מג"ט ומשום גזירת תקרה. ואע"ג דע"כ מיירי בדאיכא סכך כשר בין שליבה לשליבה (דאל"כ בלא"ה אין להכשיר משום דהו"ל חמ"מ). וא"כ מ"ט אין הסוכה כשרה עכ"פ משום רוב סכך כשר שבה? צ"ל לפ"ז דע"כ מש"כ הרשב"א לפסול לסכך בסולם משום גזירת תקרה אינו אלא מתחתיו ולפי שאם נצרף כל הנסרים של השליבות יחד יהא בהם ד"ט אבל הסוכה כולה כשרה וכ"כ הגרע"א ז"ל בגש"ע סי' תרכ"ו שם. או דנ"מ בפסול הסולם היכא שהנידון הוא לצרפו לסכך פסול אחר ושביחד יהא ד"ט סכך פסול. או דנ"מ בפסול הסולם, היכא שלולא הסולם אין רוב מסכך כשר, דבכה"ג אם הסולם חשיב סכך פסול, דממילא גם הסוכה פסולה. ע"כ. (וכתב לדברי רעק"א בלא להזכיר מדברי המג"א שחולק).

וגם כעת ראיתי מה שפלפל בספר דברות מנחם (פוקס, סי' כט. ובסי' ב עמ' נב) בעצם פלוגתת המג"א ורעק"א, אבל לא המשיך לברר ליוצא מזה עוד מיניה וביה, וכמשג"ת בדברינו.

וגם הלום ראיתי אחרי רואי לעוד אחרונים שהזכירו ונו"נ בפלוגתת המג"א ורעק"א, וכולם השאירו לנו מקום להתנגד בו, ראה בספר האיר יוסף - הנדפס בסוף ספר משנת רבינו עקיבא איגר (סוכה סי' מב),

^{מז} וכיון לזה גם הרה"ג יצחק מרדכי רובין בקובץ צהר (ח"ז עמ' קסח-ט). ע"ש. אולם ידוע מ"ש הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' סג. שו"ת אז נדברו ח"ב סי' סו): הנה דיקט מין עץ הוא המתקלף לחתיכות דקים, ולא מצינו בנסרים חילוק בין עץ עבה למין עץ דק, גם בנסר ד' אם יש בו נקבים נראה שלא יצא מכלל נסר, ומכיון שהם דבוקים ע"י אריגה הרי נעשה משום זה כנסר רחב ד' ויש לדון משום פסול נסר ד'. ע"כ. ולפי שיטתו (הנ"ל באות י) לכאז"ז זה גם באופן שהנקבים רבים על הסתום. (וראה עוד מ"ש באות כד ס"ק ו מס' חוט שני).

^{מח} וסיים, וכן ראיתי בימי חורפי אצל אחד המיוחד מגדולי הדור שלפנינו, ושמעתי ממנו ענין פלא בזה ואין להעלות על הכתב. עכ"ד.

^{מח} ודע, כי מה שכתב עוד בסיום תשובתו ממש (לאחר המסקנה): שוב ראיתי שהדבר מפורש במשנה דפרה פ"א מ"ב וכו'. לא קאי על דבריו מצד הנדון בדברי הרשב"א, אלא על מה שהאר"ק (באות ג. לפני שכתב למסקנה), בדין מק"ט. [ומחמת שזה נוסף לו אחר שכתב לתשובתו, נקבע שם].

ובספר ימי מועד (עמ' רצה), ובספר כללי הסוכה (סי' ג אות יב עמ' מח - ט), ובס' מועדי ה' (אזולאי, סוכה סוף פרק ד), ובקובץ אור החמה (עמ' י).

[וע"ע בקובץ אהלה של תורה (עמ' סה) שצידד לבאר לדעת תוס' הרא"ש (סוכה יד): עפ"ד הרשב"א לפי הבנת המג"א, והיינו במ"ש הרא"ש כי גם לר"מ אין פסול תקרה רק מד"ט ולמעלה, וע"כ הכשיר באם יש בין נסר לנסר כמלא נסר אפילו למאן דפסיל בפרוץ כעומד, ואפ"ה פסיל באין הריח כמותן. ולכא' צ"ב דהא מ"מ אין כאן תקרה ד', שהרי התקרה מופסקת ע"י סכך כשר? ולמבואר ברשב"א דחז"ל לא פסלו את הנסר אלא את כל התקרה העשויה ע"י הנסר, (כי המסמרים מחברים את הנסרים ליחשב כנסר אחד רחב ד' טפחים, והכל נחשב תקרה, ולכן גם כשמניח סכך כשר באויר שביניהם גם הסכך הכשר הזה בכלל התקרה, כשם שפסלו התקרה שעשויה בהנסר אע"פ שבעצם הוא סכך כשר), א"כ י"ל דבאין בין נסר לנסר כמלא נסר חל שם תקרה גם על האויר שביניהם ע"י דינא דעומד מרובה, וע"כ שפיר מצטרפי כאילו היו מונחים. ע"ש].

ענף ב': המשקל שנתן הגרע"י לכתוב ברשב"א בנדו"ד

[טז]. דברי ס' חזו"ע בעמוד כ"ד - לגבי 'סכך לנצח'

ואדאיתנן לדברי הג"ר עובדיה יוסף, אמינא כי יש לעמוד בדבריו מה המשקל שנתן לדברי הרשב"א לענין דינא בנדו"ד. ונחזה כי גם מדבריו יוצא שלא ברור לפטור הכל בלא כלום ולומר שבלא"ה לא קי"ל כצד החומרא ברשב"א (כמו שרבים טוענים).

[וכבר הבאנו ממ"ש בשו"ת אמרי יוסף (ח"א סימן מג) דאף שכתב הרשב"א דהנח להם, מכ"מ אינו מן המובחר. ע"ש עוד. וגם הבאנו ממ"ש בשו"ת יגל יעקב (גוטליב, סי' ע אות א) האמת אגיד, כי אני לעצמי הייתי רגיל להחמיר באותן שליבות המחוברין במסמרות קודם שהועמדו על הגג וכו'].

ונסדר לדברים לפי סדר קביעתם בספרו:

הנה ראיתי בספר חזון עובדיה הל' סוכות עמ' כ"ד, שכתב: הסכך החדש שנקרא "סכך לנצח" שעשוי מעצי דיקטים דקים, וארוגים בחוטי צמר גפן (כותנה), כשר לסכך. ע"כ. ובביאורים כתב: ומה שכתב בספר אז נדברו (ח"ב סי' סו עמוד קיג, וחלק יב סי' לה עמוד פא) בשם הרה"ג רי"ש אלישיב נר"ו, שיש לחוש למ"ש הרשב"א, בשם אחד מרבותיו, המובא בב"י סי' תרכט בד"ה ובתשובות להרמב"ן, שכיון שהנסרים תקועים ומחוברים, נעשו כל הנסרים כנסר אחד הרחב ד' טפחים שפסול לסכך, משום גורת תקרה, אינו מחזור, כיון שיש אויר מפסיק בין הדיקטים, (ואף הרשב"א לא פסק להחמיר בזה בהחלט, שהרי סיים הרשב"א, שיש שחלקו על זה, וכיון שנהגו היתר בדבר, הנח להם לישראל, שאע"פ שאינם נביאים בני נביאים הם). ועוד שהסכך הזה הוא מתקפל כמו מחצלת, ולא דמי לנסר. הילכך כיון שנעשה לסיכוך, ליכא למיחש למידי. ע"כ.

מבואר שהתיר מג' טעמים: א' - כיון שיש אויר מפסיק בין הדיקטים. ב' - ואף הרשב"א לא פסק להחמיר בזה בהחלט. ג' - שהסכך הזה הוא מתקפל כמו מחצלת^מ. ולטעם האמצעי כתב במוסגר. [ואם היה רואה בו עיקר, לשיטתו יכל לדחות בו הכל].

[יז]. דברי ס' חזו"ע בעמוד כ"ח - לגבי מחצלת

עוד ראיתי בחזון עובדיה בהלכה הבאה עמ' כ"ח - לגבי סיכוך "במחצלת" הנעשית בקני סוף, שאינה ראויה לשכיבה, ועשייתה לסיכוך או לגידור, דמותר לסכך בה הסוכה, ומותר לקושרה בגג הסוכה אל

^מ וראה בדברי הרה"ג יצחק מרדכי רובין בקובץ צהר (ח"ז עמ' קסה) שכתב מדיליה לחילוק זה (ושכן דעת הגרשו"א ושבת הלוי), והציעו בפני הגריש"א, ואמר לו שאה"נ שומע הוא את החילוק, אבל מ"מ עדיין אין דעתו נוחה ליתן לזה הכשר לכתחילה. ע"כ.

דפנות הסוכה בחומים העשויים מצמר גפן לבל תעוף ברוח, ושתהיה עומדת על הסכך באופן יציב. ע"כ. ובביאורים כתב: כן בקודש חזיתיה להרה"ג הצדיק רבי בנימין יהושע זילבר בספר אז נדברו ח"ב (סי' סו). ואף שהרה"ג ר"ש אלישיב שם השיב לו להחמיר, ע"פ מ"ש הרשב"א בתשובה, הובא בב"י (סי' תרכט), שכיון שהנסרים הפחותים מארבעה טפחים תקועים במסמרים הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב דמו, ויש בהם גזרת תקרה, וה"נ בנ"ד. ע"כ. אין דבריו מחוורים להלכה, והצדק בזה עם הרה"ג ר"ב זילבר הנ"ל, שהתיר, כי המעיין בתשו' הרשב"א (ח"א סי' ריג) יווכח שלא כתב הרשב"א כן אלא רק לתת טעם לאותו חכם שאסר, שאולי טעמו מפני שמכיון שהנסרים תקועים במסמרים ואין ביניהם ג' טפחים כנסר אחד רחב ארבעה דמו, שיש בו משום גזרת תקרה, ויש שנחלקו על זה, ומכיון שנהגו אצלם היתר, הנח להם, שאע"פ שאינם נביאים בני נביאים הם. ע"כ. הרי שלא החליט לאסור. ואדרבה כתב להתיר במקום שנהגו היתר. וכ"כ בשו"ת אבני נזר (האו"ח סי' תעג), שהרשב"א לא החליט כטעם זה לאסור. ע"ש. וכל שכן מחצלת שהיא מתקפלת ואין לה שום דמיון לנסרים. ע"כ. (ע"ש מה שהוסיף עוד צדדים לקולא. וראה גם מ"ש הה"כ בירחון אור תורה תשרי תשנ"ח עמ' מג ובס' מדאני אסא ח"ב סי' טז - בדברי הגר"ע בשו"ת יחיה דעת ח"א סי' מג. וחכם עדיף מנביא. וראה גם בשו"ת שערי יושר ח"א סי' כח אות ה).

מבואר שהתיר מב' טעמים: א' - שהרשב"א לא החליט לאסור. ב' - שהסכך הזה הוא מתקפל כמו מחצלת.

וברור כי כאן לגבי מחצלת, לא יכל להשתמש בטעם הראשון שכתב בהלכה הקודמת לגבי סכך לנצח (שיש אויר מפסיק בין הדיקטים), כי במחצלת אין אויר מפסיק אלא כולה ארוגה זה בזה כאחד.

ולכן הוצרך יותר לסמוך על הטעם - שהרשב"א לא החליט לאסור, אשר בהלכה הקודמת כתבו רק במוסגר, וזה מורה כי לא היה מוחלט לו לסמוך לכתחילה על זה היכן שאפשר להתיר מסיבות אחרות [ואולי בגלל דהיא גופא לא ברור שעכשיו המנהג להקל, אף אם היו נוהגים כן בעבר].

(ואעיקר דמילתא, יש להבין בדברי החזו"ע בפרט זה, מה תשובה מצא לדברי הגריש"א ממה שהרשב"א לא החליט לאסור וכו', והרי הגריש"א גופיה נימק לדבריו וכתב: והדיון בתשו' הרשב"א היה כשיש מרחק בין נסר למשנהו, ולכן כתב דיש שחולק, אבל כשהנסרים מונחים אחד ע"י השני קבועים במסמרים לכו"ע הוה כנסר רחב אחד וכמ"ש המג"א סי' תרכ"ו סק"ו ובסי' תרל"ב סק"א. עכ"ל. וככתוב באר היטב בשו"ת אז נדברו ח"ב סי' סו, ובקובץ תשובות ח"א סי' סג. ובאמת שעיקר טענת החזו"ע בזה ע"ד הגריש"א כתובה כבר בשו"ת אז נדברו ח"ב סי' ל"ה עמ' פ"א, ושם התייחס גם לנימוק הגריש"א. ע"ש. אבל הגר"ע שתק מזה. וע"ע בדברי הרה"ג ינון בר כוכבא בירחון האוצר חלק מ"ה ס"ע קפא. וראה בדברינו באות ח בהערה לגבי דברי המג"א שלמד מהם הגריש"א כנ"ל).

¹ וראה בשו"ת דבר שמואל (אבוהב, סימן רכג) שכתב: ולא באתי כעת להתעורר בתשובות הרמב"ן והרשב"א (ח"א סימן ריג) ובעל תרומת הדשן (סימן ז) על ההוא צורבא דרבנן שפקפק להחמיר בסכך הסוכה הנעשה ע"י שליבות של עץ התקועים במסמרים כמו שאנו נוהגים. ע"כ. ובס' הסוכה (פט"ז סוף הערה 17) הביא מדבריו להראות עדות על המנהג (וציין שגם בשו"ת מהר"ם זכות סי' יח הביא לדבר שמואל). ובשיחתי עמו אמר לי (הג"ר שלום גרוס) שיותר ממה שנראה לו לסמוך לקולא ע"ד רעק"א, נוכל לסמוך לקולא על המנהג. אבל אמרתי לו כי אין ראיה מזה אלא למקומו ושעתו לפני מאות שנים, ומניין לדידן? (וגם ברשב"א אין עדות על מנהג לקולא בכל מקום). [ובר מן דין, לא מפורש בדבר שמואל אם היו מחברים לנסרים למטה או בראש הסוכה].

ובכגון דא יש להביא מ"ש בתרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן לה): אשר דקדקת לסתור השר במיפך שבועה דאורייתא, לפי שכתב במרדכי דעמא דבר כרב גרשם, אל תתמה על זה. כמה פעמים אשכחן דכתבו החיבורים דנהיגי הכי ואנן לא נהגינן כן. במרדכי פ' אלו טריפות (ס' תרמד) דנוהגין מין במינו לא בטל כרש"י, ואנן לא נהגינן הכי אלא כדכתב בסמ"ג דנהגינן כר"ת. ובא"ז כתב דנהגו באשכנז ביום ראשון של סליחות להתפלל תפלת תענית ורוב הציבור מתענין, ואין נוהגין הכי. ואני הבאתי ממנהג מהר"ם וחללקת ודחית בקש דהוא עצמו נוהג כן, אבל לא כתב דהמנהג כן. גם אנכי לא קבלתי שאומר השר דמנהג בכל מקום כן, אלא שהוא נוהג כן מפי רבותיו, ועל דא יש לסמוך דכל דבריו היו מדוקדקים בקבלה מרבותיו, ואתה תביא לי ראיה מסוגית הנהו דהוו תלמידים אצלו, ואין להאריך יותר מזה. עכ"ל. (וכלל זה נזכר בקיצור נמרץ גם בכנסת הגדולה - כללים בדרכי הפוסקים אות עג, ונדרסו דבריו גם בסוף השו"ע או"ח מהדורת לשם עמ' תקנ).

[יה]. דברי ספר חזו"ע בעמוד ל"ו - לגבי סכך קבוע במסמרים

ומצאנו עוד מקום בספר חזון עובדיה שהתייחס יותר בהרחבה לדין סכך הקבוע במסמרים, והיינו בדבריו בעמוד ל"ו במוסגר שבתוך המקורות, שכה כתב:

וע' במג"א (סי' תרכ"ב) בשם האגודה שאין לסכך בנסרים הקבועים במסמרים, אפילו הם פחות מארבעה, מפני שהיא דירת קבע. וכ"כ בשו"ת מהרי"ל החדשות (סוף סי' סו). ע"ש. וכ"כ המשנה ברורה בשעה"צ (סי' תרל"ג אות ו'). אבל מדברי תרומת הדשן (סי' פט) מוכח להדיא דכשר. וכן פסק מרן בש"ע (סי' תרכ"ט ס"ח), וז"ל: "לחבר כלונסאות הסוכה במסמרים של ברזל, אין קפידא". וכתב המשנה ברורה שם דהיינו לכ"ע. ע"ש. ויש ליישב, דשאני ההיא דכלונסאות שאינם מגוף הסיכוך עצמו, אלא רק מעמיד הסכך בהם. ומ"מ ממ"ש ראב"ה (פ"ס תרי"א), והאור זרוע ח"ב (סי' רפה): "ומעשה היה שהרב ר' שמשון גיסו של ר"ת סיכך בנסרים שאין בהם ארבעה ועשה סוכתו כעין כיפת החדר יפה מאד, ותקועים במסמרים, ופסלה רבינו תם, מטעם שמצלת מן הגשמים. אבל אם אינה מצלת מן הגשמים כשרה. וכן הוא בהגהות מיימוני (פ"ה מהל' סוכה אות ט). ע"כ. מוכח שלא פסלה מפני שתקע הנסרים במסמרים, אלא מפני שמצילה מן הגשמים, וזה שלא כמ"ש המג"א וסיעתו הנ"ל, ואפשר שאף המג"א וסיעתו לא החמירו אלא לכתחלה. שו"ר להגאון חמד משה (פ"ס תרל"א) שהעיר על המג"א מההיא עובדא שפסל ר"ת רק מטעם הצלתה מן הגשמים, ולא משום שקבעה במסמרים. והניח בצ"ע. ע"ש. גם בספר נהר שלום (סי' תרכ"ד) כתב, שלדעת הפוסקים שחולקים על ר"ת, וס"ל שאפילו הסכך מעובה כ"כ שמציל מן הגשמים, אינו מעכב הכשר הסוכה, אף אם קבע הסכך במסמרים שפיר דמי, ולא היה לו להמג"א להעתיק דברי האגודה בסתם. ע"ש. ודו"ק. ולפי דברי הגר"ש קלוגר (האלף לך שלמה או"ח סי' שסו), אפילו אם הסכך קבוע במסמרים, הסוכה כשרה, אא"כ היא מעובה כמין בית עד שאין הגשמים יכולים לרדת לתוכה. וע' בשו"ת שמן המור (חיו"ד סי' יב). ודו"ק. ומ"ש בשו"ת היכלי שן תנינא (סי' ט) להוכיח שהעיקר כר"ת שפוסל אם היא מעובה כמין בית באופן שאין הגשמים יכולים לירד לתוכה, אין דבריו מוכרחים, כאשר עיני המעיין תחזינה מישרים. וע' בגט מקושר נבון (דף קיא ע"ד). ודו"ק. עכ"ד.

ונראה כי כאן דיבר מצד פסול עצמי של דירת קבע, ולא מצד הפסול של גזירת תקרה, ולכן לא הזכיר כאן מדברי הרשב"א שדיבר מצד גזירת תקרה.

ולכאור' היינו לפי שיש לנו לדון מצד פסול של דירת קבע, גם בלא הפסול של גזירת תקרה, וזה באופן שקובע לסכך עצמו במסמרים, והיינו שקובע כל נסר מהסכך בפני עצמו לגג הסוכה, והקביעות הינה בלא תיווך של עצים שמסכך בהם, ובוה אין חיבור של הסכך זה לזה שנחשוש משום גזירת תקרה, אלא החשש רק מצד עצם החיבור של קבע.

אבל כבר הראנו (באות טו) מדברי הגרע"י גופיה בשו"ת יבי"א, דאזיל בתר הבנת רעק"א, ונתבאר דלשיטת רעק"א אין מקור לחלק בין אם מחבר לסכך למטה או בגג. ולזה נוכל ליישב בפשטות, די"ל דאה"נ, וכאן לפ"ד המג"א קאמר, וכדרך פסיקתו בצירופים (ראה בתורת המינקת סוף עמ' קנד). ומה גם שאין התלות בזה הכרחית.

[יש]. מהו גדר החיבור שפוסל

אכן גדולה מזאת נראה שס"ל להגרע"י, והיינו דאפי' באופן שמחבר לסכך זה עם זה, אם אין זה ע"י תיווך של עץ שמסכך בו, אלא ע"י דבר אחר שמאגדם, גם בזה אין לנו לדון מצד הפסול של גזירת תקרה. ולמדתי זאת מדבריו הנ"ל בטעם הראשון שכתב בעמוד כ"ד, 'כיון שיש אויר מפסיק בין הדיקטים'. לכאורה יש להבין, שהרי גם בתשובות הרשב"א יש אויר שמפסיק, וכמ"ש בשאלה 'סכך סוכה עשויה מנסרים שאין ברחבן ארבעה, והם תקועים במסמרות של ברזל, והם משולבים כשליבת הסולם, ואין

פד יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

בפתח בין השליבה שלשה טפחים, ובכך מכסים אותו בהדס וערבה'. (ואין משמע שהכסוי בהדס וערבה נחשב כחיבור בין הנסרים).

ש"מ שהבין הגרע"י, כי יש לחלק בין סכך לנצח שיש אויר בין כל דיקט לדיקט הסמוך לו לכל אורכו, ומה שמחברם זה רק ע"י אריגה חיצונית ע"י חוטי צמר גפן שמאגדת את כולם, ובוה לא שייכת גזירת תקרה, כי יש כאן קרשים שרק אגודים וסמוכים זה לזה בלא נגיעה וחיבור אפי' של קרש אחד, משא"כ במבואר בתשובת הרשב"א - 'שהם משולבים כשליבת הסולם', והיינו שכל קרש נוגע בקרש הסמוך לו ע"י קרש אחר שמחובר במסמרים, ואי"ז רק איגוד אלא חיבור, ובוה שפיר שייכת גזירת תקרה, כי הכל נעשה כקרש אחד, שהרי הוא מחבר בין כולם כסולם (ע"י מסמרים).

ומעתה, היכן שהקרשים יהיו מחוברים זה לזה במסמרים, עדיין חזר לנו הנדון מצד דברי הרשב"א של גזירת תקרה, וכמו שראינו דהגרע"י גופיה לא החליט להקל לכתחילה מצד זה.

[כ]. היוצא מזה לפרגולה

ולכאור' מזה יש להעיר מעט על מה שראיתי בדברי כמה ממחברי הזמן, שכתבו תשובות בדין 'פרגולות' וכדו', ונקטו כי דעת הגרע"י מוחלטת להקל לכתחילה בסכך הקבוע במסמרים, וזאת מכח דבריו בעמוד ל"ו. אבל לא זכרו מדבריו בעמוד כ"ד (ועמ' כח).

ובאמת שלפי הטעם הנוסף שכתב בעמ' כ"ד וכ"ח בהיתר סכך לנצח או מחצלת - לפי שהם מתקפלים, לכאור' יוצא שבפרגולות שאינם מתקפלים לא שייך להקל מצד זה.

וכן יוצא גם לפי מה שנתבאר בדבריו בטעם הראשון שכתב בעמ' כ"ד, שגם מצד טעם זה לא שייך להקל בפרגולות, כי הם מחוברים זה לזה ע"י נגיעה של הקרשים עצמם, ושוב דמי לקורה אחת גדולה ששייכת בה גזירת תקרה לפי הרשב"א.

ומצאתי נמי בשו"ת דברי דוד (טהרני, ח"א סי' לו אות ט) שדן אודות סיכון בפרגולה, וכתב: ובקודש חזיתיה להגרי"ש אלישיב דמהאי טעמא דהרשב"א הנ"ל העלה לאסור סיכון במחצלת, מטעם דהוי כנסר, והובאו דבריו בשו"ת אז נדברו (ח"ב סימן סו). ואף החולקים עליו ומקילים לא הקילו סיכון במחצלת אלא לפי שהיא רכה ומתקפלת ואינה נעשית נסר אחד בגלל החיבור וכמ"ש הגר"ש וואזנר בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן עד). וכן משמע מדברי הגרש"ז אויירבך בספר הסוכה (עמוד תמט) שהיקל במחצלת לפי שהיא דקה ורכה. וא"כ בנד"ד שהרשת אינה מתקפלת דמי להא דכתב הרשב"א ואסור. ע"כ.

וראיתי בספר ילקוט יוסף (הל' סוכה, מהדורת תש"פ) שבעמוד תע"ד הזכיר מדברי שו"ת דברי דוד הללו, וכתב בילקו"י שהשיב על זה הרה"ג אליהו עזריאל (ראש מולל באלעד), דהרשב"א לא החליט לאסור וכו'. וכמ"ש בחזו"ע עמוד כ"ח. (ובהמשך דבריו בעמוד תע"ז הזכיר מדבריו בעמוד ל"ו). ע"כ.

אבל מלבד מה שלא השיב על מה שהסתמך בדברי דוד על הבנת שבט הלוי והגרשו"א דמבואר שכן חששו לרשב"א, גם לא זכר ודקדק כאן בכתוב בחזו"ע גופיה בעמוד כ"ד, שנראה שלא רצה כל כך להקל מטעם זה (לחוד).

ובאמת שגם בילקו"י תפס את כל הקצוות בזה, כי בעמוד ע"ר העתיק כדרכו אות באות את דברי החזו"ע בעמוד כ"ד, שכתב רק במוסגר כנ"ל. ומאידך בעמוד ער"ב העתיק כדרכו אות באות את דברי החזו"ע בעמוד כ"ח שהוציא ממסגר אסיר, וסמך ע"ז בכל כחו.

וגם הלום ראיתי אחרי רואי בשו"ת דעה חכמה (ח"א סי' יט אות י) שכתב: יש להעיר, כי לכאורה לא התיר הרשב"א אלא במקום שנהגו ומשום דהנח להם לישראל, אבל לא שהורה להתיר כן אף לכתחילה. וכן מצאתי בשו"ת אבני נזר (האו"ח סי' תעג) שדן במסגרת של עץ שמחוברים לה קנים לשם סיכון ודן בזה בין היתר ע"פ דברי הרשב"א בתשו' הנז', וכתב שהרשב"א לא החליט לאיסור, ואמר שאם נהגו היתר יחזיקו במנהגם ע"ש. ומבואר שלכתחילה אין להתיר כן במקום שלא נהגו. ומה שנראה קצת מדברי הרב

חזון עובדיה סוכות עמוד כ"ח שדעת הרשב"א להתיר אף לכתחילה, המעיין יראה שאין זו כונתו, וכל דבריו שם הם לאפוקי ממה שרצה הגרי"ש אלישיב ז"ל לומר שדעת הרשב"א לאסור, ועל זה כתב הרב ז"ל בצדק, שהרשב"א לא החליט לאסור, אבל גם הוא מודה שלא התיר הרשב"א אלא במקום שנהגו היתר, וא"כ בנדו"ד היה נראה שאין להתיר לכתחילה. עכ"ד. ודבריו מסתייעים ממ"ש בחזו"ע גופיה בעמ' כ"ד וכמשנ"ת.

ואף גם זאת, ראיתי בספר הליכות מועד (סוכות עמ' שטז ועמ' שיט) שכתב: דעת הגר"ש קלוגר (האלף לך שלמה או"ח סי' שסו) וכן נראה שמצדד החזו"ע (סוכות עמ' לו בהערות) שסבך המחובר לסוכה במסמרים כשר בדיעבד לסיכוך אף מדרבנן. ע"כ.

ולא ביאר היכן ראה בדברי החזו"ע בעמ' ל"ו שהכשרות היא רק בדיעבד. [וגם בדברי הגרש"ק אי"ז מבואר].

ואכן לאידך גיסא ראיתי בספר פסקי תשובות (מהדורת תשפ"א, סי' תרכו הערה 41) שכתב: יש שכתבו שאין נוהגין כלל לחוש לחומרא זו [של הרשב"א]. וציין לספר חזון עובדיה עמ' כ"ח²¹.

²² ואכן מעצם תשובת הרשב"א שפתחנו בה מתבאר שאין חיסרון בפני עצמו של דירת קבע מצד המסמרים. (וכן דקדק גם הה"כ בירחון אור תורה תשרי תשנ"ח עמ' לו). וממילא כן נראה מדברי הב"י והמג"א שהביאו מדבריו. וכ"כ בהדיא הגרש"ק שם, וז"ל: מה שהעיר על מה שמשמע מדברי המג"א וכן הביא הב"י שמותר לקבוע הסכך במסמרים, והק' מתוס' פ"ק דסוכה דכתבו דבסכך בעינן עראי ממש, וכ' שהוא פליאה נשגבה. ולדעתי אין התחלה כלל, דודאי הכונה כמ"ש ר"מ אח"כ דכונת התוס' דבלא יוכלו גשמים לרדת שם זה הוי קבע. ע"כ. (וכיון לזה גם בשו"ת ברכת יהודה ברכה ח"ח סי' קט).

ובזה ניחא לי גם מ"ש עוד המג"א גופיה בסימן תרכ"ז (ס"ק ב), וז"ל: באגודה ריש סוכה כתב בשם התוס', שלא יכסה בנסרים קבועים במסמרים אפי' פחות מד' מפני שהם דירת קבע. ע"כ. וכדי שלא יסתור ד"ע בסימן תרכ"ז הנ"ל, צ"ל דאיירי באין גשמים יורדים לתוכה וכו'. ואכן ראה עוד במגן אברהם גופיה בסימן תרל"א (ס"ק ב) שכתב: בלבוש פוסל כשאין המטר יכול לירד בה וכ"פ הב"ח. ע"ש. ואולי זו כוונת הפרי מגדים בא"א סי' תרכ"ז. ע"ש.

וכ"כ מדיליה גם אחי וראש בספר אור ההלכה (מועדים עמ' קפה) ליישב למה שנראה סתירה במשנ"ב בזה, דנראה שמה שאסר במסמרים היינו כשאין הגשמים יורדים לתוכה. ע"כ. וכיון בזה גם למה שכתבו בהערות 'איש מצליח' על המשנ"ב, מכח דברי רבותינו הראשונים. וראה גם בספר הסוכה (ח"ב בירורים סי' נא) שדן בזה וציידד כן. ובס' ילקוט יוסף (מהד' תש"פ, עמ' תעח) החליט כן. וכן הסיק והעלה גם בשו"ת ברכת יהודה (ברכה, ח"ח סי' קט). [אבל בכל דבריו לא נחת לדון בסברת הרשב"א מצד עצמה, למרות שהזכיר מדבריו ומדברי הביכורי יעקב. וגם כשהביא לדברי הגריש"א לא נחת שזה טעמו. ע"ש]. וראה עוד בס' מקראי קודש (הררי, סוכה עמ' שלד), ובדברי הרה"ג איתי גלבר בירחון האוצר חלק נ"ז (עמ' רו ואילך), שסיכמו בזה מדעות האחרונים. ע"ש. (וראה גם בדבריו בקובץ אסיף ח"ח עמ' 166). וע"ע מ"ש בס' פתחי סוכה (קייזער, עמ' רכו). ובס' שיעורי ליל שבת (ח"א סי' כד).

ושו"ר שכבר תפסו ע"ד ספר הליכות מועד, בשו"ת ויברך יעקב (כהן, ח"א עמ' רפט), וכתב שאין מי שיחלוק בזה. וגם בשו"ת דעה חכמה (ח"א עמ' קנח) העיר על דבריו. ע"ש. וגם בשו"ת ברכת אליהו (ארו, ח"א עמ' רמג) כתב שאין דבריו מדויקים. ע"ש. וגם הה"כ בירחון אור תורה (אב תשע"ה עמ' תתרסג) העיר על (כל) דבריו ודחאם. ע"ש. וראה נמי בדברי הרה"ג ינון בר כוכבא בירחון האוצר חלק מ"ה (עמ' קפד-ט). ע"ש. וגם אמר לי ידידי הרה"ג נתנאל שאשא הי"ו, שכבר העיר כן למח"ס הליכות מועד לפני הדפסת ספרו, וצ"ב מדוע אפי' לא שינה ותיקן לדברים. [שוב הוגד לי שאין דרכו וחפצו של מעלת מחבר זה לקבל הערות על ספריו, ואינו עובר עליהם]. (וראה נמי בס' כללי הסוכה עמ' ע). ואכמ"ל.

[ובירחון האוצר חלק מ"ה (שם) כתב: וכן העלה בשו"ת דבריך יאיר (ח"ד סי' לא), ובסוף התשובה כתוב לאמור, שהרב השואל שם שאל את פי מרן הגר"ע יוסף זצ"ל והשיב לו להכשיר עיי"ש, ובאמת א"צ לתורה שבע"פ כי כן מבואר להדיא בחזו"ע שם שהתיר לברך אפילו על סוכה דרך קבע שאין הגשמים נכנסים לה וכ"ש נידון דין. ע"כ. אכן יש לנו בזה ריוח לאפוקי מהבנת הרב הליכות מועד בדעת החזו"ע. (וע"ע בשו"ת דרך חברון או"ח ח"ב סי' שיט)].

²³ וגם כתב, כי המשנ"ב לא הביא כלל את דברי הרשב"א. ע"כ. ולכא' יש להוסיף, שיש לדקדק מדברי המשנ"ב (סי' תרכו ס"ק יז) ושער הציון (ס"ק כג) שכלל לא ס"ל להלכה את חומרת הרשב"א מצד זה, שהרי

פו יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

ולפי מה שהבאנו מדבריו בעמוד כ"ד, אכן יש רגלים לדבר שלא רצה לסמוך לכתחילה על זה. וכמשנ"ת. (ובספר הסוכה כהלכתה עמ' צ"ב כלל בחדא מחתא לדברי הגרע"י בעמ' כ"ד ועמ' כ"ח. וע"ע בקונ' סוכת פרגולה).

וראה עוד בס' מקראי קודש (הרר, סוכה עמ' שלו), מה שנחלק עם ח"א אודות דעת הגרע"י בכשרות פרגולה לסוכה. ע"ש. וגם תראה מ"ש מדיליה עפ"ד הגרע"י בס' אבן ספיר (ח"ג סי' מט), ובס' כתבי אליהו (ר"ס ה), ובס' ינון שמו (תשו' תתלד), ובקובץ ויען שמואל (חי"א עמ' תקפד).

[והבט וראה עוד בדברי הגרע"י בשו"ת יחזה דעת ח"ז (סי' ק) שנשאל, אודות מרפסת מקורה בנסרים דקים קבועים במסמרים, וביניהם יש אויר כל שהוא שהגשמים יכולים לרדת לתוכה, ובכל השנה יש עליה גג עליון מאזבסט, וישנים ואוכלים בתוכה, ורוצים להסיר הגג העליון להכשירה לסוכה, מהו? ובתחילה כתב, כי גזירת תקרה היא אף ביש ריוח בינתיים שהגשמים יכולים לרדת לתוכה, שאל"כ בלא"ה פסולה מהתורה. ובסיום התשובה כתב, שמכיון שאנו חוששים לכתחילה שלא להעמיד בדבר שאין מסככים בו, לכן יש להמנע מלהכשירה כך, עד שיוציא כל המסמרים וינענע הנסרים לשם סוכה. ע"ש עוד. ובגליון ציינו לדבריו בחזו"ע עמ' כ"ח לו". (וראה גם בקיצור חזו"ע הל' סוכה פ"ג הל' לא). ותשובה זו כבר נעתקה בס' ילקוט יוסף הל' סוכה בכמה ממהדורותיו מכת"י הגרע"י. ודבריו צריכים תלמוד (וכבר דנו בהם בספרי מחברי הזמן)].

(בס' שערי יוסף - סוכות עמ' 27, ובקובץ מריח ניחוח - שבת חוה"מ סוכות תשפ"ה עמ' 23 הביא הרה"ג יוסף אביטבול מדברינו כאן. וע"ע בדבריו בשו"ת שערי יוסף ח"א סי' קלג, שנת תשפ"ו).

[נא]. מדברי הגרע"י בספר מעין אומר, ומעשה רב

ומן האמור יראה המעיין מה שיש לדקדק ולעמוד בזה קצת גם מכמה תשובות בע"פ שהשיב הגרע"י, וכפי שנכתבו בספר מעין אומר ח"ג פרק ו'. וזה סדרן:

בסימן ד' כתוב: שאלה, רשת של לייסטים פלאפונים שעושה אותה קבועה בחצר כגג של פרגולה, ורוצה לעשותה לשם סכך בקביעות, אך היא קבועה ומחוברת לפרגולה, האם הדבר אפשרי? תשובה: מותר, ומכל מקום כל שנה ירים ויוריד מעט. ע"כ.

בסימן ט' כתוב: שאלה, פרגולה העשויה מעץ, וצילתה מרובה מחמתה, והיא קבועה, האם מועיל ריבוי סכך עליה יותר ממה שיש כדי להכשירה? תשובה, מועיל. ע"כ.

[ובהערות צידד בזה, ובסופו של דבר כתב, דמעיך הדין כשר, אלא שצריך שיעשה לשם סוכה או שיחדש בה דבר, וכאן שהוא שם סכך נוסף על הפרגולה, אין לך חידוש טוב מזה, וממילא הסוכה כשרה. ע"כ]. (וראה בקובץ דעת ישכיל ח"ג עמ' שצה).

בסימן ל"א כתוב: שאלה, היה אדם שמראש עשה פרגולות לשם סוכה, וקבעם במסמרים, וכך זה עומד כל השנה כולה, ואמרו לו שאין זה לכתחילה, ושלא ישב בה, אך מההתרשמות נראה שלא יעשה סוכה אחרת, האם אפשר לו להורות לו שישב בסוכה זאת ויברך או לא? תשובה, להורות לו שיברך. ע"כ. (וע"ע שם בס"א. ובדברי המחבר בחי"ד פ"א סי' ו').

[וראה נמי בתשובת הרה"ג אליהו עזריאל בירחון יתד המאיר (תשרי תשע"ד סי' ח), ונקבעה אח"כ בספר ילקוט יוסף (תשע"ו, ותש"פ, עמ' תעד - תפד). וראה גם בשו"ת הראשון לציון (ח"א עמ' רו)].

ודברינו היו למראה עיני הרה"ג עובדיה יוסף שליט"א בן הג"ר יעקב זצ"ל (מבית שמש), וכתב לי עליהם: למעשה, היה בבית הכנסת היזדים שעשו שם סוכה של פרגולה לסוכות בלבד ממש. ושאל הרב שרגא את סבא (=הגרע"י) ואמר כשר בדיעבד. ע"כ. (ומכתבו יובא להלן באות כ"ט). הרי שהעיד בשם סבו הגרע"י שהכשיר רק 'בדיעבד'.

הביא שם לריש דברי הביכורי יעקב בס"ק הנ"ל (שחשש לדעת הב"ח משום חשש לבוד). וחתם בזה בלא להביא לסיום דבריו לחשוש ליוצא מדברי הרשב"א ע"פ הבנתו מצד גזירת תקרה. אכן להלן (אות כד) נראה פנים מדברי המשנ"ב בביאור הלכה שכן הביא לחומרא זו מדברי הפ"מ. ע"ש מ"ש בזה.

[מב]. מסקנת ההלכה

מסקנת הדברים, מי שסיכך בפלטה הבנויה ע"י חיבור נסרים דקים, כדי לצאת מחשש גזירת תקרה לסברת הרשב"א, אינו צריך לסתור הכל, אלא די שיטול נסר אחד מבנתיים, דהיינו שמניח אחד ונוטל אחד, בכל שטח הסוכה, וממילא נוצר רוב חמה, ואח"כ יוסיף סכך כשר ע"ג כל הנסרים עם חללים אלו. ודי לו בזה אף לענין שיהיה יכול לשבת תחתיהם.

[ואם אפשר, עדיף שהסכך ירד מעט בין נסר לנסר, כדי שיוצר עירבוב בין הסכך הכשר לנסרים הקבועים, ובוה יועיל גם מדין ביטול ברוב ללא חשישות, (ראה במשנ"ב סי' תרכ"ז - ח, ובביאור הלכה שם), וגם ירויה לשיטות שחששו משום לכוד לחומרא, כי בזה יש הפסק ללבד (וראה במשנ"ב סי' תרכ"ז ס"ק יז, ובפסקי תשובות שם אות יז, ובאיש מצליח שם) ²¹].

וע"י זה גם אין חשש מצד דירת קבע מחמת הנסרים שנשארו קבועים במסמרים. ומדין 'מעמיד' בלאו הכי בנדו"ד שפיר דמי, מכמה טעמים, וכמבואר למעיינים.

ענף ג': נספחים ומכתבים**[מג]. נוסח ששלחתי לתלמידי החכמים**

הנה ליסוד הדברים הנ"ל, כתבתי וחתמתי בחודש אלול תשפ"ד, ושלחתים להרבה ת"ח, וכה כתבתי בתחילת הדברים:

לכבוד מעלת הרה"ג שליט"א!

בשבוע האחרון נשאלתי הלכה למעשה אודות כשרות 'פרגולה' לסוכה, ועיינתי בספרים, ונגלה לעיני מחזה קצת מוזר, והוא - שכל העוסקים בזה לא התייחסו לשיטת רבינו עקיבא איגר שחולק על המגן אברהם, ושנה לדבריו בב' מקומות, (ולפי הבנתו יתגלה לנו שהלכו עוד פוסקים בדרכו, בלא להזכיר מדבריו), וממילא כל הדין משתנה.

העליתי את הדברים על הכתב.

²¹ ולעיל מיניה (בהערה 35) הוסיף וכתב: אמנם נראה שהסכך הכשר יהיה באופן שצילתו מרובה מחמתו, דאל"ה אין עליו שם סכך כלל וכמאן דליתא דמיא וכדלקמן סי' תרכ"ח מ"ב ס"ק יז בשם מג"א. ע"כ. ולענ"ד לכאור' המקור שהביא אינו מספיק לחידוש כזה. וגם הפוסקים שכתבו לעיצה זו לא פירשו לפרט הכרחי זה, וכמו שכתב איהו גופיה במאמרו הנדפס בירחון מוריה (תשרי תשפ"ה עמ' שפג). ע"ש.

²² ולכאור' גם יוכל להחזיר את הנסרים שפירק למקומם (בלא לקובעם במסמרים). אלא שבזה הגענו לפלוגתא האם בזמן הזה יש להחמיר ולא לסכך בנסרים. וכן ראיתי בספר שבות יצחק (סוכה עמ' פב) שכתב בשם הגריש"א דמהיינו טעמא אין להחזיר לנסרים. אולם ידוע מ"ש להחזיר בשו"ת יביע אומר (ח"ד סי' מט). וכ"כ להיתרא בדומה לנדו"ד בספר הליכות מועד (עמ' שכא). [וזה תלוי במ"ש לעיל באות ג'. ע"ש]. וע"ע בקובץ מוריה (תשרי תשפ"ו עמ' שנ-שנא). ואכמ"ל. (וראה מ"ש בשו"ת שואלין ודורשין ח"ד סי' נא, ולא דק בכמה מהדברים. וראה גם מה שתפס עליו הגר"ז גולדברג במכתבו הנדפס בס"ס 'אלה הם מועדי' שלזינגר, ח"א).

וגם אעיקרא דמילתא בנדון דידן אין הכרח אפי' ליטול את הנסרים ממקומם, אלא יתכן שמספיק עצם מה שהוציא את המסמרים מהם, אלא שיש חולקים וכמבואר בשו"ע סימן תרל"א ס"ט ובמשנ"ב שם (ס"ק כד) ובהערות איש מצליח, ובשאר הספרים. (ובאות ח בהערה דייקנו מלשון הרשב"א לקולא). וראוי לחוש לדבריהם. [ומ"מ נראה שבנדו"ד נוכל לצרף לקולא זו לדעה המקילה בשיעור גודל ההגבהה שצריך בהכשר סוכה דעלמא (ראה במשנה אחרונה. ובשאר הספרים)].

פח יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

ואשמח אם יעיינו בזה הת"ח (בעיקר בענף א), ויחוו את דעתם לכאן או לכאן, ואפילו בתיקון או הוספה של אות קטנה. [או בדיעה נוספת על איזה ספר שהביא מדברי רעק"א מול דברי המג"א]. ובפרט אם מסכימים לעיצה שכתבנו.

הדבר נוגע למעשה.

מצפה מאד לחוו"ד בכתב או בע"פ. בברכת 'והאר עינינו בתורתך'. שמואל כהן. מח"ס עורי דבורה וש"א"ס.

ואכן זיכני ה' לקבל תגובות רבים בזה מאת כמה ת"ח, ולשאת ולתת עם חלק מהם, וגם כשאני לעצמי הוספתי לברר עוד פרטים ושיטות בזה, וקבעתי כנספחים כאן בראש הדברים. (מלבד מה שהוספתי ושיבצתי מהרבה ספרים בתוך דברינו העליונים). וכדלהלן:

[כד]. בירור דברי הפ"מ והמשנ"ב, והאם ס"ל לחומרא שברשב"א

[א]. באות ו' כתבתי, כי אותן דאין פסולין לסכך בהן רק מדרבנן, לא גזרו להעמיד בהן. וכתב בס' חוט שני (סוכות עמ' ריא) שזה לכתחילה ודלא כפרי מגדים א"א סי' תרכ"ט ס"ק י"א. עכ"ד.

הנה כה כתב שם הפרי מגדים: מעמיד בדבר הפסול מדרבנן, נסר ד' טפחים וכדומה, יש לומר לא גזרו, דהוה גזירה לגזירה, וצ"ע. ואם כן ראוי לכל ירא שמים שיהא הדפנות עכ"פ נסרים שאין בהם ד' טפחים, או המעמיד העליון הקורה שהסכך נשען עליו פחות מדי' טפחים וכשר. ע"כ.

אכן כבר כתב הביכורי יעקב בסימן תרכ"ט (ס"ק יד): מש"כ הפמ"ג (בא"א) שיש להזהר שלא לסמוך הסכך על דף רחב ד' כיון שפסול לסכך, לענ"ד הוא חומרא יתירה, כיון דפסול דף רחב ד' לסכך אינו אלא מדרבנן משום גזירת תקרה, הו"ל גזירה לגזירה. ע"כ.

וגם בשו"ת יחיה דעת (ח"א סימן סד) כתב: ואף שהגאון בעל פרי מגדים באשל אברהם (סי' תרכט אות יא) נסתפק אם גזרו בזה גזירה לגזירה, ויש אחרונים שפסקו להחמיר, העיקר כמו שמפורש בדברי הריטב"א (סוכה יא): להקל. ע"כ. (וציין שכן פסקו כמה אחרונים). וגם דברי הביכורי יעקב שהבאנו מסייעים לו.

[ב]. ואף שבשו"ת אמרי יושר (ח"א סימן מג) כתב: כה ראיתי בפמ"ג באשל אברהם סי' תרכ"ט ס"ק י"א שכתב במעמיד בדבר הפסול דרבנן כגון נסר רחב ד"ט דלא גזרו דהוי גזלג"ז וצ"ע יעו"ש. ולענ"ד מרשב"א (הנ"ל בגוף דבריו) נראה דמעמיד בנסר שיש בו רוחב ד"ט יש חשש פסול, אלא דשם הקיל כיון דאין בכל נסר רוחב ד"ט רק בצירוף, ואף בזה לא הקיל רק מטעם שנהגו, וגם בפמ"ג שם כ' ד"יש להחמיר". ע"כ.

כבר השיגו בשו"ת יביע אומר (ח"י או"ח ס"ס מז) וכתב: ולפע"ד אין דבריו מוכרחים כלל. ופשט לשון שאלת הרשב"א שרוב הסכך בנסרים, וכמ"ש סכך סוכה העשוי מנסרים וכו'. ומש"ה יש מקום לפסול, הלא"ה אין להחמיר אפילו במעמיד. ע"כ. (ובגוף מחלוקתם סביב דברי הרשב"א ראה מ"ש באות טו).

[ג]. ומצאנו עוד לפרי מגדים במשב"ז ס"ס תרמ"ג שכתב: ראיתי לסדר כאן דין הכשר סוכה בלי פקפוק כלל להיות כשירה על פי מנהג וותיקין וחסידים וכו'. הסכך מן ענפי אילן דוקא עם עלים, אז יוצא ידי חובתו לכולי עלמא, כי אף לטי"ש וקנים יש לפקפק בהם עתה גזירת תקרה, וכל שכן שיש לגמגם אם קולע קנים ועושה כמין דופן וכדומה ומסכך סכך בהם די"ל בהן גזירה תקרה, וכל שכן אותן שקורין במדינת רוס"א לאסי"ס שמונחים על עליות שיש בהן כמין סולמות, פשיטא שאסור מכמה טעמים. ע"כ.

ולכאור' איירי מדין הסכך עצמו ולא רק מדין מעמיד.

אכן אפי' בזה ראיתי בשו"ת יגל יעקב (גוטליב, ס"ס ע) שכתב: לא נעלם ממני דברי הפ"מ, אלא שכל האחרונים לא חשו לדבריו, שלא נודע לנו שום מקור לאסור בזה, חוץ מהחכם האוסר שבשו"ת הרשב"א, שהרשב"א לא השגיח עליו. ע"כ. (וראה גם בספר סוכת שלם, בראווער, מהדו' תשע"ו עמ' קג ועמ' צז). מבואר שהבין כי חומרת הפ"מ בסימן תרמ"ג נובעת מצד החומרא ברשב"א. (וראה גם בשו"ת חיי הכהן, ורשא תרל"ח סוף דף פג, ובדף פד סע"ב. ובס' פני השלחן, ויטמן, הל' סוכה עמ' לא"י).

אבל א"כ לכאורה תמוה מהו שכתב שכל האחרונים לא חשו לדבריו, והרי המג"א ודעימיה בסימן תרכ"ו כן הביאו לצד החומרא שברשב"א, וגם בביכורי יעקב גופיה כתב שם שראוי"ל לצאת ידי הפוסקים הללו (וכמ"ש באות ז), וזאת למרות דבריו הנ"ל בסימן תרכ"ט על חומרת הפ"מ שם בדין מעמיד, שזו חומרא יתירה, ומשמע שאפי' א"צ לחוש לה. ועמדנו עוד בדבריו באות טו. ע"ש.

[ד]. והנה המשנ"ב ביאור הלכה (סימן תרכט סעיף ו) דן לגבי סיכוך במחצלאות של ערבה, ולאחר שהביא מהב"מ שהקל בזה. כתב: ועיין בפמ"ג סוף הלכות סוכה בסימן תרמ"ג שמגמגם בזה משום גזירת תקרה. [והעיר עליו:] ואיני יודע מה שייד גזירת תקרה במקום שאין מנהג לסכך בזה. [וסיים:] ומ"מ הרוצה לסמוך על דעת הגאון בית מאיר בודאי אין למחות בידו בפרט שהוא רק מילתא דרבנן בעלמא. ע"כ. (וראה בירחון אור ישראל ח"ט עמ' קה מ"ש לחוק לדברי הפמ"ג).

[וגם בביאור הלכה - בריש סימן תר"ל כתב (במוסגר), 'דאותן דאין פסולין לסכך בהן רק מדרבנן, לא גזרו להעמיד בהן'.

ואם כוונת הפ"מ מצד החומרא שנוכרה ברשב"א נמצא שהמשנ"ב קיבל וסבר לעצם דברי הרשב"א [שהרי כל מה שפקפק זה לגבי מחצלאות של ערבה בגלל שלא שנהגו לסכך בזה].

וראיתי בשו"ת אז נדברו (חי"ב ס"ע פ) שהעיר ע"ד הביאור הלכה: שאינו יודע איפא זה נמצא בפ"מ. (כוונתו לגבי מחצלת של ערבה). ע"ש. ואם הנדון מצד דברי הרשב"א א"ש, כי הנדון הוא כללי מצד גזירת תקרה בחיבור של עצים זל"ז (ולא משנה הסוג שלהם).

[וגם הרב יוסף מאיר ויספיש (גליון עומקא דפרשה תשע"ב עמ' 10) העיר: דבריו של המ"ב קאי על אגודת ערבות ולא על קנים, והפמ"ג לא קאי בגונא של הב"מ. וצ"ע הדמיון שמדמה אהדדי. ע"כ. ולמבואר א"ש].

וכן מה שהעיר עוד וכתב: איני מבין איפוא מציא הביאה"ל דהפמ"ג איירי באין מנהג המקום לסכך, ואדרבה מלשון 'יש לפקפק בהן עתה' משמע דהמדובר שכן המנהג לסכך בהן כל השנה. ע"כ. י"ל דזה קאי רק על ריש דברי הפ"מ לגבי לטי"ש וקנים, אבל לא על המשך דבריו לגבי קולע קנים ועושה כמין דופן, שזה כ"ש (כלשוננו) ופסול בכל מקום מצד דברי הרשב"א. [וכמ"ש באז נדברו גופיה בעמוד שאחריו (פא) שמתשובת הרשב"א יוצא שאם הנסרים מונחים אחד ע"י השני קבועים במסמרים, אפי' אם לא יהיה המנהג לעשות מהם תקרה ג"כ אסור כמו בנסרים הרחבים ד"ט, שלאחר שאסרו חז"ל אסור גם אפי' כשישתנה המנהג ולא יהיה החשש של עשיית תקרה. ע"כ. (ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ד ס"ע שנו ציטט כן בטעות משו"ת אז נדברו ח"ב ס"י סו)].

[ה]. ולפי דרך זו יש להעיר בדברי ספר פסקי תשובות (מהדורת תשפ"א, ס"י תרכו הערה 41) שכתב: 'יש שכתבו שאין נוהגין כלל לחוש לחומרא של הרשב"א, ודקדק כן מדברי המשנ"ב שלא הביא כלל את

⁷¹ ואגב, לא ידעתי מדוע לא הביא לגוף דברי המג"א שהוא המקור לחילוק בין קבע לנסרים למשה ללמעלה. והוצרך להביא ממה שהורק מכלי אל כלי.

⁷² אכן בשו"ת יחיל מדבר (ח"ב ס"ס כב) כתב לדקדק מלשון זו שלא אסר מדינא אלא מצד חומרא. ושכן נראה גם מלשון הגר"ח פ"ב בס' מועד לכל חי (ס"י כא אות מה) שכתב 'ראוי להחמיר'. [וזאת למרות מ"ש לעיל מיניה (בסוף אות ג) שמבואר דעת הרשב"א לאסור, ומינה דכך היא גם דעת מרן הב"י, מדלא הביא דעה חולקת. וכזאת כתב גם בקו' סוכת פרגולה (עמ' נב). וכן צידד גם בשו"ת ראש יוסף (א"ח ס"י כו אות ג)].

דברי הרשב"א. ע"כ. וגם אני בתחילה חשבתי כי יש להוסיף, שיש לדקדק מדברי המשנ"ב (סי' תרכ"ס ק"י) ושער הציון (סי' ק"ג) שכלל לא ס"ל להלכה את חומרת הרשב"א מצד זה, שהרי הביא שם לריש דברי הביכורי יעקב בס"ק שם (שחשש לדעת הב"ח משום חשש לבדו כמ"ש באות ו). וחתם בזה בלא להביא לסיום דבריו לחשוש ליוצא מדברי הרשב"א ע"פ הבנתו מצד גזירת תקרה. (ועיין מ"ש בבנין שמואל עמ' צג בהערה - אודות דרכו של המשנ"ב להשמיט דין שאינו להלכה¹²).

אכן לפי הלומדים בב"ח שהביא לתשובת הרשב"א ולמוד בו שהפסול משום לבד לחומרא (ראה מ"ש באות ח ובהערה שם), נמצא שכאשר המשנ"ב הביא לב"ח שפיר חשש לרשב"א להבנת הב"ח. (ולא כמג"א ברשב"א).

[ו]. ומכאן יש להעיר גם על מ"ש בס' פתחי סוכה (קייזער, פ"ז הערה 48): דברי הרשב"א הובאו בב"י ובמג"א, אבל בשו"ע לא הביאו לדינא, וכן במשנ"ב לא כתבו לענין גזירת תקרה, וכנראה שלא חשו לזה לדינא וכו'. כמה אחרונים חששו לדברי הרשב"א לדינא, אלא שדנו באיזה מקרה שייכים דבריו וכו'. ע"כ.

[ז]. ואכן מצאנו עוד במשנה ברורה בסימן תרל"א (ס"ה) שכתב: ועיין בפמ"ג שכתב, דאפשר לענין ראית המוכבים די בכל הסוכה אם הוא רואה רק במקום אחד, משא"כ באם היה מעובה הרבה מאוד עד שאין הגשם יכול לירד בתוכו למ"ד דפסולה כל שיש ד' טפחים ביחד סכך פסול מקרי. ע"כ.

וכתב בספר חוט שני (סוכה עמ' רטז): דברי הפמ"ג תמוהים, דלפ"ז אמאי בעינן לגזרת תקרה בנסרים, תיפוק ליה דהוי כמעובה הרבה שאין הגשמים נכנסים דרך הנסר? ואולי י"ל דאיידי בנסרים מנוקבים שנכנס בהם גשמים, ואעפ"כ איכא ע"ז גזרת תקרה, וכן מבואר בתשו' הרשב"א שהובא בב"י, דסולם פסול לסכך משום גזרת תקרה, דהוי כנסר, ואף דבסולם יש חלל, מוכח דאף בנסר שיש בו נקבים איכא גזרת תקרה. [ואף דדברי הרשב"א מחודשים דס"ל דגם בסולם איכא גזרת תקרה, ואינו מוסכם בפוסקים, מ"מ עכ"פ מוכח דלא איכפ"ל הנקבים וגם בנסרים מנוקבים איכא גזירת תקרה]. עכ"ד. (וע"ע מ"ש בהערה שבסוף אות ט).

הרי שביאר לדברי הפ"מ והמשנ"ב עפ"ד הרשב"א. ולפי המבואר אפשר דאף נוקטים הם כעיקר דבריו. (ובעיקר דין נסר עם נקבים, ראה מ"ש באות טו בהערה).

¹² ונוסיף ממה שנדפס עתה בגליון אמתחת בנימין (מס' 40 בסופו): ידוע מש"כ המנ"ח (מצוה ש) לדון בדין קטן שהגדיל. ועניין זה הובא בפוסקים בסימן תפ"ט. ולכא' תמוה מאוד מדוע המשנ"ב לא הזכיר עניין זה הנוגע למעשה אצל רבים בכל שנה ושנה. ואולי, עצם הדבר שהמשנ"ב לא הזכיר את מש"כ ב"מנחת חינוך", בזה יתכן לומר, ע"פ מה ששמעתי מנכד הח"ח הגר"ה זקס, שלחפץ חיים לא היה את הספר "מנחת חינוך". אמנם, ב"שערי תשובה" הזכיר עניין זה להלכה בסימן תפ"ט סק"כ, ושמעתי מאחד מחשובי הפוסקים שליט"א ששמע ממרן הגר"ש אלישיב, שאף שדרכו של המשנ"ב להזכיר מדברי השערי תשובה, מ"מ גם כשהח"ח לא מציין לשע"ת אין זה הוכחה שהמשנ"ב חולק על השע"ת, אך במקום שמציין לשע"ת ומביא רק חלק מהדין שהוזכר שם, בכה"ג הרי זה ראייה שהמשנ"ב חולק על החלק שהשמיט מדברי השע"ת. ושוב יש לתמוה טובא מדוע לא הזכיר המשנ"ב את דברי השע"ת שם לעניין קטן שהגדיל. וכמו כן יל"ע האם יש "הוכחה" ממה שהזכיר המשנ"ב עניינים הלכתיים אחרים מדברי השע"ת שם שחולק על דברי השע"ת בעניין קטן שהגדיל? והשיב על זה הגר"א נבנצאל: איני יודע. ע"כ. וגם ראיתי בגליון משנתו ברורה (פ' שמות פ"ו מס' 65) שכתב, היו למשנ"ב כמה טעמים להשמט דינים וכו', ופוסקי זמנינו פעמים שדקדקו מהשמטותיו הלכות ופעמים שלא. ויל"ע אם שייך לומר כללים בזה. עכ"ד. [ומ"ש שם שבנו של המשנ"ב כתב שהשמיט דינים מפני קוצר הזמן ומיעוט רכוש, לכא' אין הכוונה במיעוט רכוש שחם על הוצאות ההדפסה (ופוק חזי כמה ספרים הדפיס), אלא שלא היו לו הרבה ספרים. (והשווה לדברי נכדו הגר"ה זקס הנ"ל). וכן שמעתי בשיעור הגר"א וייס (פרשת כי תשא תשפ"ד) שאמר, כי המשנ"ב היה מחוסר ספרי שותי"ם, ובדרך כלל כשביא מהם זה לוקה בחסר, היות ולקחם ממה שראה בשערי תשובה ובפתחי עולם, ושניהם לא דייקו. עכ"ד. אולם ראיתי כרגע בגליון השיעור השבועי (פ' נצבים וילך תשפ"ו הערה 15) שאמר הראש"ל בעל בילקו": כתוב הביאור הלכה (סי' שמה ד"ה שאין) כתב על זה כל כך יפה, הביא הרבה ראשונים וכו'. מישוהו אמר לי שלרב משנ"ב לא היה הרבה ספרים, אני לא יודע מאיפה המציא את זה, תראה כמה ראשונים ופוסקים מביא. ע"כ. ויש בזה בעוד מספרי דבי רב. ואכמ"ל].

[ח]. וגם לכאור יש להעיר ע"ד הגר"מ שטרנבוך בס' מועדים וזמנים (ה"ו סי' עא) שנראה שכלל לא נחת לדברי הרשב"א ודעימיה. כי כה כתב: בסכך קלוע כמחצלת יצא הגאון רבי אלעזר משה הורוויץ זצ"ל הגאב"ד דפינסק בספרו אהל משה ח"ב שנדפס מחדש לאסור (סימן יז), וטעמו שיש בכל מחצלת גזרת תקרה, ואף שבגמרא (יט) מפורש שאם עשאה לסיכוך כשרה, מבאר ע"פ הסוגיא לעיל (טז). שרב אמי פוסל אפילו בבילאי כלים ומייתי ממוחצלת, הרי דמיירי דומיא דבילאי כלים והיינו כשסתר המחצלת שאין גזירת תקרה, אם נעשית לסיכוך שלא קיבלה מעולם טומאה מסככין בה, אבל בעודה מחצלת פסולה לסכך משום גזירת תקרה בכל אופן, ובלאו הכי פוסל גמי כשיש כ"ה קנים דגזרינן כמו בחבילי עצים בסוכה (יב). משום גזירה דתעשה ולא מן העשוי, הכא נמי כמחצלת עם כ"ה קנים יש לאסור מהאי טעמא, וא"כ אין להתיר במחצלת קלועה כלל דדומה לתקרה ומשום גזירה כמ"ש. (וכתב ע"ז הגרמ"ש): ולע"ד דבריו צ"ע, דכשחזו"ל גזרו גזירת תקרה אפילו אין היום הגזירה נשאר לעולמים, והיינו כשגזרו וכגון בקנים של ד' טפחים אף אי אין מסככין בהו היום נשאר הגזירה, אבל כאן ממין כשר ואין ד' טפחים כאחד לא מצינו שגזרו בזה, וא"כ למה לן להוסיף כן מדעתנו, וכן גזירה דחבילי קנים היינו בחבילות שנעשו נמי לייבש ולכן גזרו ולא כה"ג, וכללל היא שאין להוסיף גזירות אלא מה שגזרו חז"ל, ואם לא אסרו בזה משום תקרה, וגם אין מסככין כה"ג בזמנינו, למה לן לאסור, וא"כ יש למקילין לסמוך בזה ובפרט בדרבנן דגזירת תקרה. עכ"ד. וראיתי בקובץ בית אהרן וישראל (תשרי תשפ"ה עמ' קסה) שהביא לדברי הגרמ"ש (בלא להזכיר ממי יצאו הדברים), וכתב להצדיק את דברי האהל משה לפי דרכו. ע"ש.

[כה]. האם יש גזירת תקרה בברזל

[א]. הנה כתבתי (בהערה שבאות 1): ואין כ"ז ענין למ"ש השו"ע בסימן תרל"א סעיף ח': סככה בשפודין שהם פסולין לסכך בהם, ואין בהם ארבעה ואין מהם ארבעה במקום אחד וכו', אם העדיף סכך הכשר מעט על הפסול, או אם היה הפסול נתון שתי ונתן הכשר ערב, או איפכא, כשר, שאז מתמלא כל האויר מסכך כשר. ע"כ. ומבואר שאם יש ד' לא מהני. דהתם הוי 'שפודין' שהם פסולים בעצם, (וכמו שתקף פירש השו"ע), וכמ"ש גם במשנה ברורה (ס"ק טז) היינו שפודין - של 'ברזל', וכמבואר נמי בסימן תרכ"ט ס"א (וס"ב, וראה שם במשנ"ב ס"ק ה). ע"ש. אבל אנו עוסקים 'בנסרים' של עץ שהפסול בהם הינו רק מחמת גזירת תקרה. (ונפק"מ למי שהפרגולה שלו הינה ממתכת. ואכמ"ל). וכמבואר תיכף בסעיף שלאחר מכן בסימן תרל"א סעיף ט'. וזה פשוט.

והוצרכתי לייחד מעט את הדיבור על זה, משום שמעלת מחבר שו"ת ויען נתנאל טען לי לאידך גיסא, והוא שיש להוכיח מדברי גדולי חכמי הספרדים, והיינו משו"ת גינת ורדים (או"ח כלל ד סימן ח) ושו"ת בית יהודה (או"ח סימן יז) ושאר הפוסקים שהו"ד בשו"ת ויען נתנאל (ח"ב סי' כז), שכלל לא חששו לחומרת הרשב"א, (וממילא א"צ לכל דבריו), כי דנו בשככה אשר נעשית מברזלים והיא פחות מג' טפחים, (וראה גם בס' פקודת אלעזר סי' תרכ"ט ג), ולא הזכירו כלל את דברי הרשב"א.

והשבתי, דאין דבריהם ענין לדברי הרשב"א, כי הם דיברו בברזל ולכן הולכו את הנדון מצד מעמיד ומק"ט, והרשב"א דיבר בעץ, שבו הנדון מצד גזירת תקרה, ובברזל א"צ להגיע לגזירת תקרה. ובפרט אי נימא שאכן גם לא מצאנו גזירת תקרה בברזל (שהינו יותר מד"ט).

[ב]. ולאחר שהמשיך להחזיק בדבריו היקרים (ובענף ד' נביא לחלופת המכתבים בינינו), כתבתי לו: כיון שאני מעריך את כת"ר וחכמותו, למרות שהיה פשוט לי כמו שכתבתי, יצאתי לראות אם יש לי חבר או האמת ככת"ר, ומצאתי בספר מקראי קודש (הררי, סוכות עמ' 371 מס' 2 במהדו' תשפ"א) שכתב לגבי פרגולה שתקרתה עשויה מקורות ברזל: אין לומר שיהיה רוחבן פחות מד"ט משום גזירת תקרה (מין סי' תרכ"ט סי"ח), דזה אינו, דלכאור' ליתא לגזירת תקרה בברזל, שהרי הוא פסול לסכך מהתורה, ולא חיישינן שמא

צב יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

ישב תחת תקרת בית מברזל, כדרכו כל השנה (כמש"כ המ"ב סי' תרכ"ט סקמ"ה), דבזה כו"ע ידעי שאין יושבים בסוכה שתקרתה מברזל. ע"כ.

אלא שלכאור' בעמוד שאחריו (372 הערה קכד מס' 2) לא נקט כן, דכתב: רצועות הברזל שבתקרת הפרגולה תהיינה צרות משיעור ד"ט כשהן באמצע הסוכה, הן מצד דירת קבע, והן מדין גזירת תקרה. ע"כ.

ואולי שם כ"כ אגב שיטפיה, ולא נחת לפרש. (ותדע לך, דהרי בא לאפוקי מאם יהיו רחבים משיעור ד"ט, ושם בברזל זה פסול בעצם).

[ד]. ומצאתי בשו"ת ישמח לבב (עובדיה, חלק אורח חיים ס"ס טז) שדן בסיכוך על סבכה העשויה ממתכת, והביא לדברי הגינת ורדים ודעימיה שהקלו בזה. וכתב: יש לפקפק בזה מדברי הרשב"א בתשו' במיוחסות סי' רי"ו שהביא הרב ב"י בסי' תרכ"ט והב"ח בסי' תרכ"ו והמ"א שם סק"ו (והעתיק לדברי הרשב"א והמג"א. וכתב:), הרי מבוואר דגם בשבכה של נסרים כיון שחברן תחלה במסמרים ואח"כ נתנם ע"ג הסוכה איכא למיחש משום גזירת תקרה כיון שאין בין השליכות אלא פחות מג' טפחים. וא"כ ה"ה בשבכה של ברזל שהדרך לקובעה תחילה בקורות מסביב וראשי הקורות מחוברים במסמרים ואחר כך נותנה כך על גבי הסוכה איכא נמי הק' חששא? אלא דהנח להם כיון שנהגו כמ"ש הרשב"א ז"ל. ע"כ.

ולכאור' מפורש בדבריו שנקט לגזירת תקרה של הרשב"א גם בסככה של ברזל. אולם (גם אם איננו דאירי באינה רחבה ד"ט) י"ל דהפסול מצד גזירת תקרה בזה אינו מצד עצם הסככה, אלא מצד הקורות של עץ שסביבה (כלא מרחק המוציא מחשש), שהרי כתב 'שהדרך לקובעה תחילה בקורות מסביב וראשי הקורות מחוברים במסמרים'. ואף אם לא נקבל לזה, מ"מ לדין עדיין צריך לכל האריכות שבדברינו, כי הרי כל מה שהקל למעשה, היינו משום צד הקולא ברשב"א, שהנח לישראל כיון שנהגו. ש"מ שלצד החומרא ברשב"א לא יועיל מצד זה, ואנן לצאת י"ח צד החשש ברשב"א עסקין.

והדברים נכונים גם למה שמצאתי בשו"ת עמק יהושע (מאמאן, ח"א ס"ס כה עמ' עט), שהאריך טובא בדברי הגינת ורדים והפוסקים הבאים אחריו שדנו בסככה מברזל (ע"ש סימנים כג - ה), והביא להערת שו"ת ישמח לבב הנ"ל מכח הרשב"א. וכתב עליו: אין הנידון דומה לראיה בכלל, כי שאני בתשובת הרשב"א דאירי שכל השטח של הסוכה כלו נסרים נסרים יחדו ידובקו, ורק הראשים שלהם משולבים כשליבות הסולם, ולזה באמת בזה יש לגזור גזירת תקרה, כי זה דומה לתקרת הבית כי יאמר מה לי תקרה חדשה מה לי תקרה ישנה, וכמפורש באה"ט באותה תשובה, ראה שם בב"י סי' תרכ"ט ובש"ע שם סי' ח ובמ"א שם סק"כ ובט"ז שם סק"ח ובמ"ב שם סקמ"ה, ומשם באר"ה. לא כן בנדו"ד בשבכה של ברזל שעשויה כולה סריגים סריגים חלולים חלולים, הגם שראשי הסריגים מחוברים בקורות סביב, בכל זאת מה"ת למגזר גזירת תקרה, וכי יש בית כזה כדי שיבוא מי שהוא למטעות טעות כזו, אתמדה. והגם שנפרש ששם בתשו' הרשב"א מדובר היכא שיש רוח בין כל נסר ונסר רק הוא פחות מג' טפחים (שנראה שכך הבין הרב הנז' אש"ה: וראה מ"ש לעיל באות ח), בכל זאת אותו נידון לא דמי בכלל לנדו"ד מטעם האמור. ועוד הלא תראה שאפי' בסכך שכלו מכוסה בנסרים זה אצל זה בלי שום חלל אפי' בראשיהם, בכל זאת לא גזרו בו כי אם היכא שהנסרים רחבים ד' טפחים דומיא דתקרת בית דידהו כמ"ש בש"ע סי' ח, ואף אותו נידון של הרשב"א שמחובר במסמרים יש שנחלקו עליו כמ"ש שם, ועל כללה הרשב"א ע"ה כתב שם וזל"ה ואתה הנח להם כיון שנהגו שאע"פ שאינם נביאים בני נביאים המה עי"ש, ולמרות שמר"ן מלכא פסק בש"ע שם סי' ח שנהגו שלא לסכך בהם כלל ע"ש, וזה הגם שאינם רחבים ארבעה, והיי"ט משום דילמא אתי למיטעי לסכך בנסרים בקביעות שלא ירדו שם גשמים (טור בשם הסמ"ק וב"י שם ע"ש), לא כן בנדו"ד בשבכה של סריגי ברזל שהם רחוקים זה, וחמתה מרובה מצלתה מאד מאד, אינה דומה בכלל לאותו נידון של הרשב"א, ואין כאן לא גזירת תקרה כאמור, ולא משום שמא יבוא לסכך בהם באופן קבוע בענין שלא ירדו גשמים, כי אין בית שיש לו תקרה באופן כזה שנוסיף ונגזור מדעתנו גזירות כאלה.

ע"כ. (וראה עוד בדבריו בעמ' סו מ"ש בדברי הרשב"א והמג"א).

[ובשו"ת ויען נתנאל (שם) גופיה, ציין בכללות וברמז בעלמא בחצי שורה לדברי ב' חכמים אלו, ולא הביא מדבריהם, ולא הזכיר ממה שדנו עפ"ד הרשב"א (למרות שהיו מרבוינו הספרדים). לפי שבאותה השעה לא נחת לדון מצד זה].

[ה]. ובר מין דין יש לציין כי לשיטת מח"ס ויען נתנאל, צא וראה בכל להקת האחרונים שדנו במסכך ע"ג רשת מברזל מחששות ומצדדים שונים, (בעמק יהושע ייחד לזה ג' סימנים ע"ש) ולא העלו לגדון של הרשב"א זולתי הרב ישמח לב והרב עמק יהושע, והוא בגודלו ידקדק שלא ס"ל לרשב"א, ולענ"ד ז"א, כי לא גרעו דברי הרשב"א משאר הצדדים שהעלו וישבו גם לדבריהם, והיה להם עכ"פ להזכיר שזה דלא כרשב"א. אכן אנו נדקדק שלא ס"ל שגזירת תקרה שייכת בברזל (רחב מד"ט), וממילא אין זה ממין הטענה.

[ו]. ויש לסלסל לפ"ז במ"ש במסכת סוכה (יד:): אתמר הפכן על צידיהו, רב הונא אמר: פסולה, ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי: כשרה. איקלע רב נחמן לסורא, עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא, אמרי ליה: הפכן על צידיהו מהו? אמר להו: פסולה, נעשו כשפודין של מתכת. אמר להו רב הונא: לא אמרי לכו אמרו כוותי? אמרו ליה: ומי אמר לן מר טעמא ולא קבלינן מיניה? אמר להו: ומי בעיתו מינאי טעמא ולא אמרי לכו? ע"כ. (וראה בשיעורי רבי אליהו ברוך שם באות תקכא, ובשאר הספרים).

[ז]. ודע כי לענין מעמיד במתכת, מצינו בספר חוט שני (סוכות עמ' ריב, ועמ' ריד) שכתב, דדרך לסכך בצינורות של ברזל, וכדמצינו בגמ' דדרך לסכך בצינורות של מתכת. ולכן אי אפשר לסכך על צינורות ברזל המחוברים בבנין, דכל שפסול לסכך אין מסכין בו אע"פ שאינו מק"ט, ולא דמי לאבנים שכתבו הראשונים שמסככים עליהם, דהתם ל"ח שיבא לסכך בהם כיון שאין דרך לסכך בהם. ע"כ. (והיינו כשבאים לבנות סוכת ארעי אין מסככים באבנים. וראה בס' אור החמה סי' תרכט ס"ק כו).

ובאמת שראיתי כי כבר בס' בית השואבה (דינים השייכים למקום הראוי לעשיית הסוכה הל' טז, ד"ט ע"א) הביא לדברי הגגת ורדים (הג"ל) שהתיר להניח סכך על רשת נחושת, ושאלו בזה חשש מעמיד בדבר המק"ט, משום שחיברה לקרקע ואינו מק"ט. והשיג עליו וכתב: דלמאן דאוסר להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה, הכי נמי אסור לדידיה להעמיד הסכך בכל דבר שהוא פסול לסכך, וכמו שכתב הר"ן ז"ל פרק הישן עלה דהסומך סוכתו בכרעי המטה ולקמן שם עלה דהעושה סוכתו בראש האילן. וכיון שכן בנדון הרב ז"ל דמיירי נמי בשבכה של חוטי נחושת, נהי דמשום טעמא דהוא דבר המקבל טומאה אין לחוש לסכך על שבכה זו ממש דמשום שהוא מחובר לקרקע כדאמר מר הרב ז"ל, מ"מ אכתי אסור לסכך עליו ממש משום דהסבכה היא מדבר שאינו גידולי קרקע, ואסור להעמיד הסכך בדבר שאינו גידולי קרקע. וליכא למימר דלא שכיח לסכך במיני מתכת וליכא למגור וכמ"ש הר"ן ז"ל שם להתיר מטעם זה לסמוך הסכך על כותל אבנים, דא"כ גם משום טעם זה דמקבל טומאה ליכא למגור בשבכה של חוטי מתכת מזה הטעם, ואילו הרב ז"ל חש לה להחמיר אילולי שהוא מחובר לקרקע והיינו משום דלסכך במתכות שכיח, וכדתנן המקרה סוכתו בשפודין ופירש הרמב"ם ז"ל שם בפירוש המשנה דהיינו בשפודין של מתכת ומשום דאינו גידולי קרקע, וכן בש"ס אמרו נעשה כשפודין של מתכת בפ"ק דסוכה דף י"ד ע"ב, אלמא דשכיח ושכיח לסכך במיני מתכת. ע"כ.

[וע"ע בתשובת מרן הגר"ע יוסף זצ"ל שנדפסה בספר ילקוט יוסף מועדים הישן (דיני הסכך והדפנות הערה כה) שהזכיר לטענה הג"ל של הרב בית השואבה, דסוף סוף הוה ליה דבר שאין גידולו מן הארץ דאסור לסכך בו וכו' י"י].

¹² והנה ראיתי בשו"ת בית נאמן (ח"א סי' לח) שכתב: קבלתי פתקא מת"ח אחד שכתב, כי עצי פרגולה הקבועים במסמרים או ברגים במשך כל השנה אסור להעמיד עליהם את הסכך והסוכה פסולה מדאורייתא, ולא כמו שחושבים שאין בהם רק פיסול מעמיד במק"ט לכתחילה וכו'. ולאחר שדחה לדבריו מצד המסמרים, כתב: א"כ גם לר"ת אין הפרגולה סכך פסול מדאורייתא רק מצד גזירת נסרים או מעמיד בדבר המקבל טומאה, וכשמרבה עליה סכך כשר שפיר דמי. ע"כ. (וראה לעיל באות יב). וכתבתי על זה בתחילה, שאם הנדון רק מצד הקרשים (בלא שייכות למתכת, אכן ראה בסמוך באות י), יש להעיר על מה שכתב,

צד יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

ושנה משנתו בזה בספרו חזון עובדיה (סוכות עמ' מז) ושם הראה פנים יותר לדברי המקלים. וגם לא הזכיר שם מהטענה - שדרך לעשות תקרה בברזלים וכו'. (וראיתי גם מ"ש מר בריה בעל הילקו" בתשו' להרה"ג ינון עובדיה ברכה, מתאריך ז' שבט תשפ"ו - שבחזו"ע הרחיב יותר ממ"ש לפני עשרות שנים בילקו"י. ע"כ. ואולי הרגיש בזה). וע"ע בדברי הרה"ג מנחם אדלר בגליון נהורא דשמעתא (הערה 5) שהביא לדעות פוסקי דורינו (האשכנזים) בזה].

ובכל זה מהדובר הוא 'בשיפודין' והדומה להם שהם פחות מד' טפחים, ובזה מצאנו שהיו רגילים לסכך בהם וממילא גזרו, משא"כ בברזל יותר מד"ט, שבעצם זה ששם גם סכך (שדומה לו - פחות מד"ט) ולא סומך על הברזל מראה שיודע לדין ולא יבא לשבת תחתיו בביתו, וכמו שכתב (לגבי מעמיד) במגן אברהם סימן תרכ"ט (ס"ק ט) שכתב: ובהכי מתיישבת מ"ש סימן תרל"א ס"ח שאע"פ שהסכך כשר נתון על השפודים כשר כיון דלא התירו לו אא"כ נתן סכך כשר עליהם לא גזרינן שישכך בשפודים וכמ"ש שם ס"ט. ע"ש בדבריו בכל אלו המקומות. ומצאתי עוד בפרי מגדים (משבצות זהב סימן תרל"א ס"ק ו) שכתב: דלמאן דאמר מעמיד אסור מטעם גזירה בדבר שרגילין לסכך בהם, דהיינו שפודין עץ, מה שאין כן שפודין מתכת הכל יודעין שרי מעמיד וכו'. וכי תימא ברזל אין דרכו לסכך בהן, ארוכות המטה מאי איכא למימר. ע"ש. וכן נקטו עוד אחרונים שברזל הוא כאבן דל"ח שישכך בו (ראה בס' ישועות כהן, נושאים שונים סי' א אות ד). והדברים רחבים ואכמ"ל.

[ח]. וכרגע ראיתי בשו"ת חדש בשם ברכת אליהו (ח"א עמר מג) שכתב: לכאן יש לפסול את הפרגולה לפי מה שכתב הרשב"א וכו', הא קמן שאותו חכם רצה לאסור את הנסרים מפני שהן עשויים במסגרת של ברזל, וחשיב כגזירת תיקרה, וכן שמעתי מהגאון הרב יעקב יוסף. אולם הרשב"א סיים שהכמים אחרים חלקו על זה, והמנהג להקל, והנח להם לישראל. ואם כן הוי ליה שטר ושוברו בצידו. ע"כ. ולא ידעתי מאי קאמר, כי הרשב"א לא איירי כלל במסגרת של ברזל, אלא במסמרים של ברזל.

[ט]. וע"ע בספר יודעי שמך (סוכות, סי' ג הערה 74 עמ' נ. ובנספח שבסוף הספר עמ' רמא - זה כתוב בתשובות שקיבל ממוח"ס ארחותיך למדני) שכתב, אף שכתב מרן (ס' תרכט סי' יח): לחבר כלונסאות הסוכה במסמרות של ברזל או לקשרם בבלאות (פירוש חתיכות של בגדים בלויים) שהם מקבלים טומאה, אין קפידא. ופירש המשנב"ב (ס"ק כו) זה מותר לכו"ע, אפילו למאן דאוסר להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה, כיון שאין סומך הסכך על המסמרים, אלא שמוחזיק בהם הכלונסאות המעמידים להסכך. הרי משמע שאף במתכת יש לחוש שמא יסכך בה אם המתכת היא מעמיד ולא מעמיד למעמיד, אף די"ל דאין לך אדם שיחשוב שמסככין במתכת. וי"ל דשאני דין מסמרות כמ"ש הב"י (סי' תרכט ס"ח) בשם תשובות הרמב"ן הרשב"א וז"ל, "דכיון דהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ארבעה ויש בהם משום גזירת תקרה", משא"כ במסמרות של ברזל בפני עצמם שאין דרך העולם לסכך בהם, ולכן י"ל שאין לחוש למעמיד, וכמ"ש הרא"ה דאין לך אדם שיחשוב שמסככין בהם. ע"כ. (וראה נמי מ"ש בשו"ת יערוך שלחן ח"א סי' יב עמ' פו).

שיש בזה משום מעמיד בדמק"ט, דלכאן נמשך אחר הכתוב בדברי השואל ולא נחת לפרטים בזה, כי בקושטא גם לזה אין קיום בהרבה מקרים, שכיון שחיבר את הנסרים לקרקע אין כאן קבלת טומאה, [גם אם בכל השנה מניח גגון וכדו' על הקרשים], וכמבואר בדוכתי טובי, וראה בשו"ת נוב"י תנינא, יו"ד סי' קט. וכ"כ בנדון של סוכה בשו"ת גינת ורדים או"ח כלל ד ס"ח ח ועוד. (וגם לחולקים שם וכנ"ל מס' בית השואבה ודעימיה) היינו משום דבענין דבר שגידולי מהארץ, וכאן זה עץ. וגם בלא"ה, אף גם זאת י"ל דהוי ככלי העשוי לנחת, וראה בס' טהרת הכלים (ח"א עמ' שסג הל' יד, יז). ומה שהזכירו הפוסקים מק"ט היינו בכגון סולם שהינו נשאר תלוש, או כשיש בית קיבול בתוך העץ. ושוב דברתי בזה עם הגר"ד בעדני שליט"א - מח"ס טהרת הכלים, ואמר לי כי גם בלא"ה אינו מק"ט [אפי' שבכל השנה יש עליו גגון וכדו'], לפי שאינו משמש את האדם ממש כשלחן שמניח עליו דבריו או נשען עליו, וכמ"ש במס' כלים (פט"ז מ"ז) ובפי' הרמב"ם שם, ובנד"ד גם אם יתלה בא' מהקרשים נדנדה וכדו', אי"ז נחשב משמש את האדם, כי משתמש מתחתיו ולא עליו. ואף אם לפעמים עומד בעצמו על הקרשים, אינו מק"ט, דאומרים לו עומד ונעשה את מלאכתו כמ"ש במס' כלים (פ"כ מ"ג). ואכמ"ל.

[כז]. גדר חיבור הנסרים למעלה - התכתבות עם הרה"ג אלחנן סבתו

הרה"ג אלחנן סבתו שליט"א (שפרסם בקובץ מאורני חי"ב כסלו תשע"ה עמ' 219 מאמר אודות כמה דפנות צריך לסוכת פרגולה כשיש צורת הפתח, או פי תקרה), כתב לי: ישר כח, אה"נ מצד א' יש קולא בדברי רעק"א, ומואידיך גיסא משמע שהוא ז"ל מחמיר אף בשקובע הנסרים למעלה.

והוסיף, דעכ"פ לעיקר דינא לענ"ד יש להכשיר גם אם כל הנסרים ממוסמרים לשם סוכה. ובלבד שיש מרווחים ניכרים שהגשם חודר דרכם. שהרי מדברי הר"ח והרמב"ם מבוואר שהתירו. ומעתה מי יבא אחר המלך. ומ"מ לכתחילה יש להחמיר כל אדם כפי שאר רוחו. ע"כ.

ושאלתיו: היכן מצא כן בדברי ר"ח והרמב"ם?

והשיבני: דברי הר"ח הם בסוגיית מריש (סוכה לא): אמר רבינא גזל כשורא וסייך בה עבדו רבנן תקנתא בה כדתנן במס' גיטין מריש הגזול שבנאו בבנין שנוטל דמיו מפני תקנת השבים ואי חברה בטינא כלומר קבעה בטיט להיותה שם וכו'. ע"כ. ודברי הרמב"ם הם בפרק ה' הלכה ח' שכתב: תקרה שאין עליה מעזיבה שהיא הטיט והאבנים אלא נסרין תקועין בלבד הרי זו פסולה שהרי לא נעשו לשם סוכה אלא לשם בית, לפיכך אם פקפק הנסרים והניד המסמרים לשם סוכה הרי זו כשרה. ע"כ. אלמא אי הווי לשם סוכה - כשרה בלא ניד ונייע. ע"כ.

וכתבתי לו: לענ"ד אין ראיה מדברי הר"ח והרמב"ם, כי הם לא דיברו כשמחבר נסר לנסר אחר אלא שמחבר את הנסרים לסוכה מצד עצמם, וחומרת הרשב"א היא בחיבור קרשים זה לזה, שאז י"ל דהווי כנסר א' רחב ד' (וראה בדברינו באותיות יח-ט). ולא מבעיא לדברי המג"א שגם לרשב"א מועיל אם מחברם רק בגג הסוכה, די"ל דאייירי בהכי. (וגם לרעק"א, לכאן אפי' לרמב"ם לא מפורש שיכול לשבת תחתם, אלא מדוקדק שלא יהיה לזה גדר פסול). ע"כ.

והשיב לי:

א' - כלפי חיבור הנסרים זה לזה, לכאן לרעק"א מיירי אף בלא שמחברם זה לזה ישירות, רק ע"י אמצעי [דהיינו ע"י ראשי דפנות הסוכה, שעליהם הנסרים נקבעים], והוא מה שכתבתי לך שיוצא חומרא מדבריו אף אם קובעם למעלה. וכלפי זה כתבתי שמהר"ח והרמב"ם מוכח דליתא.

ב' - מה שכתבת 'וגם לרעק"א, לכאן אפי' לרמב"ם לא מפורש שיכול לשבת תחתם, אלא מדוקדק שלא יהיה לזה גדר פסול'. אין לו ביאור, מהיכא תיתי הא? הרמב"ם כותב הלכה למעשה לא כותב תיאורטית. ע"כ.

וכתבתי לו:

א' - מניין שלרעק"א מיירי בלא חיבור ישיר? הרי זה אינו ענין לפלוגתתו עם המג"א. והחומרא לפי רעק"א היא במה שאינו מחלק כמג"א בין חיבור למעלה ללמטה (וכמו שביארתי היטב ע"פ מהלך דבריו), אבל לכ"ע צריך חיבור ישיר, דאל"כ אין כאן לכל הנדון מצד חומרת הרשב"א של גזירת נסר ד', אלא נדון אחר של פסול מצד דירת קבע בגלל קביעות בסכך. וזו עוד סוגיא (כמ"ש באותיות יח - ט).

ב' - הרמב"ם כותב 'למעשה' את מה שכן כתב, אבל מה שלא כתב ורק אנו באים לדקדק ממנו, מכלל לאו הן, אין לנו לדקדק יותר מהמוכרח. (ומכיון שגם אצלי אי"ז מוחלט כתבתיו רק במוסגר ובלשון לכאורה).

[ואדרבה, למהלך של כת"ר גופיה, נצטרך לומר שרעק"א פירש לשו"ע בב' מקומות (סימן תרכ"ג, וסי' תרל"א ס"ט) שכתוב 'בהדיא' שכשר, דהיינו בלא לשבת תחת הנסרים שמחברם. (שהרי כל דברי רעק"א באו ליישב לב' מקומות אלו עם דברי הרשב"א במהלך אחר מהמג"א כמשנ"ת)]. ע"כ.

וכתב לי:

צו יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

א' - המ"א אינו מחלק בין אם מקום חיבור הנסרים זה לזה נעשה למעלה או למטה, אלא: "למטה" = חיבור זה לזה. ו"למעלה" = חיבור לדפנות. שהרי בזה מיירי בנסרי הליט"ש. שהם מחוברים זה לזה דרך קורת הגג.

ב' - לא הבנתי דבר, אם כוונתך לומר שאסור לישיב תחת סכך פסול, זה אינו נכון. ע"כ.

וכתבתי לו:

לא זכיתי להבין מה שייד להבין כן בדברי המג"א, ולרווחא דמילתא ראה בספר ביכורי יעקב (סימן תרכ"ט ס"ק ח) שהביא לדברי המג"א וכתב בזה"ל: ולכן ראוי לצאת ידי הפוסקים הללו, שלא לחבר אותן השליכות במסמרות קודם שיעלם, אלא יחבר הליט"ש שמסכך עליהן אחד אחד במסמרים כשהם למעלה, ואז אין קפידא אפילו להנך שיטות כמבואר במג"א. ע"כ. (וכן הבינו כל האחרונים). ועל זה חזר רעק"א ושנה את דבריו בהשגתו על המג"א, וככתוב בתוספת ביכורים. ובדבריו מפורש שפוסל לשבת תחת העצים המחוברים, וכמו שהבאתי לדבריהם בשלימות באות ז'. וכדאי לעיין שם שוב. ע"כ.

וכתבתי לי:

מוזר, הנך מאשר את הסברי בהעתקתך את דברי הבכור"י, אז מה כוונתך 'אבל לא זכיתי להבין מה שייד להבין כן בדברי המג"א'? ושוב 'ובדבריו מפורש שפוסל לשבת תחת העצים המחוברים'. אשמח אם תצטט זאת מתוך דבריו. כי זה נגד התלמוד. זה מצטרף וישנים תחתיו. ע"כ.

וכתבתי לו:

כלל לא אישרתי את הסבר כת"ר אלא שללתי ממנו מדברים 'מפורשים', וגם דברי רעק"א 'מפורשים' בב' מקומות. ואין לי מה להוסיף, אלא לבקש שאם עיתותיו בידו יעיין לפחות בתחילת הדברים בקובץ הראשון ששלחתי לו, כי ניכר שכת"ר דילג על הנקודה היסודית של החידוש בדברי תשובת הרשב"א לפי הבנת המג"א. ע"כ.

וכתבתי לי:

לגבי המג"א, מ"ש הביכו"י 'אלא יחבר הליט"ש שמסכך עליהן אחד אחד במסמרים כשהם למעלה', כנראה הבנת - שיחברם זה לזה. אבל זה לא נכנס בלשון "אחד אחד". אלא שמחברם בקורת הגג אחד אחד בפנ"ע, כדי שלא יהיה עליהם שייכות של נסר אחד. מפני שאחר שקבע כל ליט"ש בקורת הגג כבר אין לו שייכות של נסר אחד. ועל זה פליג רעק"א. וטען שמצטרף. אלא שהנסר עצמו פסול. אבל כידוע מותר לישיב תחתיו - כשהכשר מרובה - כל עוד איננו כשיעור.

וכתבתי לו:

למה לא נכנס בלשון אחד אחד זה לזה? הרי כל הנדון ברשב"א זה מה שכאשר מחברם זה לזה, יש דין נסר ד' לכל האויר שבמקום זה (להבנת המג"א). ולכן לא יועיל להרבות שם בסכך כשר, כי יש כאן גזירת תקרה על כל השטח. וחידוש המג"א שזה כאשר מחברם זה לזה למטה ואח"כ מעלם למעלה, ולא כאשר מחברם זה לזה בסכך הסוכה. ורעק"א פליג וטען שאף פעם האויר לא מצטרף, אלא מתחת בלבד פסול. ולדבריו שפיר יועיל להרבות בסכך כשר, כמ"ש. אבל לכ"ע הנדון על הנסרים שמחוברים. ע"כ.

וכתבתי לי:

כי משמעות המילים "אחד אחד" היינו שכל נסר נקבע לעצמו בגג, ללא קשר לחבריו. לפי הבנתך - כל הנסרים מחוברים זה לזה גם בלי להיות מחוברים בגג. וכוונת רעק"א לבאר מדוע כל הסוכה כשרה למרות הליט"ש? מפני שהפסול הוא רק בנסרים, וכיון שיש סכך כשר ביניהם, הרי שמוותר לשבת תחת כל הסוכה. כי דוקא אם הנסר ד' טפחים ברצף - אז אין לשבת תחתיו. אך אם הוא מופסק - מותר.

ואחר עוד כיתובים קצרים בינינו בקשתי סיכום, וכתב: למ"א - החלל נחשב כנסר [וממילא אין לשבת תחתיו כי הסכך הפסול רחב ד"א]. לרע"א - רק הנסרים מצטרפין אם יש בהם סה"כ ד"ט ללא החללים. ואסור לשבת תחתם רק כפי הדין של סכך פסול, דהיינו כשהוא רוב, או ד"ט במקום אחד. אבל סוכת הליט"ש, למרות הפסול של הליט"ש עצמו [מאיזה טעם שיהיה - תולמ"ה / נסרים ד"ט], כל הסוכה כשרה. כפי הדין של השו"ע בסימן תרלב א' סכך פסול, פוסל באמצע בד' טפחים; אבל פחות מד', כשרה, ומותר לישן תחתיו. ונסרים פחות מד"ט שנקבעים בקורת הגג [ומחברים זה לזה רק ע"י אמצעי זה], למ"א - אין בהם גזירת תקרה. לרע"א - אפשר שיש בהם גזרה זו. המ"א ציין בסו"ד לרמב"ם שהזכרתי לעיל, דמוכח שאין בהם גזירה זו. ע"כ.

וכתבתי לו:

יישר כחו, ותודה רבה על הסבלנות, ב"ה הבנתי, ושמחתי להשיג עוד דרך הבנה בתורה, ועכ"פ נמצא שברוב ככל הדברים אנו שוים, והבוחר יבחר.

(וע"ע במאמרו של הרה"ג רצון ערוסי שליט"א שנדפס בקובץ מסורה ליוסף חל' א-ב עמ' 79 מ"ש בענין כשרות פרגולה לסוכה לדעת הרמב"ם).

[כז]. מכתב מהרה"ג יוחנן לומברד שליט"א

הרה"ג יוחנן לומברד שליט"א כתב לי:

קעת מצאתי זמן לעבור קצת על הדברים, ובעיני מוזר לומר שהמגן אברהם דיבר אף ביותר מג' טפחים, דלכאורה החילוק בין שעשה על הרצפה או שעשה על הגג הוא משום שכשעושה על הגג כל נסר נידון בפני עצמו, וכשמחברים על הקרקע אנו דנים שכולו מקשה אחת, ואם יש בין נסר לנסר יותר מג' טפחים קשה להסביר מה הפסול אם לא נאמר כרעק"א שהוא משום שמצטרפים.

ולמעשה בנידון השאלה לכאורה לרעק"א אין מקום לאסור כלל, ולמ"א כיון שעשה תיקון בעודו על הגג הפקיע מגזרת תקרה ונחשב כאילו חיבר הנסרים על הגג וכשר.

ואיני מונח בסוגיה מספיק לדון בזה להלכה אבל כיון ששאלתם דעתי כך נ"ל.

ביקרא דאורייתא, יוחנן לומברד.

[כח]. האם לחוש לחומרת הרשב"א - התמתנות עם הרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א

הרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א (מח"ס תורת הקדמונים) כתב לי:

יישר כח על הברור הגדול בדעת הרשב"א. אולם לדינא לפי דעתי אין צורך לחוש לדעה זו, ואתה כבר הבאת את כל הצדדים בזה, אלא שדעתך שיש לחוש לדבריו. ולא נראה לי כן, שהרי הרשב"א עצמו הביא שרק אחד מרבותיו חידש חידוש זה שהכל מצטרף לנסר אחד, ויש מרבותיו שחלקו, ובמקומו נהגו להקל בזה והניח אותם במנהגם. וגם באיטליה לפני כ-300 שנה נהגו להקל וכפי שהבאת מהדבר שמואל ומהר"ם זכות, וש"ר לא כתבו חידוש זה לחומרא, וגם השו"ע והרמ"א השמיטו חומרא זו, ולא עוד אלא שכן נראה גם מהמ"ב, וכפי שכתבת בהערה, וגם האבנ"ז כתב שכך נהגו במקומם, וא"כ נראה שעם ישראל לדורותיו נהג להקל בזה.

ויש להוסיף יסוד חשוב שלדעתי נכון בכל כה"ג, שכל דין שהוא דרבנן של גזירה שגזרו בזמנם, ובזמננו אינה שייכת, שבעיקרון היינו צריכים לבטל גזירה זו [ומסתמא שכך חז"ל יעשו לעתיד] אלא שאין בכוחנו

צח יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

משום שאיננו גדולים בחכמה ומנין - מ"מ אפשר לנקוט לכתחלה כמו הדעה המקילה בפוסקים, שבוזה אין אנו חולקים על חז"ל, ודיינו בזה, כיון שטעם התקנה או הגזירה לא שייך, ודוק היטב בכלל זה.

ולפ"ז, כיון שבזמננו אין מסככים בנסרים כלל, ולא הוה לן לגזור אפילו בנסר רחב ד', הכא שאין זה נסר רחב ד' לדעת רוב הפוסקים - אין לנו לחוש כלל לדעת יחיד של אחד מרביתיו של הרשב"א שלא נהגו כמוהו באף מקום במשך הדורות, וגדולי הפוסקים במשך הדורות לא הזכירו ולא חששו לחומרא זו. ע"כ.

והשבתי לו: יישר כח. אבל איני מבין, דבשלמא אם היה בא להכריע מצד הכרעה הלכתית נחא. אבל כשבא מצד המנהג, לכאן אין כאן הכרעה, דאטו המג"א, והביכורי יעקב, ועוד רבים שנמשכו אחריהם (כבר כתבתי שאין ענין לפרטם), אינם גדולי הפוסקים שבמשך הדורות הזכירו לחשש זה? [ולא מבעיא בדור האחרון, כגרש"ז אוירבאך, שבט הלוי, ועל כולם הגר"ש אלישיב שהוסיף חומרא על חומרא. וגם הגרע"י לא היה החלטי בזה כמו"ש בענף ב']. ע"כ.

וכתב לי: הם לא הכריעו כדעת האוסר, אלא כתבו שאפילו לפי דעת האוסר שהביא הרשב"א אין בעיה בנידון שלהם. ולגבי חכמי דורנו, איני רואה בזה הכרעה, דמה כוחם להכריע כדעת יחיד שהובאה ברשב"א ולא כמנהג שכתב הרשב"א וכדעת שאר רבותיו, וכמו שנהגו גם באיטליה וגם באשכנז? סתם לומר שנראה להחמיר כמו דעה זו בדבר דרבנן שלא שייך כלל בזמננו - אין לזה שום טעם. ע"כ.

וכתבתי לו: תודה רבה, עיין היטב בלשון הביכורי יעקב [וז"ל: ולכן ראוי לצאת ידי הפוסקים הללו, שלא לחבר אותן השליכות במסמרות קודם שיעלם, אלא יחבר הלטי"ש שמסכך עליהן אחד אחד במסמרים כשהם למעלה, ואז אין פקידא אפילו להנך שיטות כמבואר במג"א. ע"כ]. ולגבי חכמי דורנו, לא נראה שבאו להכריע, אלא נסתפקו בדעת הרשב"א גופיה וכמו שציינתי כבר בתחילת הדברים. והבוחר יבחר. ושוב אני מודה לכת"ר שטורח לאלפני בינה. ע"כ.

וכתב לי: דברי הביכורי יעקב אינם מדויקים, דהרשב"א התיר במקום שנהגו, ולא אסר במקום שנהגו לאסור כדמשמע מהביכורי יעקב. ובכל אופן אין דבריו מובנים, דהאם במקומו נהגו לאסור? אדרבה נראה שנהגו להתיר, ובוזה קיים הרשב"א את המנהג. דרך אגב, מעניין שאף אחד מהראשונים תלמידי הרמב"ן ור' יונה ותלמידיהם לא הביאו חומרא זו כלל, וזה אומר שלא סבירא להו חומרא זו. גם אם תאמר שיש ספק בהבנת מסקנת הרשב"א נראה שהעיקר הוא שאין צריך לחוש לזה וכפי שכתבתי מילתא בטעמא. ע"כ.

וכתבתי לו: ככוונת הרשב"א נחלקו גדולי האחרונים כמ"ש בריש דברינו, ודבריהם פרוסים גם בכל מאמריו, וראה בפרט בגוף שו"ת אמרי יושר, ושו"ת דעה חכמה שציינתי, שדקדקו ללשונויותיו לכאן ולשם. ועכ"פ נראה שהם כן חששו לדבריו. ודברינו לרועה לצאת ידי חובתם כמ"ש. ע"כ. (וראה עוד בדבריו בקובץ מנורה בדרום חכ"ח עמ' רי).

[כט]. הוראת הגר"ע יוסף, ובנו הג"ד יעקב - מכתב מהרה"ג ע"י בהגר"י

דברינו היו לעיני הרה"ג עובדיה יוסף שליט"א בן הג"ר יעקב זצ"ל (מבית שמש), וכה כתב עליהם: יישר כח גדול!

למעשה היה בבית הכנסת היזדים שעשו שם סוכה של פרגולה לסוכות בלבד ממש. ושאל הרב שרגא את סבא (=הגרע"י) ואמר כשר בדיעבד.

המציאות שלא עושים סוכות פרגולה לסוכות כי עולה אלפי שקלים ואפילו אם אומר לסוכות זה מהשפה ולחוץ, וגזירת תקרה קיימת בו ממש.

אבא (הג"ר יעקב יוסף) העיר יותר שהעצים צבועים לשמירה יותר מאשר ליופי ופוסל את העצים כדין עטף אותם בנייר והוא צד חדש ממש. עכ"ד.

אש"ה: כאן לא נרחיב בפרטים שהוסיף, (וראה גם מ"ש בס' בית הכנסת כהלכה עמ' שמב - מה שהורה בזה הגר"צ אבא שאול - להרה"ג ר' בנייה שמואל. ע"ש. וע"ע בס' חזון עובדיה סוכות עמ' לב"י), ודי לנו במה שהעיד לעצם הנדו"ד בשם סבו מרן הגרע"י שהכשיר רק 'בדיעבד'.

[ל]. מכתב מהרה"ג אליהו לוין שליט"א

כתב לי הרה"ג אליהו לוין שליט"א: מודעת זאת שלא הגעתי להוראה, גם לא עברתי על הדברים. אציגה כאן שמועות בעל פה.

הרב אלישיב ז"ל נטה לפסול את המחצלות (נחלים, קיינעס וכד') בגלל תשובת הרשב"א המובאת בב"י. אע"פ ששם הנסר מורכב מנסרים קבועים במסמרים, בדומה לשולחנות והדלתות בדור שלפני המצאת הדיקט, והמחצלת רכה ומתקפלת.

הרב בנימין זילבר ז"ל פנה אליו בכתב והרב אלישיב כדרכו מיעט מאוד בכתובה ולא ענה לו. הרב ב"ז פנה שוב וציין שאם לא יקבל תשובה מסתמא הרב אלישיב מסכים עמו.... כאן הרב ענה לו וציין לרשב"א.

הקושיא הפשוטה על הרב אלישיב היא המשניות הדנות על מחצלת מתי היא כשרה.

על זה צריך לומר (לא שמעתי בשם הרב) ששם המחצלת קלועה מעצמה שתי וערב אבל במחצלות הישתי הוא מחוטים חיצוניים וזה דומה למסמרים.

אם אלה פני הדברים דברי הרב אלישיב הם דעת יחיד מובהקת. ותא חזי...

הנדון של הפרגולות אחר לענ"ד.

הטוב ביותר היה לקחת פרגולה של למשל 35% צל ולכסותה במחצלת (אפשר יותר משכבה אחת), וכדי למנוע שהיא תעוף ברוח לשים עליה קורה כבדה או קלה, ולקשור אותה כך שלא תתן למחצלת להתרומם.

כאן אם סתם את הרווח שבין הקורות בפרגולה בנסרים מחוברים במסמרים, לכאורה מתנגש עם הרשב"א, אא"כ גם אחרי המסמרים נשארו רווחים של חממה מרובה, והם יכוסו ע"י המחצלת.

כל זה מקופיא בלי לעיין. עלי לבדוק אם יש הבדל בין תשובות הרשב"א.

בברכה ובכבוד רב. אליהו. וכתובה טובה.

וכתבתי לו: יישר כח, אכן מסקנה זו נכונה לפי הבנת רעק"א ברשב"א אבל לא לפי הבנת המג"א, ומשום מה 'כל' האחרונים הביאו רק לדברי המג"א ולא הזכירו כלל מרעק"א, וכמ"ש בקובץ שנשלח.

[לא]. מכתב מהרה"ג יצחק מיסלס שליט"א

כתב לי הרה"ג יצחק מיסלס שליט"א: בדבר המחלוקת של רעק"א ומג"א נראין הדברים נכונים, אבל מה שכי' שלרעק"א יש עצה ליטול נסר אחת יש לדון בזה, שהרי זה אינו דבר ברור שלנסר ד' טפחים מהני ליטול אחת ביניהם וכמבואר בס' תרל"א, ואף להמתירים שם לא מצינו רק כשנוטל נסר אחת, אבל הכא שנחשב הכל לנסר אחד, הוה כנוטל מקצת מנסר ארבעה וזה לא מצינו שג"כ יהא סגי להכשיר כל הסוכה. ע"כ. אש"ה: ראה מ"ש לבאר באות ו'.

^ט אולם בגליון אספקלריה היו"ל ע"י מכון מדעי טכנולוגי להלכה (תשפ"ד ח"א עמ' 27) כתוב: שאלה, האם מותר לי למרוח לכה שקופה או צבעונית על קורות הסכך של הסוכה? תשובת רבני המכון, מותר. ע"כ.

ובחיבורי עורי דבורה (ח"י עמ' נ"ב) כתבתי: ראה בס' יקח מצוות עניני הידור מצוה עמ' תקצה בענין צביעת עלי הלולב והסכך בירוק משום הידור. ויש בזה בעוד אחרונים. ואכמ"ל. ע"כ כתבתי. ולאחרונה ייחדתי את הדיבור בתשובה בפני עצמה, בענין לולבים עם חומר הדברה או לכה שקופה. וכעת קבעתי בכרך זה לעיל (סימן ד אות ט).

[לב]. התכתבות עם הרה"ג יחיאל הכהן אילביצקי שליט"א

כתב לי הרה"ג יחיאל הכהן אילביצקי: לכבוד הרה"ג ר' שמואל כהן. זכיתי על ידי כבודו שליט"א לעבור על מה שכתבתם בענין הכשר פרגולה והנני שולח מה שעלה בחכתי.

אמנם חלק מהדברים נכתבו מתוך טרדות שונות ולכן אינם כתובים בהיטות כראוי, אנא יעיין כת"ר ויודיעני האם הוא מסכים לדברי.

בברכת גמר חתימה טובה, ושחפץ ה' יעלה בידכם להרבות תורה ולהעמיד ההלכה על בוריה. בברכה. יחיאל הכהן אילביצקי. ראש רשת כוללי ערב כתר של תורה - מודיעין עילית. וצירף למסמך דלהלן:

לכבוד הרב הגאון ר' שמואל כהן שליט"א

כיבדתי שאביע את דעתי הענייה, והנה כבוד תורתו ודאי מונח בעומק העניינים, ואני לא כותב אלא מקופיא ויראה כת"ר אם יישרו דברי בעיניו.

א. הנה לענ"ד מתחילה עלינו לדון מה סברת האוסרים. שהרי כל האיסור לסכך בנסרים הוא שכיון שדומין לתקרת הבית חיישי' שמא יישב תחת תקרת הבית שדר בה כל השנה, וא"כ בנסרים האלו לכאורה אין כזה חשש מכיון שאין ראויים לדור תחתיהם שהרי יש רווח ביניהם.

ולכן נלע"ד שדעת האוסרים שכיון שהנסרים האלו מחוברים יחד יש להם חשיבות ולא דנים על כל נסר בפני עצמו, אלא על כל הנסרים יחד, וכיון שבכל הנסרים יחד יש ד"ט לא בטלים הנסרים. ושוב הם כנסר אחד רחב ד"ט. אלא שעדיין יש להקשות שהרי גזירת נסרים היא שמא יאמר האדם מה לי לשבת תחת אלו ומה לי לשבת תחת תקרת ביתי ואילו כאן אין הנסרים האלו ראויים לתקרת הבית מכיון שיש בהם חללים גדולים. אלא שבמתני' יד. איתא פלוגתא אי מסככינ בנסרים ששיטת ר"י שמסככינ בנסרים ושיטת ר"מ שאין מסככינ בנסרים, ובגמ' פירש ר"פ את שיטת שמואל, שבנסרים שיש בהם ארבעה דברי הכל פסולה פחות משלשה דברי הכל כשרה, כי פליגי משלשה עד ארבעה שלר"י כיון דליתנהו שיעור מקום לא גזרינן, ומר סבר כיון דנפקי להו מתורת לבד גזרינן. ופירש שם רש"י **דליתנהו שיעור מקום**. דאין רשות בפחות מארבעה: **לא גזרינן**. משום תקרה דלא חשיבי לעשות תקרה מהן: **כיון דנפקי מתורת לבד**. שאם היה אויר במקום אחד מהם לא מצי למימר לבד חשיבי להיות דומות לתקרה וגזרינן: ועיין ברא"ש שכתב שהרבה ראשונים פסקו כשמואל ואסור לסכך בנסרים שיש בהם ארבעה

ולפי זה מבואר היטב שדעת הראשונים שאסרו, שמכיון שכל הנסרים האלו מחוברים יחד לפני שהעלום לגג, הם חשובים ככלי אחד ויש להם חשיבות מקום, ובמיוחד שנסרים אלו חשובים לעשות מהם תקרה א"כ יש לגזור בהם את גזירת תקרה כנלע"ד.

ומכאן נבוא להבין את סברת המ"א שכתב 'דזה פשוט דלא אמרי' שמצטרפין אלא כשחברן כאחד קודם שהניחן שם, שהרי פשוט שאין כל סברא ששתי נסרים שאין בכל אחד מהם ד"ט נצטרפם יחד ונחשיבם כנסר אחד שיש בו ד"ט, שהרי זה מפורש להיתר שמסככינ בנסרים שאין בכל אחד מהם ד"ט, ואינם דומים כלל לתקרת הבית, אלא בע"כ כמו שנתבאר שכאן יש צד חיבור בין כל הנסרים, וקיבלו הנסרים חשיבות, ולכן כתב המ"א שזו סברא פשוטה 'דלא אמרי' שמצטרפין אלא כשחברן כאחד קודם שהניחן שם, שאז יש בין כל הנסרים צד חיבור, ובאמת זה פשוט בסברא לענ"ד לכל לומד.

וגם השאלה ברשב"א הייתה באופן שחיבר את הנסרים לפני שהעלם לגג, שהרי כתוב שם שהנסרים 'משולבים כשליבות הסולם' וסולם זה שתי קורות עץ שביניהם יש שליבות, ואם חיבר את הנסרים למטה והעלם לגג זה נחשב כשליבות הסולם, אבל אם שם את הנסרים בגג כנסרים בודדים, מדוע זה נקרא כשליבות הסולם, שאפילו אם יש קורות לאורך הגג ובהם מחוברים הנסרים לרוחב הגג מ"מ לא נראה שזה סיבה לקרוא לזה כשליבות הסולם.

ב. ועכשיו יש לדון מה כוונת המ"א שאם חיברן והעלן לגג יש בזה צד פסול, האם כוונת המ"א שהפסול הוא דווקא על מקום הנסרים, כלומר כגון שכל נסר רחב טפח בלבד, אבל אם יש כאן ד' נסרים, הרי שיש כאן בסה"כ ד"ט, ואז אנו דנים שכאילו כל נסר יש בו ד"ט, אבל מקום האויר אינו מצטרף, ומקום האויר באמת הוא כשר, אלא שאין בכח מקום האויר, אפילו הוא מרובה על מקום הנסרים, להכשיר את מקום הנסרים, שמכיון שכל נסר נחשב לנסר חשוב [שמצטרפים הנסרים להחשיב את עצמם]. ולכן הסוכה פסולה מכיון שאין למקום האויר ג' דפנות שהרי הנסר מפסיק בינה לדפנות. או שכוונת המ"א שגם מקום האויר מצטרף לד"ט וגם מקום האויר נחשב סכך פסול.

והנה כת"ר כותב בענף א' אות ה' שהמ"א מחשיב גם את מקום האויר כמקום פסול. ואכתוב בס"ד מה שנלע"ד בזה. ומתחילה הנה ברשב"א כתוב רק שהנסרים נחשבים כנסר אחד רחב ארבעה וז"ל בשתי המקומות 'הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ארבעה', ומלבד שמוכח שכתב רק שהנסרים כנסר אחד ולא כתב שגם האויר כנסר, מ"מ גם מי

שיטען שאין זו ראייה מוכחת, הרי בוודאי שזה הפשטות של הדברים, ומי שרוצה להוציא את דברי הרשב"א מפשטותם ולטעון שכוונתו שגם האויר מצטרף לד' טפחים לפסול, עליו להביא ראיה. וגם במ"א לא כתוב אלא על ענין הנסרים ולא על האויר שמצטרף.

ובר מן דין הרי כל הסברא שמצטרפים הנסרים היא כמו שכתבנו שכיון שהם מחוברים יחד יש להם חשיבות, וכל סברא זו היא רק על הנסרים אבל על האויר אין שום סברא שיחשב מקום פסול. [ואם יש לכת"ר הסבר אחר בדעת האוסרים, אדרבה שיודיעני].

ועוד שכל חיליה דמר שהמ"א ס"ל שהאויר הוא מקום פסול אינו מדברי המ"א אלא מדברי מרן הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל שכתב בהגהת השו"ע 'לענ"ד אף אם מצטרפין היינו שיהיה מקרי נסר ד' דאם תצרפם הוי נסר רחב ארבעה וכו', אבל מ"מ האויר שביניהם לא מקרי סכך פסול דאין הצירוף מועיל לשווי' אויר ממולא בנסרים' ואמנם משמע מדבריו שלמד שהמ"א מחשיב את האויר כאילו הוא ממולא בנסרים, אבל מה אעשה שלענ"ד אין מוכח כך כלל במ"א, ולמה לנו להכריח שכך הבין המ"א, שלכאורה בעניותי הדלה סברא זו לא מובנת, ולא משמע ברשב"א כך אלא ההיפך. ובתוספת ביכורים שכתב הערל"נ כתב 'ואעפ"כ רצה [רבו של הרשב"א], לאסור כיון דהנסרים מחוברים במסמרים חשיבי כנסר שיש בו ד', ולא התייחס כלל שהאויר פסול.

ג. ועתה בס"ד נשתדל לבאר את שיטת הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל. שהנה כתבתם בענף א' אות ה' שרעק"א פליג על המ"א וס"ל שגם אם לא חיבר את הנסרים אלא על הגג הם אוסרים לדעת האוסרים. ואני בעניי לא יודע מדוע החלטתם כך, שהרי בדברי רעק"א אין שום זכר שהוא חולק על המ"א, ובוודאי אפשר שלא בא לומר אלא, שמכיון שמהמ"א מוכח שלא יעזור רוב סכך כשר להכשיר, ס"ל לרעק"א שמהני רוב סכך כשר להכשיר. וכת"ר כתב

ויש להתבונן, ממה וממי באו דברי רעק"א לאפוקי, ולא נראה שרק הציע כאן 'ביאור' בכוונת פשט דברי

הרשב"א, דא"כ אין מקומם דוקא כאן, וממה שדבריו נכתבו במסויים ובמפורש על קטע מסויים בתוך

דברי המג"א, משמע שבא לאפוקי מדבריו.

והדברים פשוטים שלא בא רעק"א לחלוק על עצם סברת המ"א, אלא בא להוסיף עוד סיבה להכשר העצים שתחת הרעפים. ונראה לי שכת"ר כתב באיזה מקום שאם יש את תירוץ רעק"א אין הכרח לחידוש המ"א, אבל המ"א כתב כך שזה פשוט, וכמו שנתבאר לעיל, ואין שום סיבה להניח שרעק"א חולק על דבר שפשוט בעיני המ"א, ועוד אחרונים. ומה שכתב כת"ר שדברי רעק"א נכתבו במסויים ובמפורש על קטע מסויים בתוך דברי המ"א, אלא יבאר כבוד תורתו מה דעתכם על איזה קטע אחר היה לרעק"א לכתוב את דבריו.

ד. ועתה אדון בנפ"מ שכתבתם בין המ"א לרעק"א כתבתם

א' - מה דין האוירים, למג"א גם בהם יש דין פסול של גזירת תקרה, ולכן לא יועיל להכשיר מכח מה

שיסכך ע"ג העצים שנשארו, ולרעק"א אין דין פסול באוירים, ויועיל לסכך שם.

הנה לענ"ד גם למ"א אין באויר פסול דגזרת תקרה, אלא שגם אם יניח סכך כשר במקום האויר, אין אותו מקום יכול לבטל את מקום הנסרים. אמנם בדין אני מסכים שלא יועיל למ"א, שישכך ע"ג העצים שנשארו [כי הבנתי מתוך הדברים שלא מועיל סכך כשר לבטל גזירת תקרה].

ב' - האם בכה"ג אחרי מעשה יועיל לתקן ולהכשיר לסוכה ע"י נוטל אחד מבנתיים ויסכך שם, למג"א

לא, ולרעק"א כן. (וראה בשו"ע סי' תרלא סע' ט, ובמשנ"ב שם ס"ק כה-ו, ובהגהות איש מצליח שם.

לא הבנתי מה כוונתכם שיטול אחת מבנתיים ויסכך שם, שאם במה שהוציא יש הכשר סוכה בוודאי כשר שם. ואם במה שהוציא אין הכשר סוכה גם בסברא הפשוטה מהני אף למ"א, שכיון שהוציא ביטל את הכלי שהיה מתחילה,

קב יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

שהרי למ"א נאסר רק מכיון שהיה מתחילה מחובר לפני שהניח על הגג ואולי הוצאת נסר מבנתיים מבטלת את מה שהיה לפני שהניח על הגג.

ועוד שאפילו לגבי נסרים ממש שזה עיקר גזירה יש דעות שמהני אפילו הנסרים שנשארו רחבים ד"ט כמבואר בסימן תרלא ס"ט, והטעם מכיון שמראה שיודע שאסור לשבת תחת הנסרים, וא"כ כאן שזה רק תוספת חומרא על גזירת תקרה מדוע לא יעזור מה שמוציא אחת מבנתיים, ומראה שיודע שאין לשבת תחת הנסרים. ואפילו לשיטתכם שהמ"א מחשיב גם את האויר כמקום פסול, אבל כל הפסול זה מכח שהנסרים חשובים ופוסלים, אבל אם הראה שהוא יודע שאסור לסכך בנסרים זה ככל דין מי שהוציא נסר אחת מבנתיים.

ומאוד תמוה לענ"ד לומר שלפי המ"א לא יועיל מה שיוציא נסר אחד מבנתיים שהלא בנסרים ממש שזה וודאי גזירת תקרה אילו כאן שכל מה שמחשיבים את הנסרים לנסר הפוסל זה חומרא לא יעזור? ואע"פ שאפשר לדחוק ולחלק בסברא לא נלענ"ד.

ג' - האם יש חילוק בין אם חיבר את העצים זה לזה למטה, או למעלה, וכמו שחילק המג"א, או לא וכמתבקש מדברי רעק"א, שכתב חילוק אחר, וממילא נדחו ראיות המג"א לחילוק זה, וגם זה בכלל כוונת השגת רעק"א.

כבר כתבתי, שמה שפשוט למ"א מסברא, ורעק"א לא הזכיר אפילו ברמז שזה כוונת השגתו, וסברא זו מוכחת לענ"ד לכל מעיין, אין שום סיבה וסברא להניח שרעק"א חולק על זה.

ד' - באופן שאין בכל הנסרים בצירוף רוחב ד"ט, האם גם בזה יש לחשוש של הרשב"א, דלפי דברי המג"א נראה שכן, שהרי כשיש 'חיבור' רואים גם את 'האויר' כממולא בנסר, ונמצא א"כ שהאויר מצטרף לשיעור ד'. משא"כ להבנת רעק"א שהפסול הינו רק תחת הקרשים שמחוברים, אבל לא מתחת האויר. וכמדוקדק מלשון רבינו עקיבא איגר שכתב בהשגתו על דברי המג"א: לפענ"ד אף אם מצטרפין, היינו שיהיה מקרי נסר ד', דאם תצרפם הוי רחב ארבעה, אבל מ"מ רק הם עצמם הוי סכך פסול, אבל מ"מ האויר שביניהם לא מקרי סכך פסול, דאין הצירוף מועיל לשווה אויר ממילא בנסרים. ע"כ. ועוד יתבאר להלן.

גם בזה כבר כתבתי שאע"פ שמדברי רעק"א משמע שלמד שהמ"א החשיב את האויר כנסר, מ"מ אין הכרח ללמוד כך במ"א ולא משמע כך ברשב"א, ולכן נלענ"ד שעלינו לתפוס שאין כוונת המ"א שהאויר הוא כנסר, ולכן אם אין בצירוף כל הנסרים ד"ט אין לחשוש כלל.

ה. עוד ראיתי לכתוב שהבאתם

[ושו"ר בשו"ת ברכת יוסף (לנדא סי' כד) שכתב, דכל גזירת תקרה זה דוקא כשאין היכר, משא"כ כשמניח ריוח בין השלובות בשביל להניח הסכך שם, הרי יש היכר שיודע האיסור של תקרה, ולא גזרו בזה גזירת תקרה. ואפי' צילתו מרובה מחמתו ע"י הנסרים הקבועים במסמרות זה אחר זה יש להכשיר, כי הנסרים עצמם הם סכך כשר, דאין בהם לגזירה בכה"ג שמניח ריוח, וא"צ סכך כשר רבה עליהם

ולכאורה לא משמע כך במ"א שהרי הוא מיירי ששם סכך כשר בין הנסרים, ונלענ"ד שכיון שמירי שהנסרים היו מחוברים קודם שהעלם לגג, וכבר אז היה רווח ביניהם, א"כ אין ראיה במה שהניח ביניהם סכך כשר כי זה מה

שיש לפניו, אבל אם יוציא חלק מהנסרים אחרי שהניחם על הגג [ואולי גם קודם שהניח על הגג], בוודאי יש ראייה שהוא יודע מגזירת תקרה ותו ליכא למיגזר [כתבתי בלי לעיין כראוי].

אשמח לשמוע את תגובת כבוד תורתו שליט"א ואמנם יתכן שאני לא מונח כ"כ בסוגיא ומ"מ כתבתי מה שנלענ"ד

בברכה וגמר חתימה טובה

יחיאל הכהן איליביצקי

וכתבתי לו:

לכבוד הגאון הגדול ר' יחיאל הכהן איליביצקי שליט"א

שמחתי לקבל לדבריו היקרים שנכתבו בשפה ברורה ונעימה, דבר דבור על אופניו, ונהנתי מהם מאד, ואני מודה לו על שטרח לעיין בדברים ולא לפני בינה.

אולם כדרכה של תורה עדיין אין דעתי העניה מסכימה עמו ביסוד הדברים, וממילא ביוצא מהם, וכמו שכבר ראה כת"ר.

וכעת אבאר לטעמי ונימוקי על סדר דבריו המסודרים להפליא, ובהם ימצא כת"ר תשובה להערותיו על דברינו בפרט, ולמהלכו בהבנת הדברים בכלל.

הנה לענ"ד יש להבדיל בין סיבת הגזירה לגדר הגזירה, הגמ' דיברה בסיבה, והרשב"א דיבר בגדר.

כלומר, כל מה שהביא כת"ר באות א' מהגמ' ופרש"י זה נכון לסיבה שהביאה את חז"ל לגזור פסול סיכוך בנסר ד', אבל לאחר שגזרו קבעו גדר - שנסר ד' פסול לסיכוך, ואם סיכך בו יש על סכך סוכה זו דין פסול של גזירת תקרה. וכבר לא משנה האם הוא חשוב כמקום בפני עצמו או לא, כי יש דין פסול על סכך סוכה זו. וזהו מה שכתב הרשב"א - 'דכיון שהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים י'נסר אחד רחב ארבעה ויש בו משום גזרת תקרה', כלומר זה נכלל בגדר הגזירה גם אם אין לסיבה.

וכמוכן שמעצמינו לא היינו מחלקים בין הסיבה לגדר, אלא שכן יוצא מדברי הרשב"א לפי הבנת המג"א בו, כי המג"א הביא לדברי הרשב"א כדי להוכיח מדבריו דלא כב"ח שכתב דאמרין לבוד לחומרא אף היכן שסכך כשר ביניהם (והב"ח למד כן גם ברשב"א גופיה כמבואר בדבריו וכמו שהבאתי באות ח), והמג"א הוכיח מהרשב"א שאסר רק בגלל דהנסרים תקועים במסמרות ונעשו כולם כנסר א' רחב ויש בהם גזירת תקרה, משמע דמשום לבוד לא נאסר. ומדברי שניהם מבואר שהנדון על האויר של גג סוכה שיש בה נסרים מחוברים, אי משום דין לבוד (לב"ח) ואי משום פסול 'דיני' של גזירת תקרה למג"א (וכל עסקנו הוא לפ"ד המג"א). ולכן היה פשוט לרעק"א שכוונת המג"א בדעת הרשב"א לפסול גם לאויר.

[ולכא' פרט יסודי זה נעלם מכת"ר ולכן אויל בדרך אחרת בביאור דברי הרשב"א והמג"א, וזה גרם לו להקשות (באות ב) מנין לרעק"א להבין כן במג"א. ולענ"ד זה פשוט, (וזה מבואר היטב במה שטרחתי באות ג' לבאר למהלך השתלשלות דברי המג"א), ואם מסיבה מסויימת כת"ר נחת לזה ואפ"ה לא היה נראה בעיניו, אשמח לדעת טעמו ונימוקו. ושוב אדגיש, כי כל מהלך דברינו בתחילה הוא לפי הבנת המג"א (וכל הנמשכים אחריו) ברשב"א, ואם כת"ר רוצה לסלול דרך אחרת ברשב"א (כמו שנחת לדקדק בלשון הרשב"א מצד עצמה), זה נושא אחר וגדרים אחרים, וכמו שהבאנו בהמשך הדברים (אות טו) משו"ת אמרי יושר ועוד, ולא בזה עסקנו כאן סביב דברי המג"א ודעימיה].

והיינו מה שכתב המג"א - 'דזה פשוט דלא אמרין שמצטרפין אלא כשחברן כא' קודם שהניחן שם, משא"כ כשקבעו בכותל'. כלומר, דבלי דברי הרשב"א כלל לא היינו מחדשים לגדר פסול 'דיני' חדש

קד יְהוּדָה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה **לקדשו**

זה, שאינו מבואר בפשטות המושניות והתלמוד (ובסיבת התקנה), ומעתה גם לאחר דברי הרשב"א אין לנו בו אלא חידושו, ובפרט כי אל"כ יסתר מדינים פשוטים אחרים (וכמו שהביא המג"א ב' מהם).

[ולענ"ד גם יש בזה סברא בפני עצמה, שאם מחבר לנסרים רק בגג, הרי תיכף הם בטלים לגג (והיה לי ויכוח עם ח"א האם הכוונה שקובעם בגג או לגג, ולענ"ד בדרך א. וראה לעיל באות כ"ו), וכבר אין לדון מצד פסול 'דיני' שנובע מ'מגדר' פסול של נסר רחב ד'. וא"צ למה שכתב כת"ר].

ובזה השבנו על הערות כת"ר באותיות א - ב.

וכאן בדיוק באו דברי רעק"א במסויים על התיבות שכתב המג"א 'דזה פשוט דלא אמרין שמצטרפין', וכתב 'לפענ"ד אף אם מצטרפין וכו', והיינו שגם לאחר החידוש שבדברי הרשב"א וצמצום המג"א לחידושו (מכאן שזה פשוט וכו'), טוען רעק"א שאפשר לצמצם יותר את החידוש שבדבריו. כלומר: כ"ע מודים שבדברי הרשב"א חדשים ופשוט (כלשון המג"א) שיש לצמצמם כדי שלא יסתרו מוכ"מ, והמג"א מצא צמצום שעדיין יש בו כר נרחב לחידוש, ורעק"א טוען שאפשר לצמצם יותר (וממילא אין מקום לכלול בחידושו יותר מזה). ודוק היטב בלשונו.

ותדע לך, כי אח"כ מצאתי גם בדברי הבירוי של רעק"א, בספר דברי צבי על השו"ע שם (או"ח ס"ס תרכו) שהביא לדברי רעק"א וכתב עליהם: לא הבנותי, דע"כ צריך לומר שאם אומרים שמצטרפים אמרין שאויר ממולא בנסרים, דהא בס"י תרל"א פסקין דאם נותן סכך כשר בין נסר לנסר כשר אפילו לרמב"ם אפי' אם רחבים כמ"ש מג"א שם ס"ק ח', ואי אמרת דהכא מצטרפים רק להיות נסר ד', א"כ אמאי פוסל הרשב"א משום גזירת תקרה דהא נותן סכך כשר ביניהם, ובכה"ג אפי' להרמב"ם ליכא גזירת תקרה, א"ו צ"ל דגם האויר הוא בנסרים. ע"כ. הרי שטוען שלפי צמצום רעק"א לחידוש שבדברי הרשב"א, כבר אין שום חידוש בדבריו לחומרא ומהו שכתב הרשב"א שיש כאן גזירת תקרה? ולכן הכריח כהבנת המג"א ברשב"א - שגם על האויר יש דין פסול בנסרים. [ועכ"פ גם בדבריו מפורש שלדעת המג"א האויר פסול, ודלא כמ"ש כת"ר שזה רק הבנת רעק"א במג"א].

ובזה השבנו על הערות כת"ר באות ג' ועל חלק נכבד מאות ד'.

ונותר לנו מ"ש באות ד' לגבי נפק"מ ב':

אכן בתחילה הסתפקתי לציין בקצרה וברמזים, אך ראיתי שיש צורך לבאר לדברים בלא קיצורים, ואעתיק לו מה שכתב לי (לאידך גיסא) הרה"ג יצחק מייסלס שליט"א, וז"ל: בדבר המחלוקת של רעק"א ומג"א נראין הדברים נכונים, אבל מה שכ' שלרעק"א יש עצה ליטול נסר אחת יש לדון בזה, שהרי זה אינו דבר ברור שלנסר ד' טפחים מהני ליטול אחת ביניהם וכמבואר בס' תרל"א, ואף להמתירים שם לא מצינו רק כשנוטל נסר אחת, אבל הכא שנחשב הכל לנסר אחד, הוה נוטל מקצת מנסר ארבעה וזה לא מצינו שג"כ יהא סגי להכשיר כל הסוכה. עכ"ד.

[העתקתי לדבריו כי כת"ר יראה שגם מכלל דבריו עכ"פ הבין לנכון את דברינו - מדוע לא יועיל למג"א, כי הכל נחשב לנסר א', ויש כאן פסול דיני. ועד כדי שיצא לשאול איך יועיל אפי' לרעק"א].

וכה כתבתי לו (ממה שכבר הרחבתי אח"כ בגוף מאמרי): י"ל דמהני, הן מצד מעמיד, והן מצד ביטול ברוב וכדלהלן וכו' (והדברים נקבעו בגוף הקונ' אות ו. וא"צ לכופלם כאן), ע"כ ממה שביאיתי כבר לחכם הנוכח. וכת"ר רואה שאפי' אליבא דרעק"א צריכים אנו בזה לחפש היתרים, ולפ"ד המג"א נראה שנעלו לפנינו אלו הדרכים, לפי שיש כאן 'דין' פסול בעצם וכמשנ"ת.

פש גבן מ"ש כת"ר באות ה':

אכן דברי הברכת יוסף חדשים (בהבנת המג"א), אלא שמצאנו לו חבר בחיי אדם (שג"כ כ"כ בדעת המג"א), וכמו שהרגשתי בזה כבר במה שכתבתי בקיצור נמרץ בסוף אות יד ובהערה שם. ע"ש. ודו"ק.

אקווה שהצלחתי לבאר היטב לדברים, ואם עדיין אין הדברים ברורים, או שדעתו הגדולה אינה מסכימה בדבר גדול או בדבר קטן, או שיש לו עוד הוספה מכל סוג שהוא, אשמח לדעת ולהחכים. בברכת כהנים באהבה, וגמר חתימה טובה. שמואל כהן.

וכתב לי: לכבוד הרה"ג ר' שמואל כהן שליט"א. יישר כח. אלא שאצטרך לזמן ללמוד את דברי כבוד תורתו שליט"א ואי"ה בעתיד. גמר חתימה טובה.

ענף ד': חלופת מכתבים עם הרה"ג נתנאל אדרי שליט"א (מח"ס ויען נתנאל)

[לג]. מכתב א' - הצעת ג' שיטות בלימוד הסוגיא

מכיון שהיה לי בזה משא ומתן ארוך עם מעלת ידידי הרה"ג נתנאל אדרי שליט"א (וכבר פרסם בהסכמתי לתחילתו ולחלקו הניכר בקובץ שהוציא בשם 'אורה זו תורה' ח"ד גליון ד עמ' 6 - 24), אמרתי לייחד לו ענף, ולחלקו באותיות כלליים ופנימיים. כדלהלן:

[א]. בתחילה כה כתב לי:

שלום וישע רב!

התפנתי משום כבוד תורה וכבוד כהונה להשיב לכב"ת על אשר שלח לעי' בדבריו אף שהיו כמה וכמה עיסוקים אחרים מ"מ לעשות רצון צדיק חפצתי וכבוד תורה וכהונה עדיפה.

לעצם הדברים לא הלכתי בדרך כב"ת, והיינו חזיתי שבחרתם לעמוד על עיקר הדיון מצד דעת הרשב"א וכמהלך רוב ככל האחרונים בני דורינו אשר דנו בסוגיא של פרגולה, ובאמת שלעניין דעת הרשב"א יש עקולי ופשוטי, ואי ניזיל בתר שיפולי גלימתו יש רק מה להחמיר, ואף שיש כמה וכמה צדדים לדון בדבריו, מ"מ הרבה מחכמי האחרונים ע"ה אשר הבאתם בדבריכם דנו בדברי הרשב"א בנקודה או שלא דנו בו בדבר אחר ואגב יש ללמוד כיצד דעתם, ופעמים שדבריהם סותרים לדברי הרשב"א והיינו שתפסו כשיטת תוס' וכדו' או כשיטת העיטור או כשיטת תרומות הדשן וכולהו ילפי הסוגיא בשיטה אחרת, ועל כן בחרתי לילך בדרך אחרת והיינו העמדת הסוגיא בעניין אחר, וכב"ת יראה מש"כ בעניותינו ואשמח מאוד להערוותיו המחכימות.

ועל כן לעצם העניין היה לי קשה מאוד לעמוד על דבריכם אליבא דשקו"ט שהרי דנתם בשיטת המג"א, אבל המג"א מוקשה, שהרי פעם תפס כשיטת התרומות הדשן ופעם כתוס', וכעין זה תמצא קושי בד"ק של רבנו המשנ"ב ועוד כהנה וכהנה.

עוד בנוסף לא דנת במהות דברי הרשב"א, והיינו הטעם של המתירים והאוסרים, ולא ביארת גזירת תקרה בימינו אם שייך, והרי אי נימא שלא שייך ליחוש לגזירת תקרה הרי בין לסברא אליבא דהגרעק"א ע"ה שמחמירה וכש"כ למג"א ממה נפשך יש להקל, עוד בנוסף הרי ברגע שמניח סכך כשר יש עוד צד להקל שהרי מצד הדין אינו מסכך וא"כ לא קשיא מידי מלשון השו"ע.

כתיבה טובה, שבת שלום ומבורך.

[ב]. ואח"כ צירף למאמר דלהלן:

אודות אשר ארי נעשה שואל בדבר אשר שלח לי ידי"ג ר' שמואל כהן שליט"א תשובתו הרמה בדבר כשרות סוכת פרגולה אשר שירטט ושלח הדברים וענוותו תרבני לידע חוות דעתי ולשאת ולתת בדבריו בסוגיא הג"ל ולעשות רצון צדיק חפצתי על כן אכתוב אשר עימי מחי' עהש"ס ועל השו"ע בסוגיא מצויה ונפוצה טובא בימינו.

קי יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

קודם שאפתח דבריי ראשית יש לבאר את המציאות של פרגולה שהרי יש כמה וכמה סוגים של פרגולות אשר נעשות בימינו וממה שיצא לי לראות ע"פ רוב הן ב' סוגים: א. צורה של טרסה ז"א כעין חצר מגודרת בעצים שעושה כעין מבנה מגודר ומעליה עצים שיוצרים כעין גג אלא שהם במרחק אחד מרעוהו של לערך 30 ס"מ וכאשר מגיע סוכות מניחים עליהם את הפלפונים הידועים [ז"א עצים דקים שדרך להניח עליהם את הסכך], ובזה מעיקר הדין אין שום חשש כיוון שלכולי עלמא עיקר הכשרם לשם סוכות ולפני כן אין עליה שם סוכה [ועי' קובץ אורה זו תורה ח"ב גליון ב' סי' ג', ויען נתנאל ח"ב סי' כ"ז], ב. הפרגולה שעליה נופל הדיון, והיא הפרגולה אשר נעשית כעין שתי וערב של גזרי עץ דקים אשר חופים אחד לרעהו ויוצרים מרווחים די קטנים וכעין משולשים בין אחד לרעהו ונעשה הצללה מחמת הפלפונים ועל פי רוב מניחים על גבי כל זה בתקופה של סוכות את הסכך נצח וזה הפרגולה שיש בה את הספק שלפנינו.

יש לומר שבסוגיא דילן יש לעי' בכמה וכמה ספיקות אשר יש בדין של כשרות סוכת הפרגולה הנ"ל כדלהלן: א. סוכת ארעי והחשש מצד מה שקבוע ע"י מסמרים, ב. סוכה ישנה על כל אופניה, ג. סוכה שלא נעשתה לשם צל, ד. גזירת תקרה.

[ג]. איתא בגמ' (סוכה ב.) סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ור' יהודה מכשיר... מנא הני מילי... ורבא אמר מהכא בסוכות תשבו שבעת ימים אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע, א"ל אביי אלא מעתה עשה מחיצות של ברזל וסיכך על גבן הכי נמי דלא הוי סוכה, א"ל הכי קאמינא לך עד עשרים אמה דאדם עושה דירתו דירת עראי כי עביד ליה דירת קבע נמי נפיק, למעלה מעשרים אמה דאדם עושה דירתו דירת קבע כי עביד ליה דירת עראי נמי לא נפיק. פירש"י ע"ה (ד"ה עד עשרים) שפיר דמי דודאי יש בכלל קבע עראי והרי עשה כתורה ועל כרחק לא הקפידה תורה על העראי אלא לשם שיעור לתת לך שיעור בגובה שתהא יכולה לעמוד ע"י יתדות עראי.

שומעין מהנ"ל שגדר קבע וארעי אינם דין במהות הסוכה, אלא מציאות במהות הסוכה, והיינו שלענין מעל כ' אמה אליבא דרבא יוצא שהמציאות היא מחמת הגובה שאי אפשר לעשות דירה של ארעי, אבל אין הכי נמי פחות מכ' כיוון שיכול להסתדר ביתידות ארעי אפי' יעשה של קבע שפיר דמי, ומשמע שכל שעושה דרך קבע כגון קבועה ביתידות או ע"י מסמרים וכדו' פשוט דחשיב דירת ארעי כיוון שפחות מכ' אמה.

ובאמת דעי' לתוס' ע"ה (ד"ה כי עביד) דאע"ג דיש לפרש קרא בדירה שאינה ראויה אלא לשבעה למעוטי קבע משמע ליה קרא דאתא לשיעורא לאורויי לך מדת גובהה כל' בסוכה שאפשר לעשות עראי וא"ת וכיון דלא חיישינן אלא שתהא ראויה לעשותה עראי ואע"פ שעושה אותה קבע א"כ אמאי אמר (תענית ב.) גשמים סימן קללה בחג והלא יכול לקבוע הנסרים במסמרים שלא ירדו גשמים בסוכה ואפילו תימצי לומר דאסור משום גזרת תקרה כי היכי דאמר (לקמן יד.) גבי פלוגתא דר"מ ור' יהודה דמסככין בנסרין דאי מכשרת בהו אתי למימר מה לי לסכך בזה מה לי לישב תחת תקרת ביתי וביתו ודאי פסול מדאורייתא דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה מ"מ כיון דלא אסור אלא מדרבנן לא שייכא למימר שהגשמים סימן קללה, וי"ל דנהי דלא חיישינן בדפנות אי עביד להו קבע מ"מ בסככה שעיקר הסוכה על שם הסכך לא מיתכשרה עד דעביד לה עראי, ומה"ט נמי ניחא לר' זירא דדריש מדכתי' וסוכה תהיה לצל הא כתי' נמי מזרם וממטר וניבעי נמי שלא ירדו גשמים לתוכה אלא ודאי משום דבעינן סככה עראי וא"כ הוה ליה קבע.

והשתא מריהטת דברי קודשם של רבותינו בעלי התוס' יש לעי' טובא לענין סוכת הפרגולה, שהרי מבואר להדיא שיש לחלק בגדרי ארעי וקבע בין גוף הסוכה לסככת הסוכה, והיינו כל שהוא קבע בגוף

הסוכה אין שום חשש, וע"כ אפשר להניח אפי' על בטון וכדו' כיוון שבפחות מכ' אמה דרך לעשות ארעי, משא"כ לעניין הסכך עצמו שהוא עיקר שם סוכה בעי' ארעי בדווקא, ועל כן כל שעושה שלא דרך ארעי והיינו מסמרים וקבוע וכדו' שהוא דרך קבע וכל שכן כשעומד כך כל השנה וכמה שנים פשוט שאינו בכלל ארעי ואסור, ולפי זה פשוט שיהא לאסור הפרגולה הנ"ל שהרי נעשה דרך קביעת מסמרים.

אלא דמאיך עדיין התוס' ע"ה מזכירים שכל שנכנס גשם אין חשש מצד הסוכה עצמה, שהרי א"כ היכי דמי גשמים סימן קללה בחג, אלא דעדיין יש להוסיף דאי נימא שקבע במסמרות הרי מה אהני כלפי הכניסה שהרי הכא קמייירי שאין בכל גזר עץ ד' טפחים שהרי אם לא כן אסרי' משום גזירת תקרה והרי בזה ודאי לא הייתה קללה, ועל כרחך שאפי' נכנס כיוון שנעשה דרך קבע פשוט דאסור, עוד להוסיף לענ"ד שיש ב' איסורים ששומעים בקבוע במסמרים: א. מצד שם סוכה והוא דאורייתא, ב. מצד גזירת תקרה והנפקא מינה ביניהם שכלפי איסור דרבנן לא נימא קללה, אבל עכ"פ עדיין אפי' נימא שנכנס גשם אין חשש דאורייתא דליכא קבע מ"מ עדיין דרבנן יהא לחוש.

והשתא יש לעי' האם יש קפיידא בדווקא שלא נכנס גשם לגוף הסוכה וזה הכוונה שהוא קבע, או דילמא אפי' נכנס רק שנעשה דרך צורה של קבע הסכך עצמו בכלל הפסול, ולענ"ד הכרח בפשטות לומר דמה שנכנס לא מעלה או מוריד, אי מצד דא"כ מה אני לקבוע במסמרים הרי המסמרים מהני שלא יזו ולא שלא יגרום להיכנס גשם ועל כרחך דמה דנקטי מסמרים מצד הקביעות לאפוקי ארעי ולא מצד שלא נכנס.

אלא שאולי יש לדחות דמה דנקט תוקע במסמרים היינו כאשר מדובר בגזרי עין סמוכים זה לזה וכל זמן שלא תקע אפשר שייכנסו בדוחק הגשם ובוזה סגי דלא מציל שהרי חשיב נכנס בדוחק אבל ע"י התקיעה אינם נכנסים כלל [ותל"ת דכן מצאתי בדברי הראב"ה ע"ה עי' לקמן הובא לשונן].

ובאמת דלענ"ד הדין הנ"ל במחלוקת ראשונים ואחרונים בסוגיא הנ"ל, דמחדא עי' לרבנו האגודה ע"ה (סוכה פ"א ס"א) כי עביד לה דירת קבע שפיר דמי פירשו התוס' דסכך בעי' עראי שלא יכסה בנסרים נטועים במסמרים ואפי' פחותה מארבעה טפחים, ומשמע לענ"ד שעיקר ההבנה בדברי התוס' לאגודה ע"ה היינו שהקפיידא היא מצד הקבע שנעשה ע"י מסמרים ולא מצד כניסת גשם או לא שהארעי והקבע תליא בדרך והיינו דרך קביעת מסמרים שם קבע עליה וכיוון שעיקר שם סוכה הוא מצד הסכך כל שחסר בקבע פסול מדאורייתא.

ובזה לענ"ד יש ליישב דעת קודשו של רבנו החפץ חיים ע"ה שכתב (שער הציון סי' תרל"ג סק"ו): כתבו התוספות והר"ן דכל זה בדפנות, אבל בסכך, שעיקר הסוכה על שם הסכך, לא מתכשרא מן התורה עד דעביד לה ארעי, דהיינו, שלא יקבע הנסרים של הסכך במסמרים. והיינו דמשמע ליה שהעיקר קפיידא היא מסמר ולא מסמר וכניסת מים, ולענ"ד האגודה תנא דמסייע ליה.

עוד בנוסף לענ"ד דעה נוספת מצאתי בדעת רבותינו ראשונים כמלאכים היא שיטת התוס' רבינו פרץ ע"ה (סוכה ב. ד"ה כי עביד) אע"פ שיש לפרש קרא דשב בדירה שאינה ראויה אלא לז' למעוטי קבע, מ"מ משמע קרא דאתא לאורויי לן שיעורה מידת גובהה, כלומר בסוכה שאפשר לעשות ארעי, וקשה דאמרי' לקמן (ט). גשמים סימן קללה בחג ואמאי הוי סימן קללה ליסככה מעובה ולקבוע נסרים במסמרות כיון דהוא יכול לעשות דירת קבע? ... וי"ל דהא דאמר הכא אי עביד לה קבע שפיר דמי לא הוי כ"א מדפנות [ד] איירי הכא, אבל בסכך שהוא עיקר סוכה בעי' ארעי, שראוי לירד בו גשמים ולכך צריך לנענע אותם נסרים שקורין לטשא מן המסמרות משום דדירת קבע הוא.

והשתא יש לעי' למטוניה מאיזה טעם קמייירי, ראשית חזי' שהקשה קושיית התוס' וא"כ י"ל דרבנו פרץ במשנת התוס' קמייירי, והשתא לפי זה יש לעי' א"כ אמאי הוסיף משהו שלא מצינו לו תקדים בלשון התוס', והיינו הנענוע של הנסרים, ואולי דמבאר דכוונת התוס' שאפי' אם הניח מסמרות וגם אי אפשר להיכנס מים חשיב קבע הני מילי דהוי קבוע מצד כל השנה, אבל אם קודם החג מנענע מהמסמרים אין

קה יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

חשש, אלא שזה ודאי אינו, ולענ"ד הכוונה כפשוטו שקודם החג יש להוציא את המסמרים והאי לנענע הכוונה להוציא יש ללמוד מדברי הב"י ע"ה (סי' תרכ"ו מחודש ס"ג) שנקט מפקפק לגבי הסרת המסמרים והכא נמי, אלא שא"כ לא אתי עליה מצד קבע אלא מצד תולמ"ה, ולענ"ד זה אינו אלא שכל אחד אזיל לשיטתיה, והיינו דעת הר"ר פרץ דאתי כשיטת התוס' קבוע במסמר איכא משום קבע וע"י שמסיר אין חשש [וכש"כ שהרווחנו ג"כ לאפוקי מחשש תולמ"ה וע"ע לשון רבנו הרא"ש ע"ה (סוכה פ"א סי' כ"ט) ודו"ק], משא"כ אליבא דהב"י ע"ה [יתבאר לקמן בלנ"ד] שאין החשש מצד הקבע אלא מצד התולמ"ה וק"ל.

ועל פי זה יש לענ"ד לומר שישבור כשיטה שעיקר הקפידא מצד תרת"י, קבע ולא נכנס מים, אבל כל שיכנס מים אפי' קבוע אין ליחוש, ומקור הדברים הרי ידוע מחלוקת רבותינו הראשונים לגבי סכך מעובה עי' לרבנו הטור ע"ה (סי' תרל"א) בדין הנ"ל ועי' ביתה יוסף (שם מחודש ס"ג) ושו"ע (שם ס"ג) והשתא לפי זה יוצא שדעת ר"ת היא שיטת התוס' הנ"ל והיינו כל שנכנס מים לא מהני, וכן מצאתי לרבנו הראב"י ע"ה (ח"ב סי' תרי"א) ורבינו תם מפרש שעשויה לצל ולא מעובה להגן מן הגשמים שזו פסולה שאם כשירה למה שנינו מאימתי יורד ואוכל חוץ לסוכה משתסרח המקפה יכסנה יפה יפה ולא תסרח מקפתו ולא יפטור ממצות סוכה, ותנן בריש תענית א"ל והלא גשמים סימן קללה הם בחג וכו' וכדאמרי' בפרק הישן משל לעבד... אלמא דסתם סוכה אינה מצלת מן הגשמים, ואע"ג דתנן המעובה כמין בית כשירה ואמרי' דאין כוכבי חמה נראים לתוכה, מיהו צריך לפרש שאינה מצלת מן הגשמים שלבסוף יורדין דרך גג סוכה.

והשתא לענ"ד הדברים ברורים להדיא וא"כ יוצא פשוט לפי זה איפכא מסתברא דמה שנמצא קבוע בפרגולה לא מעלה או מוריד, שהרי כיוון שיוורד גשם לתוך הסוכה ופשוט וברור דלא דמי כלל ועיקר לד"ק של ר"ת ע"ה, ועל פי זה לא נכנס למחלוקת האחרונים הידועה (סי' תרל"א) שם לגבי דיעבד או לכתחילה [נפק"מ ג"כ לענין ברכה עי' לגרש"ק (האלף לך שלמה או"ח סי' שס"ו) כה"ח סופר שם ועוד לרבנו הגר"ש ואזנר ע"ה (שבה"ל ח"ז סי' ס)], ואין הכי נמי שמינה נלמד להקל שכל שיוורד גשם לתוכו אין ליחוש כלל ועיקר, ומצד גזירת תקרה לקמן יתבאר בעה"ת.

ולענ"ד באמת שיש להביא בזה להדיא מדבריהם דעי' לראב"י ע"ה (שם) מעשה היה וסיכך הר"ר שמשון גיסו של ר"ת בנו של הר"ר יוסף נ"ע בנסרים שאין בהם ארבעה דאמרי' דברי הכל כשירה ועשה סוכתו כעין כיפת החדר יפה מאד תקוע במסמרות ופסלה ר"ת מטעם שמצלת מן הגשמים, אבל השכיב זה אצל זה כשירה דאינה מצלת מן הגשמים, ובתוספות של רבינו יב"א ראיית כתוב סתם סוכות רועים עשויה להגן מפני החמה ומפני הגשמים ולא אתי למעוטי הא דקאמר שעשאה לצל אלא עשאה לדור שם בקבע או אם עשאה לאצור פירות בתוכה ושמה הצלת גשמים דקאמר הצלה פורתא אבל אם אינה יורדין בה גשמים כלל לא. והמחמיר ישא ברכה מאת ה'. וכן תמצא בכפילה לרבנו האור זרוע ע"ה (ח"ב סוכה סי' רפ"ה). [אלא שעכ"פ קצת יש לעי' במה שכתבו והמחמיר ישא ברכה הרי מעיקר הדין סוברים כר"ת, ואי מחלקים לגבי נכנס גשם בדוחק אף לר"ת מה שייד המחמיר הרי כל זה מעיקר הדין, ואולי ס"ל עכ"פ שדעת רש"י לא דחויה לגמרי ואפי' לא נכנס שפיר דמי וצ"ב].

עוד לענ"ד הכרח לזה ובזה ג"כ יש ללמוד לדעת מרן, דעי' לרבנו הסמ"ק ע"ה (ב"י סי' תרכ"ט מחודש ס"ח) נסרים פחותים מארבעה מותר לסכך בהם אך מ"מ צריך לעשות הסכך בענין עראי שיוכלו הגשמים לרדת בסוכה וכדמפרש בתוס' בפ"ק, וע"כ נהגו העולם לכסות הסוכה בערבה או בגמי או בכיוצא בהן ולא בנסרים כלל ואפילו פחותים מארבעה דליכא משום גזירת תקרה, משום דילמא אתי למטעי לסכך בענין קביעות שלא ירדו שם הגשמים, ומרן בשולחנו הטהור (שם סי"ח) העתיקו למעשה, ומוכח שכל שנכנס גשם אין חשש והיינו שלא תיקשי הרי יש לומר שהסמ"ק קמיייר באופן שאינם מחוברים ע"י מסמר, ולענ"ד זה אינו שהרי עיקר הטעם אינו מצד החיבור אלא שהחיבור גורם שכאשר יהיו סמוכים זה לזה לא יהא אפשר, אבל כל שאפשר להיכנס ודאי קמיייר בלא תלות. וק"ל.

ותנא דמסייע לכל הנ"ל הוא רבנו הגר"ש קלוגר ע"ה (האלף לך שלמה או"ח סי' שס"ו) שכתב: הק' מתוס' פ"ק דסוכה דכתבו דבסכך בעינן עראי ממש וכתב שהוא פליאה נשגבה, ולדעתי אין התחלה כלל, דודאי הכונה כמ"ש ר"מ אח"כ דכוונת התוס' דבלא יוכלו גשמים לרדת שם זה הוי קבע, ואני מוסיף עליו דודאי אף אם לא יוכלו גשמים לרדת שם כשרה שהרי מבואר בש"ע דמעובה כמו בית כשרה, רק כוונת התוס' היכא דהוי תרתי דמטר א"י לירד גם הוי קבוע במסמרים זה הוי קבע, אבל בחד מנייהו אם המטר יכול לירד, או אף בא"י המטר לירד רק דאינו קבוע במסמרים כשרה וזה לא הוי קבע...

ומכל הנ"ל מבואר שר"ת פסל סוכה שנעשה לה כמין כיפת חדר יפה ותקועה במסמרים, ואילו התוס' ריב"א התיר, ויישב הראב"ה ע"ה שאפשר שנכנס מעט מים סגי להציל משם קבע ושפיר דמי, ואף שאפשר היה ליישב שישבור כשיטת רש"י ע"ה שבדיעבד או מעיקר הדין כשרה [עי' טוב"י סי' תרל"א], העדיף להעמיד אוקימתא וליישבו עם ר"ת. ומינה במכל שכן לעניין הפרגולה שלא יהא חשש [וע"ע כעין זה לרבנו הציץ אליעזר ע"ה (חט"ו סי' כ"ח) ולפאר דורינו הגרע"י ע"ה (יב"א חאו"ח ח"ד סי' מ"ט אות א)].

[ד]. אלא שלענ"ד אחר כל זה הוקשה לי קצת מלשון רבנו הרשב"א הידועה אשר הוזכרה בכמה וכמה מרבותינו האחרונים, ואמרתי אציגה ד"ק במלואם והעתקת מרן הב"י לדבריו:

כתב הרשב"א ע"ה (ח"א סי' ר"ג) שאלת סכך סוכה העשוי מנסרים שאין ברחבן אלא טפח והם נסרים תקועים במסמרות של ברזל והם משולבין כשליבת הסולם ואין בפתח השליבה ג' טפחים ובחג מכסין אותן בהדס ובערבה, אם פוסלין את הסכך מחמת המסמרות, לפי ששמעתי בשם אחד גדול שנתאכסן בבית אחד מבני עירנו וצוה להסיר המסמרות מן הסכך הודיענו טעמו אי משום שמקבלין טומאה ואי משום כך מאי שנא משפודין של ברזל שאם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה, תשובה אותו חכם אסר לא מאותו טעם שאמרת אסר שאותן המסמרות אין פוסלין את הסכך המרובה מהן ואולי אסר מפני מה שאסר אחד מרבתי ז"ל דכיון שהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ארבעה ויש בו משום גזרת תקרה, ויש שנחלקו עליו ואתה הנח להן כיון שנהגו שאע"פ שאינן נביאים בני נביאים הם.

ובכפילה נמצא תשובות מיוחסות לרמב"ן (סי' רט"ז הוא המקור שהובא ביתה יוסף) שאלה סכך סוכה העשוי מנסרין שאין ברחבן ד' והם תקועים במסמרות של ברזל והם משולבים בשליבת הסולם ואין בפתח השליבה ג' טפחים ובחג מכסין אותן בהדס ובערבה אם פוסלים הסכך מחמת המסמרות לפי ששמעתי בשם אחד גדול שנתאכסן בבית אחד מבני עירנו וצוה להסיר המסמרות מהסכך הודיעני טעמו אי משום מקבלין טומאה ואם משום כך מאי שנא שפודים של ברזל דאם יש ריוח ביניהם כמותן כשירה? תשובה אותו חכם אם אסר לא מאותו טעם שאמרת אסר שאותם מסמרות אינם פוסלים הסכך המרובה מהם ואולי מפני מה שאסר אחד מרבתינו נוחי נפש דכיון דהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ארבעה ויש בהם משום גזירת תקרה ויש שנחלקו עליו ואתה הנח להם כיון שנהגו שאע"פ שאינם נביאים הם בני נביאים.

וביתה יוסף (סי' תרכ"ט מחודש ס"ח) הועתק בזה"ל: כתב עוד תרומת הדשן (שו"ת סי' צא) לחבר כלונסאות הסוכה במסמרות של ברזל או לקשרן בבלאות שמקבלין טומאה נראה שאין קפידא בדבר ואע"ג (סוכה כא:) אהא דתנן הסומך סוכתו... כתב אשיר"י דמוכח מדברי הרי"ף דסובר הלכה כר' יהודה מ"מ הא פסק אשיר"י נמי דטעמא דקבע עיקר ולא טעמא דמעמידו בדבר המקבל טומאה. ובתשובות להרמב"ן כתוב שאלת סכך סוכה עשויה מנסרים שאין ברחבן ארבעה והם תקועים במסמרות של ברזל... תשובה אותו חכם שאסר לא מאותו טעם שאמרת אסר ואולי מפני מה שאסר אחד מרבתינו נ"נ דכיון דהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ויש בהם משום גזירת תקרה ויש שנחלקו עליו ואתה הנח להם כיון שנהגו שאף על פי שאינם נביאים הם בני נביאים.

קי יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

והשתא בסיכום הסוגיא יוצא לנו ג' טעמים לאיסור במסמרים והיינו: א. שיטת הראב"ה ר"ת ריב"א והאו"ז דבעי תרתי ואתי עליה משום דירת קבע שלא נכנס מים וכן ביארנו דעת הר"פ ע"ה, ב. שיטת האגודה שכל שקבוע במסמר חשיב דירת קבע ופסול, ג. שיטת הרשב"א והרמב"ן שהפסול מצד הצירוף של כלל החלקים של העץ ואפי' שנכנס גשם פסול.

ולענ"ד ב' נפקא מינות ביניהם והיינו א. נכנס מים שבכה"ג אליבא דהאגודה והרשב"א פסול [כל אחד לטעמיה] ואילו לר"ת שרי, ב. מעל ג' טפחים מרחק אליבא דר"ת והרשב"א כשר [כל אחד לטעמיה] ולאגודה פסול.

אלא שלענ"ד המעיין נכוחה ביתה יוסף יראה שמרן ע"ה בכלל לא ס"ל לשיטת הרמב"ן הנ"ל, והראיה הפשוטה היא שאחר שמביא לד"ק של רבנו התרומות הדשן כותב ובתש' הרמב"ן המיוחסות ובפשטות יש לומר דהתם פליג עליה והמעיין נכוחה יראה שמרן בשולחנו הטהור פסק כתרומות הדשן (שם ס"ח) שכתב לחבר כלונסאות הסוכה במסמרות של ברזל או לקשרם בבלאות (פירוש חתיכות של בגדים בלויים) שהם מקבלים טומאה אין קפידא.

והשתא יוצא אליבא דמרן שכל החשש אינו מצד קבע או צירוף לנסר אלא מצד קבע ובכה"ג שיש אפשרות להיכנס גשם, ויתרה מזו אי נימא כפסק השו"ע (סי' תרל"א ס"ג) שאפי' לא נכנס גשם אין הכי נמי דממה נפשך שפיר דמי, והשתא לפי זה יוצא שאין לנו במה לדון בד"ק של הרשב"א, ולענ"ד הכרח לזה הרי תרומת הדשן בתרא, ועוד שאתי עליה בדעת הרא"ש, וא"כ יש לנו רא"ש למול רמב"ן והיינו עמוד הוראה למול רמב"ן, עוד בנוסף הרי תרומת הדשן פוסק כרא"ש ע"ה והיינו שהוא בתרא ואיכא רוב פוסקים, עוד בנוסף לענ"ד הרי ברמב"ן הדבר נופל על ספק והיינו יש מחמירים ויש מתירים והנח להם במנהגם והיינו שלא הכריע ואם יש מנהג ברור פשוט שיש להקל והיינו דהוי מספקא לי וא"כ פוסק אחד מסופק, ואילו ב' פוסקים ברי ודאי שדחה דברי הספק למול הודאי, וא"כ ממה נפשך אין לנו ליחוש לשיטתו של רבנו הרמב"ן הנ"ל.

ולענ"ד הכרח לכל הנ"ל הוא ד"ק של מרן הב"י ע"ה גופיה שמכריז על זה כעל מאה עדים והיינו ע"י ביתה יוסף (סי' תרכ"ו מחודש ס"ג) שכתב: מ"ש שבעל העיטור התירו מטעם אחר שאמר שכיון שהסיר הרעפים העצים הנשארים אין עליהן דין סכך פסול דתנן תקרה שאין עליה מעזיבה מפקפק או נוטל אחת מבנתיים, לא מייתי ראייה מדתנן ונוטל אחת מבנתיים דההיא בנותן סכך כשר באויר שבין נסר לנסר הוא ונסרים הנשארים לסכך פסול חשבינן להו אלא מדתנן מפקפק מייתי ראייה דכיון דבמפקפק גוי דהיינו שיסיר כל המסמרים לשם עשיית סוכה ונכשרת הסוכה בסכך זה אלמא סכך כשר הוא אף על פי שכל עוד שלא פקפק פסולה הסוכה מכל מקום כיון דלא מיפסל מצד עצמו אלא משום תעשה ולא מן העשוי לא חשוב סכך פסול... ובשולחנו הטהור (שם ס"ג) העושה סוכה למטה בבית תחת הגג שהסירו הרעפים אע"פ שנשארו עדיין העצים הדקים שהרעפים מונחים עליהם כשרה. ועי' מאמ"ר ע"ה (שם סק"ז) מה שכתב בביאור דעת מרן מאיזה טעם הכשיר [וע"ה לרבנו הלבוש (שם סק"ג) אמאי אין חשש במה שתחובים העצים במסמרים והיינו שמרן היקל לגמרי כדעת העיטור ואפי' בלא להסיר ע"ש. וממילא לענ"ד לעניין הפרגולה שאם מעיקרא עושה לשם סוכה אין שום חשש אפי' של תולמ"ה, ואם עושה לדבר אחר צל וכדו' ובסוכות מניח סכך ממה נפשך הסכך מכשיר וממש כדון רעפים הנ"ל].

והשתא חזי' ממה נפשך שמה שנמצא הרעפים מחוברים ע"י מסמרים לא מעלה ולא מוריד, וביתר שאת אי נימא בדעת מרן שהכריע להקל בכ"ג ע"י הסרת רעפים והכא נמי לעניין פרגולה כאשר מניח את הסכך הנוסף ממה נפשך הכשר גמור הוא שמוכיח במעשיו שעיקר הסכך דיליה הוא מה שעליו ולא מה שתחתיו ועיקר רצונו להעמיד רק בעצים שתחת ואין בהם משום סכך פסול אלא מעמיד בעלמא ומצד צירוף אין לחוש ממה נפשך.

ועל כן העולה מכל המקובץ לענ"ד שפשוט וברור שאין לנו דאזלי בתר שיפולי גלימתו הטהורה של מרן ליחוש מצד סברת הרשב"א או הרמב"ן עם כמה שהם חשובים גדולים ועצומים וכמה שדבריהם למראי עיני רבותינו האחרונים מצוקי ארץ היו גדולים וחשובים מ"מ לענ"ד הכרחנו שדעת מרן בסוגיא הנ"ל אינה כן אלא כדעת הרא"ש תרוה"ד בעלי התוס' ועוד [ולענ"ד המעיין נכוחה בד"ק הקצרים של הגר"ש ואזנר (שבת הלוי ח"י סי' צ"ג) ימצא בקוצר נמרץ מה שכתבתי בהרחבה ותלי"ת שזכיתי לכוון לדעתו הרחבה כנלע"ד].

[ה]. והשתא לענ"ד אחר שביארנו הנ"ל עוד יש להוסיף בסוגיא של גזירת תקרה וכיצד נידונה האידנא שהשתנה מאוד המציאות בין ימינו לימי חז"ל. איתא בגמ' (סוכה יד.) אמר רב מחלוקת בנסרין שיש בהן ארבעה דר' מאיר אית ליה גזרת תקרה ור' יהודה לית ליה גזרת תקרה אבל בנסרין שאין בהן ד' (רש"י - שאין רוב תקרות עשויות מהם) דברי הכל כשרה (רש"י - דלא דמי לתקרה דלגזור בהו) ושמואל אמר בשאין בהן ד' מחלוקת אבל יש בהן ד' דברי הכל פסולה... וע"ע רש"י ע"ה (שם: ד"ה כשרה) דטעמא משום גזירת תקרה, וכי האי גוונא לא עבדי אינשי תקרה.

והשתא לענ"ד יש לדקדק בלה"ק דרבנו רש"י ע"ה שהרי נקט רוב תקרות עשויות וכן כאשר דן לגבי הגזירה עצמה כתב שאין דרך לעשות, ומוכח לענ"ד להדיא שגדר ואיסור גזירת תקרה אינו איזה הלכה למשה מסיני או גזירה בלא טעם שכל שיש בו ד' יאסר מצד גזירת תקרה, אלא החשש בגזירת תקרה היא במציאות הווית והיינו דרך העשייה בכה"ג היא של תקרה ועל כן גזור מצד הקבע שמא יעשה כו"כ, ומוכח שכל שהוא בדבר שאין דרך לעשות תקרה אין הכי נמי שאין לגזור, וממילא בימינו שאין דרך כלל ועיקר של שימוש בעצים על מנת לבנות תקרה אלא הכל זה יציקות בטון וכדו' פשוט וברור שלא שייך כלל דיון בגזירה הנ"ל. וכמובן שלא באתי להפקיע את ההלכה אלא שהיא נפקא מינה לכל מיני ספיקות ודיונים בסוגים של מחצלות או פרגולות וכדו' שבהם לא שייך כלל ועיקר הדיון מצד העשייה שבהם.

עוד לענ"ד הכרח לכל הנ"ל מצאתי בלה"ק דרבנו המאירי ע"ה (סוכה טו. סוד"ה ומ"מ גדולי) ונחלקו בביטול זה ולבית הלל מיהא דיו בפקפוק ומכאן כתבו רבים באלו שמכסים תחת הרעפים שצריך להתייר קשרי הקנים מכל וכל או ליטול מהן כשיעור סוכה, וחכמי נרבונו היו מוחים דרך הוראה בומנים הללו שלא לסכך בנסרים אף בפחות מד' שדרך רבותינו היה שלא לקרות הבתים אלא בנסרים של ד' ולא היתה בהם גזרת תקרה, אבל עכשיו שהמנהג לקרות הבתים אף בפחות מד' יש בה גזרת תקרה, וכן היו מוחים באותן הקלידאש שהם ארונות מחריות וכן ממחצלת של אריגת קנים הנקראים קנין, שכל אלו מנהג לקרות בהם את הבתים וראוי להזהר מגזרת תקרה אע"פ שהם הכשירו במחצלת גדולה וכבר נעשה ביניהם מעשה בקצת חשובי העיר וגערו בהם גדולי קדמונינו עם שאר חכמי העיר וקניה הרבה מדרך הרחקה מן הכיעור עד שהזקיקום במוצאי יו"ט ראשון לסתור ולסכך בדברים הרגילים.

אתה הראת לדעת שדין גזרת תקרה אינו הלכה למשה מסיני שמה שנקבע בראשונה נותר שם וזהו, ועל כן התלות היא במציאות בכל דור אין הדרך לקרות את הבית, שהרי המאירי ע"ה מביא שהיה בזמנם כך וכך והשתנה ועל כן השתא בזמנם זה דרך לקרות את הבית כן, ולפי זה יוצא שהאידנא אין דרך לקרות כלל את הבית בהני וכו' ואם כן פשוט וברור שאין חשש כלל של לייסטים וכדומה וכן של סוגי המחצלות של סכך נצח, ואף שבלשון המאירי ע"ה מובאר שהני אסורים, מ"מ כבר ביארנו טוב "שכל אלו מנהג לקרות בהם את הבתים" הא למדת שכל שנפל המנהג לקרות בהם אין חשש לגזירת תקרה, ונפקא מינה כמובן להקל לכתחילה בסכך נצח [וכ"ה המנהג] ואף לכתח"י א"צ להסיר את החוט המחובר ביניהם ודלא כמצריכים האידנא [כמובן בלא להתייחס לשיטת התוס' ע"ה שביארנו שכל שנכנס מים לתוך וכל שהוא מעשה ארעי וכדו' שהם עוד קולות אלא עצם הדין שגזירת תקרה תליא במנהג וכל שהמנהג אינו שרי פשוט שא"צ לשאר דיונים. וע"ע לעיל מש"כ ברש"י ע"ה ג"כ לדקדק בדין גזירת תקרה].

ק"ב יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

והשתא מכל הנ"ל במכל שכן שיש לנו לעי' אליבא דרבנן הרשב"א והיינו אפי' אם נרצה דרך חומרא וכדו' ליחוש לשיטתו הטהורה הרי כבר ביאר לנו כאלף עדים שכל החשש הוא מצד צירוף ומצד גזירת תקרה, והשתא כאשר הוכחנו שאין דרך קירוי כך אמאי לנו ליחוש ואמאי לנו לאסור איסור או לסבור ולחשוש, ועל כרחך כיוון שעצם דברי קודשו של הרשב"א ע"ה יש לדון בהם אם נאמר דרך חומרא א"נ דלא ברירא מילתא עוד בה אמירת לבד לחומרא תליא במחלוקת ולא ברירא מילתא כלל לאסור, עוד בנוסף הרי כתב שהנהגים להקל י"ל ע"מ שיסמוכו, וכל שכן אחר שביארנו הדק היטב שדעת מרן פשוט שלא כהרשב"א מכמה טעמי תריצי, והשתא בנוסף לכל הנ"ל יש לנו להביא ולהוכיח שאף גזירת תקרה יש לדון בה טובא ממה נפשך אין לנו למה להחמיר והבו דלא להוסיף עליה וק"ל.

והשתא אם יבוא האומר ויאמר הרי דעת מרן (סי' תרכ"ט סי"ח) וכן אסרו לסכך בנסרים שרחבן ארבעה... ואם אין ברחבן ארבעה כשרים... ונהגו שלא לסכך בהם כלל, והרי מרן מעיד בנו מנהג וא"כ הכא נמי יש לאסור לעניין הפרגולה, אף אתה תענה לו ראשית מרן מזכיר את המנהג אשר נהגו שלא לסכך במציאות שהיה דרכם לסכך בנסרים אשר רוחבם ד' טפחים, ועל זה קאמר שנהגו להחמיר אף בפחות מחשש שמא יבוא ויסכך בד', אבל בימינו אשר אין דרך קירוי כלל ועיקר בסוגי העצים הנ"ל ממה נפשך שלא יהא ג"כ מנהג שהרי המנהג תליא בטעם, וכל שנפל הטעם פשוט שלא שייך מנהג, וכש"כ כאשר המציאות השתנתה שהרי מרן מדבר שמשתמשים בעצים הנ"ל ומסככים בהם והוא כידוע מנהג י"ם אשר נידון טובא בפוסקים [עי' לגרעי" ע"ה ביבי"א ח"ד סי' מ"ט או"ח ולרבנו הגר"י ולדינברג ע"ה בצ"ץ אליעזר הנ"ל וע"ע לגרש"ז אוירבעך הליכות שלמה ועוד] אבל רוב ככל עמך ישראל אשר אינם תושבי י"ם קפדי לסכך או בסכך נצח או בענפים, והשתא אדם אשר עושה את הפרגולה יכול להניח ע"ג סכך רגיל, ובזה לכולי עלמא שפיר דמי ואין ליחוש כלל, שהרי הסכך שלו אינו הפלפון אלא הסכך נצח, וא"כ אף למטוניה דמרן השו"ע אין ליחוש כלל ועיקר ופוק חזי מאי עמא דבר.

[ו]. והשתא הבוא נבוא לדון מצד סוכה ישנה עי' ביתה יוסף (סי' תרל"ו מחודש ס"א) מה שהזכיר המשנה בסוכה (ט). מחלוקת בית שמאי ובית הלל והלכה כבית הלל, וביאר הר"ן ע"ה דקמירי בעשאה קודם ל' יום אבל עושה תוך ל' יום אינו בגדר ישנה לכולי עלמא. והשתא לענ"ד פשוט שלא שייך כלל ועיקר לדון מצד ישנה שהרי מניח את הסכך כל ערב חג ובזה אתי שפיר לכולי עלמא [וכמש"כ הפרי מגדים ע"ה (משבצות זהב שם סק"א) וכה"ח סופר (שם סק"ה)], שהרי איתא בירושלמי (הובא בטור) דבעי' לחדש דבר ובראשונים הוזכר הדבר כמחלוקת אם אף לעיכובא, ועי' ביתה יוסף (שם) שכתב מריהטת הראשונים משמוע לעיכובא ואילו דעת הר"ן שאינו אלא למצווה מן המובחר, ועי' משנ"ב ע"ה (שם סק"ד ושעה"צ סק"ד) שדעת מרן הב"י שהוא לעיכובא בלא חידוש, אלא שלמעשה תופס להקל כדעת המג"א שבדיעבד ודאי אינו מעכב, אלא דעי' לרבנו הרדב"ז ע"ה (ח"ו סי' ב' אלפים נ"ז) שנשאל בזה וכתב שדעת הרא"ש נראה לעיכובא, ודעת הר"ן להקל, ולשון צריך פעמים לעיכובא ופעמים לא, אלא דמאידך הזכיר שהרי"ף והרמב"ם ועוד ראשונים לא הזכירו הירושלמי, ומוכח דלא סמכי' עליה ונקטי' כפשט המשנה כיוון שנעשה לצל אפי' אינו מחדש כשר לכתח"י, א"נ האי ירושלמי בבית שמאי ולא קי"ל הכי, וע"כ מסכם שג' שיטות הן לדעת הרמב"ם ודעימיה א"צ לחדש כלל, לדעת הר"ן מצווה מן המובחר, לדעת הטור מעיקר הדין ולעיכובא, ומ"מ ישראל זריזין ועושים סוכה תוך ל' יום מהמועד. [ולענ"ד יש ללמוד ג"כ שדעת הר"ח ע"ה (סוכה ח:) כדעת הרי"ף והרמב"ם ע"ש].

וחזיתי לפאר דורינו הגרעי" ע"ה (יחזק דעת ח"ו סי' מ"א) שכתב להקל מהאי טעמא שאם שכח ולא חידש בסוכה כלום כשרה אף בלא חידוש וכפסק המשנ"ב ע"ה (שם), ובספרו (חזו"ע סוכות עמ' ס"ב - ס"ד כולל

ההערה²) כתב שאפשר להקל אף לברך והביא לד"ק של כה"ח סופר שכתב שאין לברך ודחאם כיוון שהרי"ף והרמב"ם חולקים ע"ד הגאונים וא"צ חידוש מוכח דבדיעבד יכול לברך לישב בסוכה.

ולענ"ד אחהמ"ר הניחא אי נימא שיכול לקיים בדיעבד שהרי איכא ספק - ספיקא, שמא כדעת הסוברים שא"צ לחדש כלל וא"ת בחולקים וק"ל כירושלמי שמא אף הירושלמי לא ס"ל אלא לכתחי' ולא לעיכובא [חשיב ספק ספיקא מתהפך וא"ת משם אחד ק"ל כל שמרבה ספק אחד על רעהו שפיר דמי וע"ע לרבנו הרמ"א יו"ד סי' קפ"ז ועוד חזון למועד], מ"מ לעניין לברך אחר שמבואר שדעת מרן כפוסלים ובזה הגרע"י לא חלק אין הכי נמי שכיצד נברך, והניחא שיש לסמוך ע"ד לעניין לקיים מצווה, לעניין לברך הכיצד? וא"ת שמא כדעת הרדב"ז הרי הגרע"י גופיה לא מסכים לשיטתו אלא כשהיא בדעת מרן [כמבואר ביבי"א ח"ו ועוד וכתבנו בזה כבר], אבל כשאנו בדעת מרן לא שייך, עוד בנוסף הרי אפי' בדעת מרן דווקא בחזקת חיוב והכא אינו בכלל וא"כ ממה נפשך צ"ב פסקו של הגרע"י הנ"ל ועל כן לענ"ד היותר נוטה שוא"ת ואין לברך.

אלא דהדר"י לעיקר דין הישנה שאולי יש לדחות כל הנ"ל ולהקשות מהא דאיתא (סוכה ח:) א"ר לוי משום ר' מאיר ב' סוכות של יוצרים זו לפנינו מזו הפנימית (רש"י - הכא אינה סוכה דלא מינכרא מילתא דלשם סוכה הוא דר בה דהא כל ימות השנה דייר התם ורוב תשמישו וסעודתו ושינתו שם) אינה סוכה וחייבת במזוזה והחיצונה סוכה ופטורה מן המזוזה... פירש"י (ד"ה חיצונה) ויוצא בה ידי חובתו וא"צ לסותרה ולעשותה לשם חג כבית הלל ומשום היכרא דמצוה ליכא למיסר דכיון דכולה שתא לאו הכא דייר והשתא דייר בה איכא היכרא.

ז"א חזינו שאף שמבחינה חיצונית נראית כסוכה לכל מילי אלא כיוון שהדרך שימוש בה כבית אין הכי נמי שמופקע משם סוכה ועל כן אינה כשרה, אבל אם אין הדרך להשתמש עצם המציאות ששינה מדרך השימוש השנתי חשיב היכר ועל כן אין צריך לעשות שום מעשה בגוף הסוכה על מנת להכשירה, הא למדת שגדר סוכה אינה תליא בשימוש מידי פעם שנעשה אלא כל שבמציאות במהלך השנה השימוש אינו שימוש של שינה סעודה וכדו' אין הכי נמי שאינו בכלל נצרך הכשר כיוון שע"י שמשנה מהמציאות השנתית [ז"א ישן ואוכל בה כדרך קבע] חשיב היכר למצווה, ונפקא מינה לעניין פרגולה וכן לעניין א"צ לנענע את הכיסוי שעליהם וכדו' שלפי מה שנתבאר פשוט שא"צ כיוון שכל השימוש בפרגולה דרכה מקסימום מידי פעם לאכול תחתיה אבל לא כדרך שביאר רש"י ע"ה, ואין להקשות מלשון רש"י ע"ה (ד"ה ופטורה) לענין חיוב מזוזה דחזינו דשאני מציאות מזוזה מסוכה שהרי לעניין סוכה להיחשב היכר בעי' שינוי מהדרך הרגילה ואילו לעניין חיוב מזוזה בעי' קבע והבן.

ובלאו הכי אפי' נרצה להקשות עי' לרבנו הריטב"א ע"ה (שם ד"ה א"ר לוי) איכא דקשיא ליה אמאי אינה סוכה כיון דמסוככת כהלכתה ולא בעיא עשייה לשם החג, ומפרשי לה דהכי קאמר אינה סוכה לענין חיוב מזוזה וחייבת במזוזה, ולא מילתא היא אלא דברים כפשטן שאינה סוכה משום דעבידא לדירה והוה ליה כבית ואיכא משום תעשה ולא מן העשוי, כלומר ולא מן העשוי מכבר שלא לשם צל אלא לאוצר או לדירה והכי מוכח בסמוך, וכעין זה תמצא בקיצור לשון לרבנו הר"ן (הובא ביתה יוסף שם מחודש ס"ב).

והשתא לפי זה כאשר מניח קודם החג את הסכך על גבי הקורות של הפרגולה ממה נפשך אין לחשוש מצד תולמ"ה ודמי ממש לדין הרעפים (שו"ע סי' תרכ"ו ס"ג) וע"ש לשונו של רבנו הלבנוש ע"ה [הובא לעיל] וא"כ הכא נמי וק"ל.

² הזכרתי ד"ק בחזו"ע סוכות, כיוון שבדברי קודשו ביחווה דעת לא ביאר אמאי אפשר לברך אלא שהכריע למעשה לפי מה שכתב שאם בחג נזכר שלא חידש יכול לברך, ולא ביאר, ובחזו"ע סוכות ביאר טעמו ועל כן הזכרתי לד"ק גם שם, ודברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר.

קיד יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

[ז]. עוד בנוסף עדיין יש לנו לעי' בדבר אחרון והוא הסוגיא של סוכה העשויה לשם צל, ועי' בלשון מרן בשולחן המהור (סי' תרל"ה ס"א) סוכה אף על פי שלא נעשית לשם מצוה כשרה והוא שתהיה עשויה לצל... ועי' באחרונים [מג"א ביכורי יעקב מאמ"ר משנ"ב כה"ח שם] שביארו דהאי עשויה לצל לאפוקי עשויה לצניעות וכדו' וא"כ פשוט וברור שהפרגולה עשויה לצל שהרי עיקר המטרה לישב תחתיה וכל שכן במציאות שהיום מעיקרא אנשים באים ועושים את הפרגולה בשביל סוכה ואף שכלל השנה נהנים בה בזמנים או תקופות מסוימות עיקר ייעודה הוא בשביל המציאות של סוכות וא"כ שמה מוכיח עליה ומראה במכל שכן.

ולענ"ד קודם שאכלה הנ"ל ודאי שיש לבעל הדין לחלוק ובאמת שלענ"ד נראה שעצם הדין הוא בין אליבא דחכמי ספרד ובין אליבא דחכמי אשכנז דלא מצינו הכא מחלוקת בדין בין מרן לרמ"א אלא שיש עקולי ופשוטי בין השיטות בביאור הסוגיות ועל כן יוצא שיש מחלוקת בהבנה ולענ"ד נראה שעכ"פ אליבא דיוצאי עדות המזרח אשר קיבלו הוראות מרן אחרי שביארו הדברים פשוט וברור שמעיקר הדין יכולים להקל ואפי' להניח מסמרים ממש מברזל ואם ירצו לצאת לכולי עלמא [וכמש"כ הגר"ש ואזנר ע"ה שבה"ל ח"י סי' צ"ג] יעשו מעץ ולענ"ד אינו מוכרח כלל ועיקר וכש"כ כאשר יש עוד כמה צירופים להקל בזה [ועמש"כ ויען נתנאל ח"ב סי' כ"ז].

סיכום מעשי:

1. מעיקר הדין אדם אשר בונה פרגולה בחצר ביתו ועושה לשם סוכות אף שמשתמש במהלך השנה אין שום חשש להשתמש ג"כ בפרגולה בסוכות.

2. אם מניח כל השנה סוג של ברוזנט או מכסה פלסטיק וכדו' כדמצינו וכאשר מגיע לסוכות מסיר מעל מעיקר הדין אפשר לישב תחתיה אפי' בלא סיכוך כיוון דחשיב סיכוך כשר אלא שעל כל פנים על מנת לצאת לכולי עלמא טוב ונכון שיניח ע"ג סכך נצח או סכך רגיל וכדו' ובכה"ג יוצא לכולי עלמא. ע"כ.

[לד]. חמשה חילופי דברים בינינו

[א]. הקדמה קצרה:

הנה בתחילה הגבתי על הדברים היקרים הנ"ל, ושוב השיב לי, וחזרנו להשיב זה לזה. ומכיון שבחלק הנוכחי התגובות נכתבו זה לזה על אתר בתוך הדברים, בסבב של ה' דין ודברים, ובצורה של תגובה על תגובה בתוך תגובה, (מכיון שהיו כאן חמשה תגובות), כדי שיבחין המעיין ביניהם ובסדרם, ערכנו שינוי בצורת הכתב כדלהלן:

על דבריו הנ"ל, הגבתי בפעם הראשונה, והינם לפנינו בכתב הרגיל.

והשיב לי, והינם לפנינו בכתב מוקטן ומוסגר [].

[והקדים לפני זה וכתב: ברגע שראיתי השתדלתי לענות מהר משום כבוד תורה וכהונה ובלא"ה מצד יגדיל תורה ויאדיר! אני שולח לכם את הקובץ ביישוב הדברים אשר כתבתם על דברי הקטנים, ואשמח להערות והארות וכל שכן לידע דעתו הרחבה. ע"כ].

ושוב הגבתי על זה, והינם לפנינו בכתב עם פס.

והשיב לי, והינם לפנינו בכתב מודגש.

[והקדים לפני זה וכתב: השתדלתי להשיב בקוצר ובאמת שמשום כב"ת וכבוד קדושת כהונה ולהגדיל תורה ולהאדיר, ועל כן ידוני לכף זכות שפעמים לא ייחסתי לאיזה דבר שאפשר ללמוד ממה שכתבתי לעיל וכן אי התייחסות לאיזה דבר כזה או אחר ידון לעי' במה שכתבתי וממילא לדו"ק לשאר הדברים ואחמ"ר לטורח שמצריך להבין על מנת לידון].

ושוב הגבתי על זה, והינם לפנינו **בכתב רש"י כזה**.

[וגם אחרי כל זה היתה עוד חלופת מכתבים בינינו, ויבאו באות ל"ה].

תכנת נציע לגוף הדברים.

[ב]. כה כתבתי על המכתב הנ"ל (שבאות ג):

תודה רבה, ואני מעריך מאד לטירחתו של ת"ח מופלג ככת"ר שטרח לאלפני בנה וכו'. ולגוף הדברים, יש לי להשיב באופן פרטי לנוגע לדברינו, ובאופן כללי על מהלך דבריו.

באופן פרטי: והיינו גם אם נקבל לדבריו שאין הלכה כרשב"א וכו', ושבזה"ז אין להוסיף בגזירת תקרה וכו'. הנה אנו כתבנו שבאנו לתת פיתרון לרוצה לצאת ידי חובת הרשב"א, וכמ"ש בהדיא בביכורי יעקב ועוד - שיש לחוש לדברי הרשב"א.

וגם גדולי אחרוני דורינו (ז"א - שהיו בזה"ז) חששו לדבריו וחיפשו איך לצאת גם לפי דעתו. [מסכים לעצם הדברים שכב"ת הזכיר לגבי שיטת הרשב"א ולענ"ד נבע ממה שסללתי דרך אחרת אשר אינה בדרך שהלכו כולוהו דלענ"ד לא שמיע להו חילוקא דידי בין השיטות וממילא נמשכו לשיטת הרשב"א ע"ה לענ"ד אחר שביארנו שיש חילוק בין שיטת הרשב"א ר"ת והאגודה והני חכמי ישראל אשר לא הזכירו א"כ אין כל כך הכרח שאם היו מבארים כן אולי לא היו חוששים כ"כ כש"כ כאשר אנו דנים בדין דרבנן (עכ"פ לרשב"א) שנמצא בספק (שהרי יש אוסרים יש מתירים ותליא במנהג המקום כלשון הרשב"א רק בביאור). ולמה לך לאפוש' בפלוגתא בלא הכרח? ומי סאנו דברי המג"א והבאים אחריו שעשו שלום בין השיטות, ורק נחלקו באיזה דרך ישכון השלום. ומצד דין דרבנן שנמצא בספק, גם אני כתבתי שבגלל זה נוכל לתפוס את הקולות מב' הצדדים ועד כדי שהתפלאתי מדוע 'כולם' התעלמו משיטת רעק"א (וממילא מהקולות היוצאים ממנה), וזה הביאני לשתף אחרים בהרהורי ליבי, שמא טעיתי ויעמידוני על האמת. כ"ה דרכה של תורה אין בחיובנו להתחייב לעמוד על דרך מולוהו כאשר יש הכרח שלא ביארו את המחלוקת **אבל כאן אין הכרח, כי**

המג"א ביאר יפה הכל כאחד ובאמת שכב"ת הזכיר שלא הביאו מחלוקת זה אינו כיוון שביארתו לענ"ד שכל חיילים היה מקושי בדין לבד וממילא אין התייחסות לשיטת התוס' והראיה היכן הציגו האחרונים את הדיון הנ"ל ואמאי לא התייחסו **וכי לא מספיק כמה שהבאנו מהמג"א, ביכורי יעקב, חיי אדם, הגרש"ה, שצות ילחם וכו' וכו',** ופוק חזי מאי גברא רבא מסהיד היינו ד"ק של רבנו הגר"ש קלוגר שהקשו לו מדברי התוס' ומוזה הביאו ראייה שלא יסבור כרשב"א **לא דובים ולא יער עיין שם צב' הסימנים דלדרכה צבי' שסה נקט ככל דברי הרש"א לפ"ד המג"א, ובסימן שסו הוסיף מלד דין נוסף של התוס' - ולא שחלקו הרש"א עם התוס' ואמאי הרי אין ביניהם מחלוקת וע"כ כמו שכתבתי שיש מחלוקת מהותית רק שלא נחתי אליה וז"פ וברור לענ"ד וע"ע לרבנו המאמר מרדכי ע"ה (סי' תרכ"ו סק"ז) במזה ג"כ שעמד לידון מצד דברי המג"א ומה שדן בדברי העיטור **אין דבריו נוגעים בנקודה שלנו** ומוכח דב' טענות הם ולא הזכיר כלל ועיקר שמדברי העיטור יש קושי ע"ד הרשב"א ועל כרחך דלא שתו ליבם לגוף העניין מצד הקבע אלא מצד הסברה הפשוטה של לבד אבל מצד קבע פשיטא להו שלא יהא חשש, תמצות הסברה: מחלוקת האחרונים נובעת מב' אופנים א. גדר גזירת תקרה אשר נמצא לפי דברי האחרונים במשנת הרשב"א, ב. דין לבד אשר יליף המג"א לאפוקי שיטת הט"ז והב"ח כמבואר בביכורי יעקב ע"ה.**

ומכל הנ"ל לא תיקשי עלי ובוזה לא אפוש' פלוגתא ואף שיוצא באמת מצד האמת שבדבר שהאחרונים שחששו למשנתו של הרשב"א וכביכול אישתמיט מייניהו התוס' ודעימיה **להד"מ כי ב' נוסחים**

פונים הם להבנת המג"א וכל הבאים אחריו זולתי כת"ר לענ"ד לא קשיא מידי והסברא פשוטה כיוון שקושייתו אולה ע"ד הגריש"א הגרע"י וכדו' שלא שתו ליבם לחלק במחלוקת בין דין פרגולה אשר יוצא שהיא נפקא מינה בין דין קבע ובין לדין גזירת תקרה ודימו הכל יחד משא"כ מדברי המג"א לא תיקשי שהרי ודאי שאם היה מוגיע לפתח בית מדרשו היה מיישב כמש"כ **הכל מכלל כל הגיע לזית מדרשו של המג"א והתייחס לכל בדבריו הקלרים והעמוקים, והלך בדרכ אחרת מכת"ר ועל כן לענ"ד נראה שאין בזה כלל ועיקר מחלוקת ובה לא ראיתי דחייה לדבריי ודו"ק היטב.**

[ג]. ובאופן כללי: עיקר דבריו נשענים על מה שכתב: לענ"ד המעיין נכוחה ביתה יוסף יראה שמרן ע"ה בכלל לא ס"ל לשיטת הרמב"ן, והראיה הפשוטה היא שאחר שמביא לד"ק של רבנו התרומות הדשן כותב ובתש" הרמב"ן המיוחסות, ובפשטות יש לומר דהתם פליג עליה, והמעיין נכוחה יראה שמרן בשולחנו המהור פסק בתרומות הדשן (שם ס"ח) שכתב, לחבר כלונסאות הסוכה במסמרות של ברזל או לקשרם בבלאות שהם מקבלים טומאה, אין קפידא. ע"כ.

ועוד כתב: ולענ"ד הכרח לכל הנ"ל הוא ד"ק של מרן הב"י ע"ה גופיה שמכריז על זה כעל מאה עדים והיינו ע"י ביתה יוסף (סי' תרכ"ו מחודש ס"ג) וכו' והביא גם מדברי השו"ע שם בס"ג.

וכ"ז לפי מה שסלל לו דרך שיש כאן מחלוקת, אבל התעלם מדברי המג"א גופיה שעל זה ממש נסובו דבריו, לבאר האם אין דברי הרשב"א נסתרים מדברי השו"ע בסעיף ג', ולכן הוליד לחילוקו, ורעק"א פליגי עליו והוליד חילוק אחר (כמשנ"ת בריש דבריו). וממילא כבר אין שום הכרח ללמוד שתרומות הדשן פליג על הרשב"א^{סא}, (וגם איני מכיר מי שכתב כן בהדיא), והמג"א קים ליה בדבריה מינה במה שיישב לדברי הרשב"א עם דברי השו"ע בב' מקומות (שהם דינא דתלמודא), וממילא יתיישבו גם דברי תוה"ד עמו בחדא מחתא. וגם רעק"א לא פליג על המג"א בנקודה זו שיש לעלות את דברי הרשב"א כאחד עם דברי השו"ע, ורק נחלק מכח איזה חילוק יש לומר כן. והיוצא מדברי שניהם שאכן יש לחוש לדברי הרשב"א. וממילא נפל כל ההכרח ליסוד דברי כת"ר החדשים. ולזה לא מצאתי שום סתירות ממק"א בדברי המג"א והמשנ"ב גופיהו. וזאת בנוסף למה שיש לדון עוד על המשקל העודף שנתן כת"ר לדברי תרומות הדשן בייחס לרשב"א, אבל למבואר איננו צריכים לכך. [ראשית לעצם המשקל שהבאנו לתרומת הדשן הרי ביארתי כל צורכי אמאי מרן תפס כוותיה אי מצד דעת התרומות הדשן שפסק כדעת הרא"ש וא"כ אינו משקל תרומות הדשן אלא משקל עמוד הוראה והרי ביתה יוסף בהקדמה כתב להדיא זה וא"כ אינו משקל שלי, עוד בנוסף הבאנו שדעת מרן בצורה פשוטה בכמה דוכתי מבוארת להדיא שלא כשיטת הרשב"א עוד בנוסף הוא יחידאה שהרי עכ"פ ביתה יוסף לא מצינו לו חבר ואילו לדעת תרומת הדשן הרי שיטת התוס' עיטור פשט הדין בס' תרכ"ו (בלא לדון בהבנת המג"א והגרעק"א לקמן אבאר בל"ד) הרא"ש ועוד וא"כ אינו משקל תרומת הדשן לרשב"א אלא עמוד הוראה כלל הראשונים עוד בנוסף הדין דרבנן א"כ אמאי שלא יתפוס כמותם אתמהא? הכא שאני שאנו מעמידים את דברי תוה"ד מול הרשב"א, וכבר נודע שתוה"ד לא ראה לדברי הרשב"א, ועד כדי כך דאזלינן בתר ספיקו של הרשב"א יותר מפשטות תוה"ד, וראה בס' ברית יעקב סי' ב אות יג, טה"ב ח"א עמ' סג

^{סא} ושו"ר גם במכתב הגרז"נ גולדברג שנדפס בס"ס 'אלה הם מועדי' (שלוזינגר, ח"א), שכה כתב: לענ"ד נראה שאין כאן מחלוקת בין התה"ד להרמב"ן, והב"י ג"כ לא נתכוין לומר שיש כאן מחלוקת, שלא כתבן בלשון 'אבל בתשובת הרמב"ן', אלא הם שני ענינים, התה"ד מדבר שהדביק הסכך לסוכה במסמרות, ואילו הרמב"ן מדבר שהדביק כל הנסרים למסגרת אחת של עץ, והבדל גדול ביניהם, שבמדביק נסרים במסמרות ונעשו כל הנסרים למסגרת אחת נמצא שמסכך בנסרים שיש בהם ד', אבל כשמדביק כל נסר במסמרות לסוכה עצמה אינו עושה כל הנסרים אחד, שהרי אינו עומד הנסר בלי הסוכה, ואין כאן גזירת תקרה, שהרי בזמן הסייכוך לא היה בהם ד', ואם בא להורידם בע"כ יפרקם מהסוכה, ולא יראה שסייכוך בנסרים רחבים, ואין כאן גזירה, ואם תאמר שיראה שסוכתו מכוסה בנסרים, א"כ גם כשלא ידביקם במסמרות יאמר כן. ע"כ.

בהערה, יבי"א ח"ח או"ח סי' לה אות ד. יד חיים איפרגן ח"א סי' נח אות יד, דברי יהודה דרגולי כללי הפוסקים סימן כה אות א, ושם בח"ב עמ' 254 לגבי כיוצא בנדו"ד שמרן בסי' תרכט סע' ז' חשש לספק הרשב"א ולא לודאי של תוה"ד. ע"ש. ועוד הרבה. ואכמ"ל. (ובר מן דין מבואר בכ"מ בב"י שלא נתן משקל רב לדברי תוה"ד). ועיקר ההערת הייתה על עצם העדיפות שנתן לתוה"ד על הרשב"א מצד דברתא הוא.

וכל המושך דברי כת"ר כאן הוא שוב רק לשיטתו שנחלק תוה"ד עם הרשב"א, ולמג"א וכל האחרונים, ליתא וכמ"ש.

לא שמיצא ליה האי חילוקא והיינו לא ס"ל מה זאת אומרת, וכי כת"ר חולק במציאות וסובר שדברי הרשב"א כן הגיעו לידי תוה"ד? ומדוע גם בזה ימאן לקבל לדברי להקת האחרונים הנ"ל? ובאמת שאיני יודע מניין יצא לכב"ת שמרן לא נתן לתרומות הדשן משקל אתמדה הרי כל מקום שמרן מוכיר את התרומות הדשן הוא גם חושש לשיטתו הוא מעלהו על שלחן מלכים היינו שו"ע ובאמת שאשמוח שיראה לי כב"ת מקום אשר הזכיר ביתה יוסף ולא הזכירו למעשה בשולחן הטחור ודברייך צ"ב טובא!!! כתב בשו"ת מהרש"ד"ם (חלק חושן משפט סימן קכב): ומעיד אני עלי שמים וארץ שמורי הרב הגדול כמהר"ר יוסף טאיטצאק ז"ל היה מחזיק תשובת הרב הגו' כתשוב' אחת מהרא"ש ז"ל א"כ כדאי הוא לעשות מעשה ולחייב לשמעון וכו'. ולא הייתי צריך אני לשבח לרב הגו' כי גדול כבודו ממה שפי יכולה לספר אלא לפי שראיתי מהר"י קארו זצ"ל הביא התשובה הגו' וכי עליה שדבריו מגומגמים קצת לכן כתבתי כיון שמורי הרב ז"ל היה סומך על דברו בעל דברי הרא"ש ז"ל א"כ יכול הייתה לסמוך עליו לבד בפ"י. ע"כ. (ונזכר גם בפת"ש חו"מ סי' רצד ס"ק ג). וע"ע למרן בבית יוסף אורח חיים (סימן שלה) שתמה ע"ד התה"ד שנעלם ממנו דברי התוס', ולאחר שצייד מרן שם לבאר לדברי התוס' אליביה דהתה"ד, סיים מרן וכתב: ומיהו פשט דברי התוספות לא משמע הכי דאדרבה בנשפך לארץ פשוט לאיסור יותר מכשלא נשפך, ועוד דאם כן הוי ליה לה"ר ישראל להביא דברי ר"י ולפרשם כן ומדלא הביאם יש לחוש שנעלמו ממנו לכך נ"ל שאין לסמוך על תשובה זו אלא בין נשפך בין לא נשפך אסור להציל יותר ממזון שלש סעודות וכפשט דברי ר"י. עכ"ל. ועוד כעין זה גבי תוה"ד גופיה אשכחן עוד למרן הבית יוסף ביורה דעה (סימן קפד) שכתב: ובתרומות הדשן (סי' רן) נשא ונתן בדין זה והעלה לאסור כל קריבה וכמדומה לי שלא ראה דברי הפוסקים בזה שאם לא כן היה מביא דבריהם והוא לא הביא אלא דברי ההגהות ונדחק לפרש וכו', ואין דבריו נראין בעיני מדכתבו שאינה אסורה אלא בתשמיש משמע דכל מידי דלאו תשמיש ממש הוא שרי וכו', הילכך ליתנהו לדברי תרומת הדשן. ע"ש. (וראה גם בנתיבות המשפט סי' רלג ביאורים סק"ג). וז"פ. [וגם הלום נדפס גליון השיעור השבועי (פרשת כי תבא תשפ"ה, הערה 6) וראיתי כתוב שם: פעם אחת ראינו שמרן חלק על ראשון וכו', ואמנם בבית יוסף (הלכות חנוכה סימן תרעז) 'חלק על תרומת הדשן (סי' קא)', ואכן זה קצת פלא, ואפשר שחשש לסב"ל, אבל אמרנו יותר פשוט, שבין מרן הבית יוסף לתרומת הדשן היו רק כמה עשרות שנים, ומרן ראה שהוא לא כמו הרשב"א והרמב"ם שהם ראשונים קדמונים, אלא היה בסוף הראשונים וקרוב אליו. תחשבו שלפני שבעים שנה היו כאן חכם אפרים הכהן, חכם יעקב עדס, חכם עזרא עטיה, אנחנו זוכרים אותם מקטנותינו, ואפשר לחלוק עליהם. ואולי כך הרגיש מרן הבית יוסף כלפי תרומת הדשן, מהרי"ל, וחלק עליהם, אבל לא על ראשונים קדמונים. ע"כ. (וע"ע בחיבורי חושן שמואל עמ' נח סוף הערה כז)].

וכנראה כוונת כת"ר לחלק בין היכן שמרן התקיף בהדיא לתוה"ד לבין היכן שהציאו צחתיקה. אבל גם זה אינו כי גם בנדו"ד להצנת כת"ר הציא לרשב"א נגדו.

וכבר הבאנו מדין סולם שחשך לספק הרשב"א נגד פטות תוה"ד, ראה עוד בגוף

הספרים קציינתי לעיל. ומדוע כת"ר מתעלם מהס?

לגוף הדברים אני לא העמדתי את דברי התרומות הדשן הכיצד כב"ת מיישב את דברי הרא"ש הבאנו הרי מהרא"ש להדיא לגבי מסמרים והתרומת הדשן ג"כ יליף וא"כ אינו תרומת הדשן למול רשב"א אלא רשב"א למול רא"ש והדרי' לכללים אשר לימדנו מרן הב"י ע"ה גם להצנת כת"ר הב"י גופיה כאלן לא העמיד את הרא"ש מול הרשב"א אלא לתוה"ד ובוזה לא יישבתי מה שכתבתי עוד הוספתי שלפי הביאור שכתבנו שכב"ת אינו מסכים אבל גם לא מבאר אחרת מה אני כריך ביאור אחר

כַּיֵּץ לִי כִזְרֹאת הַמֶּגֶץ וְהַהוֹלָכִים אַחֲרָיו, וְאֵנִי בֹאֲתִי לְהַעֲמִיק וּלְהַבִּין לְדַבְּרִי בְּעֵינֵי הַלֵּכָה לְמַעֲסָה וְלֹא לְסָלּוֹל עוֹד לְרִכְבִּים שִׁפְיִים רַק לְחִידוּשֵׁי הַשָּׂם בְּעַלְמָא וְמוֹה שֶׁהָאֲחֻרָּנִים לֹא כָתְבוּ לִפִּי מֹה שֶׁבִּיאֲרֵתִי וְהוֹכַחְתִּי לְעַנְ"ד לְהַדִּיא מוֹדַבְרֵי הַגֵּר"ש קִלּוּגֵר כִּזְרֹאת הוֹכַחְתִּי מִסָּפֶר הַפּוֹךְ מִמֶּנּוּ!!! [וכן אפשר מוהאבני נור ותלמידו החלקת יואב היכן? ועוד ובאמת שלרוב כב"ת יודע שדרכי לקצר ולא להלאות בפוסקים אא"כ רואה הכרח לדבר אבל בדבר שאפשר ע"י חכם אחד וממילא אפשר ליישב השאר אין עניין להאריך והלאות ואינו כוונת הגר"ה בהקדמה לרב פעלים אף שבדורנו נמשכו שלא כדון בזה] ועל כרחק יוצא שהרשב"א הוא יחידא, עוד בנוסף הכיצד מיישב כב"ת את הלשון של הב"י תרומת הדשן והרמב"ן וכו' ומוכח אולי לדעתו הרחבה זה מוכח, אבל לא מלאנו לגדולי הפוסקים **סינקטו כדכר 'מוכח' זה, וזה אומר הרבה** שהיא מחלוקת כידוע בדרכיו של הב"י והמעניין בתשובתי רבות הזכרתי הלשונות הנ"ל וז"פ וברור.

[ד"פ. ולגוף הקושי מדברי המג"א לענ"ד אינני מסכים עם ביאור כב"ת בסוגיא ואף האחרונים שביארתם אין בהם ליצור קושי וסתירה ממרן סי' תרכ"ט בשם תרומת הדשן שהרי ראייה פשוטה שמרן לא הזכירו כלל ועיקר הרבה דברים הביא בב"י ולא הזכיר בשו"ע ואי"ז בהכרח מפני שלא ס"ל כן כנודע. [אחמה"ר כאשר מרן מוכיח לתרומת הדשן והוא חולק ע"ד הרמב"ן זה אינה השמטה אלא הכרעת דין ואולי הכרעה כרמב"ן ולא כתורה"ד, (ובפרט לפי הנ"ל)? ולענ"ד נעוצה המחלוקת באי ההסכמה לחידוש שביארתי ששיטת הרשב"א יחידא וכיוון שכב"ת נשען על העתקת האחרונים בלא לתלות במחלוקת בממילא נוצר שלא יסכים ויקרא לזה שמיטה וק"ל] אלא שהמג"א ע"ה בא לאפוקי משיטת הב"ח ע"ה לעניין לבוד לחומרא ועל זה קאמר שיטת הרשב"א ובזה מיישבה, אבל מניין יצא לכב"ת שדעת המג"א ליצור סתירה בין דברי השו"ע סי' תרכ"ו ס"ג לס' תרכ"ט ס"ח לדברי הרשב"א אתמהה הסתירה גלויה, ואדרבה המג"א בא ליישבה ולומר דלא פליגי כמשנ"ת [היכן הסתירה גלויה כאשר לא מוזכר בשום אחרון מה שכתבת אז מה הפשט ב'המשך' דברי המג"א אם לא מה שכתבתי? ויתרה מזו לא הביאו לשו"ע ורק דנו מצד לבוד ולא מצד קבע אתמהה? והראיה לשונות האחרונים אשר דנו בדברי המג"א וז"פ אי"ז פשוט אלא צ"ע גדול איך קראו ל'המשך' דברי המג"א (ולענ"ד אולי בגלל שדבריו באו בקצרה וברמיזה ממש, לא הישבנו ליוצא מזה)] ואילו אנו יצאנו לבאר שבאמת יש מחלוקת וצ"ב? ולענ"ד אף שכב"ת בהע' שוליים הזכיר לדברי המחצ"ש ודחאם לענ"ד הם ההכרח שהרי ודאי מהרשב"א אין כלל ראייה לנידון שהרי לא אתי עליה משום לבוד והיא גופא עיקר ראיית המג"א וק"ל. ומה עם המשך דברי המג"א שמשם דייקנו לכל המבואר, (וכל האחרונים התעלמו מחשבון המשך דבריו)? ולכן הוצרכנו להאריך בתחילת דברינו, ואשמח אם יבאר לי איך מפרש להמשך דברי המג"א ולהשגת רעק"א עליו בדרך אחרת ממה שכתבנו. [אינני מבין מה הקושי אחמה"ר ראשית המג"א פתח פיתחא בפשטות למימור כיוון שעשה מעשה אין דינו כדן ספק פסול [ולענ"ד דברי הב"י הם למעניין נכוחה בביאור העיטור והסמ"ק וכמו שהזכרנו בעניינינו בדרך קצרה ותמציתית] ועל זה מביא לדברי הב"ח לעניין לבוד והיינו שמצד ספק פסול אין לדון והשתא יש לדון מצד אמאי לא יחשב הכל תקרה אחת ובאמת שהמעניין נכוחה בד"ק של הב"ח יבין [ז"א כב"ת הגיע מחיילו של לשון המג"א כאשר לענ"ד לא הזכיר לגוד"ק של הב"ח (שם סק"ה) והמעניין התם יראה נכוחה שמעיקרא לא מתחיל ד"ק ועוד תחזה שהב"ח גופיה הזכיר לרשב"א והבן היטב איך החי מכחיש את החי הלא הבאתי באותה ובהערה שם לדברי הב"ח שלמד פשט אחר ברשב"א ולאחרונים שביארו לדבריו מקו' המג"א וכו'] שאחר שמביא לדיון בדברי העיטור ומבאר אמאי אין חשש מצד גזירת תקרה קאי עליה מצד לבוד והשתא אם המג"א ע"ה חולק ומביא מדברי הרשב"א אתמהה מה תי' עדיין יישוב לגזירת תקרה ליתא שהרי רק דן מצד הליבוד ועל כרחק שהמג"א ע"ה קאמר

³⁰ באות הנוכחית דבריו היקרים הינם בכתב הרגיל. והפתיחה תיכף בהם.

שמושם לבוד והיינו תמצות המחלוקת הב"ח ע"ה מבאר שיטת העיטור והיינו דבא לאפוקי מביאור הב"י דמיניה משמע שאין חשש לגזירת תקרה והיינו אם נאמר שע"י הפקפוק ליכא לגזירת תקרה ע"ש באורך ועל זה קאמור דמ"מ עדיין איכא למיחש מצד לבוד לחברו כאחד ועל זה מביא לדברי הרשב"א ומבאר שאלכא דהי"א מבואר להדיא כשיטתו להחמיר בדיון לבוד והשתא ע"ז קאמור רבנו המג"א שאיכא מסתברא ומהתם אין ראייה איפכא הוא, המג"א הביא ראייה לדבריו מהרש"א, ועל כדו כך שתמהו עליו שהב"ח עלמו הביא לרש"א וכמו שהבאתי פס ועל כרחק שכל הדיון כמו שאמרתיו הוא מצד לבוד בעלמא ולא מדין גזירת התקרה שלשיטתם אין מעיקרא מה לדון ועל כרחק דא' נימא כב"י בביאור העיטור וכמש"כ בעניותי הרי מעיקרא לא קשיא מידי ועל כרחק שדברי המג"א והב"ח אינם אליבא דהב"י העיקר חסר מהספר, שצאו הב"ח והמג"א לאפוקי מדברי הב"י בזמן שמלטט המג"א את הרש"א מדברי הב"י גופיה כלל לכתוב שיחלוק עליו בזה ומינה במכל שכן שאינם מיישבים קושי הנובע וז"פ לא הבנתי!!! וע"ע לרבנו המאמ"ר ע"ה (שם סק"ז) שאפי' לא הזכיר לדברי הרשב"א ועל כרחק כמש"כ בעניותינו ודו"ק היטב וכעין הנ"ל תמצא בדברי החמד משה ע"ד המג"א וכן ערוך השלחן שלא דנו ברשב"א ודחו רק ביאור המג"א אליבא דהב"ח וכולהו אתי משום לבוד ודו"ק ומדוע אין גם אחד מהם שיפרש ככת"ר לטעם פלא התייחסו לרש"א, הרי לא חסר מקומות שכותבים שאין הלכה כפלוגי, וכאן שסתקו מכל זה א"א ללמוד כלום, ואולי איפכא כי הסכימו לכתוב ומוצא בפסמות במג"א

ודעימיה.

ולענ"ד ההכרח להנ"ל אחהמ"ר מכב"ת הם דברי הביכורי יעקב ג"כ לביאור הנ"ל דזלה"ק בתמצות רב אחר שכב"ת העתיקם, מזכיר בתחילה את הט"ז לעניין לבוד לחומרא ועל זה משווה דעת המג"א והיינו באור ולא באיכא ספק כשר ועל זה מביא דברי הב"ח שאפי' בספק כשר אמרי' לבוד לחומרא ז"א שאנו מצרפים הפסול עם הכשר להחשיב הכל לגוף אחד ולאסור ואז מבאר ב' חילוקים מחלוקת מג"א וב"ח בספק כשר ביניהם תוך ג' או חוץ לג' אפי' אויר, ובין המג"א לט"ז ועל זה מביא לרשב"א לעניין גזירת תקרה ואין במשמעות כלל ועיקר עסק בסתירה עם דברי השו"ע ועל זה לא ראיתי מה הכריח את כב"ת למימר שיש סתירה בין תרכ"ו ס"ג לבין דברי הרשב"א. הרי הביכורי יעקב המשיך והביא את חילוק המג"א בין אם מחבר למעלה ללמטה, וחילוק זה נולד למג"א מכח הסתירה לכאן, (ורע"א בא ליישבה בדרך אחרת כמשנ"ת). ושוב כת"ר מתעלם מזה ואודה לו אם יבאר מה הבין בזה, [מהנ"ל יתבאר להכא והאריכות למותר].

עוד לענ"ד הכרח הרי כלל חכמי ישראל אשר הזכרתי בתשובתם הרמה לא הזכירו סתירה בשו"ע אלא הזכירו דיון בדברי הרשב"א בהבנתו ואמאי לא הזכירו לתוס' ע"ה והמעייין נכוחה בדברייך יראה שלא שת ליבך הטהור לדברי התוס' ודנת אך ורק ברשב"א ומוכח שהתוס' לא היו לנגד עיניך לאותה השעה ואמאי הרי סברתם נפסקה בשו"ע? ראיתי וידעתי לדברי התוס', והם הובאו גם על אתר בספרים שכבר ציינתי, אבל לדבריהם כבר ריפאו שבר על נקל דבעינן תרתין גם קבע וגם אין גשמים יורדים וכו' וכמו שהארץ גם כת"ר בגודלו. ובזה לא הוצרכתי לטרוח, ומה שטרחתי זה מצד החומרא בדברי הרשב"א שעדיין לא ביררו אותה ביחס להבנת רע"א. [אינו מובן אחהמ"ר הרי לא יישבו הקושי בין הרשב"א לבין התוס' שהרי גם אליבא דהרשב"א יוצא שאם נכנס מים כביכול פסול וא"כ פליג ע"ד התוס' ואמאי לא התייחסו לזה ואי מצד גזירת התקרה הרי תוס' יישבו זה בכניסת מים לפי הביאור בהם והשתא כיצד יישבו אתמהה והקושי הוא בדברייך ובדברי האחרונים שבאמת לא עמדו ע"ז אחהמ"ר מכב"ק תורתם ותורתך]. לא

קב יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

ראו בזה קושי, אלל' ב' נדונים הם, ללפי המג"א ודעימיה כשמחבר למעלה ע"ה, ובזה איירו התוס' וז"פ מאל.

עוד בנוסף לענ"ד והוא ההכרח הגדול והיא גופא גם מה שהזכרתי אמאי מרן ע"ה ביתה יוסף לא הזכיר הסתירה הנ"ל ואמאי לא הזכיר הדיון הזה ואילו כאשר הגיע לסי' תרכ"ט ס"ח ביתה יוסף מחודש כאשר הזכיר לדברי תרומות הדשן הזכיר עליו את דברי הרשב"א והתם הרי מבואר להדיא הדיון ביניהם שהרי מה שהתיר תרומות הדשן כביכול אסר הרשב"א והיינו דתרוה"ד לא מודה דחשיב גזירת תקרה בדין בגלל זה באו דברי המג"א והבאים אחריו, למלאות את מה שעדיין לא נתפרש בב"י, וכ"ה דרך הנ"ל בכל התורה, וכי בהכל 'נכריח' שממה שבב"י לא פירש פליג על הנ"ל שפירשו למובא בדבריו?.

עוד לענ"ד הכרח הרי כב"ת הביא לדברי הגרש"ק והטה אותם לכיוון הרשב"א והשתא שואל האדם הפשוט אמאי לא הזכיר שיטת הרשב"א בגוף דבריו אמאי דן רק בשיטת התוס' אתמהה ואי נימא ששיטת הרשב"א מוסכמים והרי המג"א ע"ה חשש אליהם וכידוע המג"א גדול האחרונים וכש"כ במשנתם חכמי אשכנז אמאי לא הזכירו הגרש"ק וכיצד אישתמיט מיניה. אחר המחילה איפכא ממש הוא, והיינו כי כת"ר מתייחס רק לכתוב בשו"ת האלף לך שלמה חלק אורח חיים סימן שסו, ולא זכר מדבריו בתשובה הקודמת בסימן שס"ה. שאכן הביא לרשב"א וחשש לחילוק המג"א שנאמר בו. ורק בתשובה אח"כ 'הוסיף' לדון מצד דברי התוס'. ש"מ כדרכינו. [לא ידע מה מצא בסי' שס"ה והדיון רק בשס"ו, ולענ"ד איפכא מסתברא משם תוכיח כמ"ש"כ שהרי הבית שלמקים מקשה מהתוס' ומוכח שהיא הגותנת ובוה מיישב הגרש"ק שהוא לכולי עלמא ודו"ק היטב]. **אחר המחילה, תפתח פזב ותראה!!!**

עוד בנוסף הרי מהגרש"ק ראייה חזקה והכרח למש"כ והיינו שהדיון הוא מצד התוס' כמובן בלא להזכיר שעצם דברי התוס' לענין סוכה מעובה הרי מדברי השו"ע משמע להקל בשעת הדחק עכ"פ שהרי נקט כשרה וא"כ מוכח שלא כשיטת הרשב"א והוא עוד הכרח מההכרחים שהבאתי בגוף דבריי. נדחה לפי הנ"ל.

[ה]. וכעת ארשום מעט הערות בשאר דבריו: מה שכתב: לענין פרגולה כאשר מניח את הסכך הנוסף ממה נפשך הכשר גמור הוא שמוכיח במעשיו שעיקר הסכך דיליה הוא מה שעליו ולא מה שתחתיו ועיקר רצונו להעמיד רק בעצים שתחת ואין בהם משום סכך פסול אלא מעמיד בעלמא ומצד צירוף אין לחוש ממה נפשך. ע"כ.

מנין לכת"ר שזה יועיל גם כאשר יש רוב צל מחמת העצים [ראשית לענ"ד הראיה הפשוטה היא שו"ע סי' תרכ"ו ס"א - ס"ג הרי מדובר שיש סכך מתחת וסכך מעל ואפי' הכי אמרי', אדרבה שם מבואר שלכל הפוסקים פסול ברוב צל מחמת הפסול, ורק הגר"ז מקל. עוד בנוסף לענ"ד הם הכרח פסק התרומות הדשן והשו"ע סי' תרכ"ט ס"ח ועי' בלשון התרומות הדשן ע"ה שהקשה מדין נשר למה שכתב לענין מעמיד ואז יישב י"ל דשאני התם דהסדין נמי עושה צל. ואף על גב דבלא צילתה צילתה מרובה מחמתה, כיון שאותו הצל גופיה הסדין מחזיקתה, שלא יהא פחות מחמתה, חשיב שהסדין עושה רוב הצל. אבל בנידון דידן דלא קעביד הצל מיד, בשביל המעמיד לחודא לא מיפסל, ועי' באמת שהוקשה לרבנו הנחלת צבי ע"ה (סי' תרכ"ט סק"ח) לשון התרומות הדשן הנ"ל וזלה"ק: דבריו תמוהים בעיני, דמשמע מדבריו דגבי אילן אם הסוכה צילתה מרובה מחמתה בלא אילן אינו פסול אף שהאילן צילתה מרובה מחמתה, ובש"ס משמע דפסול וכדלעיל סימן תרכ"ו סעיף א' וצ"ע, ולפי מה שביארנו שכאשר אין הכוונה אלא להעמיד ולא לעשות הצללה אין הכי נמי שלא דמי והיא גופה דברי התרומות הדשן ודו"ק היטב. היא גופא טוען הנחלת צבי מכל הפוסקים בתרכ"ו, ודברי תוה"ד צ"ב.

אינו מובן אההמ"ר כיצד מיישב את מרן? וע"ה לרבנו המאמ"ר ע"ה (סי' תרכ"ו סק"י) בבאיור העיטור וממילא דו"ק היטב בב"י ועוד לענ"ד יש להוכיח מדברי האחרונים שדנו בסיכוך על דבר פסול כגון רשת ברזל וכדו' שדווקא התם שהוא פסול סכך בעצם כמ"ש"כ ע"ה גינת ורדים ח"ד ובית יהודה עייאש סי' י"ז כמדומני.

עוד בנוסף הראיה היא מנהג י"ם שהרי כיצד נהגו נגד השו"ע כביכול לגבי הפלפונים מכיון שבנסרים דקים כפלפונים אין דרך לסכך אינם בכלל הגזירה, וכמ"ש הפוס' והו"ד ביבי"א ח"ד סי' מ"ט כמדד' והשתא יש לעי' עד שאנו דנים במנהג י"ם יש לדון בכל המנהג האידנא שאנו מסככים הרי ברגע שאנו מניחים סכך הרי איכא סכך פסול למול סכך כשר ואם נוריד את הסכך הפסול כביכול שבו שייך מצד המנהג גזירת תקרה (שהרי היא גופא קושי כב"ת מדין הפרגולה ג"כ) יוצא ממה נפשך שלא נשאר כמעט סכך כשר שודאי חמתה מרובה מצילתה ועל כרחך שיש לחלק בין סכך פסול בעצם לבין סכך פסול שעומד להעמדה ולא לצל וק"ל]. נדחה ע"פ מ"ש, ועוד דשאני היכן שזו צורת הסיכוך הרגילה.

ומ"ש בפירוש מפקפק דהיינו נטילת המסמרים - כמדומה שכן פי' הרמב"ם והו"ד בהערות איש מצליח על המשנ"ב.

ומ"ש אודות גזירת תקרה בזה"ז - אני מסופק האם דנים לפי רוב הבתים הכללי, ואז צדקו דבריו, או לפי רוב הבתים מהסוג שאנו דנים עליו, והיינו שבסוג בתים של דירות אוויר כמרפסות וחצרות ודירות נופש וכדו', גם היום מקרים לרובם בנסרים כאלו. ובזה אנו דנים לגבי סוכה (ורק כוונת המצוה: משנה את מהותם). וממילא אין ראיה מדברי הראשונים שהביא. וצריך בירור.

[לענ"ד יש חיוב וראיה והכרח לדבריי מדברי הראשונים שהזכרתי הרי דיון גזירת תקרה נידון מסברא פשוטה של שמה יבוא ויאמר אם כבר עשיתי סוג של תקרה כזו מה לי לישב תחת סוכה מה לי לישב תחת ביתי דזלה"ק דרש"י ע"ה (סוכה יד. ד"ה ר"מ) אי מנשרת בהו אתי למימר: מה לי לסכך באלו, מה לי לישב תחת קורות ביתי, אף היא בנסרים מקורה, וההוא ודאי פסול, דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה, ומוכח שהקפידא היא על ביתו ולא דרך קירוי של שאר מילי שהרי החידוש בסוכה שהיא באה לאפוקי מדירת קבע של אדם והיינו צא מדירת קבע וכנס לדירת ארעי ואי נימא שפרגולה היא דירת קבע כדספק דכב"ת שליט"א פשוט שלא שייך הנ"ל שהרי ודאי בפרגולה אין דרך לדור או להתגורר דאל"כ תיקשי מסוכת יוצרים (סוכה ה; שו"ע תרל"ו ס"ב) ועל כרחך שאינו בכלל, ואמרת עוד להוסיף כעין הלשונות הנ"ל עוד בנוסף עי' לרבנו המאירי ע"ה (יד. ד"ה אמר המאירי) שרוב תקראות בנסרים שיש בהם ארבעה הם ואם יסכך בנסרים שיש בהם ארבעה ידמה לו כתקראות של בית ויבא לישב תחת התקרה של ביתו לומר מה בין זה לזה, והשתא אי נימא למטוניה דמר שהספק נובע הרי לא שייך שמה יבוא ויאמר הרי אין דרך אדם לעבור מארעי לארעי וק"ל.

ולענ"ד עוד כן יש ללמוד מריהטת לה"ק דרבנו הרא"ה ע"ה (יד.) בביאור מחלוקת שמואל ורב בגזירת תקרה באיזה גודל נסר נאמר בא ומבאר שיטת שמואל ע"ה וזלה"ק: אמרי' לשמואל אין בהן ארבעה, דאפילו בפחות משלשה, קנים בעלמא נניהו, ולימא ליה והא אין דרך תקרה בכך. ותו דאמר מר סבר כיון דלית בה שיעור מקום לא גזרינן, ולימא וכיון דאין דרך תקרה בכך לא גזרינן. ותו דבמסכת בבא מציעא אמרינן בהדיא דדרך תקרה בנסרים פחות מארבעה. אלא יש לפרש דדרך תקרה בכל נסרים, אבל אין דרך סיכוך בכל הנסרים אלא בנסרים שהם פחות מארבעה כיון דבנין עראי הוא, הלכך נסרים שיש בהן ארבעה יותר עומדים לתקרה מבסכך, והכי קאמר, מחלוקת בנסרים שיש בהן ארבעה, דרבי מאיר סבר כיון דראויין לתקרה יותר מסכך גזרינן, ורבי יהודה סבר דלא חיישינן כלל לגזרת תקרה ולא גזרינן, אבל בנסרים שאין בהם ארבעה דקיימי נמי לסכך דברי הכל כשרה... ומבואר שיש חילוק בין דרך לקרות תקרה של בית לדרך לסכך ומוכח ודאי שאין לנו להכניס סברא אמצע בדבר שאינו קירוי שהרי כלפי פרגולה יש לומר דיחשב ממה נפשך דרך לסכך כיוון דממה נפשך חשיב בנין ארעי.

העולה מכל הנ"ל שיש גדר הנקרא תקרה ולענין סוכה הוא גדר בדרך בנין קבע ומינה יוצא שכל שאינו דרך בנין קבע אינו נכנס בגזירת חכמי ישראל ואף שיש סוגי בנינים שאף ביניהם היו מצויים שהרי סוכת יוצרים וכן החוטט בגדיש הרי ודאי שהיה לאסור מצד גזירת תקרה למטוניה דמר א"נ סוכה מעובה דהתם אסרו מצד שלא נכנס מים לאוסר ומוכח שגזירת תקרה דווקא בדבר שהוא דרך קבע לאפוקי כל שאינו בית של קבע ועל כן פשוט שאין לנו לחדש חילוק בין תקרה לתקרה. י"שר כח, כת"ר שכנע אותי בעיקר מצד הראיה הראשונה מפרש"י וסוכת היוצרים, ובאמת שאחר שכתבתי כן התעוררתי מסוכת היוצרים.

ומכל הנ"ל לענ"ד פשוט שאפי' למטוניה דמר אם נרצה להחמיר לשיטת הרשב"א הרי בנפול היסוד נפל הבניין וכיוון שבימינו באמת שקשה מאוד לגזור גזירת תקרה בעצים אין הכי נמי שיש להקל ממה נפשך, כבר כתבתי

קכב יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

שגם אני באתי להקל, אבל לא נגד כל האחרונים שחששו לגזירת תקרה (ולרשב"א) גם בזה"ז, אלא ע"י פיתרון שיועיל גם לשיטת הרשב"א וכמשנ"ת].

ומ"ש לגבי המשנ"ב - הנה המשנ"ב סותר עצמו, ומוכח דאיירי בנכנס גשם, וכמו שהבאתי בהערה שבאות כ.

בסיכום הדברים לענ"ד מחלוקת בינינו היא אי הסכמה בביאור שיטת המג"א והגרעק"א לבין ביאור שיטתי בסוגיא בצורה מחודשת עכ"פ לשיטתך ואף לביאורי אלא שלענ"ד אפשר ליישב שאין מחלוקת כמש"כ לכב"ת. **מה הכוונה אין מחלוקת, הרי כת"ר הגדיל והרחיבה?**

לענ"ד עוד אפשר להוסיף שאחר שכב"ת מסכים שאין ליחוש מצד גזירת תקרה אף למטוניה אחר שיישבנו ממה נפשך אף אתה תודה לי שהרי כל עיקר העוקץ והחשש ברשב"א גזירת תקרה ממילא בנידון דידן אשר לא שייך ממה נפשך אפשר להקל מעיקר הדין וד"ב. **לולי דברי 'כל' האחרונים שכן חששו לרשב"א בזה"ז. ואנו ללא ידי החשש באנו כמ"ס.**

אשמח לקבל לתגובתו לכאן ולכאן. ע"כ.

[לה]. המשך רצף המשא ומתן בכתב בינינו

דבריו מובאים בראשונה בכתב הרגיל, ותגובתי עם פס כזה (ודבריו בלא פס).

בתחילת דברי כתבתי לו: יש דברים שאף שאיני מסכים עם כת"ר, מ"מ הבנתי את הצד שלו, ויש כמה דברים שלענ"ד בטעות יסודם. או שאולי לא הוסברו במכתבים הקודמים, ולכן עכשיו אתמקד בהם עם ציטוטים ברורים, שבאמת אין בהם חדשות מהמכתבים הקודמים אלא הרחבת הדברים, בלא מקום לטעות. ויותר מזה איני יודע מה לפרש לטעות כת"ר שכבר דחיתי אותם בדברים ברורים. והבוחר יבחר.

[א]. כה כתב לי: ראיתי את דבריכם אמת שלענ"ד ההמשך לדון בהן ביארתי כבר בסוף דבריי ששינוי חוזרים על אותו הדיון לא ראיתי איזה חידוש מה שהבאתם מדברי מהר"י טאייטצק לא ראיתי בו שום חידוש וכי הב"י ע"ה גופיה לא קילס ד"ק של הרשב"א בכעין זה אתמהא [עיי' יו"ד סי' ק"י ביתה יוסף] ואפי' הכי מצינו טובא מקומות אשר מרן תפס לדברי התרומות הדשן במושלם ואמת שהיא הנונת מה שהזכיר כב"ת לב' מקומות ש"מ שאר מקומות ועוד בנוסף לתמוה אישתמיט תוס' הרי גם ע"ד הרבינו ירוחם עשה כן וכי השתנה אתמהא? והמקור היחיד שמצינו שמרן קרא לפוסק לא מובהק והיה לעומת הר"ן היינו האגור ע"ה [כמדומני ב"י או"ח סי' ש"ח] ותוס' הבאת מקורות בזה למותר לענ"ד להוכיח כמה מרן תפס כתרומות הדשן וד"ב.

כ"ז אמת, זולת היכן שדברי תוה"ד מתנגשים עם דברי הרשב"א שלא ראהו תוה"ד, ואדרבה יביא לנו כת"ר דוגמא הפוכה, דהיינו שהב"י העדיף לתו"ד על הרשב"א. ולבנתיים אנו הבאנו דוגמא (מהנדון של סוכה) שמרן בשו"ע חשש לספק של הרשב"א נגד פשטות תוה"ד!!! וכת"ר מתעלם ממנה. ואולי לא נחת לכוונת דברינו, ולכן נעתיק לו כאן ללשונו:

בית יוסף אורח חיים סימן תרכט, ז: כתוב בתרומות הדשן (שו"ת סי' ז) סוכה שרצו לשים למעלה סולם כדי להניח הסכך על גביו כשר הדבר או לא, תשובה נראה דשרי אפילו לסכך כל הסוכה בסולמות שלנו דאין כאן סכך פסול אף על גב דכלי הוא מכל מקום לא מקבל טומאה דכלי עץ שאין לו בית קיבול אינו מקבל טומאה ואף על גב דעולין ויורדין בו בסולם אינו מטמא מדרם כדאיתא בתוספות (סוכה ה. ד"ה מסגרתו, ב"ב סו. ד"ה ושאיני) בשם תורת כהנים (שמיני פר' ו). אבל בתשובות להרמב"ן (המיוחסות) סימן רט"ו נסתפק בדבר. ע"כ.

ובשולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרכט סעיף ז כתב: יש להסתפק אם מותר להניח סולם על הגג כדי לסכך על גביו. ע"כ. (וע"ש ס"ק ח במג"א שנראה שעשה שלום ביניהם).

וכעת ראיתי גם בכנסת הגדולה (כללים בדרכי הפוסקים, אות נו) שכתב: יש לפסוק כרבינו ירוחם לגבי תרומת הדשן. (רשד"ם י"ד ס' קפא). ע"כ. ולכאז"כ"ש לגבי הרשב"א.

ועוד ראיתי בספר לקט יוסף (בורלא, מע' ק ס"ז) שכתב בשם ספר פני הבית (ס' קעא דף צא.), שהביא שכתב מרן בכ"מ, שדעת הרשב"א שקולא ככל הפוסקים ואפי' באלף לא בטיל. [ועוד כתב שם ממש, דכיון שבב"י הביא לדברי הפוסק בלי חולק, הכי ס"ל, ואין ראייה ממה שלא הביאו בשו"ע וכו'. ע"כ. (ותרוויהו הם הגדו"ד)].

ובגליון השיעור השבועי (מס' 479 אות ב) כתוב: תרומת הדשן היה בסוף הראשונים וכו' הב"י חלק עליו לפעמים כי היה סמוך אליו. אבל היחס אליו כמו אל ראשון. ע"כ.

לעצם הדיון בדברי המג"א או הב"ח לא ראיתי חידוש.

לגבי הדברים של הגרש"ק ע"ה אינו מובן כלל מה שכתבתם בסי' שס"ה אינו מובן איזה רשב"א הבאתם הדיון התם לענין תולמ"ה או גזול ודבריו תמוהים נראה כאילו לא פתחתם בפנים אחהמ"ר מכב"ק תורתו הטהורה והשתא על זה (שם ס' שס"ו) מקשה מהר"י שולקים ע"ה ע"ד המג"א מהתוס' ועל זה קאתי הגרש"ק ביאורו אליבא דהתוס' וש"מ שאפי' אליבא דהמג"א שיטת התוס' שווה לו ואמאי כב"ת לא נחית להבין דבר פשוט כ"כ אתמהה?

אני חושש שכת"ר יש לו מהדורא אחרת, ולכן לא אמונע טוב מלצטט לו:

א'

שו"ת האלף לך שלמה חלק אורח חיים סימן ששה

שאלה מהרב מהר"י שמעלקיש בנדון הסוכה העשוי' כמין שליבות שתי וערב ואין בין זה לזה ג"ט אם כשר לסכך או ליתן הסכך על גבה. הנה בגוף הדין של סוכה כזו פ"ק יש הרבה כמותו וכך אני מורה שלא לחברו למטה בארץ ולהשימו למעלה בשליבות כי זה פסול לדעתי רק אני מצוה דעל הסוכה יניח אחד בתוך חברו ואז הוא כעין סכך ולא חל עליו שם כלי מעולם וזה כשר בלי פקפוק ואם לא עשו כן יכול כעת לסותרם ולהניחם ולחברם למעלה זה דעתי בגוף הדין וכן הוריתי פ"ק כמה פעמים וכבר נהגו בסוכה כזו לפני גדולי ישראל אשר היו בו לפנים ולא אמרו דבר. ע"כ.

= כאן זה דברי הרשב"א עם הסברו של המג"א שעסקנו בו בהרחבה (מצד גזירת תקרה).

ב'

שו"ת האלף לך שלמה חלק אורח חיים סימן שסו

ומה שהעיר על מה שמשמע מדברי המג"א וכן הביא הב"י שמוותר לקבוע הסכך במסמרים והק' מתוס' פ"ק דסוכה דכתבו דבסכך בעינן עראי ממש וכ' שהוא פליאה נשגבה ולדעתי אין התחלה כלל דודאי הכונה כמ"ש ר"מ אח"כ דמונת התוס' דבלא יוכלו גשמים לרדת שם זה הוא קבע ואני מוסיף עליו דודאי אף אם לא יוכלו גשמים לרדת שם כשרה דהרי מבואר בש"ע דמעובה כמו בית כשרה רק כונת התוס' היכא דהוי תרתי דמטר א"י לירד גם הוי קבוע במסמרים זה הוי קבע אבל בחד מנייהו אם המטר יכול לירד או אף בא"י המטר לירד רק דאינו קבוע במסמרים כשרה וזה לא הוי קבע

= כאן זה דברי המג"א בסוגיא נוספת (של דירת קבע). ואדרבה ממה שחילקם לב' תשובות ונושאים, (דהיינו ששאל בתחילה מהנדון א', ואחר שמצא פיתרון נשאל מהבעיא הנוספת מצד עצמה!!! ולא קישר אותה כלל ועיקר למג"א הראשון, והראיה שלא שאל סתירא בדבריו). וש"מ שאין לחבר ביניהם ככת"ר.

קבר יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

מה שהבאתם ביכורי יעקב ועוד שדנו בדברי המג"א לא הבנתי מה חידשתם ומה יישבתם לעומת מה שכתבתי נכון שדרכתי בדרך חדשה אבל אינה חדשה וכי הגרש"ק או המאמ"ר ערוך השלחן חמד משה שלכל זה לא התייחסו חדשה היא אתמהה? ולענ"ד פשוט וברור שאם הייתי יוצא לחפש [כיוון שודאי אינו מונח כרגע בגוף הסוגיא והשבתי כמו שכתבתי מפני כב"ת וכבוד כהונתו שליט"א] ולתור אחר דברות רבותינו הייתי מוצאים עוד כהנה וכהנה. מה שלא מתייחסים אינה ראייה שיש בה להכריע ככת"ר וכמו שכבר כתבתי לו: 'מדוע אין גם אחד מהם שיפרש ככת"ר לטעם שלא התייחסו לרשב"א, הרי לא חסר מקומות שכותבים שאין הלכה כפלוגי, וכאן ששתקו מכל זה א"א ללמוד כלום, ואולי איפכא כי הסכימו לכתוב ומובא בפשטות במג"א ודעימיה'.

לגבי מה שיישב מחלוקת רשב"א תרומת הדשן כבודו בורח מעצם הדברים אחמה"ר הרי הב"י הזכיר תרומת הדשן ועליה קאתי דברי הרמב"ן והשתא בשולחנו הטהור פוסק כתרומת הדשן האין זה מאה עדים אתמהה וכיצד תבאר שאין מחלוקת ביניהם את זה לא יישבת וכן לא המג"א ושאר האחרונים אשר הזכרת ואתה בורח מעצם הקושיות והביאורים שכתבתי ומינה ג"כ שוב והבן לגבי מה שכתבתי לעיל ודו"ק. ב' סוגיות הם, א' גזירת תקרה - שזיה דברי הרשב"א, ב' סוכת קבע - שזיה דברי המג"א, ונכון שיש מקרים שלא שייך לומר שכשר בדין ב' בלא להתייחס לדיון א', אבל לפעמים דין א' לא שייך וכמ"ש המג"א והבאים אחריו, וממילא אין כוונת הב"י לומר שיש מחלוקת ביניהם, אלא הוספה אחרת ברשב"א, (שבתה"ד לא התייחס אליה), וממילא גם לא סתירה, וכמ"ש המג"א בעדף מיניה.

לגבי הביאור בב"ח לא הבנתי מה כתבתם הרי ביארנו את מהות המחלוקת האם הרשב"א מסייע לדברי המג"א או הב"ח והיינו מחלוקת ביניהם ושיטת העיטור הוא דיון בב"ח לגד הב"י [לענ"ד המעיין נמוחה בדברי הביכורי יעקב יראה ג"כ שלא שת ליבו ליישב דעת מרן ואם כב"ת ישים לב גם אתם המשתתפים ונמשכתם בדרך אשר לא הורנו רבותינו והיינו ביאור דעת מרן ולא חזיתי כלל ועיקר מי שכותב שהמג"א ע"ה כתב להקשות וליישב כמותכם וא"כ עדיין הדרא קושיא לדוכתא וד"ב]. כבר כתבתי דהעיקר חסר מהספר וכנו' במכתב הקודם, וא"צ לכפול.

אף אחד שכותב כמוני הרי הגרש"ק כותב כמוני להדיא טעות גמורה כנ"ל!!! ומהר"י שملקיס שהקשה ג"כ כנ"ל!!! והשבתי שהדברים נכתבו מחי' עה"ש ושו"ע ולא השתא התחלתי לחפש ולתור אחר דברי רבותינו דאיני מונח כרגע בהני סוגיות ובאמת שהשבתי רק לגופם של דברים ואם לא נמצא יש עוד כ"כ הרבה מקומות אשר לא כותבים ולענ"ד ע"פ רוב כאשר לא כותבים זה מיישב הכי ברור שיש בדעת מרן את אותם הדברים ישיב לעצמו על מה שלא מצא אף אחד שביאר כדברינו במג"א בכ"ש.

לגבי אין מחלוקת התכוונתי לענ"ד שאני לא הלכתי בדרך שבחרת ולפי מה שכתבתי הדיון של הני חכמים אליבא דהרשב"א אחר שביארנו דעת מרן והני לא יישבו דעת התוס' ומה שנכנס גשם אמאי לא ניוחש עוד בנוסף הכיצד תיישב שתוס' הזכירו טענה של גזירת תקרה מדרבנן והשתא ביארו שאין קללה ועל זה לא השבת עד השתא. כבר כתבתי כי ב' נידונים הם, ולא תמיד שניהם נפגשים ביחד וכמ"ש המג"א שאם מחבר למעלה אין גזירת תקרה, וממילא נשאר לדון רק בדירת קבע וגשמים, וכמו שעשה הגרש"ק.

אינו מובן מה שיימי שכל האחרונים אזלי בתר שיפולי הרשב"א הרי דנו במקרים שלהם שהיה דרך האידנא השתנה הדרך ואין הכי נמי שלפי זה אין שום חשש לכולי עלמא בפרגולה בנפול היסוד נפל הבניין והכוונה רק לאחרוני דורינו אבל מה אעשה שהגרע"י ע"ה כותב מחדא ליישב מנהג י"ם וכן הגר"ש ואזנר מזכיר את הטענה שהשתנה המציאות של גזירת תקרה ואפי' הכי עדיין דנים ברשב"א הרי זה סותר לזה ולפי דבריי ברגע שנפל היסוד והחשש לגזירת תקרה אף כב"ת יש לו להודות שלא שייך לחוש ממה נפשך. כבר כתבתי שדברי כת"ר הם לולי דברי 'כל' האחרונים, ואנו למצוא עיצה גם לשיטתם באנו.

קנצי למילין שבאמת לענ"ד נראה שכב"ת נמשך אחר קולמוסיהם הטהורים להוסיף תיבת 'אפילו'!!!
 וק"ל של אחרוני דורינו אשר דנו בדברי קדושת הרשב"א ע"ה [וכן יעשה זו"פ] כאשר לא ביארו כלל מחלוקת עם רוב הראשונים [ולא ראיתי במה שכתבתם ליישב זה, אדרבה כתבנו שאין מחלוקת עם רוב הראשונים] ועל כן חוזר אני על הראשונות ועל האחרונות שלענ"ד באמת אין דרכי לנסות לבאר אלא דעת מורן ומה שנהגו האחרונים לדון פעמים בשיטה לחומרא וכדו' שהרי אף דברי הרשב"א גופיה חומרא שהרי לענ"ד וכב"ת לא יישב זה הרי תלה בדיון המנהג וא"כ האידנא שיש מנהג לבנות פרגולות רבים (בדרך כלל בעלי המקצוע שהם הרוב) בונים בראש הסוכה ובזה כתב המג"א שאין לחשוש הרשב"א, וממילא אין מנהג נגדו אמאי יש לנו לחוש להחמיר הרי הרשב"א והרמב"ן כתבו להדיא שאם יש מנהג שפיר דמי וא"כ הכיצד אנו אחר שרואים מנהג פשוט בעמך ישראל ולא חוששים לכל הנ"ל נתחיל לדון להחמיר אתמהא ונראה שהני אחרונים פשוט דנו בצורה יבשה בלא לראות וקי"ל הלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר. ז"א וכנ"ל.

בברכת התורה ולומדיה. ע"ה נתנאל אדרי ס"ט.

נ"ב: לגבי המציאות שאיני נמשך אחר כללות דברי האחרונים שדרך קיבלתי מרבתי בלימוד שהאדם יש לו להניח ראשו בש"ס ראשונים טוב"י כדבעי ולהעמיד הסוגיא ואז לתור אחר האמת בדברי רבותינו האחרונים האם לקרב או לרחק ובה לענ"ד נמנעים הרבה הימשכות שיש כמצוי טובא באחרוני דורינו והרבה טעויות בביאורים והבנות כמו דמצוי מאוד בימינו אנו, ולפי ששמתם לב בקובץ (אורה זו תורה) שהרבה פעמים דברים פשוטים אשר בימינו הסתבכו לגמרי מחמת שיש מחלוקת גדולות כאלה ואחרות באחרוני הדורות מהמשכות, ובאחרוני דורינו נוצרו קולות גדולות או חומרות גדולות כאשר עיקר הדין נעלם או הסברא או הטעם של ההלכה, ועל כן באמת שאף שפעמים יוצא שכביכול אני דורך בדרך חדשה אשר לא נראתה מ"מ הדברים כולו מבוססים על דברי רבותינו בגמ' ובראשונים, וכעין מה שנדברנו אנו שכל האחרונים בדור כתבו לאסור פרגולה מצד גזירת תקרה ולא דנו בסוגיא הפשוטה של גזירת תקרה האם היא גזירת חכמים או דין התלוי בטעם וכל שנפסק הטעם אין ליחוש, וממילא נפק"מ להרבה דברים המצויים, והשתא נימא שמה שאני כותב מחודש ואין מי שהלך בדרך וכהנה רבות ומרובות והבן כוונת דבריי והצמד למש"כ לעיל.

הכל אמת, אבל בהגיע תור ההלכה למעשה, מאת מי שרוצה לצאת י"ח בלא חששות, יש לברור לו את הדרך המובחרת. וזה מה שהביאנו לכ"ז.

[ואגב, איני מכיר אפי' פוסק א' בר דעת צלולה ושקולה שלא יתייחס בכובד ראש לדברי המג"א (וכל הבאים אחריו), מכח מה שעלה בידו בסוגיא, בלא למצוא לו תנא דמסייע כמשקל נגד. וכ"ש כשנשאר בודד במערכה. (ואגלה לו סוד, כי יכלתי לדלות מבין דבריו כעין מעט מזער אסמכתאות לכת"ר לפי שבמאמריו הבאנו לכל הצדדים הקיימים, אבל כבר נדחה קראו לדברים, ובפרט שאצל כת"ר אין משקל רב לדברי שאר המחברים)].

[ב]. [ושוב כתב לי עוד:] לגבי מה שהביא מתרומת הדשן והרמב"ן לענ"ד אחמה"ר איפכא מסתברא הרי ע"י שמורן ממשיך ומביא תשובה אחר תשובה ע"י סי' צ"א בתרוה"ד ואילו ברמב"ן סי' רט"ז ובזה מכריע כתרומת הדשן הרי על קטע זה' ממש בב"י אנו דנים, ואני הבאתי ראיה 'ברורה' מהקטע 'הקודם', ומה כת"ר מביא לי ראיה מקטע זה' גופיה שזה רק להבנתו? וכבר ביארו האחרונים סתירת מורן בפסקיו ולא החשש לרמב"ן והיינו כשיטת המאמר"ר ולא כמג"א שיש לחלק בין מעמיד בגופו למעמיד עליו ובחיבורי ויען נתנאל (שהוזכר בתשובה) כבר ביארנו וכן הראיה היא מסי' תר"ל כידוע הסתירה ומיושב בקל בד"ק של המאמר"ר וא"כ איפכא מסתברא ממקום שבאת משם תמצא מנוחתך פלא פלאות וכנ"ל עוד בנוסף ע"י לרבנו החבי"ב ע"ה (כנה"ג הגב"י שם סק"ג) שכתב שאין הרמב"ן והתרומת הדשן פליגי וא"כ ממה נפשך לא תיקשי, כבר ציינתי במכתב הקודם למג"א על אתר שכ"כ ומה מצא כת"ר יותר בכנה"ג?, אבל בב"י מפורש לא כן, ואנו בדברי הב"י עסקינו ותל"מ, ואילו לענין ס"ח הזכיר דברי הרמב"ן כ"ה ג"כ ברשב"א ואילו התם לא ביאר שאינם חולקים והבן, וע"ע דבר שמואל אבוהב (סו"ס רכ"ג) ודו"ק היטב אמת שיש

קבי יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

מקום קצת לדקדק משם ככת"ר (ולזה רמזתי בסוף המכתב הקודם, אבל כבר דחיתי זאת במאמרי בהערה כאשר הבאתי לדב"ש. ע"ש).

עוד בנוסף עיי' ב"י יו"ד סי' קפ"ז כידוע שיטת תרומת הדשן ופסק השו"ע שם ס"ז והרי היא מנוגדת לרשב"א ויש עקולי ופשוטי לבאר, בטח ראה מ"ש שם בפלתי ס"ח ח', וא"כ איפכא הוא ולענ"ד פשוט שהמפשפש בדברים דכרגע אינני מונח כ"כ ימצא עוד כהנה וכהנה דידוע שדרך מרן הב"י להימשך אחר תרומת הדשן כיוון שהוא בתראה ועוד מביא חידושים רבים אשר מרן לא ראה בהרבה מן הראשונים ועל כן המעיין נכוחה יראה שמרן הכריע רבות כשיטתו וד"ב. לא נגד הרשב"א וכנ"ל.

מה שכתב בחילוק ב' התשובות של הגרש"ק באמת שלא ראיתי, ולגוף הדברים לפי דבריך איפכא מסתברא יהא לעי' הרי מה החילוק בין ב' המקרים של המסמרים למה באופן הראשון פסול ובאופן השני כשר אתממה הרי בתרויהו אתי' עליה משום גזירת תקרה לא נכון, בתחילה מצד גזר תקרה, ואח"כ מצד דירת קבע, וכמו שכתבתי כבר שהרי כיוון שיכול לרדת מים אין ליחוש מצד קבע וכמבואר בדברי התוס' ע"ה היא גופא אומר הגרש"ק ומוסיף בתשו' ב' על א' ולענ"ד המעיין נכוחה יראה שלא דוברים ולא יער וכב"ת לא נחית לד"ק של הגרש"ק הדק היטב בחילוק בין ב' התשובות ואציג הלשון בצורה מדוקדקת: זלה"ק דרבנו הגרש"ק (אלף לך שלמה סי' שס"ה) בנדון הסוכה העשויה כמין שליבות שתי וערב ואין בין זה לזה ג"ט אם כשר לסכך או ליתן הסכך על גבה. הנה בגוף הדין של סוכה כזו פ"ק יש הרבה כמותו וכך אני מורה שלא לחברו למטה בארץ ולהשימו למעלה בשליבות כי זה פסול לדעתי רק אני מצוה דעל הסוכה יניח אחד בתוך חברו ואז הוי כעין סכך ולא חל עליו שם כלי מעולם וזה כשר בלי פקפוק... ומבואר דלא אתי עליה משום גזירת תקרה ידידי אלא משום העמדה בכלים טמאים וחבל שכב"ת לא נחית לדברים ובאמת שזכינו לבאר אפי' בלא לראות הקטע, והשתא בסי' אח"כ מביא דברי התוס' ודן בהם ובאמת א"כ אתי שפיר שאין קשר בין אחד לרעהו ומהתם תביא ראיה למה שכתבתי וק"ל [נמוכח שלא ביארו מהר"י שמקלים והגרש"ק כמותך ולענ"ד טוב שיעיין כב"ת קודם שיעמיד פשט שאינו אפי' תחילת הדבר וכלי הגרש"ק (שם סי' שס"ו) כ' שהוא פליאה נשגבה ולדעתי אין התחלה כלל. נותן לי מוסר (שאני שמח בו) והוא צריך לאותו הדבר, והנני מצטט לגוף מאמרי הראשון שכה כתבתי בו אות באות (באות ט) אחר שהבאתי 'לראשונה' את דברי הגרש"ק: ובפשטות המדובר כאן בחשש מצד דברי הרשב"א (וכן נקטו בספר הסוכה ח"ב עמ' פ), [אע"פ שלא מפורש שקבעו ע"י מסמרים, מ"מ היה חיבור חזק ע"י דבר אחר שלא גרע ממסמרים. (ואף נוסף בו חשש מצד כלי קיבול שמקבל טומאה)], ומבואר דנקט לחילוק של המג"א בין אם מחברו למעלה או למטה. ואם נעשה למטה פסול ממש. וכדי לתקן זאת צריך לסתור וכו', ולא די בתיקון פחות מזה כגון ע"י נטילת א' מבינתיים ולמלאות בסכך כשר. וזה א"ש עם הבנת המג"א ברשב"א. ע"כ לשוני. הרי שנחתתי לפשט פשוט זה בגרש"ק, (וכתבתיו במוסגר) אבל הוספתי שמעוד דין בא עליו, שזה מצד דברי המג"א - שהוא הראשון שהוליד לחילוק זה. ע"ש ותבין. וחבל שלא עיין בזה.

להמשך הדברים לענ"ד ביארתי בסוף דבריי שאנו עומדים על ב' אוקימתות ולענ"ד על כן שאר הדברים שכתב כב"ת שליט"א מוסכמים.

[ושוב כתב לי עוד:] ח"ו חס ושלום לגבי מה שסיים ב' הדברים א. מה שאין בדברי משקל רב לגבי המג"א, הרי כבר כתבנו וידוע שמשקלו רב ועצום וידוע שיש הטוענים שהוא גדול האחרונים ופעמים שאף למול מרן הב"י אלא שאני לאיטי אלך ואפרוס המשנה בעניין אחר ובכה"ג כאשר דעת מרן אינה כן איני מחוייב וזה משהו אחר וכש"כ כאשר אינני רואה לבאר כמש"כ כב"ת וממילא איני מחוייב ואף ששאר האחרונים דנים בזה מ"מ כיוון שלענ"ד בדבריהם אין כדי להוכיח שאין מה שכתבתי נכון או סתירה ברורה והיא גופא חלופת המכתבים בינותינו אין הכי נמי שממילא לא תיקשי עליי, אני העמקתי בדברי המג"א, וכת"ר בתחילה סלל לו דרך משלו גם אם לא היה מוצא הסבר בדברי המג"א ב'. מה שכתב שאין אצלי משקל רב לדברי שאר המפרשים גם זה אינו אחהמ"ר כמו שיראה כב"ת שבגליון החדש שהוצאנו (אורה זו תורה) גליון ג' יראה שהבאנו בב' התשובות [מנחה זמניות וכן ברכו] אריכות בדברי האחרונים ואף

של זמנינו האמת כשעברתי עליו ראיתי פנים אחרות מדרכו כאן אלא שכמו שיראה כבודו בגוף דבריי שיוצאים הרבה דברים מהקשרם ולגבי דברי חכמי הדור אשר לא כותבים דבריהם כגון הרב אלישיב או הגר"ח"ק וכמנהג בני אשכנז הכיצד ירצה כב"ת שייחס להם חשיבות כה רבה כאשר הדברים הם שמועות ותליא בהבנת החכם השומע [עי' הקדמה להערות הגריש"א] ויתר מזה הרבה כבר לימדנו רבותינו שתחילת מחלוקות תלמידי ב"ש וב"ה שלא שימשו כל צורכם והשתא לפי זה כבר ידוע דברי אמונת שמואל שכלפי הש"ך כתב שלא ראה לדבריו ואין כלי זיינו עליו וממילא כאשר אנו דנים בהני אחרונים אשר אנו ניזונים משברים ושברי שברים מתורתם האדירה ואם היו לפנינו ומבארים או כותבים בעצמם כמעשה שלימדנו פאר דורינו הגרע"י שלא להניח שבט הסופר החרשתי אבל כאשר אני ניזון משמועות או הבנות ואתה רואה סתירות וסתירי סתירות אין הכי נמי שאיני מוצרך לזה אבל ודאי אף ודאי אם אראה ד"ק של הגריש"א בקובץ תשובות או דרך אמונה לגר"ח"ק ועוד כהנה שהתם מבארים שיחה ומיישבים כוונתם אמאי לא אייחס לזה חשיבות הרי דבריהם עטרה לראשנו ודבש לשפתותינו ואין לנו אלא דבריהם אלא שפעמים כדרכה של תורה אינם הולכים בתר פסק השו"ע ואני תופס כפסק השו"ע ומבאר אבל ודאי אף ודאי שיש יחס וחשיבות לכלל חכמי האחרונים בלא הבדל מאיזה דור וכולהו קדושים וטהורים ודבריהם לנו דברי אלקים חיים וז"פ.

בברכת יגדיל תורה ויאדיר ואשמח לביאור בתודה מראש וברכת אהבת עולם. ע"ה נתנאל אדרי ס"ט.

[ג]. נ"ב: והשתא בהרהורי לענין דברי תרומת הדשן והרמב"ן שכב"ת הקשה הרי אפי' נימא ככב"ת דפליגי ממש ולא סתירה או יישוב כנה"ג לענ"ד לפי היסוד שכתבנו לבאר אמאי מרן תפס כתרומת הדשן לאפוקי מהרמב"ן אתי שפיר שהרי לענין מחלוקת במעמיד הכא איכא למיחש שהרי הוי רמב"ן למול תרומת הדשן בלא עוד דעות המסבירות פנים לתרומת הדשן וכן אינו דעת הרא"ש אבל בדין שאח"כ והיינו מחלוקת דילן אין הכי נמי שכיוון דאיכא רא"ש וגם רוב מניין אין הכי נמי דאתי שפיר למה תפס כוונתיה וא"כ לענ"ד מהיכן שבאת תביא ראיה ודו"ק. בברכתבתי שגם לפ"כ ז"ל לשיטת כת"ר שנחלקו, אבל לענ"ד ז"א.

[ושוב כתב לי עוד:] עי' דרכי משה (סי' תרכ"ט ס"ב) והוא היפך מש"כ בב' הפסקאות הראשונות [ז"א לא נגד הרשב"א וכו'] ולפי מה שכתבתי בסוף המכתב [הרהורי דברי] לא קשיא מידי מהרמב"ן או ביאור הב"י וא"כ אינו מובן מה שהקשת עליי וטוב שיהרהר קודם שיתוב, דברי הד"מ היו לנגד עיני אבל אנו בשיטת הב"י עסקינן, והוא קרי בחיל שהרשב"א 'הסתפק', ומה ענין הד"מ לכאן שמביא מהרשב"א במק"א (שלא ראהו הב"י)? לגבי כנה"ג הערתך נכונה אבל כוונתי הייתה שאפשר ליישב גם בזה כבר כתבתי בהערתי שבמכתב הקודם - 'אבל בב"י מפורש לא כן, ואנו בדברי הב"י עסקינן ותל"מ, וא"כ מהו שכותב כעת אבל כוונתי וכו'? כת"ר לעצמו יכוין כל מה שרוצה, אבל לא יכניס זאת בנדון שלנו בב"י, כמו שבארתי ג"כ שעצם הדין של העמדה במקבל טומאה הוא עקולי ופשוטי ובגלל זה שלחתי לעי' בויען נתנאל.

על דברי הגרש"ק איני יכול להתווכח על לשון שאומרת כלי ואתה כותב תקרה וכו', ואי אפשר להצדיק דבר שאינו מוצדק בדקדוקי שאינו מן הדיוק טוב שכבודו יסכים דעתו לא לחפש מתחת לאדמה הרי הראתי לכת"ר שכבר לפני כל ההתכתבות בינינו נחתתי לצד זה בגרש"ק 'והוספת' עליו, וכת"ר יכול לטעון שלדעתו אין מקום להוספה זו בגרש"ק, אבל לא לטעון שלא נחתנו לצד זה ולהרבות בדברים כאילו גילה ראיה כמאת עדים (כלשונו כמה פעמים) נגד הבנתנו. ומה שביאר להפוך לא בגלל המג"א דאתי עליה משום גזירת תקרה ואם תתעקש אני יביא ממה שאתה הבאת אחהמ"ר והוא הביכורי יעקב [ובאמת שלענ"ד א"צ והוא מאמץ כושל להעמיד את האמת שלכם] אכן כשקבע אותן הלטי"ש שרגלין לעשות כשליבות הסולם, להניח עליהם הסכך במסמרות קודם שהעלם על הסוכה, כתב הרשב"א בשו"ת (סי' ר"ג) שדעת קצת מהראשונים להחמיר משום גזירת תקרה, והוא הסכים עמהם במקום

קבץ יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

שנהגו. ומשמע שם אפילו יש יותר מג"ט ביניהם. ולכן ראוי לצאת ידי הפוסקים הללו, שלא לחבר אותן השליכות במסמרות קודם שיעלם, אלא יחבר הלטי"ש שמסך עליהן אחד אחד במסמרים כשהם למעלה, ואז אין קפידא אפילו להנך שיטות כמבואר במג"א, אתה הראת שלא כלי ולא גזירת כלי או כל העמדה אלא תקרה בלבד לא הבנתי כוונתו, הרי זה בדיוק דברינו במג"א ובביכ"ו, ולכן רצינו להטות גם את דברי הגרש"ק לזה בכלל כוונת דבריו (בנוסף לכלי מק"ט). [הבאת ספרים שכותבים זה לא מתירים את הטעות אתמהה והוא חלק ממה שכתבתי במכתביי לכב"ת שליט"א].

לגבי מה שהערתם לעניין (שבגליון שלי) 'ראיתי פנים אחרות', אשמח אם תוכלו לבאר כוונתכם. כלומר מדרכו בהתכתבות איתי בענין זה, דכאן לא התחשב כלל אפי' בגדולי האחרונים, ושם דן הרבה בדבריהם, והוי כב' פרצופים.

בתום דבריי אני חושב שכתבתי קצת בחריפות ותקיפות שלא כדרך שנדברתי עד השתא ולענ"ד נובע מחמת הצורך להעמיד דברייך, חזק וברור, מצידי יוסיף ויוסיף!!! כל עוד שהטעם הטוב נשמר ע"י הוספת חתירה לאמת ויפה כתבתם במכתב הקודם שבסופו של עניין כיוון שהסכמתם שאני יציג הדברים ואפרסם הרי יתפרסמו בלא נדר באורה זו תורה גליון הבא בעה"ת והרוצה לקרב או לרחק יבחר לו האמת ואיני חושב שהתנצחות היא הדרך ובאמת שכתבתי הנלע"ד.

נקודה אחת עדיין לא כ"כ הבנתי מכל חלופת המכתבים הנ"ל אמאי כב"ת לא מסכים שהאידינא יהא מותר לכתחי' ישמעו אוניץ מה שפיך מדבר, להתייר 'לכתחילה' נגד 'כל' גדולי הדור הזה שראו למציאות מול עיניהם ואפ"ה אסרו! כבר כתבתי לכת"ר שיש הפרש בין לימוד סוגיא וכתביבת חידושים בתלמוד, לבין הוראת הלכה למעשה 'לכתחילה', ורק נוכל לצרף זאת לפשט שגילנו עפ"ד רעק"א, וכמ"ש במאמרי (וגם בזה היה לבי נוקפי מחמת שדברי רעק"א לא נזכרו באחרונים, אלא דברי המג"א, וזה הביאני לשתף אחרים בחלקי ואולי יאירו את עיני) מחמת שאין גזירת תקרה הרי כב"ת הסכים לעצם הסברא שכתבנו בביאור גזירת תקרה שלא שייכת האידינא ובוזה לא מצאתי הבנה להעמדה ולחשש במג"א ואף שהזכיר ששיטתי היא לולי כל האחרונים אבל האחרונים לא דנו בגזירת תקרה ומה שדנו זה במציאות השייכת אבל אחר שהוכחנו ואתה מסכים לעצם ההוכחה יש לומר שגם הם יסכימו ודנו רק מבחינת הדין היבש שנקרא גזירת תקרה וממילא בנפול היסוד נפל הבניין והיינו אחר שאתה מסכים לא שידדתי עמקים בזה, אבל גם לא ראיתי שדברך מופרכים ולכן לא ראיתי לנכון להעיר עליהם, אלא ללכת בתר כל רבותינו כל עוד שלא ביררתי היפך מדבריהם בעיון נמרץ שהאידינא מצד הדין של גזירת תקרה אין למה לחוש אמאי נחוש לרשב"א ובוזה לא השבת חוץ מלכתוב לולי האחרונים אני אשמח אההמ"ר מכב"ת שליט"א שתנסו להתיישב במתינות כלפי הטענה הנ"ל לבאר בצורה עניינית חוץ מלולי אא"כ כב"ת יסכים למעשה שאף הם יסכימו דלענ"ד לגבי השאר להתעקש על שיטה כזו או אחרת אני לענ"ד מיציתי והדברים יעמדו לנגד עיני המעיינים בדברים. כל האחרונים דברו 'למעשה' ודלא כמ"ש כת"ר, ולכן ייחדתי את ענף ב' בדברי, להראות שאפי' הגרע"י שכח היתירא עדיף ליה, לא אור אומץ לומר שלא נחשוש היום אפי' לתוספת החומרא של הרשב"א, וכ"ש לומר שכלל אין גזירת תקרה לגמרי. ולכן באנו בענף א' למצוא דרך שתועיל גם לרשב"א וכמשנ"ת.

[שוב כתב לי עוד:] אפשר להמשיך לסלסל ולפלפל אבל אינך רוצה להסכים לסברא פשוטה דלענ"ד לא מובן אמאי אתה מתעקש להישאר בזה, נראה לי שכב"ת שם לב שאני מאוד עסוק בתורת ובמשנת מרן הב"י וכאשר אתה כותב שאנו עוסקים בזה הרי כל התשובה שלי הייתה נסובה בזה וכיצד אתה משיב שאני כביכול לא מתעסק בה אם רק לאחר כל ההתכתבות גילה כת"ר שיש 'דרכי משה' על הב"י שאנו עוסקים בו, זה נותן רושם של במד"א וביארתי שאני נוקט בקוצר מחמת האריכות שבדבר אבל אבאר לכב"ת את הפשט לפחות בסוגיא הנ"ל ולא תיקשי מידי, הרי ידוע הקושיא של האחרונים בסתירת השו"ע בין סי' תרכ"ט ס"ח, ס"ט, ס"ס תר"ל והמעין נכוחה בכל המשנה הנ"ל יראה שמקור

הדין של תרכ"ט ס"ט, סו"ס תר"ל הוא תרומת הדשן ואילו המקור בס"ח להסתפקות היינו שיטת הרמב"ן והשתא אם תעניין בס"י תרכ"ט ס"ט, סו"ס תר"ל דברי תרומת הדשן אליבא דהרא"ש ואילו ס"י תרכ"ט ס"ח מדנפשיה והשתא תבין אמאי חייש לספק הרמב"ן והוא לפי היסוד שביארנו ואני חושב שד"ב שתעמוד על האמת לצערי עדיין לא עמדת על 'האמת' של כת"ר (שכנראה גם כל שאר האחרונים שהקשו סתירה בשו"ע עדיין לא עמדו עליה, ועדיף לי להיות במחיצתם), שהרי יש לנו סתירה מהי דעת השו"ע ביסוד הדברים, ומה הענין להכניס כאן 'שמות' הקודש (תוה"ד אליבא דנפשיה או אליבא דהרא"ש) הרי הסתירה בדין בדעת השו"ע עדיין עומדת בעיניה. (וגם לא הסביר כת"ר מה מצא אח"כ יותר בד"מ - אליבא דמרו הב"י דעסקינו בשיטתו). ומסתמא כת"ר שוב יתלה בהבנת המאמר, ולא נגמור את הוויכוח בזה, ולכן די לי במה שלנגדו יש להבנת המג"א וממילא אין כאן 'הכרח' לשיטת כת"ר ולטענתו שיש מזה סתירה לדברינו, והבוחר יבחר גם בזה, וכבר כתבתי ג"כ בתחילת התשובה של הפרגולה שאני כותב מחי עהש"ס ועהשו"ע וזוה ג"כ ליישב מה שכתבת שאני כותב למעשה והאחרונים כתבו שכן אינו מובן כאשר שאלת לחו"ד הרי נחתתי לפסוק ולהכריע אליבא דהלכתא וכתבתי לך את ביאורי בדעת מרן אליבא דהלכתא ומחי עהש"ס ועהשו"ע וא"כ יוצא בפשטות שלשואלים אותי בזה אני גם משיב ואם היו שואלים את כת"ר מה 'עדיף' לעשות למי שרוצה לצאת 'ח הרשב"א' (וכל הנדון עד אחרוני זמננו שחששו לדבריו), כמו ששאלו אותי, האם ג"כ לא היה חושש לשום צד?, והאם גם בהשקעת כספו (שה' יתן ויוסיף לו כהנה וכהנה) לא חושש לסיכונים שיש להם משקל בצדדים אלו? כי כל שאלה אשר שואלים אותי אתה חושב שאני יושב וכותב תשובה אליבא דהלכתא זה ודאי אינו אלא דווקא דבר אשר אני מתעורר שבאמת לפי מה שייצא לי יש בו אי בירור גדול מה שאין כן לענין הפרגולה דלא חזיתי חוסר בירור ואילולא התשובה של מר שליט"א שנחשפתי לחומרות חכמי האשכנזים באמת שלא הייתי נוחת ופוק חזי שאם תעי' היטב עיקר החומרא הגיע מדבריהם (לא מצאתי גאון ספרדי א' שישלול מדברי הרשב"א, למרות שכאשר כתבתי לדברי חפשתי ועברתי גם על שו"ע אוצרות ספרד, ואדרבה הבאתי מדבריהם מה שהבאתי), שהמעניין נכוחה במה שכתבתי ג"כ בתחילת התשובה לעי' בויען נתנאל תראה שהעמידו בדבר שמקבל טומאה ובממילא בכמשי"כ תלמוד לדין פרגולה מק"ט זו סוגיא אחרת, ואינה ענין לנדוד"ד של גזירת תקרה (ורק הגר"מ אריק באמרי יושר העמיד בזה את הרשב"א ושללו מדבריו, כמו שהבאתי, ובדברי הגרש"ק כבר כתבנו) ועל פי זה בין תבין אמאי חכמי הספרדים לא עסקו בזה, ואף הגרע"י ע"ה הרי לא כתב בזה כלל (נכדו הרה"ג עובדיה בהגר"ר יעקב יוסף, העיד לי במכתבו שהלכה למעשה היה לפניו בסוכת בית הכנסת היודים, והכשיר רק 'בדיעבד' וכו') אלא דנים אליבא דמשנתו ואין דרכי לדון בד"ק של אחרון (שהתייחס כמה פעמים לדברי הרשב"א, ולא שלל בקל לכל הנושא של סכך לנצח ומחצלאות, מטענת כת"ר, ומה צריך יותר מזה בדעתו) ואני יודע שכב"ת עסק בזה מחמת שבעוה"ר בדורינו ד"ק של הגרע"י הפכו להיות סמל ההלכה ועל כן כל אחד עושה בהם כנפשו ומאודו ועל כן גם ביארתי במכתביי לכב"ת שליט"א שגם פעמים שאני עושה כן ובאמת תראה במה ששלחת לי לעי' הראש"ל שליט"א כתב להקל ויתרה מזו סמך על ר"כ מאלעד כמדומני שיותר בזה ועל כרחק שהדברים היו פשוטים (תברר גם ביחס לשאר התשובות בספרו, ותבין...) [ולענ"ד לפי מה שכתבנו שם' במק"ט ועי' בויען נתנאל בין תבין בכמשי"כ וד"ב] ואילו כב"ת נמשך אחר גלימות חכמי אחינו בני אשכנז שידוע שנמשכים הרבה אחרי חומרות ונתפסים גם על דברים אשר לא הגיעו לכור ההלכה והועלו בשו"ע [והראיה היא הדרכ"מ שהזכרתי וכב"ת גם בזה ממאן בלא שאני מבין אמאי?], עדיין לא הבנתי מה ענין הד"מ לכאן? וכעין זה תמצא הויכוח הידוע לגבי סגנים בשבת שתופסים חומרא מדברי פרי מגדים או אגלי טל אשר מודים שדעת מרן להקל רק שהם חוששים לשיטה כזו או אחרת ותמצא באריכות לדברי יציב וע"ע ויען נתנאל שכתבנו בזה].

לגבי הגרש"ק לענ"ד נראה דמצינו וכל אחד בשלו והבוחר יבחר.

הארכתי שלא כרצוני אלא לבאר לך את הדברים כפשוטם כיוון שבמכתב האחרון ביארתי חילוקים אשר לא שמעתי ולא ראיתי וכו'.

קל יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

ושוב אסיים במעיין הפתיחה כב"ת שליט"א נחת בדרך שאינני רגיל כלל ועיקר לדרוך והיא התעסקות בדברי האחרונים אלא ההתעסקות צריכה להיות מהמסד עד הטפחות וכן הורונו רבותינו וכאשר הדבר היה נעשה כן לענ"ד פשוט שלא היה לוקח לך להיגרר וכן קיבלתי מרבותי האם גם רבותיך מסכימים עמך שאין היום גזירת תקרה כלל, אשמח לדעת מה שמם כדי שנוכל לצרף לדעתם, ואם כת"ר עושה פליגין אז כבר אין לו להתלות ברבותיו, כי גם לשאר התלמידים (כמוני) יש קבלה מרבותיהם, אבל אם היוצא מקבלה זאת הוא נגד כל 'רבותינו' (שלי ושלך) כדאי להרהר שוב לענין הלכה למעשה. וקיצרתי הרבה... וחבל שאחר שאתה מסכים בפה מלא לא בפה מלא אלא בחצי פה, דהיינו לענין מה ששאלתי מנין שבמציאות של היום שיושבים בפרגולות וכו', שפיר הביא לנו מסוכת היוצרים, אבל מה שהרחיב שהיום כבר אין בכלל לגזירה, זה צריך לי ליבון מקיף ומעמיק ועדיין לא מצאתי בר סמכא (חוץ מכת"ר) שיפסוק כן (למרות שבשעת כתיבת התשובה שלי עברתי על הרבה שדנו בעצם הטענה של גזירת תקרה בזה"ז. אבל לא הפקיעה. ראה בירוחנו אור תורה בכמה שנים וכו', וע"ע מ"ש לעיל בסוף אות כד"ע) וכמוש"כ במכתב לטענה הפשוטה של גדר גזירת תקרה אתה חוזר למענת האחרונים שהיא טענה תמוהה [כש"כ כאשר אתה כותב אצל הגרע"י כחא דהיתרא שאף שהיה מורה כן אין הדברים ברורים כלל ועיקר ובימינו מורי ההוראות משתמשים בזה בהרבה יותר ממה שהתיר הגרע"י והתם באמת זה כחא דהיתרא אבל לענ"ד מקום אשר לא משודד ונכתב מצירוף אינו כחא דהיתרא כמבואר למעי" בסוגיית הש"ס בביצה ובד"ק של רש"י ותוס' וע"ע מנח"י וי"ס הקדמה ח"א והבן לרווחא דמילתא כבר כתבתי לו להוספת נכדן] והיינו כיוון שלא דנו בה אז לא ס"ל זה תמוה ואם לא נחתו לזה אמאי אני צריך לפרנס דבריהם וכיוון שהזיתי שהלכתם לשאול ולהסתופף בין החכמים להיוועץ עימם על הטענה הנ"ל אליבא דהגריש"א אף בזה לענ"ד אם תוכל להעלות הדברים על שולחן מלכים [מאן מלכי כידוע] אף אני אשמח בזה וכו' כאשר עיינתי בדברים כל צרכם ועדיין יש לי צד שאני טועה או שמצאתי גילוי שהופך לדין מכל האחרים (כבנ"ד) יש לי עם מה לגשת לאחרים ולשאת ולתת עמם, משא"כ בנדו"ד שגם כת"ר עדיין לא הוכיח לנו כן מהיקף מלא, וכ"ש שאני עדיין לא בזה ואם ישיבו על זה שלא השתנה המציאות ויבארו חילוק אליבא דהלכתא אין הכי נמי אף אני אחזור בי אבל כאשר אינני רואה שיש משהו אשר יחזיר ואני מבאר פשט דברי הגמ' וראשונים ואף אתה מודה לזה ואינו איזה ח"י בש"ס אלא ביאור אליבא דהלכתא [שהרי ודאי רש"י ומאירי ורא"ה שהזכרנו אליבא דהלכתא הם זו"פ ואין לחלק לענין רש"י פוסק או מפרש] וא"כ אמאי נעדיף לדברי הגריש"א והגרע"י על פני הרש"י המאירי והרא"ה אתמהה וכש"כ כאשר לא התייחסו לעצם הטענה.

ושוב פעם חוזר שהארכתי יותר מידי והוא בשביל להראות שבאמת רצוני להעמיד האמת על תילה ולא להגיד קבלו דעתי כיוון שכב"ת הוא שחיבר את התשובה אליבא דהלכתא ולי אין שום ענין להעמיד האוקימתא ולבאר ועל כן כבר כתבתי שהדברים יעמדו לנגד עיני המעיינים והם יבחרו הלקרב או לרחק. אשמח מאוד למענה לגוף הדברים. תודה רבה ויישר כחו אורייתא.

ודע, כי אף שהתווכחתי עמו הרבה, אני עדיין מהרהר בדבריו ובהבנתו, וחושב אפי' מה יש להוסיף בדבריו ע"פ דרכו, כי ע' פנים לתורה, ואף שאני דוחה לראיותיו וכו' עדיין מכבד אני את עמדתו. (ואם היה מסדר רק את דעתו בהסבר המג"א והב"י ועצם הדין דידן, דבר דבור על אופניו בלא הסתעפות של כל המו"מ בינו, הייתי שמח בזה, כי כך אוכל להציג בצורה ברורה עוד דעת ת"ח מופלג).

³⁰ וע"ע בשו"ת מדאני אסא (ח"ב סי' טז עמ' צא, וזה השלמה לדבריו באור תורה אב תשנ"ח עמ' תשפ) שכתב: בזמננו זה הא חזינו שרגילים העולם לקרות בתיהם בהך פרגולה, כן שמעתי מפי חברים מקשיבים לקולי שישנם בתים רבים ובמיוחד וילות פשוטות ויוקרתיות שבמקום תקרת רביץ עושים תקרות מצופות עץ מחומר הפרגולה, וידוע להם על דירות רבות כאלו בשרון, ברעננה, באור יהודה, בכפר סבא והסביבה, ובשאר אזורים הארץ וכו'. ע"כ. וע"ש שהסיק שגם בפרגולה שייכת גזירת תקרה. [ובעמ' קא כתב להשיב על מי שטען שבזמן הזה רק מיעוט עושים כן]. ואכ"מ.

[ד]. [שוב כתב לי עוד]: אשיב בקוצר נמרץ לעצם הדברים, עי' בד"ק של רבנו הגינת ורדים (ה"ד או"ח סי' ח) לענ"ד וכן בית יהודה עייאש (או"ח סי' י"ז) זה מה ששלחתי לעי' בוינען נתנאל וכן תמצא עוד בד"ק של רבנו השדי חמד במערכת סוכה סי' ב' שמזכיר כבר הדיון ותראה דמדברים בשככה אשר נעשית מברזלים והיא פחות מג' טפחים ולא הזכירו כלל את דברי הרשב"א ומוכח כמו שכתבתי. כבר בתחילה כשציין לי דב"ק בוינען נתנאל עיינתי שם, אבל אינו ענין לדברי הרשב"א, כי הם דיברו בברזל ולכן הולחנו את הנידון מצד מעמיד ומק"ט, והרשב"א דיבר בעץ, שבו הנידון מצד גזירת תקרה (והיכן מצאנו גזירת תקרה בברזל ד"ט?).

השואל ששאל לצאת אליבא דהרשב"א השבתי לעניין גזירת תקרה מה שהבאת עדיין לא השיב והניח דעתו.

לעניין דעת המג"א וכל השאר לענ"ד כבר ביארתי במכתב האחרון שהוא חומרא מחכמי אשכנז כיוון שהבאתי לכם דברי הגו"ר וב"י עייאש כבר כתבתי שאינם ענין לנו"ד שעסקינו בעץ ועל כן מוכח שלא הסתפקו עוד הוספנו להזכיר למאמ"ר ולענ"ד כן אפשר למצוא עוד באחרונים מסתמא נה"ש וינטורה ועוד רק שביארתי שהדברים נכתבו מאינו מקום של מונח בכללות הסוגיא אלא למה שהוצרכתי הלואי שמי שמונח בסוגיא ידע את מה שכת"ר יודע אבל שוב אני חוזר פוק חזי אמאי חכמי הספרדים לא התייחסו [ובזה גם לא יישבתי לי כלום ולהביא ראיה מחכם כזה או אחר אמרתי כבר כל זמן שלא מבארים לי את הטעם והסיבה אינני מוכרח לה ולא משלי כתבתי]. א"א להוכיח מזה, כי גם לא סתרו בהדיא לדברי המג"א ואולי שתיקה כהודאה, שהרי כשאנחנו מסכימים עם מה שמביא אינם קובשים נבואתם וכמ"ש כבר.

האמת שכתבתי ואינך מסכים כי כל האחרונים לא למדו כן אינו מובן לי מי זה כל האחרונים מי שדן בדעת המג"א כל האחרונים ללא יוצא מהכלל שדנו בפסולי גזירת תקרה ולא שללו לכל הגזירה בזה"ו וכי זה כל האחרונים גינת ורדים מאמ"ר ב"י עייאש שד"ח חמד משה ערוך השלחן שלא דנו כלל ועיקר כי אינו ענין לכאן, ויתכן ששתיקה כהודאה וכמ"ש, ויתרה מזו מתבאר מדבריהם שדנו מעיקר הדין ולא העלו על דל שפתותיהם דברי המג"א או הרשב"א וכי הם לא אחרונים וכי הם לא ידעו אתמהא? והפלא הגדול שלא הזכרתם מחכמי הספרדים ועל זה לא השבתי? אבל גם רוב ככל המכריע גם של האשכנזים לא הזכירו מזה, ודלא כדרכם. ובפרט אחרי שרעק"א חלק עליו ויש מזה נפק"מ, ולכן אני נבוך בזה, (וכת"ר נותן לי כיוונים נוספים, שגם אם אני פורד אותם בכתב, זה לגבי הכרח: הדברים וכדי שיוסיף להכריעם, אבל איני סובר שבפרט זה זה טעות גמורה).

לגבי רבותי באמת אינם רבותי ברבים אלא שימוש חכמים אשר קיבלתי דרך לימודי בספרים הרב היחיד שבתחילה הקרה בפני הדרך הנ"ל הוא הרב ברק נקי שליט"א מח"ס שו"ת אמת להשיב שגם כתב להקל בפרגולה [עי' לו שם סי' כ"ג] אינני זוכר לעת עתה מה שכתב ובתורף הדברים, כבר עיינתי בזמנו בדבריו, ואדרבה ראיתי שלאחר שציטט לתשו' הרשב"א כתב: והביא דבריו הבית יוסף בס' תרכ"ט לסעיף ח ומדהביאו ללא חולק ש"מ דהכי סבירא ליה להלכה ולמעשה. (אלא שהוא סובר שנשתיי הרשב"א להקל). ומ"מ לעצם המציאות והדרך איננו לומדים כיום באותו השיטה או הדרך וכו'.

[ה]. נ"ב: השתא מצאתי את מקור הסתירה לגבי המג"א וע"ע שם לדברי קודשו של רבנו הביכורי יעקב ומינה תשמע למה שאמרתי, עי' מג"א (תרכ"ז סק"ב) ועי' עליו לד"ק של רבנו הביכורי יעקב (שם סק"ד) ומינה נזכרתי במה שכתבתי לך שיש סתירה במג"א ע"ה ועי' שכבר הזכיר הביכורי יעקב והוא מה שהתכוונתי ובה ג"כ האחרונים לא עמדו.

ואבאר בקוצר כונת דבריי: והיינו המג"א ע"ה העתיק ד"ק של האגודה והשתא צ"ב הרי מה שייך והיא גופא מה שהוקשה לביכורי יעקב שהעיר בצורה פשוטה שט"ס וצריך להכניס דברי המג"א לעיל סי'

קלב יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

תרכ"י ועל זה קאמר שלרשב"א תליא במנהג ולתוס' אסור ומוכח כמו שכתבתי לכם והיינו שהדין הנ"ל נמצא במחלוקת הדין נמצא במחלוקות, אבל במקרים שונים ומגדרים שונים, והיינו כמו שכבר כתבתי לכת"ר (בפרט סביב דברי הגרש"ק בב' תשובותיו, ובעוד דוכתי) כי לרשב"א הגדון מצד גזירת תקרה, ולאגודה הגדון מצד דירת קבע, ובדרך כלל ב' אלו יפגשו ביחד, אבל לא בהכרח, וכמו שכתב המג"א אליבא דהרשב"א שאם מחבר בראש הסוכה אין גזירת תקרה. ועדיין יהיה לדון מצד דירת קבע שבזה עורר האגודה, וגם לאידך גיסא באופן שנלמד באגודה שאם יורד גשם ש"ד, זה יועיל גם גם חיבר למטה, ודלא כרשב"א. וככל מ"ש כבר. ועוד נפק"מ תראה במשנה ברורה סימן תרכט ס"ק נ שכתב: כתבו הפוסקים דבשעת הדחק שאין להם במה לסכך מסככין בנסרים אפילו כשיש בהן ד' טפחים וה"ה בכל דבר שאסרו חכמים משום גזירה. ע"כ. ואין לקולא זו בדירת קבע. וכמשנה הראשונה במס' סוכה. ע"כ. וזו כוונת הביכורי יעקב שהעתיק גם את החילוק של המג"א (ובאמת שעצם הערתו של הביכורי יעקב אינה מוכרחת, כי שפיר יש דמיון לנידון של המג"א שם, ומצאתי שכבר עמדו בזה בירוחו האוצר חלק נ"ז עמ' ריב - גורצו להעמיס כן גם בכוונת הפמ"ג¹. ואינו מוכרח. וגם לגבי קושייתו השניה מאי נפק"מ י"ל כמ"ש במשנ"ב הנ"ל). והשתא לענ"ד נראה שאתה צריך לעשות חישוב מסלול מחדש [אמרתני שאני חייב לחפש ומצאתי הדברים בחי' סי' תרכ"ז ותל"ת שיחסוך לי לנסות לחזור על הסוגיא] ונקי נדר לגבי מה שאמרתני שיש סתירה ועד השתא לא הזכרתי.

[ו]. [וישוב כתב לי:] האמת שאפשר להמשיך לחזור ולשנות ניכר שהדברים לכל אחד מהצדדים מונחים [לגבי מה שגזירת תקרה שזה מעץ לענ"ד היא טעות ביסוד כיוון שהטעם הוא דרך לעשות תקרה מה נפק"מ איזה סוג ודבר דברי נביאות ואף שלגבי השאר לא הגבתי זה הוציא אותי מגדרי על כן הוכרחת] אני חושב שהבאתי מספיק ראיות די ברורות אמאי לא נגררתי לשיח ולדון בד"ק של המג"א כש"כ אחר שהבאנו לדברי הביכור"י שלא הזכרתם ורק שלחתי למראה מקום ולא להתיישב דלענ"ד אף התם מבואר להדיא שכל הדיון במג"א ע"ה בסי' תרכ"ז הוא לבוד דו"ק בסוף דבריו.

אציין בקיצור נמרץ, כי החילוק שכתבנו לגבי מה שגזירת תקרה היא דוקא בעץ, זה יוצא מפורש מדברי השו"ע בסימן תרל"א סעיף ח', וסעיף ט'. [דבס"ח מבואר שאם יש ד' לא מהני. והיינו משום דהוי 'שפודין' שהם פסולים בעצם, (וכמו שתיקף פירש השו"ע), וכמ"ש גם במשנה ברורה ס"ק טז ובסימן תרכ"ט ס"ב, ע"ש. ובסעיף ט' מבואר דמהני כי המדובר 'בנסרים' של עץ שהפסול בהם הינו רק מחמת גזירת תיקרה]. וזה פשוט. וכתבתי זאת לכת"ר כדי שלא ישאר בטעותו ויחשוד בה אחרים.

¹ אש"ה: ראיתי שנכון לצטט כאן ללשון הביכורי יעקב בסימן תרכז (ס"ק ד): אינם גבוהים עשרה - המג"א (ס"ב) הביא כאן בשם אגודה, שלא יכסה בנסרים קבועים במסמרים אפילו פחות מד'. ולא ידעתי איך זה שייך לכאן. ועוד, הרי לקמן (סי' תרכ"ט סעי' י"ח) מבואר שאין לכסות בנסרים כלל, אפילו אין קבועים במסמרים, וא"כ אין נפקותא כלל לדינא. ולכן נ"ל שטעות המעתיק יש כאן, ודבר זה שייך על סי' הקדום שהביא שם שו"ת הרשב"א הבאתיו (שם ס"ק ח'), שאם יש לכסות בנסרים קבועים במסמרים תלוי במנהג, וע"ז הביא אגודה שאסור. ויש נפקותא בזה גם לדידן לענין לבוד, כמ"ש שם. ע"כ.

² וכנראה זה הביא את המשנ"ב בשער הציון סי' תרל"ג ס"ק ו' לחשוב שכדברי האגודה כתב הר"ן, כי כתב: כתבו התוספות והר"ן דכל זה בדפנות, אבל בסכך, שעיקר הסוכה על שם הסכך, לא מתכשרא מן התורה עד דעביד לה ארעי, דהיינו, שלא יקבע הנסרים של הסכך במסמרים. ע"כ. והעיר הרה"ג ינון בר כוכבא בירוחו האוצר (חלק מ"ה עמ' קפד) דבדאי כוונתו לדברי המג"א בשם האגודה בשם התוס' כי לפנינו בתוס' סוכה ב ד"ה כי מבואר להדיא שעיקר הפסול הוא מצד זה שאין הגשמים נכנסים בה ולא מצד הקביעות במסמרים, ומה שכתב בשעה"צ כן משם הר"ן כנראה שהוא טעות כי לא נמצא כן בשום מקום בר"ן ונראה שהטעתו לשון המגן אברהם בסי' תרכז ס"ב שסיים שם בדברי הר"ן ומיד כתב אח"כ הביא דברי האגודה בשם תוס' וחשב המשנ"ב שהר"ן גם כתב כן אבל זה אינו וכאמור. ע"כ. [וגם בשו"ת מים שאל (כהן, ח"א סי' כא אות ה) כתב: מ"ש המשנ"ב שדעת הר"ן כדעת התוס', לא מצאתי כן בר"ן, אך לא מצאתי אינה ראייה וכו'. ע"ש]. ולדרכינו יש להטעים כי בלא"ה לא הבין המשנ"ב מה החיבור בין הדברים במג"א.

(וכן נראה עוד מדברי המשנה ברורה שציינתי לו בסימן תרכט ס"ק נ שכתב: כתבו הפוסקים בדשעת הדחק שאין להם כמות לסכך מסככין בנסרים אפילו כשיש בהן ד' טפחים וה"ה בכל דבר שאסרו חכמים משום גזירה. ע"כ. ופשוט וברור שזה לא יועיל במתכת. ואין להאריך).

גם מ"ש בדבכורי יעקב מבואר 'להדיא שכל הדיון במג"א ע"ה בסי' תרכ"ו הוא לבוד דו"ק בסוף דבריו. נ"ב: לא מבואר שזה 'כל' הדיון. אלא שזה הנפק"מ (לאפוקי משאלתו השניה של הבב"א), וגם ברשב"א החומרא היא בלבד וכמ"ש אפי' הגריש"א שבאור ד' שפ"ד גם למג"א והביכורי יעקב. [ועוד, הנפק"מ אם שובר לגזירת תקרה ע"י שהסכך הכשר יורד לשם בתוך הלבד, דלרשב"א יועיל ולאגודה לא].
ואחתום שוב בברכת כהנים, והודאה על מה שטרח לאלפני בינה. [ואם יהיו לכת"ר עוד גילויים 'חדשים' (אפי' שנראים קטנים) בזה, לא ימנע טוב מלהודע לי, ומב' ישא ברכה].

[ושוב כתב לי:] אינו מובן הראיה ממה שהבאתם בשם המשנה ברורה הרי ביארתי לפני כן שהטעם הוא מצד מקבל טומאה וא"כ מה חיילך מד"ק של רבנו הח"ח זיע"א אתמהא?

לא הבנתי, וגם כעת לא מצאתי היכן דיבר כת"ר בהתכתבות בינינו מצד מק"ט, הרי כל דברינו סביב דברי הרשב"א בגזירת תקרה, וכת"ר טען שהיא קיימת גם בברזל, ולכן רצה להוכיח דל"ח לרשב"א - מדברי האחרונים שהביא בספה"ק ויען נתנאל, ואני דחיתי שהם דיברו בברזל, ואין גזירת תקרה בברזל אלא פסול בעצם, כדמוכח בשו"ע בב' הסעיפים זה אחר זה בסימן תרל"א ס"ח וס"ט. וגם מדברי המשנ"ב סי' תרכ"ו ס"ק ה דקאי על ס"ב בשו"ע וכתב של"צ להגיע למק"ט כי ברזל פסול בעצם = כמבואר שם בסע' א. ע"ש ותבין.

[ושוב כתב לי:] אני אבאר כוונתי ובעה"ת נקווה שנצליח להגיע להסכמה מסויימת בהבנה איש לרעהו: כב"ת כתב אוקימתא חדשה והיא שלא נאמר דין גזירת תקרה אלא "בעין בלבד" כלשונך והשתא על פי זה המשיך לא להסכים לעצם הביאור הפשוט שכתבנו שחכמי הספרדים לא חיישו כלל ועיקר ועל פי זה יישב אמאי לא קשיא מידי מעמיד ואחמה"ר כב"ת נראה שלא עי' נכונה בד"ק של רבותינו חכמי הספרדים ששלחתי לעי' שהרי יישבו אמאי אין חשש לכולי עלמא משום איסור מק"ט שהרי מחובר לקרקע וכדו' וא"כ מה לעניין קבלת טומאה אתמהא [ניכר מבין ריסי עיני כב"ת שלא שת ליבו הטחור לעי' נכוחה וחבל] והשתא על פי זה כיוון שאין חשש מצד מקבל טומאה היה להם לדון מצד גזירת תקרה שהרי ממה נפשך כ"ה דרך קירוי ומה נפקא מינה ברזל או שאר מילי הרי ברגע שנפל יסוד החשש ממקבל טומאה הדר קפץ יסוד החשש של גזירת תקרה והרי ברגע שהוא פחות מג"ט לבוד לחומרא ויאסור ובוה לא יישבת כלום והשתא ביארתי הדברים קצת יותר בהרחבה מקווה שהשתא תבינו כוונתי.

קראתי שנית ושלשתי ואף רבעתי בדברי כת"ר למצוא מה הוסיף על מה שכבר כתב, ולצערי לא מצאתי, שהרי לכל זה ב"ה כבר הבנתי, אבל אין הויכוח 'בינינו' לגבי מק"ט, אלא לגבי גזירת תקרה, וכת"ר מביא ראיה ממה שגדולי הספרדים דנו על מק"ט ולא מצד גזירת תקרה - ש"מ שלא ס"ל כרשב"א, ואני השבתי שהם דיברו בברזל ובו אין גזירת תקרה, אלא פסול בעצם כמבואר בסימן תרכ"ו סעיף א', או מק"ט כמבואר בסעיף ב' ובדברי המשנ"ב שם ס"ק ה שציינתי לו לעיין בו. ומדברי השו"ע בסימן תרל"א סעיפים ח - ט יוצא שבמתכת אין הנדון מצד גזירת תקרה אלא מהפסולים הנ"ל, וכמו שכבר כתבתי. וא"כ מהו שכותב כת"ר שלא יישבתי כלום וכו'. וחוזר על הדברים כאילו תורה חדשה יצאה מאיתו?

(ולפי המג"א דין 'לבוד' אינו היסוד ברשב"א, אלא מדין 'גזירת תקרה', ורק הב"ח נראה להוליק את הרשב"א בדרך זו, ואנו בדברי המג"א עסקינו וכמ"ש).

והשתא למה שהקשה מהמשנ"ב ששוב פעם אבאר כוונתי המשנ"ב ע"ה מבאר שאף דגזרו חכמים משום לא העמידו דבריהם ככה"ג למול קיום המצווה אבל עדיין לא הבנתי איך משתייך למה שביארתי וכי אם כתב להתיר זה אמאי לא יכתוב להתיר מעמיד הרי במקבל טומאה הרי כתב להדיא (סי' תרכ"ט סק"ב) ב

קלד יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

להסתמך ע"ד השו"ע [ומהאי טעמא זכורני שחכם בן ציון וכן הגרע"י כתבו שאם מתיישב בסוכה אשר מקורה במעמיד במקבל טומאה בדיעבד אפשר לברך] והשתא א"כ חזי' שאין הבדל בין השוואים [ולענ"ד מקבל טומאה קיל טפי מגזירת תקרה וד"ב] וא"כ השתא מה שלא הזכיר אלא גזירת תקרה הוא כמו שכב"ת טרח לכתוב כיוון דעסקי' במקבל טומאה ואמאי יוצרך להעמיד בדבר שהוא לא שייך בו כיוון שבבא"ה אריה הוא דרביע עליה אתמהא?

כוונתי פשוטה, שאם תלמד שגם בברזל יש לגזירת תקרה, לפי המשנ"ב שהקל בדיעבד בגזירת תקרה, (בצירוף לקולת חכמי הספרדים שהביא) וכי נקל גם בברזל? הרי גם כת"ר מודה שלא. וא"כ מה מביא לנו לענין גזירת תקרה, ממה שנאמר לגבי פסול או כשרות ברזל בעלמא.

ועל כן אחזור על הראשונות ודאי שהדיון בגינת ורדים והבית יהודה עייאש ע"ה [וע"ע בהרחבה שדי חמד עוד קולות נוספות בזה ועימי עוד בכתובים אף שאיני מתיר כיוון דהוי כעין דברים שנהגו בהם איסור אלא בצורך וכדו' או מתארח שהוא מצוי וד"ב] אינו מצד מקבל טומאה וא"כ למטוניה דמור אמאי לא כתבו ליחוש מצד גזירה [שהרי פטרו את החשש] והשתא על פי זה אין להקשות מהמשנ"ב שהרי בבב"ג ג' נ"מא שלא יודה אתמהא ועל כן לענ"ד נראה שכב"ת יעי' בדברים מחדש ויבין שבחכמי הספרדים חומרא דרבנו המג"א ע"ה לא עלתה על שולחנם ואף שד"ק הם מדברי הרשב"א כיוון דאנן אתכא דמורן סמוכי וכבר ביארתי הדברים לא הוצרכו לבאר משהו שלא חששו לו וק"ל.

[שוב כתב לי:] שלחתי לך שוב את המכתב ששלחת לי רק שהדגשתי את מה שאני רוצה לומר וגם אצלך הדגשתי אח"כ כתבתי בפיסקא מודגשת עם כתב תחתון. בציפייה לתשובה לגוף הדיון ולא להשיב לי שאני חולק מצד מקבל טומאה אינני דן מצד מקבל טומאה שוב פעם חוזר על זה וכו'.

[וכתבתי לו כדלהלן (זה ממני למרות שאי"ז מודגש):] אני רואה שהצגתי היטב את טענת כת"ר, ואת תשובתי עליה. כי לא כתבתי שכת"ר חולק מצד מק"ט, אלא בדיוק את מה שכת"ר טען לדקדק ממה שפתרו רק למק"ט ולא לגזירת תקרה.

ועל זה עניתי שמה שלא דנו מצד גזירת תקרה = כי דברו בברזל, ובו אין לגזירת תקרה.

ואם ירצה יתווכח בראיות על השורה האחרונה, אבל לא יחזור שוב ושוב על מה שטען ומה שדחיתי, וכאילו לא הבנתי לטענתו.

ומכיון שאני מעריך את כת"ר וחכמתו, למרות שהיה פשוט לי כמו שכתבתי - שאין גזירת תקרה בברזל, יצאתי לראות אם יש לי חבר או האמת ככת"ר, ומצאתי בספר מקראי קודש (הררי, סוכות עמ' 371 מס' 2 במהדור תשפ"א) שכתב לגבי פרגולה שתקרתה עשויה מקורות ברזל: אין לומר שיהיה רוחבן פחות מד"ט משום גזירת תקרה (מורן סי' תרכ"ט ס"ח), דזה אינו, דלכאנ' ליתא לגזירת תקרה בברזל, שהרי הוא פסול לסכך מהתורה, ולא חיישינן שמא ישב תחת תקרת בית מברזל, שדרכו כל השנה (כמש"כ המ"ב סי' תרכ"ט סקמ"ה), דבזה כו"ע ידעי שאין יושבים בסוכה שתקרתה מברזל. ע"כ. אלא שלכאנ' בעמוד שאחריו (372) הערה קכד מס' 2) לא נקט כן, דכתב: רצועות הברזל שבתקרת הפרגולה תהיינה צרות משיעור ד"ט כשהן באמצע הסוכה, הן מצד דירת קבע, והן מדין גזירת תקרה. ע"כ. ואולי שם כ"כ אגב שיטפיה, ולא נחת לפרש.

שוב מצאתי בשו"ת ישמח לבב (עובדיה, חלק אורח חיים ס"ס טז) שדן בסיכוך על סבכה העשויה ממתכת, והביא לדברי הגינת ורדים ודעימיה שהקלו בזה. וכתב: יש לפקפק בזה מדברי הרשב"א בתשו' במיוחסות סי' רי"ו שהביא הרב ב"י בסי' תרכ"ט והב"ח בסי' תרכ"ו והמ"א שם סק"ו (והעתיק לדברי הרשב"א והמג"א. וכתב:), הרי מבואר דגם בשבכה של נסרים כיון שחברן תחלה במסמרים ואח"כ נתנם ע"ג הסוכה איכא למיחש משום גזירת תקרה כיון שאין בין השליבות אלא פחות מג' טפחים. וא"כ ה"ה בשבכה של ברזל שהדרך לקובעה תחילה בקורות מסביב וראשי הקורות מחוברים במסמרים ואחר כך

נותנה כך על גבי הסוכה איכא נמי הך חששא? אלא דהנח להם כיון שנהגו כמ"ש הרשב"א ז"ל. ע"כ. ולכא' מפורש בדבריו שנקט לגזירת תקרה של הרשב"א גם בסככה של ברזל. אולם י"ל דהפסול מצד גזירת תקרה בזה אינו מצד עצם הסככה, אלא מצד הקורות של עץ שסביבה (בלא מרחק המוציא מחשש), שהרי כתב 'שהדרך לקובעה תחילה בקורות מסביב וראשי הקורות מחוברים במסמרים'. ואף אם לא נקבל לזה, מ"מ לדידן עדיין צריך לכל האריכות שבדברינו, כי הרי כל מה שהקל למעשה, היינו משום צד הקולא ברשב"א, שהנח לישראל כיון שנהגו. ש"מ שלצד החומרא ברשב"א לא יועיל מצד זה, ואנן לצאת י"ח צד החשש ברשב"א עסקינן.

והדברים נכונים גם למה שמצאתי בשו"ת עמק יהושע (מאמאן, ח"א ס"ס כה עמ' עט), שהאריך טובא בדברי הגינת ורדים והפוסקים הבאים אחריו שדנו בסככה מברזל (ע"ש סימנים כג - ה), והביא להערת שו"ת ישמח לבב הנ"ל מכח הרשב"א. וכתב עליו: אין הנדון דומה לראיה בכלל, כי שאני בתשובת הרשב"א דאירי שכל השטח של הסוכה כלו נסרים נסרים יחדו ידובקו, ורק הראשים שלהם משולבים כשליבות הסולם, ולזה באמת בזה יש לגזור גזירת תקרה, כי זה דומה לתקרת הבית כי יאמר מה לי תקרה חדשה מה לי תקרה ישנה, וכמפורש באה"ט באותה תשובה, ראה שם בב"י סי' תרכ"ט ובש"ע שם סי' ח ובמ"א שם סק"כ ובט"ז שם סקי"ח ובמ"ב שם סקמ"ה, ומשם באר"ה. לא כן בנדו"ד בשככה של ברזל שעשויה כולה סריגים סריגים חלולים חלולים, הגם שראשי הסריגים מחוברים בקורות סביב, בכל זאת מה"ת למגזר גזירת תקרה, וכי יש בית כזה כדי שיבוא מי שהוא למטעות טעות כזו, אתמהה. והגם שנפרש שם בתשו' הרשב"א מדובר היכא שיש רוח בין כל נסר ונסר רק הוא פחות מג' טפחים (שנראה שכך הבין הרב הני. אש"ה: וראה מ"ש באות ח), בכל זאת אותו נידון לא דמי בכלל לנדו"ד מטעם האמור. ועוד הלא תראה שאפי' בסך שכלו מכוסה בנסרים זה אצל זה בלי שום חלל אפי' בראשיהם, בכל זאת לא גזרו בו כי אם היכא שהנסרים רחבים ד' טפחים דומיא דתקרת בית דידהו כמ"ש בש"ע סי' ח, ואף אותו נידון של הרשב"א שמחובר במסמרים יש שנחלקו עליו כמ"ש שם, ועל כלנה הרשב"א ע"ה כתב שם וזל"ה ואתה הנח להם כיון שנהגו שאע"פ שאינם נביאים בני נביאים המה ע"ש, ולמרות שמר"ן מלכא פסק בש"ע שם סי' ח שנהגו שלא לסכך בהם כלל ע"ש, וזה הגם שאינם רחבים ארבעה, והי"ט משום דילמא אתי למיטעי לסכך בנסרים בקביעות שלא ירדו שם גשמים (טור בשם הסמ"ק ובי"ש שם ע"ש), לא כן בנדו"ד בשככה של סריגי ברזל שהם רחוקים זה, וחמתה מרובה מצלתה מאד מאד, אינה דומה בכלל לאותו נידון של הרשב"א, ואין כאן לא גזירת תקרה כאמור, ולא משום שמה יבוא לסכך בהם באופן קבוע בענין שלא ירדו גשמים, כי אין בית שיש לו תקרה באופן כזה שנוסיף ונגזור מדעתינו גזירות כאלה. ע"כ.

ובר מין דין יש לציין כי לשיטת כת"ר, צא וראה בכל להקת האחרונים שדנו במסכך ע"ד רשת מברזל מחששות ומצדדים שונים, (בעמק יהושע ייחד לזה ג' סימנים ע"ש) ולא העלו לנדון של הרשב"א זולתי הרב ישמח לב והרב עמק יהושע, וכת"ר ידקדק שלא ס"ל לרשב"א, ולענ"ד ז"א, כי לא גרעו דברי הרשב"א משאר הצדדים שהעלו וישבו גם לדבריהם, והיה להם עכ"פ להזכיר שזה דלא כרשב"א. אכן אנן נדקדק שלא ס"ל שגזירת תקרה שייכת בברזל, וממילא אין ממין הטענה.

ועוד יש לי בזה דברים (מצד לשון הגמ' בדף י"ד שנסרים עשאו כשיפוידין של ברזל וכו') אך כעת הזמן דוחק, ונראה שביארתי מספיק לדברים. (וראה באות כה).

[ושוב כתב לי (והגבתי כדרכי עם פס ובתחילה כתבתי):] כדי שלא לגזול מזמנו היקר, אקדים שלא נראה לי שדברי יבאו לחדש לכת"ר משהו, כי נראה שנחוש לעמוד במקומו, ומ"מ שלחתי לכת"ר מה שכתבתי לעצמי לאחר עיון בדבריו היקרים, שלא תהא שתיקה כהודאה.

מה שכתבתם בשם הרב מקראי קודש אחמה"ר מכב"ת הרי מחדא כותב כטענתי בגזרת תיקרה והיינו שלא שייך למיגזר ככה"ג והוא סברא דנפשיה אם תדייק נכון ועל כן כאשר הגיע וכתב היה פשיטא דמילתא דאף בזה שייך ודברים פשוטים.

קלו יהודה סימן ח': קונטרס הכשר פרגולה - בירורים חדשים בדין גזירת תקרה בפרגולה לקדשו

לא הבנתי כלום!!! הרי כת"ר טוען זאת באופן כללי גם לגבי עץ - של"ח לגזירת תקרה מצד הרשב"א, ומוכיח לדבריו ממה שהדנים ברשות ברזל לא הזכירו לחשש זה. ואנו השבנו כי בברזל (דוקא) אין לגזירה, וזה מה שהבאנו שכתב (בהדיא) במקראי קדש (לאחר הנדון מצד עצם דברי הרשב"א). ורק אח"כ כתב 'כלאחר יד' לא כן. ויותר פשוט ששם לא נחת לזה וכמ"ש, כי לא יבאו סתמות דבריו ויפיקו מדבריו המפורשים (ובשניהם זה סברא דנפשיה).

לגבי הישמח לבב ע"ה והעמק יהושע לענ"ד בענייני הבאנו אותה בתשובתי לגבי הפרגולה בויען נתנאל ח"ב אם תענינו שם וא"כ אין חדש תחת השמש והיא גופא מה שהבאתי ראיה ממעשה הגינת ורדים ועל כרחק מהיכן שבאת מושם ראיה עיינתי שם כמה פעמים, ולא 'הביא' כלל מדבריהם אלא ציינתי ברמז בעלמא לדבריהם בפחות מחצי שורה קצרה וכלל לא העלה על דל שפתינו את מה שיש לדון מדבריהם (ומדברי הג"ו ודעמיה) לגבי הרשב"א, ואדרבה כל הזמן טען לנו שרבותינו הספרדים לא הזכירו לרשב"א, והשתא ענינו ראו ורואות שדנו בו, אלא שמעדיף שוב לעצום את עיניו ולשקוע במחשבותיו הקודמות ולגונף דבריהם ד"ק של הישמח לבב א"צ ביאור כיוון שהם מבוארים להפליא והם מילה במילה מה שכתבתי כבר דקדקנו ללשונו דאיירי שיש שם עץ, וכת"ר לא נחת לזה כלל בדבריו [ויכול להיות שכתבתי לך עד השתא הדברים וחוצבתם מד"ק ולא זכרתי באותה שעה כמו שכתבתי שאינני מונח בסוגיא ושלחתי לעי' בדבריי בויען נתנאל].

לגבי העמק יהושע ע"ה ראשית ממה שכתב לדחות העמדת הישמח לבב ע"ה מבואר שלא הבין כמותך אחמה"ר דו"ק היטב, נראה לי שדקדקתי היטב דבריו, וכת"ר ידקדק היטב ויראה מה שהדגשתי בדבריו בנוסף כמו שכתבתי לבאר דברי הרב מקראי קודש ה"ה לנידון דידן שהרי מהיכי תימצי לגזור וכי יש תקרה כזו והיינו דפשיטא דמילתא מחמת שאין דרך לקרות כך בית אין לגזור אבל אין הכי נמי אם היה דרך לגזור פשיטא דמילתא והדברים לענ"ד מבוארים בעצמם. שוב כת"ר מתעלם ממה שהדגשתי לו בדבריו שכתב 'הגם שראשי הסריגים מחוברים בקורות סביב'.

ואינני רוצה להשתמש בדרכו של רבנו הגדול הגר"ש משיאש ע"ה שהיה פותח תשובתי של הגרע"י ע"ה והיה כותב תודה רבה שסייעת אותי מעוד כמה אבל כיוון שכבר הזכרנו אותם בעבר בתשובה א"כ לא סיוע שלך ודבריי לענ"ד דבריהם.

שוב כת"ר שוקע במוסכמותיו, ולא פותח את ראשו לדקדק (כמה שכבר ידע בגודלו) וכמ"ש לו כבר - דלא גרעו דברי הרשב"א משאר הצדדים שהעלו וישבו גם לדבריהם, והיה להם עכ"פ להזכיר שזה דלא כרשב"א. וש"מ שגזירת תקרה לא שייכת בברזל, וממילא אין זה ממין הטענה.

מכל האמור לענ"ד כב"ת יעלה ויצליח ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה ודבריו לענ"ד חזקו טענתי וסברתי יותר מאשר החזירוני אחור יש עוד לסלסל ולפלפל כדרכה של תורה אבל עת לקצר.

[שוב כתב לי עוד:] לענין מעמיד בעץ או גזירת תקרה שוב אבאר כוונתי לכב"ת שליט"א כדי שיבין שאני בכלל לא שקו"ט עימו אלא מנסה לבאר מציאות פשוטה [וזה כוונתי למה שכתבתי עם טעם ומציאות בריש דבריי בסוגריים] יש דין הנקרא גזירת תקרה בחז"ל וחכמי ישראל עשו דין זה על מנת שלא יבוא ויגיד האדם הרי אני כבר יושב בכעין בית וא"כ מה נפק"מ ועל כן גזרו על כל דבר שדרך לקרות את הבית והשתא לפי זה תבאר לי ואשמח לידע אמאי כב"ת מתעקש להישאר ולא להבין הנקודה הפשוטה הנ"ל כיוון שאנו מסתכלים במה הדרך או איך הדרך וכאשר הת"ח שהבאתים דנו שכך דרך לקרות או לא דרך לקרות וכותבים אופנים אשר אין דרך לקרות אמאי כב"ת מתעקש לבאר שזה רשב"א הרי הרשב"א דן מצד גזירת תקרה וא"כ ברגע שנפל היסוד אמאי יהא חשש אתמהא ואמאי שילמוד מדבריהם הסתומים והשתא מה שנחתו לבאר אמאי לא קשה מהרשב"א על כרחק מבוארים לא מצד מה שכתבתם אלא מצד שאין דרך לקרות וא"כ מה נקרא להתעקש ומה הענין להדגיש לי מציאות שאני מסכים עליה אתמהא.

אבאר בקצרה חז"ל גזרו בגזירת תקרה על כל דבר שדרך לקרות בלא חילוק מעמיד במק"ט או לא מק"ט אלא ההסתכלות דרך וכל שייהא דרך יאסר ואם לא יהא דרך לא נגזור וז"פ.

פשוט מאוד, ולפ"ז אין דרך כ"כ לעשות תקרה של בתים מברזל, ולמה כת"ר ס"ל שזה בכלל גזירת תקרה (האם בגלל תקרת רכבים? וא"כ נצטרך לגזור דוקא בסוג שהרכבים עשויים מהם, ועי' לכת"ר בסה"ק ויען נתנאל).

[ודע, כי האמת שאני סבור שיל"פ גם בזה. (וע"ע מ"ש באות כה)].

[ושוב כתב:] לא הבנתי את מה שיישבתם לעניין מה שביארתי לגבי גזירת תקרה והרי מרכב אין ראיה כמו שהוכחתי לכב"ת שדין גזירת תקרה נאמר בבית בלבד וא"כ אשמוח לביאור לשונך בשביל ליישב.

אכן לא באתי ליישב לדברי כת"ר אלא להקשות מבתים של ברזל, וכדי שכת"ר לא יתחיל לסלסל מצד רכב וכדו' הוספתי כן בסוגריים עם סימן שאלה וכו', המסמן על תמיה שלא תתיישב בתמיה עם דוחק אחר. והיינו לענ"ד כת"ר סותר ד"ע.

לסיכום: לעניין גזירת תקרה מה שאין דרך לקרות בית מותר מה שיש דרך אסור אף במה שמותר דווקא כאשר אינו מקבל טומאה אבל מקבל טומאה נמצא במחלוקת אחרונים בדעת מרן הב"י ואכמ"ל. והשאלה מברזל שכת"ר סובר שיש בו גזירת תקרה (ולא מצד מח' האחרונים בב"י מצד מק"ט), ולכן הוכיח.... במקומה נותרה.

"אלה אזכרה"

כאשר בצנ'ן בנ"ית הסוכה אנחנו צוסקים, על אבי פרזאלות שחידשו בדורות האחרונים, להנהיגת אאמ"ר נהא מזכירים, שבתחילה לא היתה לו אפשרות לעשות סוכה בבית'נו הקטן שבקטנ'י, ולכן היה אלה לבית הוריו בשוק מאה עצרים, ותיכף מאזאאי יום הכפורים, היה בונה עם אביו לסוכה ובאותו הליה איתה היו מלפ'ימ'י.

וכאשר היה חוצר מתפלל נץ החמה באותם השנים, לא היה רוצה לצורך את אלו עצדיין ישנים, והיה צולה ללל של בנ'ן בית'נו ברחוב מאה עצרים, ומבקש רשות מאלו שם סוכה היו בונים, לעשות קידוש שחרית בסוכה שם היתה ריקה באותה השעה מאנשים. וזאת למרות שכל דירת הקבצ על אלו שגלג היו מתאדרימ, היתה בלא רשות מהשכנים, ואאמ"ר סבל מזה נזילות מיט בתוך הבית במשך כמה שנים!!! אבל כשצריך לקיים למצוה הוא מבקש רשות מאלו שגלג השנה אותו היו אזלימ'!

ולאחר שגלגו הילדים ונתרבו הד"רים, פירק את הרצפיט שבמרפסת שבית במאה עצרים, ומכיון שהדבר היה כרוך בסכנה של טיפוס על מקומות גבוהים, לא הסכים שיצאו זאת יהודים, והיה הולך לשוק העבדים, שפאתי שכונת מאה עצרים, ושוכר משט אינה פוצלים ישמעאלים, כדי

שיפרקו מהלל את הרצפים הישנים, ולם אח"כ יחזירו לם שלמים. וכדרכם של אלו בני הדודים האויים, את ידם בשל אחרים היו שולחים, וכמו שפעם אחת לקחו רצפים מהלל של השכנים, כדי שיקל עליהם להשלים את מה שללל שלנו היו צריכים. וכשנודע הדבר לאאמור"ר שילם לשכנים את כל הדמים.

ובאחרית השנים, כשכלו כל הקיצים, למרות שלא צנינו אותו סתם שפוצים, כשמצא שיש אפשרות הוציא הוצאות מרובות כדי להחליף את כל הרצפים, הלל עם דלתות שהקלות היו אמורים להיות נפתחים, צ"י חוט שאותו מושכים. ולם קיבל אחריות שמשלם לא יהיו נזלים. אבל לא צמדו באלו הדברים, והחוט לא היה מהמוציאים, ולם שלם לם היו נכנסים, ולאחר שביקש מהם לתקן לדברים, ולא צמדו בזה שאלו היו אמורים, השלים עם המצב ולא יצא להרבות מריבות עם אחרים, למרות שכלו ממנו דמים יקרים.

ולא בלאת כלל אצלם ההוצאות, אלא מכיון שהצורת הסוכה הלו החדשה, היה הסכך על גבי הרגלים מונח, הלמין בעל מלאכה שיצעה מספרות מצצים לכל אורכה. ועליהם את הסכך היו מניחים במהרה.

וצדיקים ממנו חביב לפי שאינם זולים, וכאשר באחרית הימים, הולקק לעצוב את ביתו במאה שצרים, ואותו לאחרים היו משכירים, (כדי להשלים את התשלום לבית אבות ולדירה שהבילו שוכרים), אמר לי באלו העת כמה פעמים, שאני ילך לם ויקח את הסכך לביתי, ואמרתי לו והרי יש לי סכך משלי, ובכל זאת לא נחה דעתו, כי לו כל דירת המצבה שהיתה לו בצולמו, ובצילה חסה בצל שכניה צולו. והרעיש שהניח לאחרים חילו.

ואכן ראינו איך במשך השנים, טרם שהיה נכנס לסוכה בפנים, היה צומד ומלמין את האושפנין, לפי נוסח הכתוב בספר ילשון חכמים, ולא היה אומר זאת רק מהשפה לחולץ בלא כוונת הלב בפנים, כי זכור לנו איך היה מדקדק בחשבון שמות הקודש והמספרים עם שמות האושפנין, ואף תיקן בזה איזה דבר שבמחלוקת נפלה טעות מהמדפיסים.

סימן ט'

מכתבי תורה מילואים והוספות - על החלקים הקודמים

מכתב א' - ממעלת אחי וראש מרא דלתמודא הרה"ג יעקב כהן שליט"א/ מכתב ב' - הרה"ג יונתן בן יהודה שליט"א (מח"ס סוד ישירים)/ מכתב ג' - מבני במורי בן העליה הבחא"ח ר' יהודה כהן הי"ו/ מכתב ד' - הרה"ג ניר צ'רכי שליט"א (מח"ס נדרי לה' אשלם, וש"א"ס)/ מכתב ה' - מבני יניק וחכים שמעון כהן הי"ו/ מכתב ו' - הרה"ג שמואל יואל סופר שליט"א (מהדיר שו"ת זבחי צדק השלם)/ מכתב ז' - הרה"ג מתתיהו גבאי שליט"א (מח"ס בית מתתיהו, וש"א"ס)/ מכתב ח' - הרה"ג ר' חננאל יאיר מזרחי שליט"א (מח"ס ריח הלבנון, וש"א"ס)/ מכתב ט' - מבני יניק וחכים משה כהן הי"ו/ מכתב י' - הרה"ג שמואל בן יחזקאל שליט"א/ מכתב י"א - הרה"ג איתמר דרגולי שליט"א (מח"ס ואד יעלה, וש"א"ס)/ מכתב י"ב - מבני יניק וחכים יחזקאל כהן הי"ו/ מכתב י"ג - הרה"ג נסים בן שמעון שליט"א (רב ומו"צ בביתר עילית)/ מכתב י"ד - הרה"ג יוסף חיים מזרחי שליט"א (מהדיר סידור עוד יוסף חי)/ מכתב ט"ו - הרה"ג ישראל שרת שליט"א (מח"ס שמחתי בישועתך, וש"א"ס)/ מכתב ט"ז - הרה"ג יואל פריץ שליט"א (מקסיקו)/ מכתב י"ז - הרה"ג יהודה טל שליט"א (מח"ס מנחת יהודה).

מכתב א' - ממעלת אחי וראש מרא דלתמודא הרה"ג יעקב כהן שליט"א

לכבוד אחינו היקר מקדש שם שמים ברבים ר' שמואל הכהן שליט"א.

כתבתי כמה דברים קצרים כאשר למדתי בעניני דיומא וראיתי להעלותם על הכתב שהם הזמן גרמא ומתחברים לכבודו של אבא זצ"ל.

השו"ע בס' תקצו ס' א כתב, לאחר התפילה מריעים תרועה גדולה וכו' ופירש המ"ב שם כדי לערבב את השטן שלא יקטרג עליהם אחר התפילה שהולכים ושותים ושומחים לומר שאינם יראים מאימת הדין, ושמעתי להקשות (מראש כולל בית אבא הרה"ג אריה יודי שליט"א) בשתים, חדא איך ע"י תרועה זו מתערבב השטן, והיותר קשה מה מקום לקטרוג זה הרי מרן השו"ע מיד בס' לאחריו (תקצו ס' א) כתב ופסק אוכלים ושותים ושומחים, א"כ הוי מצוה לאכול ולשמוח, ואדרבה העושה הפוך הוא עושה דלא כהלכה, וא"כ במה שמקיימים מצוה בו השטן מקטרג וצ"ב. ותירץ שבמה שאדם מקיים חיובו בזה עדיין לא מראה חיבתו לפני בוראו שעושה הדבר כגזירת מלך, ומתי ניכר שאוהב את אדונו כאשר עושה מעל חיובו, ולכן כאשר בר"ה תוקעים מעל המאה קולות שנהגו בהם, התרועה המאה ואחד הזו מגלה שכל הקולות לפני זה היו מאהבה והיא זו שמבלבלת את השטן שאנו מראים שאנו אוהבים את המלך ועושים מעל החיוב, ולכן גם הסעודה שאנו עושים בר"ה אינו בגלל שנפסק בשו"ע לעשותה אלא גם היא מתגלה שזו מתוך אהבה למלך ושאונו שמחים בו, דאל"כ היה מקום לשטן לקטרג שרק גמרו את חיוב התקיעות הלכו לאכול וכו', ויש לחזק יסוד זה גם מברכותיו של המלאך לאאע"ה שרק לאחר ששחט את האיל במקום יצחק נאמר לו כי ברך אברהם והרבה את זרעך וכו' ומדוע לא נאמר לו כבר ברכה זו כבר בהתחלה שהעלה את יצחק? ולפי מה שנאמר א"ש כי לעלות את יצחק הוא היה מצווה ועל זה לא מגיע ברכות שהוא מצווה מפי המלך, אבל עכשיו שעשה מעל צווי שרץ אחר האיל וכו' זה יותר מחיובו ובוה מגלה אהבתו לבוראו וע"ז מגיע לו ברכות. ובוה פ' מה שאמרו בגמ' שכאשר עושים רצונו של מקום נקראים בנים וכשאין עושין רצונו נקראים עבדים, וזו תימה וכי עבד הוא מי שאינו עושה רצון אדונו הלזה יקרא עבד? וע"פ הנאמר א"ש שבן עושה "רצון" היינו אפי' שלא צווה בפירוש אלא מכיר ברצון אדונו אבל עבד עושה רק את מה שמאה ואחד שהשונה פרקו מאה ואחד נקרא עובד אלוקים, ושמעתי לפרש בשם הגר"ש בעדני זצ"ל שהיו נוהגים לחזור על כל דבר מאה פעם וזה שהוסיף לחזור עוד פעם אחת

מראה בזה שהוא עובד אלוקים כלומר שעושה זאת באהבה ובשמחה כבן לאביו ויש להאריך עוד ביסוד זה.

וכאשר אנו מדברים בכבודו של אבא זצ"ל הכ"מ, הדברים ממש כפשוטם שהיה עובד את קונו בדחילו ורחימו, "בדחילו" - ביראה ופחד כאשר כל הרואה אותו עוסק במצוה היה נראה שהוא אינו בר אנוש אלא גבוה מעל גבוה ובשעת מעשה במצוה היה מנותק לגמרי מן העולם הגשמי כידוע לכל, "ורחימו" - שזה באהבה עמוקה כאשר כל רואהו רואה שעשה כל מצוה הרבה מעל החיוב הכתוב בשו"ע משעת קומו לפנות בוקר להתכונן לתפילת שחרית כמה שעות לפני התפילה והן בשעת התפילה עצמה שלקחה לו כמה שעות ובכמה מנינים, וכן בכל מעשי המצוות והנהגות הטובות שהיה עושה מקיימם במהדרין מן המהדרין בשלמות גדולה כפי שראו הכל, ודבר זה מזכיר את מה שהביא החיד"א בספריו במו"ש בפרשת העקידה כאשר המלאך דיבר אל אברהם אמר לו בלשון ולא חשכת את בנך את יחידך "ממני" ואילו כאשר הקב"ה דיבר עם אברהם כתוב ולא חשכת את בנך יחידך (בלא המילה ממני) וצ"ב מו"ש? ופירש החיד"א שאברהם רצה לעשות ליצחק לפחות איזה דבר בגופו של יצחק במקום השחיטה שנצטווה ואמר לו המלאך לאברהם שלא יעשה לא מאומה ואם הוא חושש שלא קיים את המצווה בשלמותה כבר כתבו בספרים שבמעשה המצווה שאדם עושה בורא מלאך וכפי שלמות המצווה כך נברא שלמות המלאך שאם עושה המצווה כתקנה בורא מלאך מושלם ואם עושה מצווה פגומה המלאך שנברא נוצר פגום וע"ז אמר לו המלאך שידע שלא חיסר במצוה כלום והראיה היא "ממני" שנוצרת שלם ולכן אין לך לחשוש.

וכך אפשר לומר על אבינו מורינו זצ"ל הכ"מ שברא מלאכים בשלמות ע"י מצוותיו ומעשיו הטובים ובפרט בחודש זה "ירח האיתנים" שהלך מחיל אל חיל למצוות החודש מהסליחות ועד הקפות שניות דבר דבור על אופניו.

וכל המוסיף גורע זכותו תגן בעדינו הכותב לכבודו של אבא זצ"ל אחיק יעקב.

מכתב ב' - הרה"ג יונתן בן יהודה שליט"א (מח"ס סוד ישרים)

לכבוד ידידי הגאון מוהרש"ך שליט"א

יישר כח על חוברותיו הנפלאות לזיכוי הרבים, יישר חיליה לאורייתא.

ואכתוב מה שהתעוררתי מכח מה שכתב כת"ר ביהודה לקדשו ח"ב עמ' מז-ז שצריך להוציא שיער מתפילין דראש, ויש לשאול מה עם דין תפילין של יד, ואמאי היום אף א' לא מוציא שיער גם מתפילין דיד, והלוא קי"ל נכרכות בשערן הלכה למשה מסיני, ודין זה הן בתפילין דיד והן בתפילין דראש, ובא הוזהר בפ' פקודי (דף רלז) וחיידש לנו שדין זה צריך להיות בשער עגל, ולא רק שהיו נכרכות בשערן, אלא שיצא ג"כ שער לבחון, וביאר טעם הדבר שהפרשה היא סוד הקדושה, והסט"א יונקת ממנה, שהיא שיער העליון (סוד שיער עגל) ולכן כורכים אותו על הפרשה, אך היות ומקומה מבחוץ ולא בתוך הקודש, לכן השיער יוצא לבחוץ, ולפי"ז דין זה שייך הן בראש והן ביד, ומנין לנו לחלק ביניהם.

וכן פשטות השו"ע (סי' לב סמ"ד) וכל האחרונים שהזכירו בסתם להוציא שער מן התפילין ולא חילקו בין של ראש לשל יד, משמע שמשניהם מוציאין, דמנין לנו לתפוס את של ראש יותר משל יד, ואולי נימא הפוך, שצריך להוציא שער רק משל יד ולא משל ראש, ומדהא ליתא (לומר שצריך להוציא שיער רק משל יד), הא נמי ליתא (לומר שצריך להוציא רק משל ראש ולא משל יד).

וכ"מ מר' אברהם סבע בצרור המור (פ' חוקת יט ב) שכתב שמוציאים 'שער' מן 'הבתים' של התפילין. פתח ביחיד 'שער', וסיים ברבים מן 'הבתים' של התפילין, ובפשטות כוונתו להוציא שער א' מבית של ראש וא' מבית של יד, וכן מצאתי למקור חיים מאר"ץ (סי' תצז סט"ו) שכתב שצריך להוציא ב' שערות מן התפילין לתת חלק לסט"א, והם סוד ב' גדיי עזים שהביא יעקב, והם סוד שני שעירים של יוה"כ.

והדברים תמוהים והלוא בזה איתא חד שיערא דעגלא, ותרי מנין, ואפי' נימא שחד לאו דוקא אלא אפשר להוסיף, מ"מ שנים מנין, ובפשטות כוונתו כנ"ל שהוא אחד משל ראש וא' משל יד. וכ"מ מספר כנפי יונה אלכאז (סי' ג), וע"ע בפרד"ס להרמ"ך (על הזהר פקודי רלו) שכתב שכך נוהגים הסופרים להוציא גם משל יד (והוא מעיר עליהם שצריך רק משל ראש, משום שבעינן יתחזי, וצ"ע, ואכמ"ל).

ומה שאנו נוהגים להוציא רק משל ראש, לא מצאתי למי שדיבר בזה, זולת לגר"ז בשו"ע הרב (סי' לב סעיף סט) שכתב שכתוב בזהר להוציא שער מן התפילין של ראש. וצע"ג שבזהר לא הזכיר כלל תפילין של ראש.

והפוסקים שהזכירו להוציא השערות מפרשה מסויימת, הנה מהם אין שום ראיה שאיירו דוקא על של ראש, ששפיר י"ל שבראש שיש ד' פרשיות יש מקום מסויים, אך בשל יד אף הם מודים, שמ"מ שמוציאים א"ש, ורק בשל ראש יש קפידא מסויימת מנין יוציא זאת, אך בשל יד, הכל שפיר, דהלוא בזהר לא חילק בין יד לשל ראש, וממילא ודאי שגם הם לא היו מחלקים בזה בסתימות כזו גדולה ללא שום ראיה וביאור.

אשמח שכת"ר יחווה דעתו בנו', וכן אשמח לשמוע תגובות מן הקוראים במה זכה תפילין של ראש שמוציאים ממנו שער, יותר מן תפילין יד.

מכתב ג' - מבני במורי בן העליה הבחה"ח ר' יהודה כהן הי"ד

לכבוד אאמו"ר שליט"א.

ראיתי מ"ש בח"א עמ' קי"ח שסבא הצדיק זצ"ל ישב סנדק בראש חודש. ואמרת לברר בזה מעט, האם ראוי להניח תפילין בשעת המילה, והאם מברכים עליהם שוב כשחלצן ומניחם פעם שנית באופן כזה. הצדדים להניח: כתב הש"ך ביו"ד סו"ס רס"ה וז"ל: נהגו שלא לחלוץ התפילין עד אחר המילה, משום שהתפילין הם אות, והמילה ג"כ אות. וכ"כ בסולת כלולה סק"י. והמג"א ס"ק כח בשם הגהות ומנהגים. והמשנ"ב שם בס"ק נה. ובספר שיח יצחק (אלפיה) דיני מילה אות לב כתב שכן הוא מנהג ירושלים שאבי הבן מניח.

ובמחבר"ר או"ח סי' כה ס"ק יא כתב: דפשוט דהיינו אם המילה נעשית בבית הכנסת או מתפלל בבית שנעשית המילה שם. ולכא' דייק זאת מלשון 'שלא לחלוץ' התפילין. וכן משמע גם בס' קשר גודל (ה), ב. אך לא פירש מה שנהגו להניח אף כשלא היו עליהם מקודם. ועוד משמע מדבריו שכל הציבור לא יסירו התפילין ולא רק אבי הבן.

וטעמא משום שהתפילין קרוי אות והמילה קרויה אות. וכ"כ המהרש"א בברכות דף י"ד. והקשה ביד נאמן (דף לד) שהרי אין מניחין תפילין בשבת מפני שהיא עצמה אות, ואין יניח במילה? ועפ"ד המהרש"א זה מבואר, שכתב דע"פ שנים עדים יקום דבר, ועל כן בשבת לא בעי תפילין שהרי יש שם שבת ומילה, אך בחול יש תפילין ומילה. (ועי' באלהו רבה או"ח סי' כט).

ועוד ראיתי להחיד"א במראית העין (ליקוטים סי' ד) שכתב, דלא דמי מילה לשבת, כי הברית בילה, והתפילין באביו, ובשבת ב' האותות באדם אחד. והוסיף דאין להאריך בדברים פשוטים.

וכ"כ בחסד לאלפים סי' כ"ה אות י"ג, וכתב שלא יחלוץ לתפילין עד לאחר המילה. ויש סוד נשגב בזה, ושכן ראוי לנהוג גם למי שאינו יודע הטעם.

וגם בסידור בית עובד בדיני סדר המילה אות ה' כתב: נהגו שלא לחלוץ התפילין עד אחר המילה, מפני שהתפילין הם אות והמילה ג"כ אות, והוא מנהג ותיקין להיות אבי הבן והמוהל בתפילין. ודלא כספר

בית (אי"ה: נדצ"ל יד) נאמן שעירער על מנהג זה, דאין עירעורו כלום וכו'. וכע"ז כתב בכף החים סי' כה אות צב.

ולעומת זה ראיתי להרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב בספר עטרת צבי פ' תזריע דף מג ע"ב שכתב שהוא נוהג לחלוץ התפילין בעת המילה, וע"ש סודם של דברים. והוסיף, שכך ראה למורו הקדוש מסאסוב זי"א שכל מעשיו היו ע"פ קבלת רבו הרה"ק ר' שמעלקא מניקלשבורג. וכתב עוד שראה גם להרה"ק מלובלין זי"ע שלא הניח תפילין קודם המילה, הגם שלא ראוהו שחלצן בשעת המילה מפני שלא נזדמן לו. ע"ש. וראיתי שהביארו מכמה מסידורי המקובלים האשכנזים (כגון: נקודות הכסף, יחידה ליחדך, ועוד).

אבל בספר אות חיים ושלוש בסימן כ"ה ס"ק ח"י כתב להקשות על מ"ש שם. וכתב כי ששמע זקנו מהרצ"א מדינוב בעל הבני יששכר וכן בעל הדברי חיים מצאנו זי"ע, היו עליהם תפילין בעת המילה. וכתב, ואני בעניי נוהג כשהנני מוהל אז מפני אומנות המילה שלא תהא היד קשורה ברצועות רק חפשיה, ע"כ הנני חולצם קודם המילה. וכן נהג אאמו"ר (מהרצ"ה ממונקאשט מח"ס דרכי תשובה) כשהיה מוהל מהטעם הנזכר. ע"ש.

ובספר עוד יוסף חי (ר"פ חיי שרה) כתב: כשיש מילה בבית הכנסת נכון להזהר לאדם המתפלל שם, שלא יחלוץ התפילין אלא אחר המילה. ע"כ.

וראיתי למוה"ר סיד בספר אות אמת דף קמו שהאריך שם לבאר שביום ר"ח, כשמניח שוב לתפילין לפני ברית המילה יברך שנית. והביא ראיה מהחולץ בבית הכסא. וכ"כ מהר"א פלאג' בס' אברהם אזכור מערכת ר' אות ב'. וכתב שזה שייך לר"ח שחל בערב שבת ונוהג לקרוא שמו"ת בטו"ת. [ולכאז' צריך להגיע לכך ע"פ מ"ש המקובלים שלא להניחם שוב פעם בר"ח. אבל יש לדון בזה ע"פ הדעות שאחר חצות או אחר מנחה יכול להניחם שוב פעם. ואכמ"ל]. ובשיירי כנה"ג נראה שהביא לחלק בין אם היה שינוי מקום או לא. ויל"ע מלשון מרן בסימן תכ"ג ס"ד. ואכמ"ל בזה עוד.

מכתב ד' - הרה"ג ניר צ'רכי שליט"א (מח"ס נדרי לה' אשלם, ושא"ס)

לכבוד ידידי עוז הגאון רבי שמואל הכהן שליט"א, ראיתי מה שנתעורר כת"ר בקובץ יהודה לקדשו חלק ג' סימן ג' בדברי הפוסקים בענין קבלת תענית בלא נדר, האם מהני או לא מהני, וגם הסתירה שיש לכאורה בשו"ת שבט הלוי, ואמרת אענה חלקי בענין זה.

א' - בענין קבלת תענית בלא נדר: הנה כתב הלבוש סימן תקס"ב שתענית צריך לקבל לו בנדר, זה לשונו "הרוצה להתענות ולהתפלל ענו, שיתקבל תעניתו, צריך לקבל עליו בנדר לשם מצוה, שאם לא יקבל עליו ויתענה לא חשיב ליה לתענית כי אקראי בעלמא הוא, ולא למצוה יחשב לו, ודמי למפוח מליא זיקא, ואדרבא נקרא חוטא על שציער עצמו" עכ"ל, ועע"ש.

וצריך לדעת מנין לו שתענית חייב להיות בנדר, והאם זה בגדר חידוש או דינא דגמרא.

ודבר זה מבואר יפה בריטב"א תענית דף י"ב עמוד א' (ד"ה וגמרא איבעיא לן) על דאיבעיא להו בגמרא מתענית לשעות או לא מתענים לשעות, וחקר הריטב"א מאי מיבעיא להו לחז"ל, ואחר שהקדים הריטב"א שם להוכיח מהגמרא שכל תענית נדר היא, וכדאיתא בגמרא שם "אם נדרו קודם לגזרתנו", וכן שם עמוד ב' "לא יהא אלא נדר". וכן הביא מירושלמי (נדרים פ"ח ה"א) "נדר להתענות". ומבואר הדבר שענין תענית משום נדר הוא. וכתב הריטב"א שאין זה משום נדרי איסור (שאוסר על עצמו דברי הרשות שחל על החפץ) אלא נדרי מצוה שחלים על הגברא וכנדרי הקדש לגבוה, וכשבועה, ולכן אינם חלים לבטל המצוה, וע"ש שכן היא סברת הרמב"ן, אלא שהרחיב הריטב"א הדברים, וכן הרחיב בזה בריש מסכת נדרים ע"ש. וענין נדרי מצוה זה על דרך שאמרו בגמרא נדרים דף ח' עמוד א' "אקום ואשנה פרק זה, אשנה מסכתא זו, נדר גדול נדר לאלקי ישראל" וזה חיוב דאורייתא כמעט לכל הראשונים והפוסקים, הרחבנו בזה בספר נדרי לה' אשלם סימן ט"ז.

והנה אחר שנתבאר שכל דברי רז"ל שדברו בקבלת תענית שזה משום נדר, וגם אם לא היו אומרים זה מפורש בגמרא גבי תענית, גם כן וודאי שכל ענין קבלת תענית זה מדין נדר, כי יסוד זה שכל שאדם אומר שיעשה מצוה יש בזה נדר דאורייתא הוא יסוד שמוכח מכמה מקומות בש"ס, ואף בלא הראיות הגמרא בתענית הנ"ל (ובמצוה מפורשת חייב בנדר לכו"ע ובמצוה שאינה מפורשת בכתוב יש בזה מחלוקת, עיין בס' נדרי לה' אשלם סימן י"ח, ותענית היא מצוה מפורשת שיש להתענות בשעת צרה, ע"ש), ולפי זה נמצא שדברי הלבוש הם פשוטות הסוגיא שכל תענית בנדר הוא, וכל מי שרוצה לבוא ולומר דמהני קבלת תענית בלא נדר, צריך להביא ראיה ברורה לדבריו לחדש דבר זה, ולעת עתה לא מצאתי שום ראיה ברורה לזה. ואכן כן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן ק"ל "בודאי אין לזה מקור שיהיה קבלת התענית בלי נדר ובלי שבועה" עכ"ל.

ולכן אין אני מבין מה שכתב בשו"ת שבט הלוי חלק י' "יקרתו מיום צום אסתר קבלתי, והריני משיב מפני הכבוד בקיצור מפאת חסרון זמן. אודות קבלת תענית בלשון 'בלי נדר' הנדפס בסידורים, ויש מפקפק בזה, וכבוד תורתו נתן פנים מסבירות לפי דעת הרמב"ן ונמו"י ובריטב"א פ"ק בתענית, דקבלת תענית אינו נדר ממש, אלא קבלת מצוה, ונדר דרגה גדולה מזה, וא"כ קבלת תענית קיים בשופי בדרך קבלה גמורה בלי חומרת נדר גמור, ושפיר כתב". עכ"ל.

ואין לי ליישב דבריו אלא לומר שכתב דבריו בקיצור גדול, וכמו שהעיד על עצמו בתחילת דבריו, ודבריו יובנו לפי מה שציין, לדברי הריטב"א הנ"ל, שיש חילוק בין נדרי איסור לנדרי מצוה, ונדרי תענית שאנו נוהגים זה נדרי מצוה, ולכן יש לומר דמה שאומר בלא נדר, יש לפרש שהכוונה בזה בלא נדר של איסור, אבל על כל פנים יש בזה נדרי מצוה, כי כל כוונתו באומרו בלא נדר, הכוונה בלא נדרי איסור, ורק שיהיה נדרי מצוה, ודוק היטב לשונו. ועל פי זה יש ליישב גם שאין דבריו סותרים זה לזה. והרווחנו בזה ליישב נוסח הסידורים, ונראה שתקנו נוסח בצורה שכזו שאין חשש נדרי איסור, ונדרי איסור יותר חמורים הן מנדרי מצוה, כי בנדרי איסור הוי כאילו בונה במה, והמקיים כאילו הקריב עליו קרבן כדאיתא בנדרים דף כ"ב עמוד א', וע"ע שם בחומר נדרי איסור, אבל נדרי מצוה רק נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה האם טוב לידור ולקיים, או עדיף לקיים בלא לידור, כדאיתא בנדרים דף ט' עמוד א'.

אך עדיין יש להקשות שהרי סתם בני אדם שאומרים בלא נדר כוונתם בלא נדר כלל, הן נדרי איסור, והן נדרי של מצוה, ואם כן כיון שבנדרים הולכים אחר לשון בני אדם, נמצא שאין כאן נדר כלל, ואין כאן קבלה לדבר מצוה, (הן אמת שאם יפרש במחשבתו שכוונתו רק בלא נדר של איסור אין הכי נמי שזה מהני, כי אין זה סותר למה שבפיו לגמרי ויכול לעשות פרוש לדבריו, עיין שו"ע יו"ד סימן ר"ח, אבל סתם בני אדם שלא חושבים על זה לא מהני).

וכמו שחשבתי כן ראיתי שכתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן רנ"ה, ע"ש היטב שזה כוונתו, וששתי ושמחתי שכוונתי לדעת גדולים. וראשית כל יש להבהיר דמה שכתבו האחרונים בשמו שסובר שיש לקבל תענית אף אם אומר 'בלא נדר', טעות גמור הוא שהרי כתב שם "אבל בלי חובה כלל דהיינו שאמר סתם בלי נדר, נראה דלא נקרא קבלה דהרי מפרש שיוכל להפסיק כשירצה ולא מועיל" עכ"ל. וע"ש שהעלה "ולענ"ד נראה נכון יותר לשנות כדי לצאת כל הדעות, וכדי שלא יטעה האומר, ולכן יש לומר 'בלי נדר הריני מקבל תענית לפניך למחר, ומוצא שפתי אשמור כדכתיב מוצא שפתך תשמור, ויהי רצון שיקובל לפניך כעולה ע"ג המזבח', וכהאי גוונא לדעתי אין בל יחל כיון שאמר בלי נדר אבל נשאר איסור מוצא שפתך תשמור וחייב לקיים דבריו וכמו שהארכתי בזה במקום אחר" עכ"ל. וע"ש בכל דבריו, וכוונתו היא שנדרי איסור יצא מהכתוב ריש פרשת מטות ונאמר שם 'לא יחל דברו', ועל זה לא עובר כיון שאמר בלא נדר, אבל אומר מהפסוק (דברים כ"ג) 'מוצא שפתך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלוקיך', ולפי האמור אלו הן ממש דברי שבט הלוי.

אלא שעדיין איני מבין מה תיקן, כי המקבל תענית שלא יודע הלכות נדרים יכול להבין שלא יהיה כלל נדר כלל בדבריו, ומה יעזור שאומר 'ומוצא שפתי אשמור', והרי מסר מודעה לפני כן שאין בדבריו נדר, ובלאו הכי כל דבריו שם לבאר אופן חיוב קבלת תענית לא ברורים לענ"ד, ולא צריך לכל דבריו לפי מה שכתבנו בספר נדרי לה' אשלם. (אש"ה: וע"ע מ"ש ביל"ק שם בסוף הסימן בעמ' ח).

ב' - בענין קבלת תענית כתנאי שאם יאמר מזמור לדוד, יהיה יכול לאכול: ובש"ו"ת תשובות והנהגות שם כתב על מנהג הספרדים וזה לשונו "ורק חכמי הספרדים דעתם שיכול להתנות להפסיק אימת שירצה, וכשגמר זהו תענית גמור, ולע"ד לדידן כיון שבשעה שצם כוחו להפסיק כשירצה, אין כאן חיוב מכח קבלה, שהתנה להפסיק כשירצה, אפשר שלא נקרא קבלה כלל, ולא מועיל בצום, וכן מצאתי בחתם סופר מביא בשם רבו הגאון הקדוש רבי נתן אדלר זצ"ל שאם קיבל צום באופן שיכול להפסיק בכל עת שירצה לא נקרא קבלה כלל, וע"ע בדברינו במועדים וזמנים ח"ה סימן ש"ה מה שביארנו" עכ"ל.

ואכן סברא זו שכתב כבר כתב לה החתם סופר, ואחר העיון בדברי החתם סופר יראה הרוואה שהחתם סופר בעצמו לא הבין מקור דברי רבו, ומכל מקום הביא ראיה לדברי רבו, שפירש הירושלמי באופן שיש ראיה לדבריו, אמנם מה נעשה שתוס' והרא"ש ועוד ראשונים לא הבינו דברי הירושלמי כך וכמו שכתב החתם סופר שם, וכן בשו"ע פסק כירושלמי זה לפי דברי התוס' וסייעתם, ולפי זה אדרבא מוכח משם בדיוק ההיפך, ואבאר זו.

זה לשון החתם סופר (חידושי חת"ס ע"ז דף ל"ד ע"א) "ואנא עובדא ידענא כד הוינא טליא שמעתי מפה קדוש מורי הגאון חסיד שבכהונה מו"ר נתן אדלער זצ"ל שהמקבלים תענית עד שיאמר מזמור פלוני או ילמוד פרק פלוני, שאפילו יושב כך בתענית כמה ימים אינו אלא תענית שעות, ולא נודע לי מאין לו זה. ולפענ"ד מקורו מהירושלמי (אמר נ"ץ זה לשון הירושלמי שהביאו תוס' שם ד"ה מתענין לשעות - רבי יוחנן מתענין לשעות דאמר רבי יוחנן הרני בתענית עד דנחסל פירקי, עד שתשלם פרשתי) וכך היה פרושו בירושלמי דודאי רבי יוחנן צם כל היום (דלא כתוס' שפרשו שהיה אוכל לפני כן ואחרי כן באותו היום), ואפשר אפילו בלילה שלאחריו, וכמה ימים, אך תלה נדרו בהחסלת פרקו, ובודאי אי לא הוי צם עד הערב, שזה אפי' תענית שעה לא הוה, דעד הערב בעי, אלא מיירי שצם, ואפ"ה לא הוה אלא תענית שעות דתענית צריך קבלה כדיליף הרי"ף במסכת תענית מדכתיב קדשו צום, וזה כיון דכל שעה בידו לסיים פרקו ולאכול א"כ לא הוה ליה קבלה אלא לשעה, ולפי זה אין הירושלמי מתנגד לש"ס דילן ומיושב פסק הרמב"ם דפסק כירושלמי ע"ש". עכ"ל.

וביאר דבריו שביירושלמי קרא לתענית רבי יוחנן תענית שעות, ובפשטות משמע שהיה אוכל באותו היום לפני ואחרי, דרך היה מקבל כמה שעות תענית עד אשר יסיים לימודו, וכן כתבו תוספות שם, והביאם חתם סופר שם לפני וכן פסק בשו"ע סימן תקס"ב סעיף י"א על פי תוס' זה והרא"ש, אבל החתם סופר מבאר שלא אכל כל היום כולו, כי ללא זה אין על כך אפילו תענית שעות, אלא דמקרי תענית שעות כיון שבידו לחזור בו, כאשר יסיים הפרק מהר, והוליד מכאן דין, שאפילו שצם כל היום כולו, כיון שיכול לחזור בו מתי שרק ירצה תענית שעות הוי.

ואחר שנתבאר שהבנתו בירושלמי מחודשת מאוד דלא כהראשונים והשו"ע דמבואר שתענית שעות מקרי כיון שלא היה רק לשעות, אבל לא משום שבידו לחזור בכל רגע, וכיון שכל הסברא שהוליד שאף כי מקבל מאתמול מקרי תענית שעות כיון שבידו לחזור, נפלה הראיה, וממילא אין לנו שורש וענף לחדש סברא זו, ושפיר הוי תענית גמור אם קבל מאתמול אפילו יעשה תנאי גמור באופן בכל רגע יכול לשבור התענית, כי היכן מצינו יסוד זה שכיון שבידו לחזור הוי תענית שעות, ואם משום שבידו לחזור, אם כן היה ראוי לומר שכלל וכלל לא הוי תענית, כיון שבידו לחזור, אבל זה אף הגאון הנ"ל לא אמרו,

ואדרבא מוכח בגמרא דהוי תענית אף שבידו לחזור שהרי רבי יוחנן בכל רגע היה יכול לסיים הפרק לפי חפץ לבו, ואפילו הכי הוי בגדר תענית.

ג' - בנוסח ספרד שמקבל תענית 'מעלות השחר', משמע דהוי רק תענית שעות: עוד הקשה לנכון בשו"ת בספר מועדים וזמנים ח"ד סימן של"ה שבנוסח ספר אומרים "הריני לפניך על תנאי תענית נדבה למחר מעלות השחר עד אחר תפילת ערבית" עכ"ל, ובנוסח זה משמע שאין כאן אלא קבלת תענית שעות, כי תענית גמור גם הלילה הוא תענית, והיה ראוי להזכיר עננו אף בתפילת ערבית אלא שאין נוהגים כן, ויום תענית הוא ורק שמונת באכילה ושתיה, וכידוע כל זה, ולכאורה לפי איך שמקבל תעניתו יוצא איפה שלא מקבל תענית אלא מעלות השחר, ואם כן אין זה אלא תענית שעות. וכתב כתב שאם מקבל תענית באופן זה יש לומר "הריני בתענית נדבה למחר, ואימת שארצה אוכל לומר מזמור לדוד ולהפסיק".

ותיתי לי שכבר הרגשתי בקושי זה בספר נדרי לה' אשלם עמוד סימן ס"ה בהערה, ותירצתי שאף כי באמת כך משמע פשטות הלשון, אבל כיון שזו הלכה ידועה שאם רוצה לאכול ולשתות בלילה צריך לעשות תנאי, דאם לא כן, אסור לו לאכול בלילה, אם כן וודאי שכוונתו היא לקבל גם בלילה בתענית, אלא דמה שנהגו לומר נוסח זה כיון שהיו כאלו רגילים לקבל תענית אכילה גמור גם בלילה וכיום הכיפורים, וכמו שיראה הרואה בלשון חכמים לבן איש חי ושאר ספרים שעוסקים בתיקונים, כתוב כן לקבל גם הלילה איסור אכילה ושתיה, ולאפוקי מתענית זו נהגו לומר שמקבל על עצמו רק במעלות השחר, ואם יקבל התענית כמו שכתב במועדים וזמנים שם "הריני בתענית נדבה למחר ואימת שארצה אוכל לומר מזמור לדוד ולהפסיק" אם כן היה משמע שגם הלילה הוא בכלל איסור אכילה ושתיה, ולכן דקדקו בנוסח (שמקורו בחיד"א מורה באצבע סימן קכ"ז) לומר מעלות השחר ועד תפילת ערבית.

ואין כאן משום חשש שמקבל תענית שעות, כיוון שידוע הוא שגם הלילה הוא בכלל התענית, וכנ"ל, ואין כאן משום דברים שבלב שסותר מה שבלבו למה שבפיו, דשפיר יכול להתפרש דבריו שהוא בתענית גמור, כי סתם 'תענית' הכוונה בזה תענית גמור, דתענית שעות נקרא תענית שעות, ולא סתם תענית בלשון בני אדם, וכל כהאי אמרינן אזלינן בתר פרוש דבריו מה התכוין, וכמו שאמרו גבי סתם נדרים לחמיר ופרושן להקל, וכאן אין צריך לפרש מה כוונתו כי ברור כך היתה כוונתו, עיין נדרי לה' אשלם סימן ס"א אות ג' בזה.

מכתב ה' - מבני יניק וחכים שימעון מהן הי"ז

לכבוד אבא היקר שליט"א

מה שבארת בח"ג עמ' פ"ט שקיבוץ הגליות הוא בתנאי שיבואו לחצרות קדשיך דוקא, יש להוסיף ממה שלמדנו כעת (שבת נצבים וילך) ביחד מה שכתוב בספר שמות (ג, יא) "ויאמר משה אל האלהים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים", ופירש רש"י: מי אנכי - מה אני חשוב לדבר עם המלכים. וכי אוציא את בני ישראל - ואף אם חשוב אני, מה זכו ישראל שתעשה להם נס ואוציאים ממצרים. ע"כ. ושאלת אותי, וכי משה רצה לקטרג בזה על בני ישראל, ומה איכפת לו אם הקב"ה יגאל אותם ממצרים ויביא אותם לארץ ישראל גם כשאינם צדיקים? (אש"ה: ראה בדברי שמואל עה"ת עמ' רכד). והשבת, שרואים מזה שסבר משה - שאם הם רשעים עדיף ישארו במצרים ולא יבאו לטמאות את הארץ הקדושה.

מכתב ו' - הרה"ג שמואל יואל סופר שליט"א (מהדיר שו"ת זבחי צדק השלם)

לכבוד מעלת ידידנו הגאון המופלא מהרש"ך נר"ו.

בח"ד סימן ד' אות ג' הביא מעכ"ת מה שכתוב בחידושי הרש"ש שמי שטעה ולא התפלל מנחה דמתפלל ערבית ב', שתפלת התשלומין אינה אלא רשות, דלא עדיפא מתפלת שעתה. ובאות ד' הדגיש שכל זה באופן שצריך להשלים תפלת מנחה בערבית, והשיג על מ"ש בשו"ת רבבות אפרים לדון שגם כשמשלים ערבית בשחרית זה רשות, דאי"ז כוונת הרש"ש ולא בזה דיבר. והנה בעצם דברי הרבבות אפרים, גם אם לא להם כיוון הרש"ש, נראה שנכונים הם, הגע בעצמך אם תפלת מנחה שהיא חובה כשמשלים אותה בערבית נעשית רשות, תפלת ערבית שהיא רשות כשמשלים אותה בשחרית אינו דין שתהא רשות, ואיך יהא אפשר לומר דחובה להשלים ערבית שבזמנה היא רשות, ואמנם שחרית חובה היא, אך מאי חזית ללכת אחרי הזמן שבו משלים ולא אחר התפלה עצמה שהיא העיקר.

[אש"ה: הנה כתוב בשו"ע (סי' קח ס"ג) 'הא דמשלים התפלה שהפסיד, דוקא בזמן תפלה, אבל בשעה שאין זמן תפלה לא', ויש לחקור בגדר תפלה זו של תשלומין, האם היא רק 'השלמה' לאחת מג' התפלות שצריך אדם להתפלל ביממה, או התשלומין 'מחיה' את התפלה שחסרה לו. ולכן צריך להסמיכה לתפילה חיונית בזמנה, והיא הנותנת את הכח לתפלה שמשלים. (וראה ביהודה לקדשו ח"ד עמ' ל בהערה מד. ועוד נתבאר במקומו בדיון לצאת ולהוציא י"ח במעשה אחד ב' חייבים שונים). ובזה תלויה ההנחה הנ"ל. ואכמ"ל].

ולדידן דאזלינן בתר פסק השו"ע ליכא נפק"מ, דערבית כבר קבלוה כל ישראל כחובה אכן לפי דברי הר"ף שערבית חובה רק באותה לילה שהתחיל להתפלל אותה ולא בשאר הלילות, נראה פשוט דאם לא התפלל ערבית כיון שהיא רשות ואינו חייב להתפלל אותה בזמנה, ק"ו שאינו מחוייב להשלים אותה שלא בזמנה, ולא יהא טפל חמור מן העיקר להחמיר בתשלומי ערבית יותר מעיקר עצם חובה בזמנה. ולפי הר"ף דתפלת ערבית רשות ורק באותה הלילה כשמתחיל להתפלל אותה נעשית חובה, לא שייך לומר כמו דברי הרש"ש דתפלת התשלומין של מנחה רשות, שהרי כשהתחיל להתפלל ערבית ראשונה נעשית לו חובה, וממילא מחוייב גם להשלים את מנחה. [אש"ה: לכאור' אינו מוכרח, ד"ל כי בערבית התחיל ולא במנחה, ולגביה הוי כלא התחיל בערבית].

וסברא זו אותה קח לי כי ישרה היא בעיני, דאם ננקוט דערבית רשות ממש [כדעת הר"ף היכא דלא צלי לה עדיין באותה הלילה, או לסברת הראב"ד בכל אופן שהוא], אין חוב להשלימה בשחרית וכנ"ל. וכן מצאתי בכלי יקר (ר"פ צו) שכתב וז"ל: כי אין לומר שמדבר במי שישכח ערבית שמתפלל שחרית שנים, שהרי ערבית רשות, והדבר שהוא רשות אינו צריך תשלומין. עכ"ל. [ע"ש דקאי לפרש אליבא דסברת בה"ג שיש תשלומין גם אם עבר זמן ב' תפלות]. ובודאי לא בא לחלוק על הגמרא, אלא לפרש. ולפי עיקרא דדינא דגמרא דלבה"ג אז היתה ערבית רשות ממש, משא"כ האידנא דנעשית חובה אין מקום לחידוש זה.

בסימן ו' בענין תשלומין לתפלת נעילה, דן כת"ר לומר בביאור דברי התוס' שתפלה שבאה מחמת מאורע אין לה תשלומין, שלא כאחרונים שהבינו שזה מצד הזכרת קרבן מוסף וממילא בנעילה שאין הזכרת קרבן יהא תשלומים. ויש לדון בזה עוד, דהנה התוספות במס' ברכות דף כ"ו ע"ב כתבו לשאול איך יתכן דמי שלא התפלל מנחה של שבת מתפלל בערבית ב' של חול, והרי הוא מתפלל יותר ממה שהוא חייב, דבמנחה של שבת יש ז' ברכות, ובערבית מתפלל י"ח ברכות? וכתבו לבאר דאין לחוש בכך, דמעיקר דינא גם במנחה של שבת היה לו להתפלל י"ח ברכות כך שלא הצריכוהו מפני הטורה. ולפי זה יש לדון בדבר חדש ולומר טעם נוסף שאין תשלומין לתפלת נעילה של יוה"כ פ' בתפלת ערבית, דהרי הסברא נותנת לומר דנעילה של יוה"כ היא בדוקא ז' ברכות, וגם מי שטעה והתחיל אתה חונן לא מסיים לברכה אלא פוסק, וכמו מוסף דלמעשה קי"ל דפוסק מיד ולא גומר הברכה שהתחיל בה. וממילא לפ"ז י"ל דאין תשלומין לנעילה מצד שיתפלל בה י"ח ברכות, ולא ז' ברכות שהיה חייב. וכל זה לא שייך בתפלת נעילה של תענית, כי בה מתפללין בלחש י"ח ברכות ובחזרה כ"ד ברכות כמ"ש הטור (או"ח ס"ס תקעט), ושם זה תלוי בב' הצדדים הנ"ל אם מה שאין תשלומין למוסף זה מצד מאורע היום או

מצד הזכרת קרבן. ויש לחפש אם דנו בזה באחרונים באמת מה הדין בנעילה של יוהכ"פ. ולפנ"ר נ"ל כעת דפוסק באותה ברכה.

[ובעצם מה שהסיק כת"ר באות ז' בכוונת דברי ושיטת התוס', כן מפורש להדיא בלשון התוס' הרא"ש שכתב: 'כיון שעבר זמן המוסף כיון שמוזכר בתפלת המוסף קרבן מוסף'. אמנם ציין לזה כת"ר בסוף הערה מ"ו אך לא הרחיב בזה ולא סייע מזה (אש"ה: היינו משום מה שכתבנו בעמ' לה במוסגר ד"ה וכו', שדברינו בעיקר רק מצד דברי התוס' והרשב"א. ותו לא. אף שיש מקום להקיש וללמוד מזה לזה). אמנם אחרי כוללות הכל כיון שבנעילה יש בקשת מחילה מצד עיצומו של יוהכ"פ, הרי זה כמו הזכרת קרבן, והרי זה כמסקנת כת"ר אך באופן אחר, דאע"ג דיש כאן הכרח לשלול מהדרך הראשון שהציע כת"ר בהבנת התוס', מ"מ אין תשלומין לנעילה. ונפק"מ אולי לנעילה של תעניות ושל מעמדות שהיו מתפללים אנשי משמר, דלא נזכר בה ענין יוהכ"פ, דלפי דברינו יהא לה תשלומין לפי תוספות, ולפי דברי כת"ר לא יהא לה תשלומין לפי תוספות].

בסוף סימן ח' הביא מעכ"ת קושיא מדוע לא תיקנו תפלה נוספת כנגד הקטרת אברים של תמיד של שחר כמו שתיקנו ערבית כנגד הקטרת אברים של תמיד של בין הערבים. ונלענ"ד ליישב, דהנה בילקו"ש (ישעיה רמז שצו) עה"פ צדק ילין בה, אמרו דתמיד של שחר מכפר על עבירות של לילה, ותמיד של בין הערבים על עבירות של יום. והרב כלי יקר (ר"פ צו) כתב להקשות מדברי מדרש זה על המפרשים שכתבו דעולה דהיינו תמיד של בין הערבים שאברים ופדרים שלו מתעכלים כל הלילה מכפרים על הרהור הלב המצוי בלילה, דהרי מפורש כאן דעיקול אברים ופדרים הנעשה בלילה מכפר על עבירות שביום. והקשה עוד, למה לא אמרו שתמיד של שחר זמנו כל היום, שהרי אברים ופדרים שלו קרבים כל היום כמו שאמרו לגבי תמיד של בין הערבים שקרב והולך אברים ופדרים שלו כל הלילה (כך הבתי מדבריו ע"ש). ותיירץ, שהחטא של היום כפול במחשבה ובמעשה, ועוד שכל היום אדם פנוי לעבירה, לכן אמרו באברים ופדרים כל הלילה לכפר על חטא שחטא כל היום, אבל תמיד של בוקר שמכפר על לילה מכפר רק על הרהור שבליילה ולא על מעשה. ועוד שרוב הלילה זמן שינה (עיי' מס' שבת סוף דף פח), וא"כ עולת הבוקר מכפרת רק על הרהור, ולכן לא פרטו דזמנה כל היום כי אין כאן צורך לכפר על חטא של כל הלילה. ע"כ. וזה עונה על השאלה שהביא כת"ר - מדוע לא תיקנו קרבן כנגד אבריו ופדריו של תמיד של שחר, דבהקדמה שנעשית זמן מועט כבר די בכחה לכפר על הלילה, וזה על דרך הרמז.

ועל דרך הפשט נראה, דשחרית ומנחה כנגד קרבן המעכב וחשוב, וערבית כנגד אברים ופדרים שאין מעכבים כפרה ולא חשיבי. ולכן היא רשות. ואם נזכיר אברים ופדרים בתמיד של שחר, זו הורדה במעלה. וזה כעין מה שהביא לתרץ - שלא רצו לתקן ב' תפלות בעד קרבן אחד, ולדברינו אין צורך לתקן זאת.

מכתב נוסף על ח"ה:

והנושא' בא, בחצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה': ירעם הים ומלאו תבל ויושבי בה (תהלים מזמור צ"ח, ו-ז).

א' - דקדק מעכ"ת יצ"ו בחיבורו המשמח אלקים ואנשים יהודה לקדשו ח"ה, בסימן י"ג אות ז', מ"ט כתוב "בחצוצרות וקול שופר", ולא כתוב בקול חצוצרות ושופר, או בחצוצרות ושופר, ומ"ט הזכיר קול בשופר ולא בחצוצרות. ונראה לבאר עפמ"כ במשנה במסכת ראש השנה (כז:) דבמקדש בראש השנה היו שתי חצוצרות מן הצדדין, ובאמצע השופר. שופר מאריך וחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר. ובעתעניות בשל זכרים, כפופין ופיהן מצופה כסף, ושתי חצוצרות באמצע. שופר מקצר וחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות. ומבואר בגמרא שם (כז:) דרך בבית המקדש יש גם חצוצרות וגם שופר יחדיו. אמור מעתה, דיש שינוי בין החצוצרות לשופר, דזימנין דמאריך השופר אחרי שסיים עם החצוצרות והיינו בר"ה, וזימנין דמאריך עם החצוצרות לאחר שסיים עם השופר והיינו בתעניות. ולהכי אפקינהו קרא בשינוי לרמז דאינם שוים בקול אלא עת להאריך ועת לקצר.

ב' - ומקרא נדרש לאחריו: "ירעם הים ומלאו תבל ויושבי בה", כתב מעכ"ת יצ"ו בסימן ג' לרמוז דהיינו מפני פחד ה' ירעם הים ומלאו, ומכאן רמז דדגי הים רועדים בחודש אלול מפני אימת מלך המשפט. ואפשר להוסיף, דדגים בלב מצולות ים זה רמז לת"ח העוסקים בתורה ואינם פורשים ממנה, וכמו שנמצא בדברי רבי עקיבא וישא משלו ויאמר כן לפפוס בן יהודה כנוצר במס' ברכות (סא:). אמור מעתה, דגם ת"ח העוסקים בתורה בחודש אלול רועדים מפני מלך המשפט, ולכן לומדים מוסר ואומרים סליחות. [ועל דרך המליצה אוסיף, דירעם הים מתפרש גם לשון שמחה כנוצר במפרשים שם, וכת"ר בחיבורו היקר המלא וגדוש בחכמה ומוסר בטוב טעם ודעת אשר הוציאו בחודש אלול, גרם דגם דגים שבים, ות"ח הנמשלים אליהם, שרועדים באלול, שמחו ועלו בשמחת התורה].

ג' - מעכ"ת יצ"ו בסימן י"ג אות ד' הביא מש"כ בסה"ק בן איש חי (נצבים אות ד) דאין להביא בר"ה ראש עז, כי הוא דינא קשיא ולכן טוב שלא יגדל אדם עז בתוך ביתו ולפחות בראש השנה ועשיית זיהר בזה, וכתב לבאר דרבנותא קמ"ל דאע"פ שאמרו הרואה עז בחלום שנה מתברכת לו, אעפ"כ לא יביא עז. ודפח"ח. ויש לעורר בזה ממ"ש בכף החיים (סימן תקפג אות כא): אין לאכול ענבים בראש השנה והטעם על פי הסוד - מעשה רב אות ר"ד. וכתב פעולת שכיר שם זכר לדבר עיין ברכות נ"ו ע"ב הרואה ענבים וכו' עכ"ל, ולפי זה משמע דוקא ענבים שחורים, אבל ענבים לבנים אדרבא סימן טוב הם כיעו"ש, וכן הוא בזהר פרשת תרומה דף קמ"ד ע"א. ומיהו עיין שם בזהר שכתב שהרואה אוכל ענבים שחורות בחלום מובטח לו שהוא בן עולם הבא יעו"ש. ואפשר לענין ראש השנה יש להקפיד שלא לאכול ענבים שחורים וגם להעלותם על השלחן בראש השנה יש להקפיד מן הטעם הנזכר שם בזהר. יעו"ש. עכ"ד. ולפי דבריו בענבים שחורות נמצא דיש חילוק בין רואה אותן בחלומו לבין רואה שאוכל אותן בחלומו, ואעפ"כ לענין אכילתן ולהביאן לשלחן בר"ה, יש להמנע, אע"פ שהאוכלן בחלום מובטח לו שהוא בן העוה"ב. אמור מעתה לחלק כן גם לגבי עז איפכא, דאע"פ שהרואה עז בחלום שנה מתברכת לו, יש להמנע מלהביאו לשלחן ומלאוכלו בר"ה. [ואפשר שטעם הבא"ח להחמיר בזה בכל עשיית עד יוהכ"פ, מפני שביהכ"פ מביאים ב' שעירי עיזים קרבן אחד לה' וקרבן אחד לעזזאל]. והבט ושא עניך בקרבנות שבפרשת פנחס רק ביום ר"ה נאמר "ושעיר עיזים אחד חטאת לכפר עליכם. ועיין בה.

מכתב ז' - הרה"ג מתתיהו גבאי שליט"א (מח"ס בית מתתיהו, ושא"ס)

לכבוד ידידי הרה"ג הנפלא חריף ובקיא להפליא ומעלה פנינים יקרים, רבי שמואל כהן שליט"א, מח"ס רבים ומועילים. יישר כחו על הקונטרס 'יהודה לקדשו' ח"ה המלא וגדוש בתוכן רב ועצום. וארשום כמה הוספות.

א' - בעמ' ז' אם יש מ"ע בחצי שיעור: עי' מה שהארכתי בבית מתתיהו ח"ב סי' ו' אות ז. וע"ע בס' מרוב כל - עניני חצי שיעור ענף ג'. ע"ש.

ב' - בעמ' ק"ח האם לומר 'הריני בא לקיים מ"ע מהתורה' ביום ב' דר"ה בתקיעת השופר: בס' מועדי הגר"ח ח"ב סי' תקט"ו שאלתי זה למרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, והשיב יש מדלגין. והבאנו שכן עורר הגרא"י ולזניק זצ"ל בס' ישורון חלק כ"ו עמ' תצ"ג דביום ב' דר"ה התקיעת שופר הוא דרבנן, והוי בבל תוסיף ע"ש ובשו"ת פאת שדך ח"ב סי' ק"ח ע"ש. אולם בשו"ת תשובות ישראל ח"ו סי' ע"ב אות י"ז כתב שא"צ לדלג הנוסח ע"ש. ועי' בבית מתתיהו ח"ב סי' כ' אם בנוסח לשם יחוד בספירת העומר ידלג הנוסח 'כמ"ש בתורה' להסבירין שספירת העומר בזה"ז מדרבנן, והוי בל תוסיף, ע"ש כל השיטות בזה. וע"ע במ"ש מו"ח בס' דברי דוד ח"ב סי' תפ"ט ס"א, ובשו"ת מחקרי ארץ ח"ח סי' ק"ג, ובס' תספרו חמישים יום פ"ט ס"ו, ובס' מדושני עונג סי' נ"ז, ובמועדי הגר"ח ח"א סי' ק"ג מה שצייתי בזה, ובדברי ידידי הג"ר יהודה חטאב בקובץ יתד המאיר אייר תשע"ח סי' קכ"ה. ע"ש.

ומ"ש בעמ' ק"י בענין שומע שופר ביום ב' דר"ה וסבור שהוא דאורייתא, אם יצא. עי' במועדי הגר"ח ח"ג סי' ת"פ בכיון בפרשת זכור למצוה דרבנן אם יצא י"ח, והשיב יתכן שיצא וצ"ע. וע"ש מה שציניתי בזה. ובשו"ת וישמע משה ח"ז סי' כ"א הביא ממו"ר מרן הגרב"ד פוברסקי - שאם כיון בק"ש למצוה דרבנן יצא. וע"ע בשו"ת דעת ישראל הל' ק"ש על סימן ס' סי' ע"ב, ובשו"ת תשובות ישראל ח"ח סי' קכ"ב, ובשו"ת מרכבות ארגמן ח"א סי' ד. ע"ש. ובס' מועדי הגר"ח ח"ב סי' קפ"א השיב בכיון באכילת מצה שהיא מ"ע מה"ת, דיתכן שיצא וצ"ע. ע"ש מה שהבאתי בזה. ויש עוד הרבה להוסיף, ועוד חזון למועד. בברכה מרובה. מתתיהו גבאי.

מכתב ח' - הרה"ג ר' חננאל יאיר מזרחי שליט"א (מה"ס ריח הלבנון, וש"א"ס)

אפתח במאי דסליק בח"ה ס"ב - הביא מכתבי אביו וצ"ל ואברהם זקן בא בימים - בא בכל ימיו שלא הוציאם לבטלה, כי על ידי לימוד התורה בכל הימים זוכה לחלוקא דרבנן לעלמא דאתי לפי הזה"ק, ויש לציין שנראה שהגאון המנוח היה חי לדברים אלו תמיד שכן כדברים האלה הביא ממנו גם חמיו הגה"צ רבי משה עמבר וצ"ל בספרו יראת השם (מהד' תשנ"ד עמ' לו) וצ"ל ואברהם זקן בא בימים וגו' שבחיי האדם הימים אשר עסק בהם בתורה ובמצוות ובמעשים טובים הם נקראים חיים ובהם הוא נקרא חי ובימים שעבר על רצון הבורא יתברך הוא קרוי מת ועל פי זה יובן המקרא ואברהם זקן בא בימים שכל ימי חייו היו שלמים בתורה ובמצוות ובמעשים טובים וזהו בא בימים עם כל ימי חייו, מפי חתני רבי יהודה ודברי פי חכם חן עכ"ל.

ועוד ראיתי בספר יראת השם שם (עמ' קח) שהביא ממנו בזה"ל אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם כי כספו הוא - יש ללמוד מכאן על חיוב התפילה בכל יום כמו שמואב בתיקוני הזוהר ישיש אנשים שאינם מתפללים כל השנה ורק באים ביום הכיפורים שהוא יום אחד או יומים בשנה שהם שני ימים של ראש השנה לתפילה רק כדי לבקש את פרנסתם ואז תפילתם לא מתקבלת וזהו לא יוקם מדוע כי כספו הוא באים להתפלל לצורך פרנסתם ובריאותם ולא לשם שמים, מאת חתני יהודה כהן נר"ו עכ"ל, ונראה שאף חידוש תורה זה משקף את דמותו בחינת נאה דורש ונאה מקיים, שהיו כל מעשיו לשם שמים כפי שניכר לכל מעיין בקונ' יהודה לקדשו על אישיותו הגדולה.

בח"א וכן במכתבי החכמים בח"ג בענין איזה מההורים כוונתו משפיעה יותר על הוולד, יש להוסיף מדברי הגרי"ח בספר עוד יוסף חי דרושים (פר' קדושים עה"פ איש אמו ואביו תיראו) וז"ל: גם זכותו (לשון זיכור) של החומר תהיה מכח מחשבה של אב ואם דאם יתכוונו לש"ש מולידים בן בחומר זך ולכן הקדים האם שאמר אמו ואביו כי היא פועלת בדבר זה של זכות חומר הוולד יותר מן האב, ומאחר שמחשבת האב והאם בעת שנוקקין זה לזה פועלת בוולד זכות החומר אם תהיה כוונתם לש"ש, לכן עצתי לכם שתהיו מקיימים מצות עונה שלכם בלילי שבת שהוא עת רצון ויגיע לוולד זכות וטהרה לא מבעיא בעונה של הריון אלא אפי' בעונה שאחר הריון יהיה תועלת להעובר מן התשמיש וכו' עכ"ל.

בח"ג ס"ד הרחיב לדון כיצד שמחו ישראל בט"ו באב שהיה בתוך ל' ימי בכי אבלו של אהרן, ראה להג"ר שאול מאמסטרדם בספר בנין אריאל עה"ת (חדרי תורה ריש פר' מסעי) שעמד בכעין זה וכתב שזמן רב היה קשה לו בדברי התוס' בב"ב קכ"א שבט"ו באב נתייחד הדיבור עם משה מהא דכתבו התוס' בקידושין לח שבח' בניסן דיבר הקב"ה עם יהושע אחר שתמו שלושים ימי אבלו של משה וקודם לכן לא דיבר איתו כי אין השכינה שורה מתוך עצבות וא"כ איך בט"ו באב נתייחד הדיבור עם משה מאחר שהיה בתוך ל' ימי אבלו של אהרן, וכתב ליישב דשאני דיני אבלות של כהן גדול משאר העם ולמשה היה דין כה"ג ע"כ, אולם זה לא יישב את הערת כת"ר משמחת כלל ישראל יום זה. וראה עוד בספר הוגי שעשועות (פר' חוקת) שעמד ג"כ בקושיית הבני"א והוסיף את הערת כת"ר וכתב לחדש שבאמת הפסיקו את האבלות על אהרן ליום אחד ולמחרת ט"ו באב חזרו לאבלם וממילא גם הדיבור למשה היה רק באותו יום ולמחרת פסק עד ר"ח אלול.

בח"ה במכתבו של הגרש"י סופר עורר על מה שראה באיזה עדה שמנהגם בפר' בלק להמשיך הקריאה בפר' פינחס עד בריתי שלום, מהמבואר בזוה"ק שכל פרשה צריכה להיות בפנ"ע, יש לציין שבכמה קהילות היה נהוג מנהג זה כדי לסיים בדבר טוב, וכמו שכתב הרה"ג ע"צ מלמד זצ"ל בספר פרקי הלכה ומנהג (עמ' 110) שכך היה מנהג פרס, ובקובץ יתד המאיר (אייר סיון תשס"ט עמ' 5) כתב שכן מנהג לוב ע"ש, וכבר נמצא מנהג זה בספר המנהג (הוצאת מה"ק, סוף ענין שמחת תורה סי' סב) בזוה"ל מכאן לקורא בתורה שצריך לפסוק בדבר טוב ולסיים בדבר טוב ומכאן סמך למנהג רוב ספרד וצרפת ופרובינצא בסוף פר' בלק שקורין בפנחס עד בריתי שלום לסיים בדבר טוב עכ"ל, ובספר עלי תמור (ירושלמי ברכות פ"ה ה"א ד"ה שכן מציונו) הביא שכ"כ בספר תיקון יששכר שיש מנהגים שקורים עד בריתי שלום כדי לסיים בדבר טוב אך אין נוהגין כן ע"ש, [ולע"ע לא מצאתי שם שדיבר מזה]. וכן בקובץ הקדמון 'זרע אנשים' (שהיה אצל החיד"א בכת"י, ונדפס בחלקו בהוסיאטין התרס"ב, ושם בסי' כא) הובאה תשובת הג"ר יעקב מאייו אל הג"ר שמוחה לוצאטו (מחכמי דור דעה שלפני ארבע מאות שנה) שמעיד ג"כ על מנהג זה בעיר קורפו ושהוא מנהג ותיקין מימי גאוני עולם שבשבת פר' בלק מוסיפים פסוקים מפר' פינחס עד בריתי שלום, אלא ששם ביאר טעם הדבר היות והכל ענין אחד שכרו של פנחס על שמסר נפשו לקדש את ה' ולכן צריך להסמך זאת, ושם האריך טובא בהערה זו אם לקיים מנהג זה היות ולכאורה הוא נסתר מהמבואר בזוה"ק (פר' ויקהל דף רו ע"ב) שאסור לערב פרשיות וכל אחת צריך לקרוא בשבת שלה דווקא, וסו"ד העלה שאין במנהג זה נדנד אסור בין מדברי הפוסקים ובין מדברי הזהר ע"ש באורך.

מכתב ט' - מבני יניק וחמים משה כהן הי"ו

לאבא היקר שליט"א

ראיתי בח"ה סימן ג' שהביא מה שאומרים שבחודש אלול אפילו הדגים שבים רועדים. ונראה לי כי מה שהיום לא רואים שהדגים שבים רועדים בחודש אלול, זה בגלל שגם אנחנו לא רועדים, והמעשים שלנו משפיעים על כל העולם.

ובספר דורש טוב (אלול עמ' שס) מובא מרבי שלום שבדרון שאמר כי אמו אינה מבינה איך אינו רועד בימים הנוראים, וטענתה בפיה, שאפילו הדגים שבים רועדים בחודש אלול, ואיך אתה משתובב ולא רועד, וכך היתה טוענת אפילו לפעוטות שלא הגיעו להבנה. ושם הביא עוד מהפחד שהיה בעבר, וביאר מדוע זה נחלש אצל בני הדור האחרון. ע"ש. אבל זה גרם שגם שאר הבריות כבר לא רועדים.

מכתב י' - הרה"ג שמואל בן יחזקאל שליט"א

אנחנו נהנים בכל פעם ממה שכת"ר כותב, וקוראים לדברים בשקיקה רבה, ומעריכים מאוד לאביכם הגדול זצ"ל שחי בתוכנו ועם כל גדלותו הצניע את עצמו מאד.

מ"ש בח"ה סימן ג' למצוא מקור וטעם למה שאומרים שבחודש אלול אפילו הדגים שבים רועדים. לענ"ד נראה בהקדם מ"ש בשער רוח הקודש (דף מד): ותחלה צריך לכון דרך כללות. כי כל זה החדש של אלול הוא סוד שם ידוד דס"ג ואהיה דיודי"ן שהוא בגי' קס"א. ואלו נרמזים בתיבת אלול כי ב' אותיות אל הם גי' יודין ואל"ף שבשם ס"ג כנודע שמהם יוצא שם אל כנו' בזוהר פ' פנחס (דף רמ"ז ע"ב ברע"מ) וב' אותיות ול הם שם א"ל היוצא מגי' יודי"ן וא' ג"כ דקס"א. כי גי' יודי"ן שבו הם ל' ובמקום אות א' הושם במקומה אות ו' כי האל"ף נעלמת בוא"ו זה. ולכן נקרא אלול"ל. כי בכל החדש הזה ראוי לכון בשני שמות אלו. והנה ב' שמות ס"ג וקס"א הנז' הם בגי' דר"ך. וז"ס הנותן בים דרך (ישעיה מג) כי מלת בים"ם הוא שם של ב"ן דההי"ן, וב' שמות הנז' עולים בגי' דר"ך שמאירים בהם שם ב"ן הזה שהוא בגי' בים"ם. ודרך זה נפתח בכל חדש אלול. עכ"ל. בברכת אוהב דבק מאח.

מכתב י"א - הרה"ג איתמר דרגולי שליט"א (מח"ס ואד יעלה, ושאי"ט)

מש"כ בכ"ה עמוד ט"ז אותיות ב' ג' מקור למאמר שבאלול דגים שבים רועדים, מתהילים פרק צ"ו וצ"ח ודברי הימים שכתוב בכל המקומות הנ"ל, "ירעם הים ומלואו", ופרש"י בדברי הימים כל בריות שבים, ושכ"כ בסידור הרוקח - תנינים ודגים שבתהומות, אך במק"א פירש הרוקח דגי הים. [וזה דרכו באגדות, כמו שכתבתי בניצוצי אד"ר ע"ס הרוקח שעתיד לראות אור בקרוב בעז"ה]. והוסיף עוד, מהכתוב ביחזקאל דמפורש שם ורעשו מפני דגי הים:

יש להוסיף מהפסוק בהושע פרק ד' פסוק ג', "על כן תאבל הארץ ואמלל כל יושב בה בחית השדה ובעוף השמים וגם דגי הים יאספו". וע"ש בתרגום שכתב - ואף נוני ימא יזערון מן קדם חוביהון. והובא ברש"י שם, ופירש לשון כליון כמו אסוף אסיפם. ועי' ברד"ק שפירש את כוונת הפסוק וגם דגי הים, דהיינו לא מיבעיא שוכני הארץ. ועי' במלבי"ם שם שפירש, שלא רק הבע"ח המדברים אלא אף דגי הים. ובמצודות שם פירשו, שהוא ע"ד הפלגה. ובגמרא קידושין דף י"ג ע"א פירשו שאפילו שדגים לא נענשו במבול, מ"מ כאן יענשו ע"ז. ע"ש. והנה הפסוק הנ"ל מדבר על עבירות שעושים בני אדם כגול וניאוף, ולכאורה צ"ע שבכל המקומות שהביא כת"ר בתהילים דברי הימים וביחזקאל, מדובר על לעתיד לבא, ולא כתוב בהם חיות השדה ודגים, חוץ מיחזקאל, וגם שם פשיטא ליה דגי הים ואח"כ מביא עוף השמים וחית השדה, משא"כ בהושע שמיירי בזה"ז כתוב קודם חיות השדה ורק אח"כ מרבה דגי הים, וכמבואר בקידושין דף י"ג שצריך לרבווי לדגי הים. ויש לחלק בין פורענות שתבא קודם על הבע"ח, למה שרועדים הדגים מחמת שלא חטאו בעץ הדעת וכמו שהביא. אכן אפשר"ל עוד, שיש לחלק בין הזה"ז שאז אין מעלה בדגים, לבין לעתיד לבא. ועי' מס' חגיגה דף ד' - דגים שבים גדול אוכל את הקטן. ובמס' חולין דף ה' - בני אדם חיים בזכות בהמה, והיינו דכתיב אדם ובהמה. ועי' עוד במה שהביא כת"ר מהר"ן במס' שבת דף ק"ח, שהדגים לא פסקה זוהמתן.

ואפשר"ל עוד, שהכוונה בדגים ללוייתן שעתיד הקב"ה לאכילו לצדיקים לעתיד לבא ולשוחטו, ועי' ב"ב דפים ע"ד וע"ה ומס' פסחים דף קיט ע"ב, ובראשונים, ולכן ירעם לעתיד לבא. או שתנינים ע"ד תנין שמרבה לבכות במס' סנהדרין דף נ"ט ע"ב. ובזה אפשר"ל מה שהדגים רועדים ערב ר"ה, ע"ד דלא ידעו אם נתבעים ליום הדין הגדול, ועי' מס' חגיגה דף ה' ע"ב והבן. וידוע לפרש עוד שהצדיקים מתגלגלים בדגים ולכן רועדים בערב ר"ה. ואין לי ידע בנסתרות.

ומעיקרא יש לכאורה לדחות את מה שהביא מרש"י בדברי הימים, שירעם הים ומלואו הכוונה לדגי הים, שי"ל שזה דעה כמעט יחידאה, שרש"י בתהילים בב' המקומות לא כתב כן, וידוע דרש"י בדברי הימים אינו לרש"י, ועיין לרב אחאי גבור בארץ עמ"ס נדה כללי רש"י סימן ה', וכידוע. גם מסברא היה מקום לחלק, דבתהילים ודברי הימים מדובר על הבריאה כשמים וארץ, וא"כ דומיא דהכי הים, הכוונה לבריאת הים, משא"כ ביחזקאל דמיירי בחית השדה ועוף השמים, דומיא דהכי דגי הים. אכן כשברקתי ראיתי דאף שיש שפירשו דאין הכוונה לדגי הים, כהמלבי"ם בתהילים פ' צו ובדברי הימים פירש דהוא ע"ד משל, מ"מ הרד"ק בתהילים פירש על דגי הים, ונפקא ליה מתיבתא ומלואו ודו"ק במה שהקשנו. וכ"כ במצודות בג' המקומות. אך בכתוב ביחזקאל נסתפק הרד"ק אם הוא כפשוטו. וכיוצ"ב כתב המלבי"ם והמצודות שם. ומה שדייק הרד"ק מדכתיב ומלואו, אפשר"ל דהכוונה ללוייתן או תנינים, וכמו שכתב הרוקח. ואפשר"ל דהכוונה לשרו של ים, עי' מס' שבת דף פ"ט ע"א ועוד, ועי' מס' ב"ב דף ע"ד שהרגו הקב"ה. ע"ש. ואפשר"ל כמו שכ' המלבי"ם בתהילים שהכוונה שהים יעלה על גדותיו, וכעין זה כ' הרמב"ן עה"ת עה"פ הים ראה ויונס שאומרים בהלל, שהכוונה לרעש [רעידת אדמה]. וע"ע בזכריה, שלעתיד יחצה הר הזיתים. ואכמ"ל. ועי' בכל זה לענין אכילת דגים בשבת. ובמש"כ בספה"ק.

מש"כ בעמוד ח"י בסוף הסימן, לדקדק שהדבר היה על נהרות בבל שבכו בני": יש לפרש עוד, ע"ד מ"ש במס' שבת דף ס"ה ועוד, מטרא במערבא סהדא רבה פרת. ולכן נזכרו בא"י ובכו.

ויה"ר שנוכה לבנין ביהמ"ק בקרוב ממש אמן. צעיר התלמידים איתמר דרגולי.

מכתב י"ב - מבני יניק וחכים יחזקאל כהן הי"ד

לאבא היקר שליט"א

א' - ראיתי על העטיפה של ח"ה שהבאת מה שכתב סבא זצ"ל כי אלול ר"ת "אהוב למעלה ונחמד למטה".

ב' - ובתוך הספר בעמ' י"ח קישר סבא לזה עם מה שאמרו במס' יומא דף פ"ה ע"ב בעניין עברות שבין אדם לחברו ובין אדם למקום.

ויש להוסיף על א' - כי ראיתי בספר דורש טוב (אלול עמ' קג) שגם רבי שמחה זיסל מקלם תלה על דלת הישיבה מודעה שבה כתוב שאלול ר"ת - "אהוב למעלה ונחמד למטה". וגם רבי מאיר חדש היה נוהג לזרו בשיחה הראשונה שמסר בחודש אלול בכל שנה - על הארת פנים.

ועל ב' יש להוסיף - כי ראיתי בספר והגדת (עמ' עמ' 56) שיש עוד ב' ר"ת לאלול: א' - אני לדודי ודודי לי, ב' - איש לרעהו ומתנות לאביונים. ויש לבאר כי ר"ת א' (אני לדודי) = כנגד אהוב למעלה. ור"ת ב' (איש לרעהו) = כנגד ונחמד למטה. [ולא לחינם סבא זצ"ל כתב לר"ת זה, וגם הבאת אותו על העטיפה].

ג' - וזה גם הענים שהבאת בעמ' קיח שאחד מהעצות לזכות בדין בימים הנוראים - זה להיות אדם שאחרים צריכים לו, ולרבות ברעים, שבאופן זה גם אם לא ניצל בזכות עצמו, ניצל בזכות התלויים בו.

מכתב י"ג - הרה"ג נסים בן שמועון שליט"א (רב ומו"צ בביתר עילית)

כבוד הרב הגאון רבי שמואל כהן שליט"א, יש"כ על החיבור הנפלא.

א: מה שכתב כבודו בח"ה סי' ד' לדייק שהבא"ח דיבר על עשרת ימי תשובה ולא על חודש אלול, כבר העיר ע"ז הגר"ח סופר שליט"א לפני כמה שנים, ונדפס בספריו ובגליונותיו, ע"ש. (אש"ה: ע"ע בעמ' כט מ"ש מדבריו).

ואגב אורחא, אוסיף טעות נוספת שטועים בה, שרבים מהדרשנים אומרים שכל יום מימי עשרת ימי תשובה מתקן את כל ימות השנה, כגון יום ראשון מתקן את כל ימי ראשון של השנה שעברה וכן ע"ז הדרך, ובאמת שזו טעות, כי המקור לזה הוא ביערות דבש והביאו המשנ"ב, ושם מפורש כותב שזה מתקן את כל הימי ראשון של כל החיים שעברו על האדם!!! ואם אדם ידע זאת, זה יעורר אותו לנצל את הימים הללו עוד יותר. ...

[אש"ה: אכן ראה במשנ"ב סי' תר"ג ס"ק ב', שכתב בשם היערות דבש, שהתשובה הימים אלו מועילה על מה שפגם בכל ימי חייו. (ונוכח בח"ה ס"ע כט). ובאמת שכבר מפורש כן בדברי האריז"ל בשער הכוונות (דף צ ע"ג). וביאר החיד"א בס' דברים אחדים (דרוש כ) שזו מעלת ימים אלו - לכפר גם על שניה אחרת. ע"ש. ומוזה יש להעיר על מ"ש בדרושי הצ"ח (דרוש יט) בשם האריז"ל שמתקן מה שעשה באותה השנה. וכתב להביא לזה מקור מומ"ש במס' חגיגה (ה). ע"ש. (והו"ד בהערות שבשעה"כ מהדורת אור לישירים). וראה עוד בדברינו במכתב הבא].

[עוד כתב לי:]

ב: הנה ברור לנו שכל איש ישראלי יש בכוחות נפשו לקיים כל התורה, אא"כ יש איזה אונס חיצוני כגון חולי או תינוק שנשבה וכדו. אלא שמאידך גיסא מקובל בפי רבותינו בעלי המוסר בפרט בדור האחרון, בחודש אלול לקבל קבלה קטנה, והרבה טעו מזה שבאמת אדם שהתרגל לכמה עבירות אין בכוחו בבת אחת להשתנות בהכל, ולפי"ז למדו שכל שאר העבירות שעושה בינתיים ולא משתנה הוא אנוס. והנה לאור האמור ברור הדבר שבכח האדם להשתנות בהכל, לו רק היה עושה כל מה שבכוחו, אלא שצ"ע באמת איך מסתדר עם מה שאמרו לקבל קבלה קטנה. חשוב לי דעת כת"ר בעניין חשוב זה שהוא דבר שהדור הצעיר סבוך בו, והוא מיסודות הדת, דמאחר ויש שחושבים שאין בכוחם להשתנות אלא דבר

קטן, בזה מאשרים לעצמם הרבה מהעבירות, והוא דבר שפעמים יכול לגבול בחשש כפירה, ובחסרון בעיקרי אמונה של שכר ועונש. על כן תשובת כת"ר חשובה בזה להעמדת הדת על תילה. [אפשר לומר שהקבלה קטנה היא אחר שרוב בני"א לא פועלים להשתנות בצורה נכונה וכשפועלים בצורה לא נכונה יכול לבעוט בהכל, על כן מציעים לעשות קצת ובטח, מאשר הכל ולצאת בלא כלום].

והשבתי: אכתוב בקצרה, שמעתי כמה פעמים מהג"ר דוד כהן שליט"א (ר"י חברון) שהרעיון כמה שכתבו שיקבל קבלה קטנה וכו', היינו כדי שיהיה מתייצב על דרך טובה, כלומר שדנים את האדם רואים לאיזה כיוון הוא הולך בחיים, האם בדרך טובה ותשובה, או ... ובשביל להעמיד את עצמו בדרך טובה צריך שמעכשיו יתחיל לעמוד בה, וההתחלה היא אפילו על ידי שינוי קטן שעושה כעת. אבל ברור שצריך להמשיך וללכת בדרך ולתקן הכל במשך השנה. ולגבי תינוק שנשבה וכדו' שזכת חוזר בתשובה, כבר היתה לי בזה התכתבות עם ת"ח אחד, ונדפסו הדברים בס' דברי שמואל (עמ"ס קידושין ע"א קעה-ו ואילך). ע"ש. ומשם תקיש גם לכאן לגבי כל יהודי שחוזר בתשובה על פרטים מסויימים, שברור שצריך לעשות כפי יכולתו שלב אחרי שלב.

וכתב לי: י"ש"כ. ראיתי מש"כ בדברי שמואל עמ"ס קידושין שם. ואשאל מה ההבדל בין חילוני שכתבתם שהוא "אנוס" כי לא יכול ברגע אחד, הרי בתורה רואים לא כך לגבי חינוך לקטן. שהרי מן התורה אין על האב חובה לחנך את בנו, ועד גיל בר-מצוה רשאי הנער לנהוג כרצונו ללא כפיית מצוות. אולם חכמינו ראו ברום שכלם ובעומק בינתם כי מציאות זו עלולה להביא לידי תקלה גדולה, שהרי אדם שלא הרגיל את עצמו בעול תורה מאז קטנותו, וחי חיי הפקרות ופריקת עול, לא יוכל לכשיגדל לשנות את הרגליו ולהכניע את ליבו ברגע אחד. משום כך תיקנו חכמים את חובת החינוך משנים קדמוניות, כדי שהילד יתרגל בהדרגה לקיום המצוות עוד בצעירותו, וכאשר יגיע אל שער הגדולים ויעמוד בדעת עצמו, יוכל בנקל לשאת בעול תורה ומצוות המוטל עליו מן התורה.

נמצאנו למדים מזה שורש הדבר: מן התורה גופה, בכוחו המוחלט של האדם – לו היה משתמש בכל מעוז כוחותיו – לקבל עליו את עול המצוות בשלמות ובבט אחת, אלא שחכמים, בראייתם המרחפת על מציאות הנפש, תיקנו את סולם ההדרגה בעולם החינוך כדי למנוע את מכשול ההרגל. [וגם מדרבנן אינו אנוס אלא שצריך לפעול בצורה הדרגתית כדי שלא יבעט].

וכתבתי לו: י"שר כח על החשבון עם ההרגש, אכן הוא נכון רק למ"ד חינוך דרבנן, אבל כבר נודע דפליגי בזה קמאי ובתראי, וי"א שחינוך דאורייתא, ועוד כי יש שכתבו כי גם למ"ד דרבנן יש דברים שזה מדאורייתא (כת"ת, שבת וכו'), והם עיקרי הדברים הכוללים והתמידים. ואכמ"ל. ועכ"פ אף אם נקוט שחינוך רק מדרבנן בכל מכלל, לכאן יש לחלק בין קטן שמגדיל, ועדיין לא הושרש כך כך ברע, וגם אז מקבל ליצר הטוב וקל לו יותר להתרגל לטוב, לבין מי שגם אחר שגדל הלך לפי שרירות לבו, ועכשיו רוצה לשנות לדרכו ברגע אחד. שכמעט ואנוס הוא על הדבר.

מכתב י"ד - הרה"ג יוסף חיים מזרחי שליט"א (מהדיר סידור עזר יוסף חי)

לגבי מאמרו בח"ה סימן ד' [שדברי הגר"ח נכתבו] בענין עשרת ימי תשובה. הראוני מה שכתב רבנו במקום אחר - בן איש חיל ד' תשובה ב' (מובא באוצרות חיים מועדים עמ' קטט): 'ואם כן איך יתן האדם מרגוע לנפשו בימים אלו, אשר כל רגע שוה חללו של עולם'. בברכה.

[אש"ה: עיינתי כעת בגוף הדברים שם, ולא אמנע טוב מלצטט גם לתחילת דברי הגר"ח שם, שכה כתב: ולכן צריך האדם לזיז את ימיו אל הרבות בתשובה ובעסק התורה, ולהשתדל בתיקון הנפש בסיגופים ותעניות כפי יכולתו. ובפרט מה שאמרו המקובלים זלה"ה כי בימים אלו יתגלו עשר ספירות דבינה, אשר משם הוא עיקר סליחת העון. וכתבו בשם רבינו האר"י זע"א שאם יתענה האדם בעשרת ימי תשובה בימים שבין ראש השנה לכפור כל יום מימים אלו יכופר לו על אותו היום שבכל השנה כולה. ואם כן איך יתן האדם מרגוע לנפשו וכו'.

עכ"ל. וראה מזה שכתבנו במכתב הקודם (של הרה"ג נסים בן שמעון אות א) שבדברי האריז"ל מבואר שבעשרת ימי תשובה כל יום מתקן מזה שעשה באותו היום בכל השנים, ולא רק של אותה השנה. ומזה לכאן צ"ב מהו שכתב הגרי"ח כאן - יכופר לו על אותו היום שבכל השנה כולה. ואולי הגרי"ח לקח לדבריו ממ"ש הצ"ח (הג"ל במכתב הקודם), ולכן כתב "כתבו בשם רבינו האר"י זיע"א". או שמא צ"ל שלכן כתב 'השנה כולה' - דהיינו גם בשאר השנים. וצ"ע].

מכתב ט"ז - הרה"ג ישראל שרית שליט"א (מח"ס שימחתי בישועתי, ושא"ס)

ח"ה סימן ד' אות ד': יש בספר לשון חכמים לימוד ליוצא בין העצים וכדו', ושמעתי (אולי מהרב"צ מוצפי) שייסדו על עצמו תחילה, בראותו שהוצרך לכך.

[ובעצם הנדון יש לציין כי בשו"ת אבני נזר (או"ח ר"ס ש"ו) כתב לגבי חודש ניסן: 'מים אלו יקרי הערך שעה ליום יחשב'].

ס"ס ו' (סוף עמ' נב): חכם שלום כהן זצ"ל (ר"י פורת יוסף) היה מבאר בזה 'שלך גדולה משלהם' - שהם אמנם עשו דבר גדול, אבל חד פעמי בחנוכת המושכן, ואילו אתה אהרן עושה הטבת והדלקת הנרות בכל יום ויום עבודת ה' תמידית ברענונות ראשונה 'שלא שינה', וזה גדול משלהם, ששלהם קל להתלהב לדבר חד פעמי. וצירף לזה דברי הרמב"ם בפיה"מ 'הכל לפי רוב המעשה'. ושור"ר שדברי הרמב"ם נדפסו לקמן עמ' קיג.

סימן ח' אות ג': זכורני שחכם שלום הביא כעין זה מספר מדרגת האדם. ע"ש.

שם אות ה (ד"ה וזכורני): וטפי ראיתי, שבאשר דיברו יתברך פועל מציאות, כשאמר לו "אשר אהבת" התמלא אברהם אהבת בנו באופן שאין כמוהו, ואעפ"כ וישכם אברהם וכו'.

שם ד"ה ונציין: שמעתי מחכם שלום, שבגמרא לא כתוב שאברהם התפלל על זה ונענה, אמנם הר"ן כתב כן, אם כי פשטות הפסוק שהתפלל בהר"ה יראה כמ"ש רש"י שכאן יהא מקום עבודת ה' בקרבנות, ונענה שנבנה שם בית המקדש.

סימן י אות ד' ס"ע ע"ה: ר' רפאל אבוהב זצ"ל בכה בברית כוז בכיות גדולות מרחמנות ותחנונים על הולד המסכן הזה, וכשגדל באו הוריו ואמרו לו שהילד לא סובל בית ספר ולא מרוצה מהבלים, ורוצה רק תלמוד תורה, ושיעזרהו, וגדל יר"ש ב"ה.

סימן י"ג אות ט"ו: בסידורים כתוב 'סולחן' 'מוחלן' (עם אות ו). ועל הביאור שהביא מהספרים קשיא, דלענ"ד פשט התפלה לא נותן מקום לקושיא מעיקרא, כי סולחן פירושו סולח אותם, ומוחלן מוחל אותם, כלומר את האמור למעלה, את הגלויים לנו ושאינן גלויים לנו, ואין זה תואר כלל (סולח, מוחל). ועויין בסידור ודוק.

סימן י"ג אות ט"ז (עמ' קיז ד"ה ועוד יש): גם יעקב אבינו לא תיירא לפני שינה במקום שהתפללו אבותיו, אע"פ שהיה חשש מחיות רעות וכדמוכח ממה ששם אבנים מראשותיו, ורק אחר שנודע לו לקדושת המקום התיירא ואמר "מה נורא המקום הזה". אמנם קודם פגישתו עם עשו הרשע כן התיירא כמ"ש "ויירא יעקב מאד וייצר לו". הרי שיראה מהיות במחיצת רשע טפי מיראת חיות רעות. (ומ"ש רש"י שירא שמא יהרג או יהרוג, לא סותר לזה, ושבעים פנים לתורה).

מכתב ט"ז - הרה"ג יואל פריץ שליט"א (מקסיקו)

לכבוד הרה"ג המפורסם כמוהר"ר שמואל כהן שליט"א מחבר ספרים רבים ונכבדים.

אחר דרישת שלומו הטוב וכו' כיאה וכיאות.

כתב שישמח על כל הוספה והערה וכו'. והנה אני כותב דברים שהם לא הוספה ולא הערה ולא תיקון אלא כמה התעורריות שהתעוררו אצלי בעת קראי ספרו היקר ח"ה.

א. יש לעיין אם מותר להדפיס את ספרו בחודש אלול. שהרי אי אפשר לעזוב אותו, ועושים זאת על חשבון הסדרים וכו'. ואולי התירוץ בתוך ספרו (בס"ד) שבחודש אלול צריך לדעת שאפשר לקחת אויר בו. ושפתיים ישק.

ב. לכאורה יש סתירה בתוך הקובץ. שהביא (בס"ד אות ה) דבריו הנוראיים של בנו של הבן איש חי וכותו יגן עלינו, איך שמשנפטר אחיו היה בצער והיה עושה אותו חולה מצער זה. רואים שאפילו גדול כהבן איש חי יכול להצטער, ואולי להיפך זה מראה על דקות של נשמתו הגדולה. וכן הביא (בס"ה) שאפילו האבות הקדושים היו עין 'במר' בוכה, ושוה לא סתירה ללב שמח. [ולא הבנתי בדיוק מה הסביר בזה, אבל מרגישים את ההסבר]. ומצד שני כתב (בס"ס ח) על המעלה הגדולה שבמקום להצטער על פטירת אביו הגאון הגדול זצ"ל הם מרביצים תורה לרבים. [אש"ה: כתבנו (בעמ' סב) 'במקום לשקוע עם האבלות במחשבות וכו'], ולכאורה סתירה שמצד אחד רואים שמותר להצטער [ובפשטות יש עניין דאם לא כן לא היו עושים זאת], ומצד שני כותב שלא להצטער אלא להרביץ תורה. ואולם אחרי ההתבוננות רואים שגם ההרבצת תורה של כת"ר שליט"א היא מתוך הזכרת מו"א הגאון הגדול זצ"ל וזה כל פעם מזכיר את הצער של פטירתו, ולא רק לכת"ר שליט"א אלא לכל הקוראים שמצטערים יחד איתו, ואם כן יוצא שכשיש צער צריך להצטער ולהיות במר, אולם בכל זאת להמשיך לעבוד את ה' י"ת. ועדיין נקודה זאת צריכה ביאור [וראי להרחיב בה], ומחמת רוב עוונותי אין אני יודע לרדת לעומק הדברים. [אש"ה: ראה הרחבה יותר בסימן י"ד מכתב ח' עמ' קלז, ובס"ח אות ג. וגם כעת הראני בני ר' יהודה הי"ו, מ"ש עוד בס' טהרת הקדש (מאמר טהרת המחשבה סוף פרק י"א) וז"ל: ובאמת לאמיתו הוא ענין אחד ממש, כי כשמרגיל עצמו לשמוח בשמחה ה' אז הגם בשמחתו היותר גדולה עם ה', אז דייקא מרגיש צער השכינה וצערן של ישראל ביתר שאת, (ואי אפשר לבאר זאת בכתב), ואז אפשר להתגעגע לה', וכל שכן אם מזכרה ה' על ידי שמחה להשיג עריבת זיו הדר הקדושה שאין כערכה, וכל חפצין לא ישוו בה, אז עינינו נוטפין דמען רותחין מאהבת השכינה, וחושב אי מלא אנת מאי טעמא לא אתינא לגבך עד השתא, והאיך הייתי הולך בהבל וריק עד הנה, וזוכר צער שכינת עוזנו. ע"כ].

ג. ראיתי שכתב (בסימן יג אות א) על 'עשה למען יונקי שדים וכו'. והנה ב'עשה למען תינוקות של בית רבן של חטאו' יש המפרשים שזה אלו התינוקות שמתו לפני זמנם. ושמוא אפשר לפרש גם כאן ורק מדגישים שהם אפילו עוד יותר קטנים. אולם בעצם העניין יש לחקור האם 'למען' זה 'בזכות' או 'בשביל' ופשוט שיש הרבה שהם רק 'בזכות' כמו 'למען אברהם' וכו'. אבל שמוא כמה מהם הם 'בשביל'. והפירוש בזה כי בסליחות כשהאדם מזקק את ליבו מתפלל בכל ליבו בשביל העניים. או בשביל הילדים. ואם היינו מעיזים אולי גם הלמען אברהם זה 'בשביל' והרי ה'אבות הקדושים' מצטערים על בניהם ואולי מתפללים שלא יהיה להם צער. או שמוא על ידי שלעניים וכו' לא יהיה צער זה דרך אגב ישפריץ עלינו מהטוב שיפול להם ויפול לכולנו.

ד. גם ראיתי שבאיזה מקום בספרו כתב בחריפות, ואפילו שכתב 'שכתב זאת ביחד עם ידידו', לי כקורא לא היה נוח לי, ואין רצוני שהתחשב ב'נוחות' שלי, אלא לספר לכת"ר שליט"א שדבריו עושים רושם. [אש"ה: ייש"כ. ולמען הסר וכו', אצטט ככתבו וכלשונו למכתב שקיבלתי תיכף להדפסת הדברים ממעלת ידידי שלענ"ד השבתי על דבריו ביהודה לקדשו, וז"ל: חזק ואמץ, כותב בשפה ברורה ונעימה, כדרך של ת"ח המנעימן מהטוב שיפול להם ויפול לכולנו.

¹⁰ וכעת כשאמרתי בשבת קודש (כי תבא) - "והללבו ב'יראוך והקרב והכליות יזמרו לשמך", הרגשתי כי יתכן שמדובר כאן על ב' ההרגשות באותו הזמן. היראה - בלב, והזמר - בקרב ובכליות. (ובפרט ע"פ משנ"ת בס' תורת שמואל עמ' תשכג. ע"ש).

[וגם לגבי המלאכים נאמר בברכת יוצר: 'וכלם עושים באימה וביראה רצון קוניהם. וכולם פותחים את פיהם בקדושה בטהרה בשירה ובזמרה'].

זה לזה בהלכה, יגדיל תורה ויאדיר, יפוצו מעיינותיו חוצה לזכות את הרבים, שנה טובה ומבורכת כתיבה וחתימה טובה, ידידך עוז. ע"כ].

ה. עוד ראיתי שהביא את מכתבי, ומסתמא זה סימן טוב לי לקראת השנה החדשה שזיכתי שדבריי הוזכרו בתוך שאר דברי חכמים אפילו שאיני ראוי.

ואסיים בסליחה שלא כתבתי מכתבי זה כמכתב עם מקורות וכו', דזה לא מכתב 'רשמי' אלא זה רק דברים דרך אגב שאני מספר לכת"ר שליט"א, ואני מקווה שייבין אותי. החותם בהערכה רבה ובברכת כתיבה וחתימה טובה. יואל פרץ.

מכתב י"ז - הרה"ג יהודה טל שליט"א (מח"ס מנחת יהודה)

לידידי עוז הרה"ג שמואל כהן שליט"א

ישר כח על החוברות הנפלאות וראוי לברך עליהם ברכת הנהנין, וברכתי ברכת הדיוט שזיכה מר עוד להגדיל תורה ולהאדירה מתוך נחת והרווחה.

במש"כ כת"ר ביהודה לקדשו (ח"ה סימן י"ג אות ב') בענין אמירת פרק אשרי יושבי ביתך ושיר למעלות ממעמקים. הנה הבן איש חי (פקודי סעיף ז') כתב וז"ל, כתב הגאון חיד"א ז"ל ששמע מאדם גדול ומקובל דיש לחלק בין קריאת תהלים לשאר המקרא ע"ש, ויש לסמוך על דבריו בקריאת תהלים אחר חצות לילה דוקא, עכ"ל. וא"כ כנראה שנהגו כן ע"פ דברי הבן איש חי אלו.

ועיין רב פעלים (ח"ב סי' ב') כתב שאין למחות ביד הנוהגים לומר תהילים אך הבא לשאול אין מורין לו לומר תהילים. ולכאורה זה סותר לדבריו שבכאן, וצ"ע.

שו"ר שהגאון חיד"א בספרו חיים שאל (ח"ב סי' כ"ה) שאף אחר חצות אין לומר תהילים. אולם שם כתב בשם רבינו הרש"ש שאף סמוך ליום אין לומר כל שלא האיר היום. ולפ"ז יקשה על מה שנוהגים פרקים אלו באשמורת שפרק אשרי יושבי ביתך הוא קודם עלות השחר, וכן דלא כדכתב כת"ר שסמוך ליום שרי. אולם הרב חיד"א עצמו בעבודת הקודש (יוסף בסדר סי' ב') סידר תפילה לתיקון כרת ושם כתב גן לומר תהילים. ואנחנו לא נדע מה קדם למה.

ועיין באור לציון (ב פרק מ"ו אות ס"ד) שכתב שהמנהג להקל לומר תהילים אחר חצות, והביא כן מכה"ח (אות רל"ז אות ט').

רק זאת יש להעיר שיש מקומות שחידשו שאפשר להקדים כמה דקות קודם חצות הסליחות באופן שיגיעו לויעבור בחצות, ולמנהגם שפיר שייך הערת כת"ר שלא יאמרו אשרי יושבי ביתך. אך שוב שמתי ליבי שהאור לציון (שם) כתב בשם אשל אברהם מבוטשאטש בסימן רל"ח שבציבור יש להקל אף קודם חצות, וא"כ לכל הפחות אין למחות במקילים. (אש"ה: ראה מ"ש בזה בס"ד בדברי שמואל על המועדים סי' א אות ז, ובעורי דבורה ח"ז עמ' ע. וביהודה לקדשו שם עמ' קג). בברכה. יהודה טל.

מילואים והוספות לחלקים הקודמים

ח"ג סוף עמ' י"ג ד"ה זמן: ראה בדברי הגר"א נבנצל בקובץ מה טובו חי"א עמ' קפח.

ח"ג עמ' ק"ה, וח"ד עמ' נ"ה - בענין מיהו סתם ר"ג: ראה גם בספר שבת אחים - שני עפרים - כלל גדול ס"ק כג עמ' קכד במהדורת אהבת שלום.

ח"ד סי' מ"ד: לגבי חזרת הש"צ התעוררתי עוד כי ע"פ המבואר להלן בריש פרק ה' (לא). שאין עומדים להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה. (וכ"פ בשולחן ערוך או"ח סימן צג סעיף ג). א"כ כאשר עיין הש"צ בספר וכדו' בין החזרה לעמידה (כמצוי כשממתין עד שיסיימו עשרה וכדו'). צריך לדעת מה יעשה לכתחילה כדי שיעמוד בתפלה מתוך הלכה פסוקה. (וידוע שעכ"פ לדברי המקובלים אין מפסיקים שם בדיבור בפה).

ח"ה סימן ג': כתב לי מעלת ידידי הרה"ג מרדכי חיים שליט"א: מ"ש מאמר נפלא בענין באלול אפילו דגי הים רועדים, ע"י בגליונו הקטן 'פנינים' (גליון כה) מה שכתבנו בענין הטעמים לראיית פני דגים חיים בתשליך ואולי יש לשייך חלק מהדברים למאמרו. בין הדברים שהבאנו הוא מספר 'פני המים' לג"ר שמואל הכהן שווארץ זצ"ל ה"ד שכתב בטעמו השמיני, ע"פ מה שמצא בספר אחד שהביא נוסחא ישנה במחזור גדול בתפלת ונתנה תוקף מי לא נפקד כהיום הזה הלא מלאכים יחפזון ודגי הים יחתו מאימת הדין, ולפ"ז אפשר לומר בפשטות למה הולכין לנהר שיש בו דגים למען נזכר ונקח מוסר ונתעורר מהם. ע"כ. ואכן ע"ש עוד טעמים נחמדים, וצרף לכאן.

ח"ה סי' ד': מכאן יש להעיר גם על חוסר הדקדוק בגליון האוצר (פרשת ראה תשפ"ו עמ' כג). ע"ש. [וב' ת"ח שראו לדברינו הפנוני לדבריו היקרים שבתחילה נמשכו אחריהם ורצו להרצותם ברבים]. ושלחתי לדברים לאחד מיידי הכותבים והעורכים שם, וכתב לי: כבוד הגה"ג מעוז ומגדול רבי שמואל כהן שליט"א, שלום וכט"ס, אחדשה"ט, ראשית, משתתף בצערך בפטירת האבא זצ"ל מן השמיים תנוחמו אמן, ומעניין לעניין - ברכות חמות לרגל הוצאת הספר יהודה לקדשו. הרב כותב את זה כמה וכמה פעמים גם השנה וגם שנים קודמות, אמנם לפק"ד לא גרע משאר מיני מעשים ומעשיות שנוהגין הדרשנין לספר שאף אם אינם מדויקים יש בהם כדי לחזק את הציבור... וזה"ר שיזכה שיפוצו מעינותיו חוצה אכ"ר. כוח לכ' התורה ולומדיה. ע"כ.

ח"ה סימן ח' אות ה': גם באברבנאל (בראשית כב, ג) כתב: כאשר שלח אברהם את ידו אל המאכלת לשחוט את בנו ר"ל ששם ידו השמאלית על צוואר יצחק להכין הסימנים לשחיטה כדרך שוחטי הבהמות וישלח ידו הימנית לקחת את המאכלת לשחוט אז הרגיש יצחק בכוונת אביו באמת, ומפני זה נתיחס פעל העקדה כלל לאברהם לא ליצחק ולהיות זה דעת חז"ל תקנו בתפלת דעני לעני לומר דעני ליצחק על גבי מדבחה לפי שבחיותו שמה ע"ג המזבח הרגיש בסכנתו ובצרתו ואי קרא אל אלוה ויענהו כי להיותו נעקד לא יוכל לברוח ולא להשטט ולכן קרא לאלהיו שיעזרו. ע"כ. [ולפני זה כתב (לגבי אברהם אבינו): ואמר את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק להעירו על הסבות אשר בעבורן היה ראוי שיערער בדבר או יתפלל עליו, אם להיותו בנו שמפני זה היה ראוי שירבה התפלה והתחנה יותר ממה שהתפלל על אנשי סדום, ואם להיותו יחידו וכו', הנה א"כ ארבע הסבות הנהגו שהיו לאברהם להשטט מאותו פועל או לבקש עליו רחמים העיר הקדוש ברוך הוא לאברהם עליהם, ונכתב כל זה להודיע שעם היות שבא הצווי הזה בדרך תחנה ובקשה באמרו קח נא ושהעירו ית' על כל הסבות הראויות להשטט מהפועל ההוא הנה עם כל זה לא הרחרר אברהם אחר מדתו ולא בקש עליו אבל בהכנעה ושמיעה גדולה נודדו על מצותו. ע"כ]. (הפנוני לדבריו הרה"ג עמיאל ארבה שליט"א).

ח"ה סימן י': הוסיף הרה"ג רועי שרעבי שליט"א, שכיסוד זה שמע גם מפי הגאון המקובל ר' יעקב עדס שליט"א.

ח"ה סי' י"א: כעת שאלתי את הג"ר ברוך שרגא שליט"א, על מנהג זה בבית הכנסת 'היזידים', והשיבני שלדעתו באמת אין היתר לעשות כן בט' באב כאן בארץ ישראל, (אפילו אחרי חצות), כי אין זה 'בגדאד' שנהגו לשחוט בט' באב. (והראיתי לו מ"ש בזה בס"ד). [ודע, כי גם בגליון 'אפגניסטון' מס' 9 כתב למנהג זה. (אבל מ"ש בעמ' ג' - שהמנהג נזכר בספר בני יששכר. ליתא)].

ח"ה עמ' קב"ה אות י': הוסיף הרה"ג ניסן כהן שליט"א (ראש כולל נחלת מרדכי) כי בבית מדרשו של המקובל הגר"מ שרעבי זצ"ל, בבית הכנסת 'בנא' היו מתקיימים ב' מניינים לתפלת שחרית, א' של פשטנים בחדר הגדול, ב' של מקובלים בחדר הקטן. ואמר הגר"מ שרעבי (לשמעון לוי) שאם הוא מתפלל בחדר הגדול עם הפשטנים שיניח לפני כן תפילין בחדר הקטן של המקובלים. וכן הפוך. (למרות שב' המקומות היו מיועדים לתפלה).

תודה אישית למעלת היקר והנעלה - אייל שמעון בן מזל הי"ו, על עיצוב השערים, בחכמה

בדעת ותבונה, ובמאור פנים ושמחה, ומהשמים ישולם שכרו פי שניים.

ובכלל הברכות וההודאות, לכל הרבנים והגאונים, בעלי מסגרות הלימודים, אשר בהם אני

לומד בימים ובלילות. וכן לכל אלו שהוסיפו לנו דברים יקרים, הן בע"פ והן במכתבים.

ולא יכלתי להגיע לזאת החתימה, בלא קביעת תודה מיוחדת לאישתי היקרה, אשר בנוסף למה

שבכל החיים למען התורה עושה, כעת הוסיפה מעל ומעבר לכבוד אבא, שהיא ראשי פנוי להגות

בתורתו יומם ולילה, ולא יאומן כי יסופר על הטבתה, ולה דומיה תהלה, ומהשמים ישולם שכרה.

בס"ד

הדפסת ספר "יהודה לקדשו" חלק ו'
נתרמה לכבודו ולזכותו של מורנו ורבנו
הרב יצחק כהן בן דבורה שליט"א
על ידי שניים מתלמידיו

בתפלה שידי רצון שיזכה לאריכות ימים ושנים טובות,
מתוך בריאות איתנה, נחת, שמחה וסייעתא דשמיא,
ויזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה.

לזכות ולהצלחת
אריאל ארתור בן פרידה מושייב ומשפחתו
לברכה, להצלחה, לבריאות, לפרנסה טובה,
לנחת ולשפע ברכה בכל מעשה ידיהם.

ולזכות ולהצלחת
ישראל בן לאה יעקובוב ומשפחתו
לברכה, להצלחה, לבריאות, לפרנסה טובה,
לנחת ולשפע ברכה בכל מעשה ידיהם.

ויהי רצון שזכות לימוד התורה בספר זה
תעמוד להם ולבני משפחותיהם תמיד.

לברכה, להצלחה, לשמירה ולישועה
לכל עם ישראל, אמן.

באהבה ובהוקרה
משפחת "מתוק מדבש"

"בְּנֵאת יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלָם"
ט"ו בניסן

חֵידָה יְהוּדָה לְקַדְשׁוֹ

לקח הקב"ה את יהודה לחלקו וקדושתו
(פירוש רש"י ורד"ק על תהלים פרק ק"ד).

"בְּנֵאת יִשְׂרָאֵל"

הֵם י"ב שְׁבָטִים

"יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלֵהוֹתֵינוּ"

מִמְלַכַת כְּהֹנִים

(פירוש סידור התפילה לרוקח עמ' תרי).

וְעַל יְדֵי שְׁחִיחַ "יְהוּדָה לְקַדְשׁוֹ",

זְכוּ לְ"יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלֵהוֹתֵינוּ"

(מפרשים. וראה בהקדמה).